

STUDIA

ZIELONOGÓRSKIE

Muzeum Ziemi Lubuskiej
w Zielonej Górze

STUDIA ZIELONOGÓRSKIE

pod redakcją
Andrzeja Toczewskiego

Tom XV

Zielona Góra 2009

RADA REDAKCYJNA

Zbigniew Bujkiewicz, Stanisław Kowalski, Jerzy Piotr Majchrzak,
Jan Muszyński, Czesław Osękowski – przewodniczący, Andrzej Skibiński

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Emilia Ćwilińska – sekretarz redakcji
Dariusz Dolański – zastępca redaktora naczelnego,
Anitta Maksymowicz – członek zespołu redakcyjnego
Andrzej Toczewski – redaktor naczelny

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

REDAKCJA

Małgorzata Radecka

SKŁAD KOMPUTEROWY

Emilia Ćwilińska

SKANOWANIE

Igor Myszkiewicz

WYDAWCA

Muzeum Ziemi Lubuskiej
Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Ziemi Lubuskiej
w Zielonej Górze

PL ISSN 1233-815 X

Zrealizowano przy pomocy finansowej
Województwa Lubuskiego
Miasta Zielona Góra

www.zgora.pl/studiazielonogorskie

SPIS TREŚCI

TOŻSAMOŚĆ LUBUSKA

Marcin Jabłoński	
<i>Lubuski sukces</i>	9

ARTYKUŁY I OPRACOWANIA

María Zielińska	
<i>Zielona Góra i jej mieszkańcy w latach 1989-2009. Przemiany globalne i lokalne w ujęciu socjologicznym</i>	13
Wojciech Eckert, Krzysztof Garbacz	
<i>Rewitalizacja zielonogórskiej starówki.</i>	
<i>Szanse – problemy – zagrożenia</i>	33
Arkadiusz Cincio	
<i>Powstawanie kolekcji Muzeum Ziemi Lubuskiej</i>	55
Izabela Korniluk	
<i>Powstanie i działalność Ośrodka Badawczo-Naukowego przy Lubuskim Towarzystwie Kultury (8.04.1962-22.02.1964)</i>	89
Bogdan Biegalski	
<i>Wyroki kary śmierci w Zielonej Górze w latach 1945-1956</i>	99
Andrzej Toczewski	
<i>Sytuacja na pograniczu niemiecko-polskim w okresie dwudziestolecia międzywojennego</i>	125

MATERIAŁY, SPRAWOZDANIA

Waldemar Taborski	
<i>Szpital Wojewódzki w Zielonej Górze – droga do sukcesu.</i>	
<i>Wybrane przykłady rozwoju placówki w latach 1999-2009</i>	147
Włodzimierz Bogucki	
<i>Lubuska Rodzina Katyńska (cz. II)</i>	151
Grzegorz Dyrka	
<i>60 lat działalności Wojskowej Komendy Uzupelnień w Zielonej Górze</i>	173

Ewa Duma	
<i>Kronika miasta Zielonej Góry za rok 2008</i>	185

<i>Nagrody kulturalne i sportowe miasta Zielona Góra za 2008 rok</i>	217
--	-----

Izabela Korniluk	
<i>Zielonogórzanie polegli w I wojnie światowej</i>	219

WSPOMNIENIA, RELACJE

Władysław Korcz	
<i>Dzień pierwszy i następne (cz. X)</i>	259

RECENZJE

Izabela Taraszczyk	
<i>Przemiany demograficzne Europy środkowej w ujęciu historycznym i współczesnym</i>	267

SYLWETKI

Leszek Jerzak, Józef Radkiewicz	
<i>Przyczynek do biografii Kurta Gruhl'a – zielonogórskiego przyrodnika</i>	271

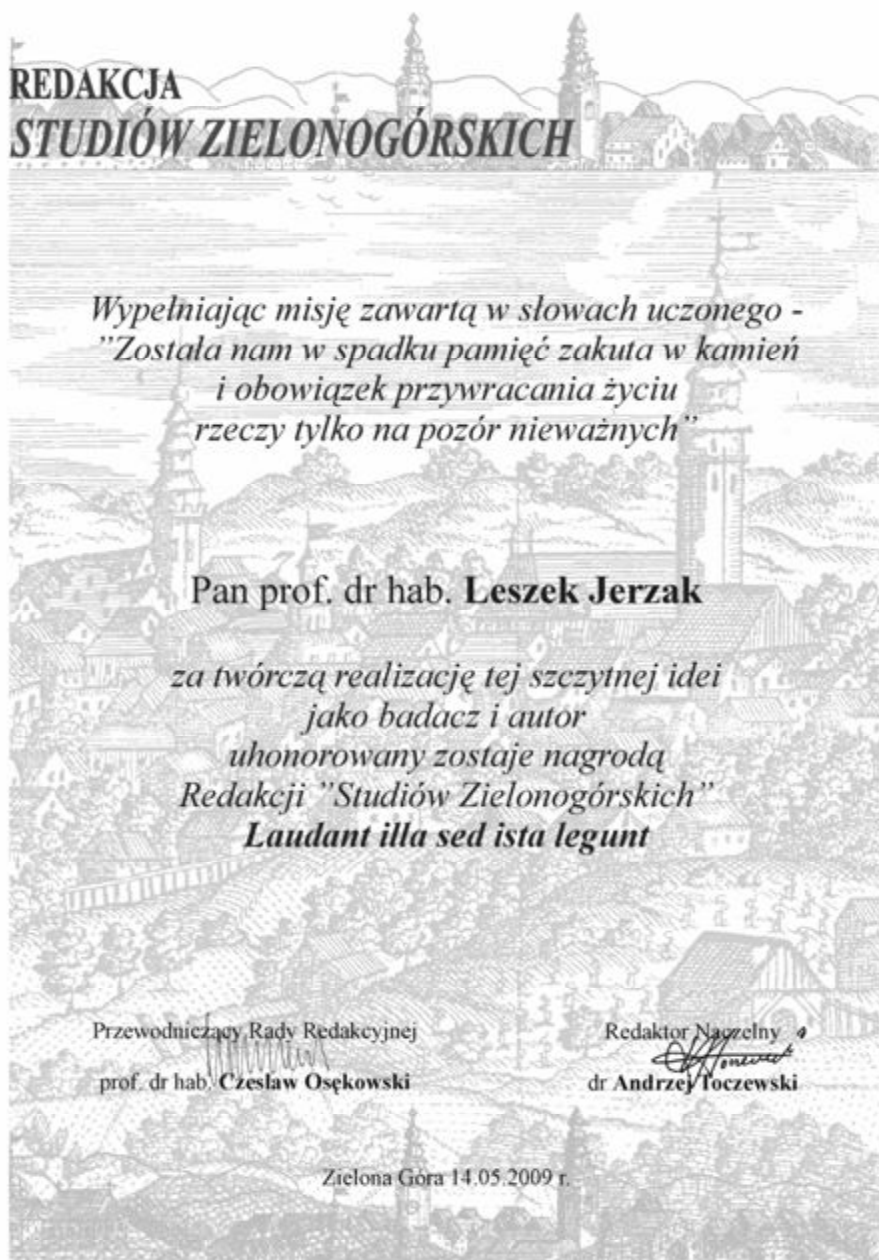
Anitta Maksymowicz	
<i>Abraham Scultetus (1566-1625) – teolog z Zielonej Góry</i>	277

Anitta Maksymowicz	
<i>Bartholomaeus Pitiscus (1561-1613). Przyczynek do biografii matematyka i teologa</i>	287

Anna Krawczyk	
<i>Mecenas Irena Barszczewska-Kosik (1925-2009)</i>	291

BIBLIOGRAFIE

Grzegorz Chmielewski	
<i>Bibliografia Zielonej Góry za rok 2007</i>	293

14 maja 2009 r. w Muzeum Ziemi Lubuskiej po raz kolejny odbyła się uroczystość wręczenia nagrody Redakcji „Studiów Zielonogórskich” – *Laudant illa sed ista legut*. Uhonorowany został prof. dr hab. Leszek Jerzak – dziekan Wydziału Nauk Biologicznych Uniwersytetu Zielonogórskiego, inicjator rewitalizacji Ogrodu Botanicznego w Zielonej Górze.

Laudację na cześć laureata wygłosił prof. dr hab. Grzegorz Gabryś. Wręczenia nagrody dokonał dr Andrzej Toczewski. Następnie głos zabrał prof. dr hab. Leszek Jerzak, który przedstawił problemy „Z badań nad populacją sroki w Zielonej Górze”.

TOŻSAMOŚĆ LUBUSKA

Marcin Jabłoński
Marszałek Województwa Lubuskiego

LUBUSKI SUKCES

Marcin Jabłoński

Jak sprawić, by województwo lubuskie rozwijało się dynamiczniej? Bez wątpienia ogromną szansą jest sprawne pozyskiwanie i wydatkowanie środków z Unii Europejskiej.

Według analizy zleconej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, województwo lubuskie dzięki intensywnemu wykorzystywaniu środków unijnych osiągnie najwyższy wzrost Produktu Krajowego Brutto (PKB) na jednego mieszkańca w stosunku do średniej krajowej. Do 2015 r. PKB wzrośnie w naszym regionie o 4,2 punktu procentowego (pkt. proc.). W sąsiednich województwach będzie odpowiednio: w dolnośląskim 0,8 pkt. proc., w zachodniopomorskim 0,4 pkt. proc., wielkopolskim – 1,5 pkt. proc. W tym zakresie jesteśmy niekwestionowanym liderem. Silna pozycja Lubuskiego, które jeszcze kilkanaście miesięcy temu plasowało się na końcu tabeli, daje spore szanse w wyścigu o gratyfikację przyznawaną przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Gra toczy się o pół miliarda euro z Krajowej Rezerwy Wykonania, które rozdzielone zostanie między województwa, najlepiej wykorzystujące środki z Unii Europejskiej w 2009 r.

Pierwsze miejsce województwa lubuskiego w rankingu inwestycyjnym opracowanym przez czasopismo samorządowe „Wspólnota” świadczy, że nasz region obrał właściwy kierunek rozwoju. Lubuskie postrzegane było do tej pory głównie jako obszar o sporym zalesieniu i niewielu dużych ośrodkach gospodarczych. Dzięki inwestycjom wizerunek ten ulega przeobrażeniu.

Czas na profesjonalne działania

W ogólnopolskich dyskusjach związanych m.in. z szansą województwa na dodatkowe pieniądze oraz w rozmowach wywołanych przez raport ministra Michała Boniego „Polska 2030”, coraz częściej pojawia się pojęcie „konkurencyjności regionów”. Zespół cech, które decydują o atrakcyjności województwa lubuskiego dla inwestorów jest bardzo obszerny. Z analiz raportu wynika, że Lubuskie jest w czołówce pod względem liczby gmin o wysokim poziomie i dynamice rozwoju, a podregiony gorzowski i zielonogórski są atrakcyjne inwestycyjnie dla działalności zaawansowanej technologicznie. Mając to na uwadze, niepotrzebne wydają się opinie niektórych samorządowców, jakoby Lubuskie mogło stać się rezerwatem lub rejonem niższej kategorii. Potrzebujemy głosów podkreślających siłę i wysoki potencjał województwa. Zamierzamy zorganizować w Warszawie dużą konferencję, aby pokazać walory naszego regionu.

Pragnę zwrócić uwagę na znaczenie sprawnej komunikacji łączącej pas zachodni z pozostałą częścią Polski. Zaniechanie tej kwestii w rezultacie doprowadzi do sytuacji, w której mieszkańcy pogranicza będą mieli łatwiejszy dostęp do aglomeracji niemieckich niż polskich.

Ogromną szansą dla całego regionu jest budowa kompleksu energetycznego w okolicach gmin Gubin i Brody. Dokładamy wszelkich starań, aby szansa ta nie została zmarnowana. Zachęcamy do aktywnego wspierania inicjatywy, której realizacja wyceniana jest na 20 miliardów zł. Oznacza ona nie tylko wzrost zatrudnienia, rozwój przygranicznych gmin i całego województwa, ale również zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju.

Lubuska jakość życia na plus

Nie może zabraknąć działań poszczególnych samorządów lokalnych na rzecz dobrostanu mieszkańców. Wyniki „Diagnozy społecznej”, którą na zlecenie „Gazety Wyborczej” opracował prof. Janusz Czapiński, w pierwszej chwili zaskakują. Ogólna ocena jakości życia wyrażona

przez mieszkańców województwa lubuskiego wprawdzie stawia nas na ostatnim miejscu tabeli, ale niewykluczone, że gdyby zadać pytanie o ambicje Lubuszan w tym samym kontekście, byłibyśmy na pierwszym miejscu. Dane dotyczące poziomu cywilizacyjnego i dobrobytu materialnego sytuują Lubuskie pośrodku na liście regionów. Punktem odniesienia dla Lubuszan jest często stan posiadania zachodnich sąsiadów, stąd wyższe aspiracje niż w przypadku mieszkańców innych regionów. Żaden raport o stanie województwa nie może być źródłem powszechnego narzekania. Powinien stanowić sygnał do działań, które trzeba podejmować, aby poprawiać wyniki. Nie mamy powodu do kompleksów.

Interwencja europejska jest dźwignią rozwoju społeczno-gospodarczego. Dowodów na to, jak dużo się buduje, modernizuje i rozwija w naszym województwie, nie trzeba specjalnie szukać. Niemal w każdej miejscowości można zobaczyć tablice informujące o dofinansowaniu inwestycji ze środków unijnych. Najistotniejszym narzędziem wsparcia regionu w ramach tej interwencji jest Lubuski Regionalny Program Operacyjny. Jego konstrukcja pozwala we wszystkich powiatach realizować projekty dotyczące rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, wzmacnia konkurencyjność lubuskich przedsiębiorstw, a także pozwala na inwestycje w ochronę środowiska, rozwój infrastruktury społecznej, turystycznej i kulturowej.

Jesteśmy skuteczni

Aby dynamizować rozwój województwa, usprawniliśmy procedury pozyskiwania unijnych środków. Rozszerzenie Indyktywnego Planu Inwestycyjnego, wprowadzenie systemu zaliczek dla wszystkich beneficjentów, korzystniejsze formy zabezpieczeń, skrócenie czasu oceny projektów, to tylko niektóre z nich. Sukces Lubuskiego to zasługa sprawnie działających instytucji nadzorujących oraz samych beneficjentów, którzy nie szczędzili starań, aby sprostać wymogom uczestnictwa w programach.

W chwili, gdy nasze województwo rozwija się tak dynamicznie, apeluję do samorządowców, przedsiębiorców oraz przedstawicieli wszelkiego rodzaju organizacji działających dla dobra regionu, aby – mimo obecnego kryzysu – nie ograniczali działań wzmacniających pozycję województwa lubuskiego. Gospodarka to skomplikowany system naczyń połączonych, gdzie szybkie tempo rozwoju przekłada się na minimalizowanie skutków spowolnienia gospodarczego.

ARTYKUŁY I OPRACOWANIA

Maria Zielińska*

ZIELONA GÓRA I JEJ MIESZKAŃCY W LATACH 1989-2009 PRZEMIANY GLOBALNE I LOKALNE W UJĘCIU SOCJOLOGICZNYM

Dwadzieścia lat w życiu społeczeństwa to niewiele, ale akurat te ostatnie dwie dekady są szczególne z uwagi na przemiany wynikające z przeobrażeń ustrojowych w Polsce. Rok 1989 to data nowego rozdziału w historii naszego społeczeństwa. Okrągła rocznica wydarzenia historycznego, brzemienne go w doniosłe, dalekosiężne skutki społeczne, ekonomiczne, polityczne jest okazją do dokonania swego rodzaju bilansu zysków i strat. W żadnym razie nie jest moim celem przedstawienie pełnego obrazu przeobrażeń. Wymagałoby to pogłębionych i interdyscyplinarnych studiów porównawczych, dogłębnej analizy dokumentów urzędowych, sięgnięcia do wielu źródeł, pozwalających rzetelnie ocenić zasięg i zakres zmian społecznych. Chciałabym jedynie zwrócić uwagę na pewne ogólne tendencje i w tym kontekście „umieścić” Zieloną Górę jako typ społeczności lokalnej, kształtowanej zarówno przez zewnętrzne, jak i wewnętrzne czynniki o różnym charakterze. Artykuł jest raczej przyczynkiem do szerszej dyskusji dotyczącej bardziej i mniej widocznych konsekwencji transformacji systemowej.

Artykuł składa się z kilku części. W pierwszej wskazane zostaną ogólne kierunki przeobrażeń potransformacyjnych i ich społeczne konsekwencje w świetle socjologicznych koncepcji i analiz. W drugiej części

* Dr hab. Maria Zielińska, prof. UZ, socjolog.

zaprezentowane zostaną cechy i kierunki przeobrażeń społeczeństwa globalnego na przełomie XX i XXI wieku, a w kolejnej podjęta zostanie próba naszkicowania sytuacji Zielonej Góry na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat w perspektywie ponadlokalnych i globalnych zmian społecznych. W ostatniej części przywołane zostaną wybrane wyniki badań socjologicznych, ilustrujące opinie mieszkańców Zielonej Góry dotyczące istotnych kwestii społecznych¹.

Nowy ład społeczny w całej Europie Środkowo-Wschodniej stał się inną jakością w porównaniu z formacją, którą zastąpił. Socjologowie wskazują na odmienną logikę funkcjonowania struktur i instytucji, na pojawienie się nowych form stosunków społecznych, na zmiany mentalności społecznej, na nowe zjawiska społeczne jako konsekwencje zachodzących zmian. W diagnozach społecznych pojawiających się od początku lat 90. wskazywane są elementy ciągłości z poprzedniego systemu społeczno-politycznego i elementy zmiany, świadczące o zerwaniu owej ciągłości.

Należy tu podkreślić, że możliwie trafny opis oraz objaśnienie przebiegu transformacji musi odwoływać się do szerszego kontekstu porównawczego, zarówno w wymiarze przestrzennym, czasowym, jak i interdyscyplinarnym. Na typ przejścia od systemu niedemokratycznego do demokracji, od społeczeństwa kolektywistycznego do indywidualistycznego, od socjalizmu do kapitalizmu, oraz na przebieg nadal trwającego procesu konsolidacji ładu demokratycznego miały istotny wpływ także procesy długotrwałe, znacznie przekraczające doświadczenie jednego, czy nawet dwóch pokoleń. W analizach zmian zachodzących nawet w najmniejszych jednostkach terytorialnych, zbiorowościach, grupach społecznych nieuniknione jest odwoływanie się do szerszych kontekstów. Przydatne są tu socjologiczne koncepcje zmian społecznych, modernizacji, koncepcje społeczeństwa ryzyka czy koncepcja płynnej nowoczesności (patrz m.in. P. Sztompka, Z. Bauman, U. Beck, F. Fukuyama, A. Giddens, N. Luhmann, I. Wallerstein, A. Touraine, T. Lucmann).

Transformacja systemowa w Polsce, a następnie w innych krajach Europy wschodniej zapoczątkowała szereg zmian społecznych. Już pierwsza dekada niepodległości pokazała, że mimo społecznej akceptacji dla

¹ W artykule wykorzystano m.in. materiały pochodzące ze źródeł wymienionych w bibliografii na końcu artykułu.

kierunku zmian, nie były one zadowalające dla wszystkich. Dekada ta była okresem wyłaniania się i instytucjonalizowania społeczeństwa obywatelskiego, systemu partyjnego i gospodarki rynkowej, co oznaczało pojawianie się coraz to nowych problemów i wyzwań. Zmiany ekip politycznych mogły być wskaźnikiem słabości tworzącego się nowego ładu społecznego, ale można je postrzegać jako kolejne lekcje demokracji. Wskazywano wygranych i przegranych transformacji. Badania socjologiczne jednoznacznie wskazywały, że szczególnie przedstawiciele niżej usytuowanych w hierarchii kategorii społecznych (robotnicy wielkoprzemysłowi, rolnicy, robotnicy rolni, robotnicy niewykwalifikowani) stracili w porównaniu do innych. Coraz silniej zaznaczały się różnice majątkowe i stawały się one bardziej widoczne. Z jednej strony coraz wyższy był poziom życia i zasobność Polaków, z drugiej rosły enklawy biedy i wykluczenia społecznego. Wyraźnym przekształceniom uległa struktura społeczna. Niektóre kategorie społeczne straciły rację bytu (np. nomenklatura, dysponenci państwowych środków produkcji, centralni i terenowi przywódcy partyjni); oprócz rzemieślników i drobnych producentów, obecnych w poprzednim systemie, pojawili się przedsiębiorcy, menagerowie i eksperci. Wraz z postępującym rozwojem technologiczno-cywilizacyjnym i rozwojem sfery usługowej zaczęło przybywać zawodów z nim związanych (informatyków, programistów, przedstawicieli handlowych, doradców handlowych, konsultantów, specjalistów wizerunku, specjalistów od reklamy itp.). Wprowadzenie kapitalizmu i demokracji rozpoczęło na pewno długą drogę historycznych przemian, najpierw widocznych w polityce i gospodarce, a kolejno w kulturze, edukacji, życiu rodzinnym i w codziennych zachowaniach społecznych.

Obecnie mamy za sobą dwie dekady zmian i zupełnie odmienną sytuację Polski, która w tym czasie przystąpiła do Unii Europejskiej, co z perspektywy zaledwie pięciu lat naszego tam uczestnictwa wydaje się zdecydowanie korzystnym posunięciem. Trudno jest w kilku zdaniach dokonać pełnej syntezy sukcesów i strat, swoistego bilansu tych dwudziestu lat; ważne wydaje się oszacowanie, w jakim stopniu zmiany w systemie społeczno-ekonomiczno-politycznym, w strukturze społecznej, w różnych obszarach aktywności jednostek, grup i instytucji zawierają elementy poprzedniego systemu, w jakim stopniu przeobrażenia te mają charakter trwałe, w jakim zakresie przyswojone zostały normy i wartości demokracji zachodnich. Szczególnie istotne jest wskazanie

zmian dokonujących się w świadomości społecznej, bo te następują najwolniej, ale jednocześnie ich odnotowanie jest znaczącym prognostykiem kolejnych zmian. W wielu wymiarach dokonywał się proces adaptacji poprzez imitację wzorów istniejących wcześniej na zachodzie Europy, np. w funkcjonowaniu przedsiębiorstw, banków, instytucji edukacji (przyjęcie zasad tzw. Procesu Bolońskiego, upodabniającego polski system szkolnictwa wyższego do europejskiego). W tych przypadkach można mówić o „mimetycznym” charakterze polskiego społeczeństwa. W warstwie mentalności nie jest to już takie oczywiste, choć to właśnie modernizacja „świadomościowo-kulturowa” pełni najistotniejszą rolę w nabywaniu „kompetencji cywilizacyjnych”.

Od drugiej połowy XX wieku współczesne społeczeństwa przechodziły istotne przeobrażenia. W Polsce zmiany te stały się dostrzegalne szczególnie w ostatniej dekadzie. Ta perspektywa jest konieczna do wskazania, w jakim stopniu procesy, zauważalne dużo wcześniej na zachodzie Europy, zachodzą również w regionie pogranicza polsko-niemieckiego, w tym w Zielonej Górze.

Socjologowie wskazują wyraźne przesunięcie w kierunku modernizacji, co oznacza rosnący dobrobyt, wzrost bezpieczeństwa socjalnego, zwiększenie się szans oświatowych, skrócenie czasu pracy, wzrost mobilności społecznej i regionalnej, ale również groźbę bezrobocia, elastyczność warunków zatrudnienia. Coraz częściej mówi się o zjawisku wykluczenia społecznego i to nie tylko osób długotrwale bezrobotnych, mało zaradnych, niepełnosprawnych, przewlekłe chorych, uzależnionych od alkoholu i narkotyków, lecz także osób nie nadążających za rozwojem technologicznym. Mowa tu o wykluczeniu informatycznym (cyfrowym). O tym „ubocznym” efekcie modernizacji i rozwoju nie można zapominać.

Wskazuje się, iż „dotychczasowe powiązanie ludzi w dające się zidentyfikować w życiu codziennym struktury klasowe straciło na znaczeniu i przestało być czymś oczywistym”. Przynależność klasowa nie jest czymś jednoznacznym. Współcześnie to konsumpcja stanowi o stylu życia; styl życia wiele mówi o przyjętych wzorach konsumpcji. Przynależność do określonej kategorii społecznej na ogół decyduje o przyjęciu przez jednostkę stylu życia właściwego dla tej kategorii. W tym znaczeniu mówimy o stylu życia klasy średniej, *high society*, *underclass*, *yuppies* itp.

Procesy modernizacji doprowadziły do powstania „innej nowoczesności” – społeczeństwa ryzyka. Pojęcie ryzyka z jednej strony odnosi się do globalnego zagrożenia atomowego i ekologicznego, wobec którego różnice klasowe nie mają żadnego znaczenia; z drugiej pojęcie to odnosi się do ryzyka indywidualnego i niepewności, jakie niesie z sobą dynamika zmiany społecznej. Wraz ze zmianami w sferze ekonomii i polityki rozpadło się przejrzyste ustrukturyzowanie fazy „młodości” – w miejsce jednoznacznego stosunkowo krótko trwającego „statusu przejściowego” pojawiły się różnorodne możliwości, pomiędzy którymi można wybierać. Jednocześnie nastąpiło wyraźne przesunięcie w kierunku indywidualizacji – specyficzne dla danej klasy, określone z góry, indywidualne drogi życiowe nie są tak często wybierane jak dawniej, co zwiększyło konieczność ciągłego kształtowania własnego życia przez samodzielne decyzje. Biografia ludzi stała się otwarta. Indywidualizacja życiorysów oznacza, że daną społecznie biografią zastępuje się samodzielnie utworzoną i tworzoną biografią, tak, że jednostka staje się twórcą własnego życia. Owa indywidualizacja nie oznacza jedynie wyzwolenia, pojawiają się nowe zależności: więcej ludzi zależnych jest od swojego losu na rynku pracy, wzrasta rola anonimowych instytucji – ubezpieczalni, domów opieki, domów starców, itp.

Według teoretyków zmiany społecznej to nie tylko zmiany cywilizacyjno-technologiczne kształtują nowe pokolenia, ale także proces międzypokoleniowej zmiany wartości stopniowo przekształcają politykę i normy kulturowe rozwiniętych społeczeństw przemysłowych. Pojawienie się postmaterializmu jako takiego wydaje się być tylko jednym aspektem znacznie szerszego procesu kulturowej zmiany, przekształcającej orientacje religijne, role płciowe, obyczaje seksualne i normy kulturowe społeczeństwa zachodniego. Owa zmiana kulturowa jest częścią szerszego syndromu międzypokoleniowej zmiany kulturowej, w której rosnącemu naciskowi na jakość życia i autoekspresję towarzyszy słabnące przywiązanie do tradycyjnych norm politycznych, religijnych, moralnych i społecznych.

Koniec wieku XX cechowało umasowienie edukacji (zwłaszcza w krajach rozwiniętych). Oznaczało to również, że wzrosła i stale wzrasta liczba osób posiadających większe umiejętności komunikacyjne i organizacyjne. Mamy więc do czynienia z dwoma procesami: (1) zwiększa się liczba osób, które zorientowane są na wartości samorealizacji, ekspresji – na wartości postmaterialistyczne, (2) zwiększa się liczba osób,

które dysponują umiejętnościami sprzyjającymi wzrostowi partycypacji politycznej w skali masowej, co uważa się za element kultury politycznej cechującej państwa demokratyczne. Opisane powyżej zjawiska odnoszą się do krajów o utrwalonej demokracji. Polskie społeczeństwo znajduje się w fazie realizacji wartości materialistycznych (początki konsumeryzmu) i dopiero budującej poczucie świadomości obywatelskiej. Procesy tworzenia świadomego społeczeństwa obywatelskiego mogą być opóźniane, choćby przez ogólnoswiatowy kryzys ekonomiczny, powodujący wzrost bezrobocia, obniżenie poziomu życia (co z kolei zmniejsza zadowolenia z życia), spadek zaufania do władzy, wzrost politycznej apatii.

Tak zwany przełom ponowoczesny otwiera epokę, w której „reprodukcja społeczna” (przetwarzanie informacji, komunikacja, przemysł wiedzy) zastępuje produkcję przedmiotów. Wchodzimy w świat „hiper-rzeczywistości”, w którym spektakl, obraz, wizja, gra znaków wypierają realne doznania i doświadczenia. Tożsamość tworzy się przez naśladowanie wzorów, kody, modele determinują, jak ludzie postrzegają siebie i odnoszą do innych. Medialne symulacje stają się bardziej realne niż rzeczywistość. Masy, cicha większość, poszukują spektaklu, a nie sensu, niezdolne są do działań politycznych czy rewolucyjnych. Następuje zlanie się, implozja wszelkich różnic – klasowych, rasowych, seksualnych, ekonomicznych – czyli proces de-dyferencjacji. Stosunki bezpośrednie między ludźmi rozplývają się w świecie symulacji. Kończy się epoka walk i konfliktów ideologicznych.

Wraz ze zmianami pojawia się osobowość nowoczesna, którą kształtują: urbanizacja, industrializacja, ruchliwość społeczna, masowa komunikacja i kultura. Syndrom osobowości nowoczesnej to: potrzeba nowych doświadczeń, otwartość na innowacje i zmianę, świadomość wielości opinii i poglądów, gotowość wypowiedzania i uzasadniania własnych opinii, tolerancja dla opinii odmiennych, prospektywna orientacja, poczucie mocy podmiotowej, antycypowanie przyszłych wydarzeń i planowanie przyszłych działań, zaufanie do porządku społecznego, poczucie „sprawiedliwości rozdzielczej” – uznanie nierównego podziału dóbr, przywilejów, jeśli dzieje się to zgodnie z zasadami merytokracji. Ważna jest duża rola edukacji, i co ważne edukacji permanentnej.

Jeden z uznanych socjologów, Anthony Giddens, wywodzi zmiany w kształcie nowoczesności, zmierzające do zahamowania jej negatywnych konsekwencji, z samej natury formacji nowoczesnej. Typowy,

według niego, dla nowoczesności rozwój wiedzy naukowej, powszechna i coraz głębsza edukacja, rosnący wpływ mediów, łatwość przekazu, prowadzą do wytworzenia się w świadomości społecznej nowej, istotnej kompetencji – „refleksyjności”. Jest to zdolność społeczeństwa do krytycznego myślenia o sobie, dostrzegania zjawisk negatywnych, patologicznych, przyszłych zagrożeń i podejmowania w oparciu o taką diagnozę środków zaradczych powstrzymujących lub odwracających niekorzystne trendy. Wyraża się to w presji opinii publicznej, mobilizacji ruchów społecznych, a także działaniach politycznych, podejmowanych coraz częściej, nawet wbrew wąskim interesom ekonomicznym przez rządy krajów.

Spółeczeństwo ludzkie na przełomie stuleci wkracza w nową fazę późnej nowoczesności, kiedy rysy nowoczesności przybierają skrajną postać, a dominującą charakterystyką tej epoki jest globalizacja. Najważniejsze jej cechy to: (1) wymóg zaufania do systemów technicznych i organizacyjnych o wielkim stopniu skomplikowania, (2) nowe wymiary ryzyka, a zwłaszcza ryzyka wyprodukowanego w toku zmian cywilizacyjnych i technologicznych. Ryzyko ulega uniwersalizacji, przekracza tradycyjne różnice klasowe, czy warstwowe. Ryzyko ulega intensyfikacji. Zwiększona percepcja i świadomość zagrożeń, (3) nieprzejrzystość, niepewność i chaotyczność życia społecznego; nieprzewidywalne i niepożądane efekty podejmowanych działań, (4) postępująca globalizacja ekonomiczna, polityczna i kulturowa.

Wspomniany już wcześniej Giddens wyróżnia cztery typowe postawy, jakie ludzie przyjmują wobec nasilonego ryzyka i niepewności naszych czasów to: (I) pragmatyczna akceptacja życia takiego, jakie jest, skupienie się na rozwiązywaniu codziennych życiowych problemów i wypieranie zagrożeń i niepewności ze sfery świadomości, (II) konsekwentny optymizm – wiara w to, że zagrożeń da się uniknąć dzięki opatrności, (III) cyniczny pesymizm – godzący się z nieuchronnością zagrożeń, które prędzej czy później uderzą, (IV) radykalna walka – mobilizowanie opinii, organizowanie kampanii.

Warto choć w kilku słowach przybliżyć nieco odmienną koncepcję społeczeństwa ponowoczesnego, choćby po to, by zastanowić się, w jakim stopniu opisane przez różnych teoretyków cechy społeczeństw nowoczesnych i ponowoczesnych odnoszą się do społeczeństwa polskiego i, również społeczności Zielonej Góry.

Otóż ponowoczesność w opinii Zygmunta Baumana oznacza przede wszystkim radykalne zerwanie ciągłości historycznej i pojawienie się zupełnie nowej jakości społecznej. To co się dzieje jest stanem *sui generis*, a podstawowe cechy społeczeństwa to: dekonstrukcja, implozja tradycyjnych hierarchii społecznych, pełna dominacja przedmiotów i dóbr konsumpcyjnych nad ludźmi, ostateczna zatrać podmiotowości, wyparcie stosunków międzyludzkich przez symulacje, zastąpienie kultury domeną hiperrzeczywistości, chaos wrażeń i fantazji.

Odrzuca on przekonanie, że społeczeństwo to system, spoista całość. Przeciwnie, to całość niezrównoważona, która nie ewoluje w żadnym kierunku, a widać w niej grę chaosu i przypadku. Nie ma w niej determinizmu w mocnym tego słowa znaczeniu i dlatego nie sposób jej skutecznie przewidywać. Tak zwana „płynna nowoczesność” zastąpiła stałą nowoczesność, a jej konstytutywną cechą jest ogromna, bezprecedensowa zmienność świata, szybkość rozkładu jej struktur i form społecznych. Świat nie tyle istnieje, co staje się sfragmentaryzowany, chaotyczny, segmentacyjny. Odbija się to na kondycji jednostki, która staje się coraz bardziej niepewna swoich wyborów, ma kłopoty z tożsamością, zakorzeniem, brakuje jej poczucia ciągłości. Życie rozsypuje się na szereg epizodów. Bauman mówi, tak jak Giddens o nowym indywidualizmie, ale w jego przekonaniu charakteryzuje go samotność, atomizacja, zanik wspólnoty, ucieczka w konsumpcję.

W płynnej nowoczesności brak jest pozycji do zajęcia, a te, które były, są kruche i znikają, zanim zdążymy je zająć. Indywidualizacja jest losem człowieka a nie wyborem. Życie człowieka staje się próbą biograficznego rozwiązywania systemowych sprzeczności. Ryzyko i sprzeczności są nadal wytworem społeczeństwa, ale obowiązek i konieczność radzenia sobie z nimi przenosi się na barki poszczególnych jednostek. W tym rozumieniu to jednostka ponosi całkowitą odpowiedzialność za swój los i nie powinna oczekiwać pomocy instytucjonalnej.

Te ogólne rozważania o współczesnym społeczeństwie i zachodzących w nim przeobrażeniach mogą stanowić punkt wyjścia do rozważań, w jakim stopniu zmiany te dostrzegalne są w Polsce, a w jakim odnoszą się do regionu zachodniego pogranicza Polski i do Zielonej Góry.

Zielona Góra to miasto średniej wielkości, stosunkowo młode, choć pełnię praw miejskich uzyskało już w XIV wieku. Trudno w nim znaleźć ślady „wielkiej historii”. Choć nie można zapominać o niemieckiej

przeszłości miasta, to tak naprawdę o jego dzisiejszej tożsamości decydowali ludzie, którzy osiedlili się tu po drugiej wojnie światowej. Specyfika Zielonej Góry, tak, jak i całego województwa lubuskiego (ziemi lubuskiej) silnie wiąże się z faktem, że ludność napływowa pochodziła z różnych, także odmiennych kulturowo zbiorowości. Wyniki Lubuskiego Sondażu Społecznego wyraźnie wskazują kierunki „wędrówek” i rodowody Lubuszan. Wydaje się, że czasy „wędrówki ludów” to już zamierzchła przeszłość, ale okazuje się, iż to właśnie pochodzenie kształtowało i nadal kształtuje określone postawy wobec różnych kwestii społecznych. Oczywiście różnice te coraz bardziej się zacierają. Najmłodsze pokolenie zielonogórczyków (i Lubuszan) traktuje te ziemie jako „prywatną ojczyznę”, mało wiedząc o pochodzeniu swoich pradziadków.

Warto poszukiwać odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu mieszkańcy Zielonej Góry są podobni, a w jakim stopniu różni od mieszkańców całej Polski w postrzeganiu i ocenie zmian społecznych, spraw lokalnych i ponadlokalnych, jakie prezentują opinie odnośnie do Unii Europejskiej, zagrożenia terroryzmem, konfliktów społecznych; jaki styl życia preferują, jak spędzają wolny czas, czy są optymistami, jakie mają oczekiwania co do przyszłości itp. Ważne również jest poznanie opinii mieszkańców Zielonej Góry dotyczące różnych wymiarów życia w mieście, poznanie stopnia ich zadowolenia z życia właśnie tu. Ustalaniem tych kwestii zajmuje się od lat

Instytut Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego od wielu lat prowadzi badania socjologiczne pozwalające odpowiedzieć na te i inne pytania, uwzględniając zróżnicowane czynniki warunkujące procesy zmian we wszystkich obszarach społecznej aktywności i kształtujące określony poziom świadomości społecznej. Są to zarówno uwarunkowania wewnętrzne (o charakterze lokalnym), zewnętrzne (ponadlokalne, centralne) a w ostatnich 20 latach konieczne jest określanie roli czynników globalnych. Zielona Góra funkcjonuje w konkretnym otoczeniu: wojewódzkim (regionalnym), państwowym, i dalej europejskim, na koniec światowym (globalnym). Wzajemne przenikanie zróżnicowanych wpływów określa możliwości i kierunki rozwoju miasta, wyzwala inicjatywy, tworzy sieci powiązań (także międzynarodowych). Położenie miasta w pasie przygranicznym nie jest tu bez znaczenia, choć, jak wynika z badań socjologicznych, ten atut jest słabo wykorzystywany przez mieszkańców. Badania socjologiczne ilustrują stan społecznej świadomości, pozwalają ustalić, czy i w jakim stopniu cechy społeczno-demograficzne

jednostek, cechy osobowościowe, środowiskowe, pokoleniowe itd. warunkują opinie na temat różnych kwestii, oceny zjawisk, innych ludzi, partii politycznych, instytucji, określają możliwości zdobycia pracy, pozwalają przewidzieć przebieg społecznych biografii. Wszelkie analizy jednoznacznie potwierdzają, że w ocenie transformacji, funkcjonowania demokracji, instytucji ekonomicznych, kulturalnych itp. mieszkańcy Zielonej Góry nie różnią się znacząco od mieszkańców innych regionów Polski, choć można z nich wyczytać, że są nieco bardziej tolerancyjni wobec imigrantów i cudzoziemców i bardziej otwarci na zmiany².

Jednym z ważniejszych wymiarów, który w istotny sposób różniuje postrzeganie zachodzących zmian, to przynależność pokoleniowa.

² Problematyka zmian społecznych stanowi stały obszar zainteresowań także zielonogórskich socjologów, skupionych przede wszystkim w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego. Właśnie w tym roku Instytut obchodzi jubileusz 15-lecia. Od początku swojego istnienia prowadził i nadal prowadzi badania socjologiczne wśród mieszkańców województwa lubuskiego (wcześniej zielonogórskiego), w tym również wśród mieszkańców Zielonej Góry. Stała współpraca z innymi polskimi ośrodkami naukowymi pozwala na dokonywanie ekwiwalentnych porównań różnych wymiarów życia. W związku z tym dysponujemy nie tylko pogłębionymi, socjologicznymi diagnozami zarówno całej zbiorowości naszego województwa, jak i poszczególnych kategorii społecznych, ale także możemy dokonywać wszelkich analiz porównawczych. W niedługim czasie współpraca międzynarodowa pozwoli dokonywać międzykrajowych analiz porównawczych (np. województwa lubuskiego i Brandenburgii). Lubuski Ośrodek Badań Społecznych powstał przy Instytucie Socjologii w odpowiedzi na zapotrzebowanie społeczne jako wyspecjalizowana jednostka, prowadząca oprócz badań stricte naukowych, także badania na rzecz praktyki społecznej (www.lobs.uz.zgora.pl).

Należy podkreślić, że prowadzone przez tutejszych socjologów badania są źródłem wiedzy o naszym województwie, poszczególnych miastach i gminach, ale przede wszystkim o jego mieszkańcach. Pozwalają poznać różne wymiary życia, zachodzące w nich zmiany, przeobrażenia świadomości indywidualnej i zbiorowej, ramy pamięci i niepamięci. To z nich dowiedzieć się możemy, co nas łączy, a co dzieli z mieszkańcami całej Polski, Europy, świata. Na wiasem mówiąc, to właśnie Instytut Socjologii i Uniwersytet Zielonogórski były organizatorami XIII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, podczas którego uznani socjologowie poszukiwali odpowiedzi na ważne społecznie pytania. Dzięki, między innymi takim imprezom Zielona Góra staje się miastem rozpoznawalnym w Polsce.

Inna jest optyka i percepcja rzeczywistości społecznej 70-latka, którego wczesne dzieciństwo przypadło na lata przed drugą wojną światową, a młodość i całe życie dorosłe upłynęło w warunkach PRL-u; inna 50-latka, którego cała pierwotna i wtórna socjalizacja przebiegała w realnym socjalizmie, a dorosłe życie przyszło spędzić w zupełnie odmiennej rzeczywistości III Rzeczypospolitej; inna 25-latka, dla którego reguły wolnego rynku są przyswojone, a demokracja i świat bez granic są czymś oczywistym.

Każde pokolenie, osadzone w konkretnym czasie historycznym, przeżywające własne życie w danych mu realiach, internalizuje określony system wartości i ideałów, przyswaja wzory kulturowe danej epoki i „niesie” je przez swoje biografie, wpisując własne wątki do ogólnospołecznego dorobku. W mniejszym lub większym zakresie przekazuje je kolejnym pokoleniom, które mogą dokonywać „weryfikacji i korekt tego zespołu wartości, wzorów i norm, i sposobów ich realizacji, jakie zastało wchodząc w życie. Jest to świadectwem dokonującego się w sposób ciągły w społeczeństwie procesu modernizacji i adaptacji wzorów życia do nowych warunków”. To właśnie analizy pokoleniowe w największym stopniu ujawniają ciągłość i zmianę wzorów zachowań.

Na każde miasto można patrzeć z kilku co najmniej perspektyw: historycznej, demograficznej, ekonomicznej, politycznej i socjologicznej; można też stosować tzw. orientację ekologiczną. Ta ostatnia sprowadza się, najogólniej rzecz ujmując na łączeniu różnych nurtów i orientacji badawczych poszukujących i interpretujących zależności zachodzące między określoną przestrzenią, a zachowaniami jej użytkowników (mieszkańców). Z jednej strony analizie poddaje się wszelkie zachowania ludzi uznane za normalne w pewnym systemie aksjonormatywnym. Są to wszelkiego rodzaju przemieszczenia wewnątrzmijskie, migracje domiejskie, „oswajanie” (zagospodarowanie) przestrzeni, tworzenie sieci powiązań między różnymi częściami miasta, tworzenie związków z terytorium itp. Z drugiej strony badaniu poddaje się negatywne konsekwencje życia ludzi w określonej przestrzeni; chodzi tu przede wszystkim o zachowania o charakterze dewiacyjnym np. analizuje się przestrzenne zróżnicowanie kradzieży, włamań, napaści, zabójstw i innych form przemocy. Z punktu widzenia ekologii społecznej procesy segregacji przestrzennej i powstawanie swoistych gett, osiedli etnicznych, ale także enklaw biedy są „chorobami przestrzeni miejskiej”. Każde miasto ma swoją historię, może wskazać swoje lepsze i gorsze okresy.

O znaczeniu miasta w danym regionie i w kraju decyduje wiele czynników przede wszystkim o charakterze politycznym i ekonomicznym. Wydaje się, że dla mieszkańców ważny jest tzw. „duch miasta”, zgodnie z definicją Roberta E. Parka: *Miasto jest stanem ducha, zespołem zwyczajów i tradycji, postaw i sentymentów, nieodłącznie powiązanych z tymi zwyczajami i transmitowanymi poprzez tradycję*. Najstarsi Warszawiaczy, Krakowiaczy, Poznaniacy, mieszkańcy miast z tradycjami mówiąc o swoim mieście odwołują się właśnie do tego niematerialnego aspektu, i to decyduje o odczuwaniu silnej więzi z miastem. Zielonogórzanie pytani o symbole miasta najczęściej wskazują Winobranie, Falubaz, deptak na Rynku miasta, Uniwersytet Zielonogórski, Palmiarnię, Amfiteatr (w takiej kolejności według liczby wskazań). Czy te elementy mogą stanowić o „duchu miasta”, czy można budować na nich tożsamość zielonogórzan? Trudno na to pytanie odpowiedzieć. Wydaje się, że Zielona Góra nadal poszukuje swojej tożsamości i wciąż brakuje pomysłów na dobrą i skuteczną promocję miasta. Odbudowujące się na terenach podmiejskich winnice mogłyby stać się znakiem firmowym, wokół którego można by tworzyć kulturę winnego grodu (odwołując się od starych, przedwojennych tradycji), ale do tego potrzeba marketingu i wsparcia władz lokalnych.

Pierwsze całościowe socjologiczne badania wśród mieszkańców Zielonej Góry, które mogą stanowić podstawę do dalszych badań i analiz przeprowadzone zostały w 1998 roku (patrz: Machaj, Leszkowicz-Baczyńska, Zdulski). Obejmowały one trzy zasadnicze bloki zagadnień: (1) struktura przestrzenno-funkcjonalna miasta i jej percepcja przez mieszkańców, (2) związki mieszkańców z miastem oraz więzi społeczne pojawiające się między mieszkańcami, (3) stosunek mieszkańców wobec władz samorządowych oraz percepcja społecznych problemów miasta i sposobów ich rozwiązywania. Próba badawcza liczyła 305 dorosłych mieszkańców Zielonej Góry, dobór celowo-losowy oparty był na kryterium płci i wieku dokonany został wg danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze. Dzięki temu zachowane zostały proporcje podczas doboru próby.

Nie jest moim celem przywoływanie szczegółowych danych zaprezentowanych w tej pracy. Warto jednak odnieść się do kilku konkluzji. Wszak minęło już jednaście lat od tamtych badań. Można więc, przywołując dane aktualne odpowiedzieć na pytanie, co pozostało, co się

zmieniło (przynajmniej w sondażach opinii), czy Zielona Góra spełnia kryteria miasta optymalnego. Wyniki badań wskazywały, że w opinii mieszkańców trzy kwestie określają warunki dobrego życia w mieście. Są to infrastruktura usługowo-handlowa, poczucie bezpieczeństwa, estetyka miasta. Dysponując aktualnymi danymi można wskazać ewentualne zmiany w tym zakresie.

Z badań socjologicznych sprzed ponad dekady wynika, że większość mieszkańców Zielonej Góry miała wówczas poczucie bezpiecznego życia w mieście, choć jednocześnie ponad połowa z nich deklarowała, że istnieją pewne obszary czy miejsca, które budzą lęk. Brak poczucia bezpieczeństwa związany był przede wszystkim z brakiem patroli na ulicach lub rzadkie ich pojawianie się w miejscach, gdzie powinny się pojawiać stale. Na podstawie udzielonych przez respondentów odpowiedzi wyodrębniono trzy kategorie niebezpieczeństw: (1) obszary budzące lęk o zmroku lub nocą, np. nieoświetlone ulice, skwery, parki, (2) obszary budzące lęk z racji przebywania tam dużej liczby osób niebezpiecznych w przekonaniu mieszkańców: nocne sklepy, skwery, parki, centrum miasta – deptak – nietrzeźwa młodzież, nietrzeźwe dorosłe osoby itp., (3) tereny o starej, zniszczonej zabudowie skupiające osoby o szczególnych cechach socjoekonomicznych.

W przestrzeniach tych mieszkańcy dostrzegali miejsca, w których najczęściej gromadzą się osoby łamiące prawo i naruszające normy społeczne. To w takich miejscach, według mieszkańców, kumulują się zjawiska negatywne, to tam znajdują się środowiska patogenne.

Kolejnym ważnym obszarem poddanym ponad dziesięć lat badaniu były oczekiwania mieszkańców wobec funkcji, jakie może spełniać Zielona Góra. Zdaniem mieszkańców Zielona Góra powinna przede wszystkim spełniać funkcję oświatowo-kulturalną oraz funkcję ośrodka turystycznego, najrzadziej wskazywano funkcję przemysłową.

Osoby, które chciałyby, by miasto rozwijało się wolno (zachowało dotychczasową liczbę mieszkańców oraz strukturę przestrzenną) podkreślały wagę funkcji administracyjno-usługowej wobec województwa, przemysłową, a dalej obsługi ruchu turystycznego. Osoby, które uznawały przyrost ludnościowy za konieczny do rozwoju miasta podkreślały wagę funkcji oświatowo-kulturalnej, obsługi ruchu turystycznego oraz zdecydowanie rzadziej przemysłową oraz handlową. Interesujące jest, że mieszkańcy postrzegali już wówczas Zieloną Górę jako zwarty organizm miejski, mimo przyłączenia do miasta jednostek osadniczych

typu wiejskiego. Zwartość organizmu zapewniał między innymi sprawny układ komunikacyjny, który zdaniem mieszkańców nie powoduje większych ograniczeń w docieraniu do odleglejszych punktów miasta – w dużej części jest to zasługa rozbudowanej siatki linii autobusowych. Jako istotny problem respondenci wskazywali przepustowość tego układu, który ze względu na rozrost miasta wymaga budowy nowych oraz modernizacji starych, istniejących już ciągów komunikacyjnych.

Jednym z ważniejszych cech miasta optymalnego (tamże:101) jest to, iż z jednej strony winno ono zaspokajać podstawowe potrzeby jednostki, z drugiej natomiast potrzeby wyższego rzędu. Podstawą staje się tutaj w równym stopniu zarówno aspekt funkcjonalny miasta, jak i kwestie estetyczne. Miasto średniej wielkości pozwala w największym stopniu stworzyć warunki do pojawienia się dobrego życia w mieście. Preferowane przez zielonogórzan cechy to przede wszystkim zadbane przestrzeń miejska, na tyle rozbudowana oraz duża, że pozwala jednostce zaspokajać potrzeby wyższego rzędu (kulturalno-oświatowe); lecz na tyle mała, by jednostka mogła ją ogarnąć. To, co podkreślają mieszkańcy to poczucie bezpieczeństwa zarówno w sensie bezpieczeństwa socjalnego, jak i egzystencjalnego – miejsca pracy, dogodne życie, łatwość przemieszczania się itp. Dużą wagę przywiązują mieszkańcy do dobrosąsiedzkich, życzliwych kontaktów. Chodzi jednak nie o sąsiedztwo o charakterze tradycyjnym, lokalnym, właściwe dla społeczności wiejskich, lecz raczej okazjonalno-ceremonialne i znajomościowe. Mieszkańcy wskazywali jako niedogodności na pewne deficyty w infrastrukturze drobnych usług (punkty naprawy obuwia, pocztowe).

Ważnym obszarem badań socjologicznych prowadzonych w mieście jest rozpoznanie relacji między mieszkańcami a przedstawicielami władzy. Szczególnie istotne jest to z uwagi na demokratyczny sposób wybierania zarówno władzy lokalnej, jak i do organów centralnych. Niezadowolenie z poziomu sprawowania swoich funkcji świadczyć może o braku kompetencji wyborców, odpowiednich kandydatów lub świadomości obywatelskiej.

Mieszkańcy Zielonej Góry w 1998 roku byli przeciwni poprawianiu warunków życia oraz perspektyw życiowych za pomocą podnoszenia podatków od ludności oraz czynienia oszczędności w wydatkach na cele oświatowe, kulturalno-rekreacyjne oraz socjalne. Poparcia nie uzyskała defensywna linia przeobrażeń miasta oparta na przesuwaniu części środków finansowych z sektora potrzeb kulturalnych na materialno-

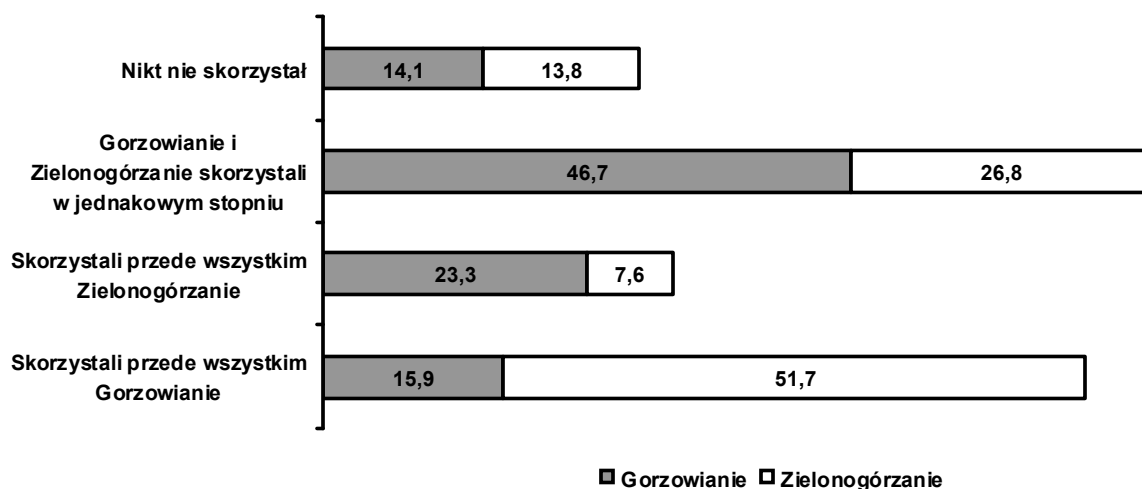
społeczne działy gospodarki miejskiej. Szeroko akceptowane były natomiast dwa instrumenty rozwoju lokalnego: przyciąganie obcego kapitału oraz uzyskiwanie środków z dotacji. Poszerzają je prywatyzacja gospodarki komunalnej oraz (na końcu) rozwijanie przemysłu w mieście. W aktywnej roli władz miasta mieszkańcy upatrywali podstawowej roli w pozyskiwaniu funduszy i inwestorów. Generalnie mieszkańcy Zielonej Góry mieli wówczas poczucie braku wpływu na decyzje władz, co może być przyczyną jak i konsekwencją braku zaufania. Warto podkreślić, że biorący udział w badaniach w roku 1998 respondenci mieszkańcy deklarowali swoją gotowość do podjęcia dialogu z władzami, deklarowali chęć włączenia się w rozwiązywanie problemów miasta. Świadczy to o dużym kapitale ludzkim, o potencjalnych, lecz niewykorzystanych przez władze możliwościach współpracy z mieszkańcami.

Wyniki zielonogórskiego sondażu przeprowadzonego w 2006 roku wskazują, że mieszkańcy Zielonej Góry generalnie są zadowoleni z życia w tym mieście. Co czwarty mieszkaniec Zielonej Góry chciałby wyprowadzić się z tego miasta, nie widząc tu dla siebie szans rozwoju i dobrych perspektyw, ale prawie 2/3 zielonogórzan nie chce stąd wyjechać. W porównaniu do wyników badań z 1998 roku, w tym sondażu wyrażenie widać zmianę w opiniach dotyczących kierunków rozwoju Zielonej Góry. Prawie 60% respondentów uważało, że najważniejszy dla miasta rozwój strefy przemysłowej, 22% uznało za bardzo ważne rozwój usług turystycznych, około 16% uznało, że szansą dla miasta jest rozwój administracyjny, zaledwie 4% respondentów uważa, że Zielona Góra powinna rozwijać się w kierunku kulturalno-oświatowym. Przypuszczać można, że tak radykalna zmiana opinii wynikała z faktu, że jeszcze dziesięć lat temu konsekwencje zlikwidowania na terenie miasta największych przedsiębiorstw zapewniających zatrudnienie dla tysięcy zielonogórzan, nie były tak odczuwalne. Tak więc, aktualnie dostrzegają oni większe szanse życiowe dla siebie w rozwoju strefy przemysłowej.

Wśród różnych ocenianych przez zielonogórzan instytucji, Uniwersytet zdecydowanie zajmuje najwyższą pozycję. Ponad 80% mieszkańców dostrzega wyłącznie korzyści z tego faktu, uważa, że Uniwersytet jest wizytówką miasta, a Zielona Góra zyskuje na tym, że posiada Uniwersytet. Wielu mieszkańców korzysta z imprez organizowanych przez uczelnię. Coraz większą popularnością cieszą się Dni Nauki, ale zielonogórzanie biorą też udział w debatach, dyskusjach, spotkaniach

naukowych, w wydarzeniach kulturalnych i sportowych. Tak więc można powiedzieć, że Uniwersytet Zielonogórski poza funkcją edukacyjną, naukową, pełni również ważną funkcję popularyzatorską i miastotwórczą.

Ważnym wydarzeniem na przestrzeni ostatnich 20 lat była administracyjna reforma, w wyniku której powstało województwo lubuskie. Wskutek tej zmiany Zielona Góra, zgodnie z Umową Paradyską, dzieli z Gorzowem Wlkp. funkcję miasta wojewódzkiego. Z badań przeprowadzonych przez Lubuski Ośrodek Badań Społecznych wynika, że ponad połowa zielonogórczan uważa, że na tej zmianie skorzystali przede wszystkim Gorzowianie (wykres 1). Większość mieszkańców Zielonej Góry jest przekonanych, że ta decyzja zaszkodziła Zielonej Górze i negatywne jej konsekwencje są odczuwane nadal. Jednocześnie wyniki tego sondażu przeczą istnieniu animozji między mieszkańcami tych dwóch miast.

Wykres 1. Odpowiedzi na pytanie: „Kto P. zdaniem przede wszystkim skorzystał na utworzeniu województwa lubuskiego?”(%). Dane z raportu „10 lat województwa lubuskiego w opiniach mieszkańców Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.”

Na koniec tej części artykułu chciałabym odwołać się do interesujących wyników badań porównawczych, w których mieszkańcy obu stolic dokonywali samooceny i wzajemnych ocen mieszkańców Zielonej Góry i Gorzowa i ocen miast jako miejsc przyjaznych (tabela 1 i 2).

Tabela 1. Cechy Gorzowian i Zielonogórzan we wzajemnych ocenach (%).

Mieszkańcy są:	Jacy zdaniem Gorzowian są:		Jacy zdaniem Zielonogórzan są:	
	Gorzowianie	Zielonogórzanie	Gorzowianie	Zielonogórzanie
Otwarci	10,9	8,4	7,3	11,5
Przyjaźni	10,7	7,7	6,5	11,1
Wykształceni	10,1	11,6	9,3	11,8
Przedsiębiorczy	9,4	9,7	11,0	8,8
Kulturalni	9,3	8,9	7,6	10,3
Wrodzy	2,9	5,2	7,6	2,1
Pracowici	10,1	10,4	9,5	10,2
Zorganizowani	8,8	9,7	10,3	8,1
Religijni	8,2	7,8	9,3	9,0
Zakompleksieni	4,2	5,6	6,6	3,1
Życzliwi	10,9	8,3	6,7	11,6
Pazerni	4,4	6,6	8,3	2,5

Dane z raportu „10 lat województwa lubuskiego w opiniach mieszkańców Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.”

Tabela 2. Ocena cech miast wojewódzkich (%)

Miasto jest:	Oceny Gorzowian				Oceny Zielonogórzan			
	Gorzów	Zielona Góra	Żadne z miast	Obydwa miasta	Gorzów	Zielona Góra	Żadne z miast	Obydwa miasta
Dobre do życia	70,5	10,7	12,5	6,4	11,5	79,1	8,0	1,5
Architektonicznie interesujące	59,1	24,5	12,5	3,9	11,3	72,1	15,1	1,5
Bardziej znane w kraju	45,1	42,8	7,3	4,8	17,8	70,0	9,9	2,3
Z perspektywami rozwoju	63,8	21,2	6,9	8,2	35,5	44,4	13,6	6,5
Łatwiej w nim znaleźć pracę	44,4	29,3	17,3	9,0	42	28,5	25,8	3,6
Łatwiej można się wykształcić	17,9	65,5	7,8	8,8	4,1	87,8	6,7	1,5

Daje możliwość aktywnego spędzania czasu	61,0	16,8	15,5	6,7	25,4	46,3	24,2	3,8
Brudne	39,3	22,3	31,6	6,9	56,5	9,8	26,3	7,4
Źle zarządzane	27,1	27,9	40,2	4,8	22,1	40,6	32,8	4,5
Niebezpieczne	19,9	21,3	43,1	15,6	45,5	8,7	40,1	5,7
Prowincjonalne	71,6	33,6	37,8	7,0	36,8	17,4	39,7	6,2

Dane z raportu „10 lat województwa lubuskiego w opiniach mieszkańców Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp.”

Przedstawione w tabelach 1 i 2 wyniki można czytać na wiele sposobów. Generalnie wynika z nich, że zielonogórzanie mają lepszą opinię o sobie i swoim mieście, niż gorzowianie np. zdecydowanie więcej gorzowian uważa swoje miasto za prowincjonalne. Interesujące jest, że lepszą opinię o zarządzaniu miastem mają gorzowianie, co potwierdza wcześniejsze wyniki o bardzo krytycznym nastawieniu zielonogórzan do władz miasta.

Dwadzieścia lat w badaniach socjologicznych, to wystarczająco długi okres, by ustalić pewne tendencje, kierunki przeobrażeń, a nawet by wskazać trwałe zmiany w społecznej mentalności. Perspektywa socjologiczna nakazuje odnosić się do danych empirycznych, i nie chodzi tu bynajmniej o sondaże opinii, które należy traktować tylko jako pewne sygnały i punkt wyjścia do pogłębionych analiz socjologicznych, w których poszukuje się przyczyn zachodzących zjawisk. Wyjaśnianie aktualnych wydarzeń w życiu społecznych dokonuje się często poprzez odwołania do faktów sprzed kilkunastu, kilkudziesięciu a nawet kilkuset lat (np. badania wpływu zaborów na aktualne wyniki wyborów politycznych, na zachowania ekonomiczne współczesnych Polaków, wyniki testów edukacyjnych itp.). Ten model poszukiwań odpowiedzi na pytania o specyfikę polskiej drogi do demokracji i kapitalizmu, pozwala dojrzeć wiele uwarunkowań, które w krótkiej perspektywie historycznej nie byłyby widoczne, a przez to dawałyby nieprawdziwy obraz przyczyn i skutków.

Niewątpliwie dwie dekady przemian społeczno-ekonomiczno-politycznych dają możliwość dokonania nie tylko bilansu zysków i strat, ale przede wszystkim skłaniają do refleksji odnośnie do przyszłości miasta. Przeobrażenia globalne, modernizacja, informatyzacja, masowa edukacja i wiele innych zjawisk, charakterystycznych dla współczesnego świata znajduje swoje odzwierciedlenie w społecznościach lokalnych, ale możliwości wpływu są tu znikome. Ważniejsze dla Zielonej Góry są decyzje podejmowane przez władze miasta. Badania socjologiczne zaś pokazują, że mieszkańcy nie są zadowoleni ze sposobu zarządzania w mieście.

W Zielonej Górze w ostatnich latach zwiększyła się liczba supermarketów, stacji benzynowych i banków. Miejsc pracy nie przybyło tyle, by można mówić o zadowoleniu. Sporo młodych zielonogórzan szukało szczęścia na zachodnich rynkach pracy. Obawiają się powrotu, bo nadal nie widzą dla siebie perspektyw w mieście, z którego pochodzą.

Wydaje się, że władzom miasta brakuje wizji całościowej. Zielona Góra nadal nie może znaleźć swojej tożsamości. Nadal pozostaje pytaniem bez odpowiedzi: czy wrócić do tradycji winiarskich, czy postawić na turystykę, czy też rozwijać strefę przemysłową. Być może kolejna dekada będzie bardziej pomyślna dla Zielonej Góry.

Bibliografia

- Bauman Z.: *Praca, konsumpcjonizm i nowi ubodzy*, Kraków 2006
- Kurczewska J. (red.): *Zmiana społeczna*, Warszawa 1999.
- Lisowski K., Janicka K., Leszkowicz-Baczyńska Ż., Leszkowicz-Baczyński J., Zielińska M.: *Lubuszenie u progu XXI wieku. Raport z badań 2005/2006* (www.lobs.uz.zgora.pl) .
- Lisowski K., Leszkowicz-Baczyńska Ż., Szaban D., Zielińska M.: *10 lat województwa lubuskiego w opiniach mieszkańców Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. Raport z badań, marzec 2008*.
- Leszkowicz-Baczyńska Ż., Machaj I., Zdulski M.: *Zielona Góra. Socjologiczne studium miasta i jego mieszkańców*, Kraków 2001.
- Lisowski K., Mielczarek-Żejmo A., Szaban D.: *Mieszkańcy Zielonej Góry o wyborze prezydenta miasta oraz Uniwersytecie Zielonogórskim*, raport z badań, kwiecień 2006.
- Wnuk-Lipiński E., Ziółkowski M. (red.): *Pierwsza dekada niepodległości*, Warszawa 2001.
- Sztompka P.: *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2005.

Wojciech Eckert, Krzysztof Garbacz

REWITALIZACJA ZIELONOGÓRSKIEJ STARÓWKI. SZANSE – PROBLEMY – ZAGROŻENIA

Początki Zielonej Góry przypuszczalnie wiążą się z powstaniem osady rolniczej położonej na skrzyżowaniu starych szlaków handlowych z Wrocławia do Krosna i Sulechowa. Osiedle to istniało prawdopodobnie już pod koniec I połowy XIII wieku. Dzięki korzystnemu położeniu, szybko się rozwijało. Skupiając wokół siebie rzemiosło, zwiększało zakres funkcji gospodarczych i powoli przekształcało się w ośrodek o miejskim charakterze.

Jak twierdzili historycy, skrzyżowanie szlaków handlowych znajdowało się u podnóża tzw. Góry Ceglanej. W tym miejscu za najbardziej prawdopodobną uznawali lokalizację pierwotnej osady (W. Posadzy 1953, s. 25-26; 1970, s. 469 ryc. 107, s. 480).

Najnowsze badania archeologiczne, przeprowadzone w rejonie ul. Kupieckiej i pl. J. Matejki w latach 2003-2005, nie potwierdziły hipotez historyków odnośnie istnienia najstarszego osadnictwa przedlokacyjnego u podnóża Góry Ceglanej, kojarzonego też z otoczeniem kościoła św. Jana. Sam kościół funkcjonował do 1582 roku, kiedy to został zniszczony przez pożar. Można założyć, że w XIII wieku istniały rozproszone gospodarstwa, zarówno po lewej, jak i po prawej stronie Złotej Łączy – rzeczki, nad którą doszło do lokacji Zielonej Góry. Ale starsze, trzynastowieczne osadnictwo zostało potwierdzone znaleziskami archeologicznymi tylko w jednym miejscu, mianowicie przy ul. Krawieckiej, w bezpośrednim sąsiedztwie rynku (K. Garbacz 2006, s. 90-99). Podczas badań doszło tutaj do wydzielenia niewielkiej warstwy

z ceramiką datowaną na połowę XIII stulecia. Warstwa ta pozostała niezakłócona przez młodsze materiały ceramiczne. Jak dotychczas, poza tym jednym przypadkiem, nie zdobyto żadnego namacalnego dowodu na istnienie osadnictwa przedlokacyjnego w obrębie późniejszego założenia miejskiego (J.T. Nowiński 2002, s. 35; K. Garbacz 2006, s. 99).

Nie wiadomo dokładnie, kiedy Zielona Góra otrzymała przywilej lokacyjny, ponieważ nie zachował się żaden dokument, który poświadczyłby konkretną datę nadania praw miejskich. Po raz pierwszy została ona wymieniona w dokumencie wydanym w Głogowie za czasów Henryka III w dniu 5 marca 1302 roku. Jak się przypuszcza, w tym czasie Zielona Góra stanowiła centrum okręgu administracyjno-sądowego oraz kościelnego. Z 28 lutego 1312 roku pochodzi dokument, w którym została wymieniona jako miasto. Dokument odnosi się do spuścizny po zmarłym w 1309 roku Henryku III (W. Korcz 1985, s. 100-101; J. Benyskiewicz, H. Szczegóła 1991, s. 11-13).

Proces przekształcania się osady w miasto przebiegał stopniowo, jednak – jak pokazuje analiza rozplanowania Zielonej Góry – wytyczenie samego układu przestrzennego musiało nastąpić podczas jej lokacji. Do takich wniosków upoważnia też przegląd planu z 1784 roku, sporządzonego przez D. Büttnera. Pod koniec XVIII wieku był jeszcze czytelny układ przestrzenny, ukształtowany w późnym średniowieczu i okresie wczesnonowożytnym. W centrum tego układu znajdował się pierwotny rynek w kształcie prostokąta, którego boki miały po 160 i 60 m. Był on usytuowany wzdłuż osi północ-południe. Jego pierzeje tworzyły cztery bloki domów. W 1/3 długości rynku zbudowano siedzibę władz miejskich – ratusz.

Konsekwencją reformy przestrzennej było również zbudowanie systemu obronnego, na początku w postaci wałów ziemnych wraz z palisadą. Prawdopodobnie w pierwszej połowie XIV wieku przystąpiono do wznoszenia murów miejskich, stopniowo zastępujących wały drewniano-ziemne (S. Kowalski 2002, s. 9-11). Ich budowa, a następnie przebudowa trwała jeszcze w XV stuleciu. Całe obwarowane miasto było otoczone fosą, którą zasilala woda ze Złotej Łączy. Komunikację zewnętrzną najpierw umożliwiały dwie bramy: Górna i Dolna, a następnie też i trzecia – Nowa. W ciągu kilku stuleci wybito trzy furty: Kościelną, Nową (Szkolną) i Młyńską. Do dziś zachował się tylko fragment Bramy Nowej – wieża zwana Łazienną. Nieopodal Bramy Nowej stała Wieża Głodowa, dziś znana tylko dzięki panoramie miasta z około 1740 roku.

Obiekt ten rozebrano w 1746 roku. Kilka lat wcześniej dokonano rozbiórki jeszcze jednej średniowiecznej budowli, a mianowicie bastei (*Wüste Bastei*), zlokalizowanej obok kościoła pw. św. Jadwigi (S. Kowalski 2002, s. 11-17; W. Eckert 2003, s. 47-65).

W Zielonej Górze już w późnym średniowieczu okazało się, że system obronny ogranicza dalszy, przestrzenny rozwój miasta. Zaczynało brakować wolnych terenów. Początkowo szukano rozwiązań wewnątrz umocnień: zabudowano północną część rynku kwartałem złożonym z pięciu działek, zlikwidowano zabudowę jednej parceli w środku ówczesnego rynku łącząc go wąską uliczką z kościołem pw. św. Jadwigi, wreszcie pod koniec XV wieku w południowo-wschodnim narożniku miasta wzniesiono tzw. Bramę Nową, co spowodowało konieczność wytyczenia w sąsiedztwie Wieży Łaziennej nowej ulicy (Masarskiej).

Ponadto dokonano zmian w zabudowie północnej części Starego Miasta, wytyczając nową ulicę (dzisiejszą S. Żeromskiego) w kierunku Bramy Dolnej.

Gospodarczy rozwój Zielonej Góry i wzrost liczby ludności spowodował „rozlanie” się miasta poza mury i powstanie nowych przedmieść. Takim przedmieściem m.in. stała się okolica pierwszego kościoła pw. św. Jana, jak również teren po północno-zachodniej stronie miasta, pomiędzy murami a obecną ul. Zamkową, gdzie niektórzy historycy lokalizują domniemany zamek. Kolejne przedmieście powstało w części zachodniej, przed Bramą Górną. Rozwijający się handel spowodował, że wydzielono nowe place poza obwarowaniami, dzięki czemu powstały rynki: Garncarski, Drzewny i inne.

W XVIII wieku zmiany w układzie urbanistycznym obejmowały również obszar wewnątrz murów obronnych. W latach 1746-1748 w pobliżu północnego odcinka murów obronnych wybudowano nowy ewangelicki kościół, co również miało duży wpływ na kształt tej części miasta. Powstały nowe ulice, zakładano w murach obronnych nowe furty.

Pod koniec XVIII i w XIX wieku na masową skalę zaczęto rozbiórkę murów obronnych i zasypywanie fos stapiając w ten sposób w całość układ przestrzenny średniowiecznego miasta i jego przedmieść. Potrzeba bardziej wygodnego połączenia centrum z dzielnicami południowymi spowodowała konieczność przebicia na początku XX wieku dzisiejszej ul. Pod Filarami łączącej plac Garncarski (dzisiejszy pl. Pocztowy) z rynkiem. Wszystkie te zabiegi znacznie poprawiły drożność komunikacyjną miasta (W. Posadzy 1970, s. 496-497).

Zielona Góra przez kilka stuleci była otoczona ogrodami owocowymi i winnicami. Na przykład, na początku XIX wieku winnice obejmowały ponad 700 ha powierzchni. Na wielu działkach, od XVIII stulecia budowano domki winiarskie. W drugiej połowie XIX wieku w rejonie Zielonej Góry stało ich około 700 (K. Garbacz, A. Jackiewicz 2006, s. 71-82).

Zmiany w układzie urbanistycznym następowały w sposób naturalny wskutek rozwoju miasta, ale i wynikały ze skutków klęsk żywiołowych. Wprawdzie Zielona Góra nie uciepiała podczas wojen toczonych w XVII-XX wieku, ale spustoszenia w zabudowie powodowały liczne pożary, a zarazy dziesiątkowały ludność miasta i okolic. Pomimo tego pierwotny układ urbanistyczny pozostał czytelny.

Dla rozwoju miasta ważny był również wiek XIX, a zwłaszcza jego druga połowa, kiedy to nastąpił szybki rozwój przemysłu oraz budowa linii kolejowej i dworca. W historii Zielonej Góry procesy industrializacyjne były jednymi z najpoważniejszych, jakie miały wpływ na jej rozwój przestrzenny. W stosunkowo krótkim czasie spowodowały przekształcenia się miasta z rolniczo-rzemieślniczego w przemysłowe.

Budowa stacji w odległości około 1,5 km na północny wschód od rynku spowodowała, że miasto zaczęło się rozwijać w tym kierunku. Powstało tzw. Nowe Miasto o zupełnie odmiennym charakterze przestrzennym. Wytyczono dzielnicę o regularnym szachownicowym układzie ulic, z wytyczonymi dużymi działkami pod zabudowę willową z rozległymi ogrodami. Szybko też główna ulica tej części miasta al. Niepodległości (*Grosse Bahnhofstrasse*), stała się reprezentacyjną ulicą Zielonej Góry, o tyle ważną, że łączącą miasto ze stacją kolejową. Stała się ona przedłużeniem ul. S. Żeromskiego (*Niedertorstrasse*) wychodzącej z narożnika rynku i była kontynuacją najważniejszej dla miasta przestrzeni publicznej, ciągnącej się od rynku do dworca kolejowego. Ulica ta przejęła też większą część ruchu wychodzącego z miasta w kierunku Sulechowa i Poznania. Jako główna arteria dobrze dopasowała się do ówczesnego układu komunikacyjnego, ukształtowanego jeszcze w czasach średniowiecznych.

Reprezentacyjny charakter tej ulicy tworzyła elegancka i bogata zabudowa willowa najbogatszych mieszkańców zielonogórskich, ale także ważne budynki użyteczności publicznej, takie jak siedziba starostwa powiatowego, kościół, szpital, kino, Miejska Kasa Oszczędności, a także lokale gastronomiczne. W tej części miasta nie było żadnych zakładów

przemysłowych. Wszystkie budynki i obiekty budowlane były otoczone dużą ilością zieleni, a sama ulica była piękną aleją, przy której zlokalizowano dwa place miejskie.

Z biegiem lat układ tkanki miejskiej nie uległ istotnym zmianom. Nie został naruszony historyczny przebieg uliczek na Starym Mieście. Zmienił się jedynie ich charakter, funkcja i znaczenie dla życia miasta. Dynamiczny rozwój Zielonej Góry w XIX wieku wiązał się z rozwojem przemysłu włókienniczego oraz ciężkiego. Duże fabryki lokalizowano blisko centrum, co musiało mieć wpływ na rozwój przestrzenny miasta. Starano się jednak budować obiekty przemysłowe tak, aby nie kolidowały z otoczeniem, a więc winnicami, ogrodami i parkami.

Konsekwencją dynamicznego rozwoju przemysłu było wyodrębnienie się grupy wpływowych przedsiębiorców. Wśród nich wyróżniał się Fryderyk Bogumił Förster, potentat w branży włókienniczej, równocześnie działacz społeczny. Dzięki niemu powstało w 1835 roku Stowarzyszenie Miłośników Rozwoju i Upiększania Miasta, które podjęło szereg bardzo interesujących inicjatyw. Z jego inicjatywy na tzw. Młyńskim Wzgórzu (obecnie Wzgórzu Braniborskim) w 1859 roku wybudowano restaurację-winiarnię z wieżą widokową. Dziś wieża ta, zwana Wieżą Braniborską, pełni funkcję obserwatorium astronomicznego. Warto dodać, że w tym rejonie, w 1919 roku powstało pierwsze zwarte osiedle mieszkaniowe, które wybudowano dla pracowników zakładów tekstylnych. Na początku powstało 50 budynków z 87 mieszkaniami, później osiedle znacznie się rozrosło.

Na początku lat dwudziestych XX wieku możliwości nowej zabudowy w granicach miasta były bardzo ograniczone. Istniała potrzeba wytyczenia nowych terenów budowlanych. W 1923 roku opracowano nowy plan zagospodarowania przestrzennego Zielonej Góry, którego autorem był profesor Hermann Jansen z Technische Hochschule w Berlinie. Ideą nowego planu było stworzenie miasta-ogrodu. Równolegle z pracami Jansena rozpoczęto projektowanie i realizację dużego założenia mieszkalno-ogrodowego autorstwa Leberechta Migge, zlokalizowanego przy dzisiejszej ul. Botanicznej. Stworzono ogródki działkowe, ogród botaniczny, plantacje drzew owocowych, zbudowano duży sztuczny staw, założono parki z placami zabaw i punktami widokowymi (Z. Bujkiewicz 2003, *passim*). Pomimo przekształceń dokonanych po drugiej wojnie światowej, niektóre elementy tego układu architektoniczno-krajobrazowego są jeszcze czytelne.

Spuściznę architektoniczną po minionych stuleciach, począwszy od średniowiecza, tworzy szereg budowli o różnej wartości zabytkowej. Do najstarszych obiektów, choć w części przekształconych w czasach nowożytnych, należą fragmenty murów miejskich, Wieża Łazien-
na kościół pw. św. Jadwigi i ratusz. Kościół farny oraz ratusz zawierają w dużym stopniu zachowane elementy architektury gotyckiej. W ostatnich latach, w przypadku ratusza, w tym zakresie znacznie poszerzyła się wiedza dzięki odkryciom dokonany podczas remontu budowli (B. Bielini-Kopeć 2007, s. 36-52). Charakter i klimat Zielonej Góry nadają jednak głównie budynki mieszkalne, pochodzące z XIX i XX wieku. Tworzą interesujące ciągi reprezentacyjnych pierzei stojących wzdłuż ważnych ulic jak np. M. Reja – wytyczona i zabudowana w ciągu kilku pierwszych lat XX wieku, lub urokliwe, choć zaniedbane wąskie zaułki, takie jak np. ul. Masarska. Swoją dawny willowy charakter zachowała al. Niepodległości, zaś handlowy ul. Kupiecka. Ulica S. Żeromskiego i plac przy Ratuszu zabudowane są kamienicami z przełomu XIX i XX wieku stojącymi jednak na reliktach starszych budynków. Bardzo interesujące, zabudowane wartościowymi budynkami mieszkalnymi, są ulice i place znajdujące się na miejscach dawnych przedmieść (ryc. 1-3).

*Ryc. 1. Zielona Góra. Deptak –
widok na ul. S. Żeromskiego.
Fot. K. Garbacz*

*Ryc. 2. Zielona Góra. Deptak –
ul. S. Żeromskiego. Fot. K. Garbacz*

*Ryc. 3. Zielona Góra. Deptak – fragment
Starego Rynku. Fot. W. Eckert*

Po drugiej wojnie światowej Zielona Góra zaczęła bardzo dynamicznie się rozwijać. Często w sposób chaotyczny, czasami trochę przypadkowy.

W pierwszych powojennych latach nie było potrzeby rozszerzania granic miejskiej zabudowy. Przybywający do miasta znajdowali dużo wolnych mieszkań, czasami adaptowali obiekty niemieszkalne. Awans miasta do rangi stolicy województwa i dynamiczny rozwój przemysłu w latach 50. i 60. XX wieku spowodowały, że konieczne stało się przeznaczenie nowych, dużych terenów pod budownictwo mieszkaniowe i dalszy rozwój przestrzenny miasta.

W 1950 roku w Rejonowej Dyrekcji Planowania Przestrzennego w Poznaniu został opracowany pierwszy urbanistyczny plan Zielonej Góry. Było to opracowanie niezbyt dokładne i znacznie uproszczone. Wykonano je na powiększonym podkładzie mapy sztabowej w skali 1:10000. Nie było analizy stanu istniejącego, brakowało materiałów geodezyjnych. Drugie opracowanie, wykonane w 1952 roku, naniesione zostało na mapę w skali 1:5000, złożoną z map katastralnych. W 1958 roku ukończono kolejny, nowy plan zagospodarowania Zielonej Góry wykonany już na miejscu w Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej, ale dopiero w 1960 roku Komitet do spraw Architektury i Urbanistyki w Warszawie zaakceptował ten dokument. Mimo wielu braków w planie ogólnym i całkowitego braku planów szczegółowych miasto weszło

w etap intensywnego rozwoju realizując wiele potrzebnych inwestycji miejskich.

Dziś należałoby spojrzeć odważnie na dalsze perspektywy rozwoju Zielonej Góry. Przy formułowaniu założeń teoretycznych, a następnie przystępując do opracowania planu zagospodarowania przestrzennego miasta konieczne jest nawiązanie nie tylko do dawnych rozwiązań, lecz także skorzystanie z osiągnięć polskiej szkoły urbanistycznej, której zręby tworzone już w XIX wieku. Jednym z pierwszych jej badaczy był Tadeusz Tołwiński. Uważał, że przy analizie przestrzennej należy uwzględnić następujące czynniki: warunki przyrodnicze, gospodarcze i społeczne, warowność, komunikację, aspekt obyczajowo-prawny i kompozycję urbanistyczną.

Geneza procesu narodzin polskiej urbanistyki nowoczesnej wywodzi się z tendencji skierowanej do łagodzenia konfliktów nie tylko estetycznych, lecz przede wszystkim społecznych i technicznych. Środowiska inżynierskie, konserwatorskie, urbanistyczne, przeciwstawiały się z jednej strony schematyzmowi, z drugiej chaosowi przestrzennemu charakterystycznemu dla dynamicznie rozwijających się miast pod koniec XIX wieku. Zainteresowanie kształtem przestrzennym miast w przeszłości i potrzeba ochrony ich indywidualnego charakteru wiązały się też z czynnikiem emocjonalno-patriotycznym. Dążono do utrzymania tradycyjnego, a więc polskiego charakteru miast w kraju podzielonym przez trzech zaborców. Bardzo aktywnie uczestniczyły w tych działaniach powstające pod koniec XIX i na początku XX wieku Towarzystwa Miłośników Miast, np. Lwowa czy Krakowa. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku polscy urbaniści i architekci aktywnie włączyli się w nurt teoretycznych rozważań nad kształtem architektoniczno-urbanistycznym miast. Przystąpiono do opracowania studiów przygotowawczych m.in. dla Krakowa, Kalisza i Warszawy. Również po drugiej wojnie światowej rozwijała się polska myśl urbanistyczna w środowiskach: warszawskim, krakowskim czy wrocławskim.

Pomimo że w Polsce są zakorzenione silne tradycje związane z planowaniem przestrzennym, w powiązaniu ze szczególnym uwrażliwieniem na ochronę dziedzictwa kulturowego, w rzeczywistości nie znajdujemy wiele przykładów prawidłowej rewitalizacji, modernizacji obszarów zabudowanych, czy ich rewaloryzacji.

Do takich miast należy Zielona Góra, która wprawdzie może pochwalić się wizją rozwoju przestrzennego, zawartą w licznych planach,

m.in. w planie zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia. Jednak wskutek pojawienia się nowych potrzeb i możliwości rozwiązań urbanistycznych istnieje konieczność korygowania przyjętych założeń. Na przykład na terenie Śródmieścia mieszka obecnie ok. 19 tysięcy osób. Obowiązujący do niedawna plan zagospodarowania przestrzennego miasta przewidywał zmniejszenie tej liczby do 15 tysięcy. Biorąc jednak pod uwagę istnienie realnych przestrzeni, możliwość racjonalizacji w strukturze zatrudnienia i zachowania proporcji pomiędzy ilością mieszkań i lokali usługowych, handlowych oraz kulturalnych, jest możliwe utrzymanie obecnej liczby mieszkańców, a nawet jej zwiększenie.

Wcześniejszy plan zakładał również, że Dzielnica Śródmiejska musi utrzymać wielofunkcyjny charakter: administracyjny, usługowo-handlowy, komunikacyjny, mieszkaniowy i przemysłowy. Jednak życie skorygowało te założenia. Z powodu zmian strukturalnych w gospodarce narodowej wiele zakładów przemysłowych uległo likwidacji, m.in. w Zielonej Górze. Na przykład istniejące w otoczeniu śródmieścia budynki „Polskiej Wełny”, po likwidacji zakładu zostały częściowo rozebrane, a w pozostałych obiektach urządzono galerię handlową *Focus Park*. Na terenie dawnej Zielonogórskiej Fabryki Mebli, na kilkunastu hektarach powierzchni planuje się wzniesienie centrum handlowo-usługowego i mieszkaniowego, wykorzystując zabytkowe obiekty pofabryczne i likwidując głównie powojenne hale i magazyny. W najbliższych planach jest likwidacja dotychczasowej siedziby Lubuskich Zakładów Aparatów Elektrycznych LUMEL S.A. i zbudowanie podobnego centrum. Produkcja jest kontynuowana w nowej siedzibie, zbudowanej w strefie przemysłowej.

Ten dynamiczny proces zmian w zagospodarowaniu przestrzennym w otoczeniu Starego Miasta obejmuje tereny wieloprzestrzenne, zwykle pofabryczne. Wprowadza się obiekty o dużej kubaturze, zajmujące powierzchnię prawie całej działki lub z zapleczem w formie wielkich parkingów (*Carrefour*, *Castorama*, *Focus Park*). Te nowe przestrzenie, pokryte betonową lub asfaltową nawierzchnią, pozbawione są jakiegokolwiek zieleni lub zawierają ją w stopniu bardzo ograniczonym. Zagospodarowanie w niedalekiej przyszłości kolejnych terenów poprzemysłowych stwarza niebezpieczeństwo pozbawienia zieleni na kolejnych obszarach w otoczeniu śródmieścia. Takie niebezpieczeństwo istnieje również w samym śródmieściu, gdzie inwestorzy, dążąc do zabudowania jak największej powierzchni działek, mogą znacznie ogra-

niczyć „zieloną” przestrzeń. Generalnie problem zagospodarowania istniejących terenów zielonych i tworzenia nowych jest mało zauważalny, a nie ulega wątpliwości, że powinno się je nawet w znacznym stopniu powiększyć. Może warto przyjrzeć się założeniom teoretycznym, odnoszącym się do idei przekształcenia Zielonej Góry w miasto ogród, idei, którą sformułował w latach dwudziestych XX wieku Hermann Jansen.

Obecnie trwają prace nad nowym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego Zielonej Góry. Mając na względzie wiele błędów, jakie popełniono przy dotychczasowej urbanizacji znacznej części miasta, jak również zagospodarowywaniu pojedynczych działek, warto przyjrzeć się najnowszemu planowi i poddać go wnikliwej analizie. Oto kilka przykładów niewłaściwych działań, podejmowanych w przeszłości lub braku pomysłu na obecne zagospodarowanie niektórych przestrzeni w strefie śródmiejskiej.

Jeden z planów zakładał wznoszenie nowych budynków, których pierzeje są cofnięte w stosunku do istniejącej linii zabudowy o kilka metrów. Zakładano, że wyburzane będą sukcesywnie, niewiele warte i nieatrakcyjne dla ówczesnych architektów i urbanistów, kamienice z przełomu XIX i XX wieku a na ich miejscu powstawać będą tzw. bloki. Dotyczyło to zarówno budynków użyteczności publicznej jak i budynków mieszkalnych. Plan ten został częściowo zrealizowany. Dokonano przebudowy fragmentu ul. Kupieckiej obok hotelu *Śródmiejskiego*, M. Reja, części pl. Bohaterów, a ponadto zburzono wiele budynków w rejonie obecnej ul. Bohaterów Westerplatte i F. Chopina, jednocześnie regulując ciąg komunikacyjny i wprowadzając w latach pięćdziesiątych-siedemdziesiątych XX wieku nową architekturę.

Następny przykład to realizacja tzw. zabudowy plombowej. Jest jeszcze w centrum miasta dużo wolnych terenów przydatnych dla celów budowlanych. Jednak forma nowych budynków powinna mieć charakter harmonizujący z istniejącą zabudową, zarówno w swoich gabarytach, jak i w kształcie architektonicznym. Oczywiście dopuszczalna jest architektura współczesna, jednak powinna ona odznaczać się wyrazistym, czytelnym charakterem. Niestety, niektóre nowe budynki nie są zharmonizowane z bezpośrednim otoczeniem i – pozbawione znamion dobrej architektury – rażą bezstylowością, a nawet brakiem proporcji oraz skali (ryc. 4-7).

Kolejny przykład dokumentuje brak pomysłu na uporządkowanie ciągu pierzei jednej z najpiękniejszych ulic Zielonej Góry – al. Niepodległości, zabudowanej szeregiem willi z przełomu XIX i XX wieku. W miejscu, w którym powinna stać monumentalna, reprezentacyjna budowla wypełniająca jedyną niezabudowaną od 150 lat działkę przy tej ulicy wzniesiono „tymczasowy” pawilon z lokalem gastronomicznym, co wprowadza dysharmonię w układ urbanistyczny tego miejsca i ujemnie wpływa na jego wygląd estetyczny. Podobne odczucia wywołuje brak uporządkowania zaplecza niektórych willi i remontów samych budynków, choć trzeba przyznać, że coraz więcej elewacji jest poddawanych gruntownej renowacji.

Ryc. 4. Zielona Góra. Fragment niezabudowanej przestrzeni przy al. Niepodległości z tymczasowym pawilonem barowym. Fot. K. Garbacz

Ryc. 5. Zielona Góra. Fragment Starego Miasta zabudowanego współczesnym pawilonem handlowym. Fot. K. Garbacz

Ryc. 6. Zielona Góra. Deptak – skrzyżowanie ul. S. Żeromskiego z Kupiecką i al. Niepodległości. Przykład współczesnej zabudowy plombowej w centrum Starego Miasta. Fot. W. Eckert

Ryc. 7. Zielona Góra. Deptak – ul. Kupiecka. Przykład współczesnej zabudowy plombowej w centrum Starego Miasta, niespójnej z dawną linią zabudowy. Fot. W. Eckert

Są również w centrum miasta działki po wyburzonych wiele lat temu kamienicach. Odsłonięte brzydkie zaplecza, zniszczone ściany szczytowe kamienic sąsiednich, nieestetyczne ogrodzenia szpecą, sprawiają wrażenie, że całe Stare Miasto jest nieuporządkowane.

Niestety, przykładów nieprzemyślanej zabudowy jest zbyt dużo. Ten element infrastruktury musi być w odpowiedni sposób uporządkowany, podobnie jak obszary terenów zielonych czy komunikacja, zarówno w ścisłym centrum miasta, jak i poza nim.

W zamierzeniach związanych z rewitalizacją zielonogórskiej starówki widoczna jest determinacja w zdynamizowaniu tego procesu. Oblicze starówki ma zmienić szereg planowanych działań, jak wymiana nawierzchni deptaka, rozbudowa Muzeum Ziemi Lubuskiej, zagospodarowanie dużego kwartału pomiędzy al. Niepodległości, ul. Kupiecką, pl. J. Matejki i ul. dra Pieniężnego, modernizacja pl. Pocztowego, budowa fontanny oraz tzw. małej architektury. Należy wyrazić nadzieję, że wraz z realizacją tych przedsięwzięć nastąpi moment, kiedy szampa, szarość, banalność, chaos zostaną zastąpione rozmachem, kolorem, polem i przemyślaną kompozycją.

Przestrzeń publiczna w Zielonej Górze kształtowała się przez wieki. Była wyrazem poziomu cywilizacyjnego, potrzeb i kultury mieszkańców miasta. Wraz ze zmianami w życiu codziennym, gospodarczym i społecznym przeobrażeniom ulegała też przestrzeń miejska.

W architekturze i urbanistyce nie można tworzyć, a tym bardziej reaktywować przestrzeni bez rozpoznania zagadnień historycznych, kulturowych, socjalnych oraz środowiskowych. W przypadku Zielonej Góry zagadnienia te są tym bardziej ważne, że miasto to doświadczyło

wymiany całej społeczności miejskiej, co było konsekwencją zwycięskiego dla koalicji antyhitlerowskiej zakończenia drugiej wojny światowej.

Wydaje się więc, że bardzo ważnym problemem jest ustalenie, które wartości stanowią o charakterze miasta oraz na ile wynikają one z wielowiekowej tradycji i jego specyficznego położenia geograficznego i politycznego. Zielonogórskie Stare Miasto w ciągu 700 lat ulegało nieustannym przekształceniom, wynikającym głównie z jego rozwoju, wzrostu zamożności mieszkańców i wpływu procesów cywilizacyjnych, ale też i z klęsk żywiołowych – pożarów, które kilkakrotnie niszczyły jego zabudowę. Obecnie ukształtowane centrum to przede wszystkim wynik dynamicznego rozwoju miasta w XIX i w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku.

Historycznie przedmieścia Zielonej Góry wytworzyły też swoje przestrzenie publiczne. Łączyły się one poprzez „wąskie gardła”, jakimi były bramy miejskie i furty, z przestrzenią miasta obwiedzioną murami obronnymi i systemem fosy miejskiej. Charakter przestrzeni publicznej w obrębie każdego z przemieść był trochę inny. Oficjalne życie miejskie skupiało się oczywiście na rynku, na środku którego stał ratusz – oznaka niezależności rady miejskiej.

Obecnie główną osią komunikacji pieszej jest deptak, obejmujący przestrzeń od pl. Pocztowego, przez Stary Rynek, ul. S. Żeromskiego i al. Niepodległości po pl. Bohaterów. Trzeba podkreślić, że do lat siedemdziesiątych XX wieku po wszystkich ulicach Starego Miasta, wówczas pokrytych jeszcze kostką brukową, odbywał się ruch samochodowy. Po utworzeniu pasażu pieszego wyprowadzono ze ścisłego historycznego centrum całkowicie ruch kołowy. Uliczki dochodzące do rynku i deptaka w większości przekształcono w ulice zapewniające dostawy dla mieszkańców, handlu i usług oraz w miejsca do parkowania. Z biegiem lat deptak rozwijał swój terytorialny zasięg w centrum miasta. Do strefy pieszego pasażu włączono niegdyś reprezentacyjną al. Niepodległości, która ze swym willowym charakterem zabudowy oraz piękną, wysoką zielenią lip stanowi kompozycyjne dopełnienie części przyrynkowej o miejskim charakterze. Później deptak został wzbogacony o kierunek poprzeczny – z części ul. Kupieckiej wyprowadzono ruch samochodowy. Ulica Kupiecka jest jedną z najstarszych ulic w mieście, a dodatkowo jest ulicą o charakterze handlowym. W partach kamienic są usytuowane liczne sklepy. Ulica ta znajduje się mniej

więcej w połowie długości deptaka, dzieląc go dodaje całemu układowi przestrzennemu bardzo pożądaný kierunek poprzeczny.

Oczywiście takie rozwiązanie wymusiło z kolei konieczność zmian w układzie komunikacyjnym w pozostałej części miasta. Cały ciężar ruchu kołowego został przeniesiony na współczesne ulice okalające historyczne miasto, które zbierają ruch ze śródmieścia i rozprowadzają go na poszczególne dzielnice i osiedla mieszkaniowe. Arterie te, oplatając Stare Miasto, utrzymują ruch tranzytowy z dala od niego. Natomiast centralna część miasta stała się wielką przestrzenią publiczną z minimalnym udziałem ruchu kołowego. Elewacje kamienic przylegających do deptaka odzyskują swój dawny wygląd.

W parterach (i nie tylko) lokalizowane są funkcje handlowo-usługowe. W okresie letnim przed lokalami gastronomicznymi powstają liczne tzw. „ogródki piwne”. Zabiegi rewitalizacyjne władz samorządowych koncentrują się na tej części miasta, stanowi ona bowiem wizytówkę Zielonej Góry.

Wielkie przywiązanie mieszkańców do deptaka stawia wysoko poprzeczkę programowi rewitalizacji Starego Miasta. Program odnowy struktury przestrzennej i architektonicznej powinien być rozumiany jako długotrwały i złożony proces, którego efektem są nie tylko renowacje fasad kamienic przyrynkowych. Należy go rozumieć przede wszystkim jako proces ożywiania i przywracania do życia zarówno zdegradowanych kamienic, jak i całych kwartałów.

W Zielonej Górze, w obszarze historycznego centrum znajduje się wiele terenów, które uległy procesowi wielkiej degradacji w sensie społecznym i technicznym. Są to zarówno zdewastowane podwórza kamienic, ale także całe kwartały, które często tworzą otoczenie deptaka. Obszary takie zwane są „straconą przestrzenią”. Profesor Roger Trancik w swojej książce *Finding Lost Space* taką przestrzeń określa jako obszar niezdefiniowany w kontekście całego miasta, bez wyraźnych granic kompozycyjnych, a jednocześnie bez możliwości określenia związków logicznych z pozostałą zabudową, tworzący luki w tkance miejskiej, dzieląc ją, a tym samym degradując. Takie tereny nawet wizualnie różnią się od swego sąsiedztwa, panuje tam chaos przestrzenny i funkcjonalny.

Dlatego pierwszym zadaniem w programie rewitalizacji Zielonej Góry powinno być znalezienie pomysłu i sposobu na włączenie tych terenów we współczesną strukturę przestrzenną miasta. Należy pamię-

tać, że obszary te stanowią niejako rezerwę terenową i mogą posiadać dużą wartość rynkową. Tak więc w przypadku właściwego zagospodarowania mogą przynieść całemu miastu duże korzyści.

Istniejący układ pieszego pasażu miejskiego dzieli przestrzeń centrum Zielonej Góry na obszary przyległe bezpośrednio do rynku, a także położone między ulicami:

- Wandy i K. Lisowskiego oraz S. Żeromskiego, Kupiecką i Westerplatte;
- al. Niepodległości, Kupiecką i Westerplatte;
- S. Moniuszki, al. Konstytucji 3 Maja i Kupiecką;
- al. Niepodległości, Kupiecką, pl. J. Matejki i B. Chrobrego.

Mieszkańcy Zielonej Góry polubili swoje Stare Miasto wraz z deptakiem, które bez wątpienia należy do ważniejszych walorów miasta. Trzeba jednak wspomnieć, że podjęcie decyzji w latach siedemdziesiątych o likwidacji w centrum ruchu kołowego spotkało się z dużym oporem społecznym. Mieszkańcy śródmieścia nie chcieli zaakceptować faktu, że nie będą mogli podjechać pod ratusz samochodem lub autobusem. Dodatkowe kontrowersje budziła plastyczna forma posadzki deptaka. Czarne kamienne płyty nadawały szlachetny, surowy wyraz ciągom pieszym, białe kwadratowe pola wyznaczały czytelny rytm. Nowoczesne lampy i ławki uzupełniały całość tej kompozycji urbanistycznej. Jest to część miasta centralna, a dla mieszkańców wręcz symboliczna. Tak silna więź mieszkańców ze swoim miastem, wymusza konieczność pełniejszego zbadania fenomenu zielonogórskiego deptaka. Ulice, place oraz budynki, które go wyznaczają tworzą przestrzeń publiczną ogólnie dostępną o rodowodzie historycznym. Wprawdzie przestrzeń swoje zręby kompozycyjne kształtowała w innej kulturowej rzeczywistości, ale na szczęście współcześni mieszkańcy akceptują ją i są z niej dumni.

Tak więc obecnie nikt z zielonogórzan nie może sobie wyobrazić centrum swojego miasta bez deptaka. Niestety, jak każdy element urbanistyczny, również i deptak stopniowo ulegał starzeniu i degradacji. Podobnie jak kamienice stojące frontem do deptaka, które przez lata utraciły swój blask i piękno.

Od kilku lat mozolnie i nie bez przeszkód prowadzona jest tzw. rewitalizacja zielonogórskiej starówki. Na początku polegała ona na malowaniu fasad wybranych kamienic. Wyboru budynków do rewitalizacji dokonywał najczęściej przedstawiciel magistratu. Wesoła i dosyć przypadkowa kolorystyka podkreślała prowincjonalny charakter

Zielonej Góry. Słaba jakość farb, brak doświadczenia wykonawców, mała wrażliwość estetyczna oraz pośpiech spowodowały, że obecnie kamienice te sprawiają wrażenie, jakby nie były odnawiane od ok. 100 lat, czyli od czasu ich powstania. Przed kilku laty rozpoczęto bardziej planowe działania. Powołano Fundację Rewitalizacji, która dysponując bardzo skromnym budżetem spowodowała, że pomalowano kilka kolejnych kamienic. Obecnie, poza środkami zarządzanymi przez Fundację, miasto dysponuje odpowiednimi kwotami oraz projektami wykonawczymi modernizacji deptaka, renowacji kamienic, tzw. małej architektury a także oświetlenia wybranych zabytków.

Renowacja kamienic jest kontynuowana, choć w znacznie mniejszym tempie niż to pierwotnie zakładano. Bardziej zaawansowane prace objęły unowocześnienie całego deptaka śródmiejskiego. Odnoszą się one nie tylko do renowacji kamienic, lecz także do modernizacji nawierzchni. Władze Zielonej Góry zleciły wykonanie projektu zagospodarowania całego deptaka. Warto przyrzeć się temu opracowaniu.

Analizując projekt modernizacji posadzki deptaka, można doszukać się licznych niekonsekwencji w opracowaniu szczegółów. Na przykład w wielu miejscach nie nawiązuje do historycznych przebiegów linii zabudowy i zbyt sztywno trzyma się stałych szerokości ulic. Ponadto niezrozumiałe są urwania pasów z płyt granitowych (dawne chodniki), czy przypadkowe usytuowanie ławek i gazonów. Wydaje się, że niepotrzebnie zostały wydzielone ciągi piesze w uliczkach bocznych itp. Powoduje to, że nieczytelna staje się idea nawiązania do historycznego przebiegu ciągów pieszo-jezdnych w Zielonej Górze. Wprawdzie projekt jest opracowaniem poprawnym, ale jednak zbyt typowym, monotonnym i mało oryginalnym, nie wnoszącym nowych jakości w historyczną przestrzeń deptaka. Nie zawiera propozycji ożywiających poszczególne wnętrza, nie nawiązuje też do historycznych elementów starego miasta, jak cieków wodnych, mostków, rynsztoków itp. Brakuje mu wyrazistej formy oraz elementów, które mogłyby być nawiązaniem do dziejów, tradycji i charakteru Zielonej Góry.

W opracowaniu brakuje propozycji wykorzystania współczesnych możliwości technicznych, technologicznych i materiałowych (beton, sztuczny kamień, szkło, woda, światło itp.). Nie wykorzystano też nowoczesnych metod i sposobów projektowania urbanistycznego zabytkowych przestrzeni miejskich – często kontrowersyjnych i poddanych gorącej dyskusji społecznej, ale odważnych i wizjonerskich.

Ryc. 8-9. Zielona Góra. Koncepcja zagospodarowania kwartału pomiędzy al. Niepodległości, ul. Kupiecką, pl. J. Matejki i dra Pieniężnego (kwartał „A”)

Deptak to oczywiście tylko jeden z elementów przestrzennych śródmieścia Zielonej Góry. Jak wspomniano, znaczna część kwartałów wymaga modernizacji, uzupełnień w architekturze, czy wręcz gruntownego zagospodarowania. Takim kwartałem wymagającym wprowadzenia nowych rozwiązań urbanistycznych jest teren na zapleczu kamienic przy ul. Kupieckiej i pomiędzy al. Niepodległości a pl. J. Matejki.

Ryc. 10-13. Zielona Góra. Obecny widok kwartału A. Fot. W. Eckert

W ubiegłym roku w Instytucie Budownictwa Uniwersytetu Zielonogórskiego powstała koncepcja zagospodarowania tego kwartału (ryc. 8-9). Jego obszar należy do największych niezagospodarowanych przestrzeni w śródmieściu Zielonej Góry. Jest on ograniczony al. Niepodległości, ul. Kupiecką, pl. Matejki i ul. dra Pieniężnego. Kwartal ma kształt zbliżony do kwadratu i obejmuje niecałe 4 ha terenu, znajdującego się w bezpośrednim sąsiedztwie historycznego centrum. Na jego obrzeżach dominuje zwarta zabudowa tworząca pierzeje. Z dwóch stron kwartał przylega do deptaka. Jednak jego wnętrze stanowi teren całkowicie zdegradowany, zdominowany przez zabudowę w bardzo złym

stanie technicznym. Terenu nie przecina żaden ciąg pieszy, a wiele miejsc zajmują „dzikie” miejsca parkingowe (ryc. 10-13). Kwartal poprzez szczelną obudowę i brak możliwości jego penetracji utrudnia komunikację pomiędzy ważnymi dla funkcjonowania miasta instytucjami (urzędy, banki) i strefami (park, sąsiednie osiedla) a rynkiem oraz deptakiem. Przebudowa kwartału umożliwiłaby powstanie nowych ciągów pieszych, krzyżujących się i ułatwiających przemieszczanie się pomiędzy sąsiednimi kwartałami śródmiejskimi.

Obszar opisywanego kwartału należy do potencjalnych rezerw inwestycyjnych, których nie brak w rejonie Starego Miasta. Plan zagospodarowania powinien uwzględniać centralne położenie i poprawne włączenie tego terenu w istniejącą przestrzeń miejską. Oczywiście plan ten musi być skorelowany z założeniami kompleksowego programu rewitalizacji Zielonej Góry.

Ryc. 14-15. Zielona Góra. Niezagospodarowany kwartał w rejonie ul. M. Reja i Wandy. Fot. W. Eckert

Ryc. 16-17. Zielona Góra. Częściowo zabudowany pl. Powstańców Wielkopolskich. Fot. W. Eckert

W obrębie Starego Miasta na zagospodarowanie czekają też inne tereny z chaotyczną zabudową i pustymi przestrzeniami: rejon ul. Wandy i M. Reja, tzw. Gazowni czy pl. Powstańców Wielkopolskich. W sumie ocenia się, że na rewitalizację i zabudowę czeka ok. 15 ha takich terenów (ryc. 14-21).

Ryc. 18-19. Zielona Góra. Rejon dawnej Gazowni zabudowany jedynie małymi pawilonami handlowymi. Fot. W. Eckert

Ryc. 20-21. Zielona Góra. Niezagospodarowany teren pomiędzy ul. Jedności a Długą. Fot. W. Eckert

Przez wiele dziesięcioleci w otoczeniu centrum Zielonej Góry funkcjonowało wiele zakładów przemysłowych. Ich upadek w latach dwudziestych XX wieku spowodował znaczny wzrost ilościowy terenów inwestycyjnych. W kilku przypadkach, na miejscu starych fabryk zbudowano wieloprzestrzenne galerie handlowe, które spowodowały odpływ znacznej części klientów z centrum miasta, a co za tym idzie, problemy w funkcjonowaniu sfery usługowo-handlowej. Realizacja planów zagospodarowania nowych postindustrialnych przestrzeni może

tylko pogłębić proces wyludniania się Starego Miasta i upadek małych firm.

Dlatego już dziś konieczne jest dążenie do zatrzymania tego procesu, a następnie spowodowanie ożywienia „serca” Zielonej Góry poprzez opracowanie kompleksowego planu zagospodarowania kwartałów, uwzględniającego historyczne uwarunkowania rozwoju miasta, poszanowanie specyfiki tradycji urbanistycznej i architektonicznej i – co niezwykle istotne – zapewnienie warunków umożliwiających identyfikację mieszkańców z miastem i jego historyczną częścią. Stworzenie przez władze miasta odpowiedniego klimatu i systemu zachęt ekonomicznych powinno spowodować wzrost zainteresowania staromiejskimi kwartałami ze strony potencjalnych inwestorów. Autorzy uważają, że ożywienie inwestycyjne i demograficzne, a w konsekwencji gospodarcze i kulturalne centrum Zielonej Góry powinno być włączone do zadań priorytetowych każdej ekipy rządzącej miastem, niezależnie od przynależności partyjnej i własnych celów gospodarczych i ekonomicznych. Właściwie zagospodarowane, estetyczne i tętniące życiem kulturalnym centrum Zielonej Góry to też ważny czynnik promocyjny, który mógłby przyciągać gości i turystów nie tylko z okazji dorocznego święta – *Winobrania*.

Bibliografia

- Benyskiewicz Joachim, Szczegóła Hieronim
1991 *Zielona Góra. Zarys dziejów*, Poznań.
- Bielinis-Kopeć Barbara
2007 *Ratusz w Zielonej Górze*, „Ochrona zabytków”, nr 1/2007, s. 36-52.
- Bujkiewicz Zbigniew
2003 *Krajobraz materialny i społeczny Zielonej Góry od końca XVIII do połowy XX wieku. Przestrzeń – ludność – gospodarka*, Zielona Góra.
- Eckert Wojciech
2003 *Fortyfikacje Zielonej Góry*, Zielona Góra.
- Garbacz Krzysztof
2006 *Średniowieczna przeszłość Zielonej Góry w świetle prac archeologicznych*, „Rocznik Lubuski”, t. 32, cz. 1, s. 79-102.
- Garbacz Krzysztof, Jackiewicz Anna
2002 *Winnice i domki winiarskie w krajobrazie kulturowym Zielonej Góry*, „Ochrona Zabytków”, nr 4/2006, s. 71-86.

Korcz Władysław

1985 *Szkice z dziejów miast Środkowego Nadodrza*, Zielona Góra.

Kowalski Stanisław

2002 *Mury obronne Zielonej Góry*, Zielona Góra.

Nowiński Jerzy Tomasz

2002 *Wstępne wyniki badań archeologicznych przy ul. Krawieckiej nr 1 i 3 w Zielonej Górze – przyczynek do studiów nad początkami miasta*, „Studia Zachodnie”, t. 6, Zielona Góra, s. 31-53.

Posadzy Wiesław

1953 *Studium urbanistyczno-historyczne do planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielonej Góry*, Poznań (maszynopis w WUOZ w Zielonej Górze).

1970 *Zielona Góra*, (w:) *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą (województwo zielonogórskie)*. t. II: *Dolny Śląsk, Dolne Łużyce*, Zielona Góra, s. 465-504.

Arkadiusz Cincio

POWSTAWANIE KOLEKCJI MUZEUM ZIEMI LUBUSKIEJ

Podstawowym zadaniem każdego muzeum jest gromadzenie i przechowywanie zbiorów. Zgodnie z obowiązującą ustawą o muzeach ich celem jest: „gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa o charakterze materialnym i niematerialnym”¹. W obecnej chwili zbiory Muzeum Ziemi Lubuskiej liczą ponad 17 tysięcy eksponatów, zgromadzonych dzięki pracy kilku pokoleń muzealników oraz ofiarności mieszkańców regionu.

Celem niniejszego artykułu jest analiza polityki kolekcjonerskiej zielonogórskiego muzeum w latach 1958-2009 oraz prezentacja poszczególnych kolekcji wraz z historią ich powstawania².

Podstawowym źródłem analizy zbiorów zielonogórskiego muzeum są używane w poszczególnych działach merytorycznych księgi inwentarzowe oraz protokoły inwentaryzacyjne. Równie istotne znaczenie, szczególnie dla lat sześćdziesiątych, mają księgi archiwalne oraz dokumentacja Komisji Zakupów Muzealiów. Dla znacznej części zbiorów zielonogórskiego muzeum zostały opracowane katalogi, jednakże ich wartość dla badanych w niniejszym artykule zagadnień ogranicza

¹ Ustawa o muzeach z dnia 21 listopada 1996, Dz. U. Z 1997 r., Nr 5, poz. 24, z późniejszymi zmianami.

² Gromadzenie zbiorów przez zielonogórskie Heimatmuseum było przedmiotem wielu prac autorstwa Anny Ciosk, m.in. *Zielonogórskie Heimatmuseum jako wyraz niemieckiej kultury regionalnej*, „Studia Zielonogórskie”, T. VI (2000), s. 51-60.

często brak adnotacji o sposobie nabycia zabytku. Najstarszy analizowany spis muzealiów pochodzi z 1957 r. Zawierał on 1653 pozycje z zakresu sztuki, historii i winiarstwa oraz 214 pozycji z zakresu archeologii. W 1962 r. zostały utworzone oddzielne księgi inwentarzowe dla nowo powstałych działów merytorycznych. W latach 1971-1972 Muzeum Ziemi Lubuskiej wprowadziło, zgodnie z ogólnymi zaleceniami, nowy wzór ksiąg inwentarzowych. W roku 1982, wraz z powstaniem Działu Sztuki Współczesnej i Działu Sztuki Dawnej, założono nowe spisy inwentarzowe, co wiązało się zmianą zaszeregowania poszczególnych zbiorów i przesunięciu przyjętej cezury czasowej podziału pomiędzy sztuką współczesną a sztuką dawną³. Ostatnia zmiana podziału zbiorów muzealnych zaszła w 2005 r., kiedy założono nowe księgi inwentarzowe Działu Historycznego.

Zbiory przejęte po zielonogórskim Heimatmuseum

Początki kolekcji zielonogórskiego muzeum sięgają 1908 r., kiedy to August Severin przekazał Radzie Miejskiej Zielonej Góry zbiór eksponatów związanych z rzemieślniczymi tradycjami miasta. Powstałe w 1922 roku Heimatmuseum przejmując kolekcję Severina, kontynuowało gromadzenie zbiorów zgodnie ze swoim profilem merytorycznym. W związku z tym, że z wyjątkiem eksponatów pozyskanych drogą wykopalisk archeologicznych, zdecydowana większość stanowiła dary mieszkańców, w zbiorach Heimatmuseum znajdowały się przedmioty o zróżnicowanej wartości artystycznej i historycznej. Eksponaty z kierowanego przez dr. Martina Kloseg muzeum, przetrwały w zasadzie bez uszczerbku okres wojny. Największe straty w zabytkach Heimatmuseum powstały pomiędzy 1945 a 1954 rokiem, kiedy to eksponaty były źle zabezpieczone, a stanowisko kierownika bywało całymi miesiącami nieobsadzone. Część z bardziej wartościowych zbiorów (np. instrumentów muzycznych) przejęło w tym okresie Muzeum Wielkopolskie w Poznaniu⁴. Ustalenie strat muzealiów z tego czasu napotyka na liczne trudności, ze względu na niekompletną dokumentację zbiorów.

³ A. Ciosk, *Powstawanie kolekcji sztuki w zielonogórskim Muzeum Okręgowym*, „Studia Zielonogórskie”, T. III, (1997), s. 131-148.

⁴ A. Ciosk, *Sytuacja Muzeum w Zielonej Górze po II wojnie światowej (1945-1948)*, „Studia Zielonogórskie”, T. VIII, s. 60-61.

Przez niemal cały okres istnienia PRL-u eksponaty związane z kręgiem kultury niemieckiej, w tym te pochodzące z Heimatmuseum były oceniane głównie przez pryzmat ich wartości artystycznej, której na ogół nie oceniano wysoko⁵. Programy tworzenia zbiorów Muzeum Okręgowego i innych muzeów nie zakładały bazowania na kolekcjach niemieckich. Starano się budować je od podstaw, nadając pierwszoplanową rolę zabytkom kultury polskiej. Z tego względu selekcja zbiorów poniemieckich trwała od 1960 roku do początku lat dziewięćdziesiątych. Mimo opisanych wyżej założeń wyselekcjonowane zbiory Heimatmuseum stanowiły podstawę do rozbudowywania wielu kolekcji: sztuki sakralnej, rzemiosła, pamiątek cechowych (dokumentów, pieczęci oraz naczyń cynowych) oraz winiarstwa.

Gromadzenie muzealiów przez Muzeum Okręgowe w Zielonej Górze

Pierwszych planowych zakupów po wojnie Muzeum Okręgowe dokonało dopiero pod koniec lat pięćdziesiątych. Gromadzeniem zbiorów drogą zakupów oraz oceną celowości zajmowała się wówczas Komisja Zakupu Muzealiów. Pozostałe sprawy związane z gromadzeniem zbiorów i ich dokumentacją były prowadzone oddzielnie przez każdą komórkę organizacyjną, a odpowiedzialność za zbiory ponosili kierownicy działów i oddziałów muzeum⁶. W zasadzie system ten funkcjonuje bez większych zmian do dziś. Brak wyodrębnionej komórki zajmującej się inwentaryzacją zbiorów powodował rozbieżności poszczególnych kolekcji (np. mebli, grafik, numizmatów, naczyń cynowych i szklanych) pomiędzy poszczególnymi działami i księgami inwentarzowymi, co utrudniało prowadzenie kwerend oraz organizację wystaw.

Rozbudowę kolekcji Muzeum w latach 1957-2008 przedstawia tabela nr 1. Najliczniejszą grupę pozyskiwanych eksponatów stanowiły nabytki Działu Etnograficznego oraz Gabinetu Numizmatycznego. Natomiast najwięcej środków finansowych przeznaczano na zakup dzieł

⁵ K. Marchelek, *Sprawozdanie z działalności Muzeum Ziemi Lubuskiej za lata 1960-1966....*, „Zielonogórskie Zeszyty Muzealne”, T. I (1969), s. 191.

⁶ Archiwum Muzeum Ziemi Lubuskiej (dalej AMZL) 24/38 Plany i Sprawozdania 1970, Sprawozdanie z działalności Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze za rok 1970, b.d.

sztuki i rzemiosła⁷. Do najważniejszych źródeł pozyskiwania nowych zabytków należały: zakupy w salonach „Desy” i antykwariatach, zakupy od prywatnych właścicieli dzieł sztuki i przedmiotów zabytkowych, przekazy służb celnych oraz dary.

Tabela nr 1

Rok	Zbiory łącznie	Dział Historyczny			Dział Winia- rski	Dzieła Sztuki	Dział Etnogra- ficzny	Dział Archeo- logiczny	Dział Przyrod- niczy
		muzealia histo- ryczne	numiz- maty	mili- taria					
1957	1869	23			502	1 103	27	217	--
1965	1628**	brak danych*			490	359	779	brak danych ****	--
1970	4266**	921			808	630	1 742	ok. 1 5000	164
1975	6759**	1 545			981	1 592	2 443	brak danych	198
1980	3 3344	780	3 563	199	1 095	2 120	3 385	2 2050	152
1985	1 1665	1 127	4 532	702	1 280	4 726	--	--	--
1990	1 3768	1 391	4 586	199	1 390	6 202	--	--	--
1995	1 4587	1 697	4 616	215	1 446	6 614	--	--	--
2000	1 6630	2 079	4 811	215	1 475	8 050	--	--	--
2005	1 7136	2 327	4 905	215***	1 506	8 270	--	--	--
2008	1 7174	2 348	4 934	215***	1 536	8 356	--	--	--

Źródło: sprawozdania Muzeum dla Głównego Urzędu Statystycznego

* w 1966 r. zbiory Działu Historycznego liczyły 43 eksponaty

** liczba nie uwzględnia muzealiów archeologicznych

*** od 2005 roku militaria nie są włączane do ogólnej sumy zbiorów

**** w 1968 roku w Muzeum znajdowało się 9957 zabytków archeologicznych

⁷ AMZL 24/4, *Księga wpływów muzealnych* (1964-1967), AMZL 25/24 *Księga wpływu muzealiów* (1970-1982).

Zbiory sztuki dawnej

W chwili obecnej zbiory Działu Sztuki Dawnej liczą blisko 2100 eksponatów z zakresu rzeźby, malarstwa, grafiki oraz rzemiosła artystycznego. Ze względu na znaczenie dla tożsamości lokalnej, na szczególną uwagę zasługuje obszerny zbiór sztuki sakralnej powstałej głównie na Dolnym Śląsku w okresie od XIV do początku XX wieku. Początki kolekcji sztuki sakralnej są związane z Działem Kościelnym zielonogórskiego Heimatmuseum. Z zielonogórskiego Heimatmuseum przejęte zostały między innymi rzeźby Madonny z Dzieciątkiem z początku XVII w., czy przedstawienie Ukrzyżowanego Chrystusa z przełomu XV i XVI w. Osiemnastowieczne rzeźby św. Piotra i Pawła zostały przekazane ze zlikwidowanego muzeum w Gubinie. Jednakże zdecydowana większość dzieł sztuki sakralnej pochodzi z darów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze (dalej WKZ) przekazanych zielonogórskiemu muzeum w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Jedynie w latach 1965-1968 WKZ przekazał 63 zabytki sztuki sakralnej. Zgromadzone w magazynach Muzeum Ziemi Lubuskiej gotyckie i barokowe rzeźby pochodzą z kilkunastu miejscowości południowej części ówczesnego województwa zielonogórskiego. Do pierwszych przekazów na rzecz muzeum należy XVII-wieczna rzeźba św. Piotra znaleziona w ruinach głogowskiej katedry i figura św. Anny Samotrzeć z Borowa Polskiego. Większe zbiory pochodzą między innymi z Borowa Polskiego, Lubiącina, Konotopu, Chich, Leśniewa Wielkiego i Gościszowic. Niewielka część zabytków sztuki sakralnej z kolekcji Muzeum Ziemi Lubuskiej powstała poza terenem historycznego Śląska (np. Kunice Żarskie, Łagów Lubuski). Znaczna część z eksponatów przekazywanych przez WKZ była w złym stanie, czasem zabytkom zagrażało wręcz fizyczne zniszczenie⁸. Pojedyncze eksponaty sztuki sakralnej przekazały w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych służby celne.

Wśród rzeźb późnogotyckich w zbiorze zielonogórskiego muzeum odnaleźć można obiekty pochodzące z prężnie działającej pracowni Mistrza z Gościszowic. Na uwagę zasługują również późnogotyckie

⁸ AMZL 29/21, *Księga inwentarzowa Działu Sztuki*; *Księga Inwentarzowa Działu Sztuki Dawnej MZG-S-I*; L. Dzieżyc, *Kolekcja sztuki dawnej w zbiorach Muzeum Ziemi Lubuskiej*, „Rocznik Lubuski”, T. XXXI, cz. 1 (2005), s. 205-206; K. Marche lek, *Sprawozdanie z...*, s. 199.

nastawy ołtarzowe z Witoszyna koło Strzelec Krajeńskich i z Nowej Soli. Spośród barokowych rzeźb sakralnych, pod względem poziomu wykonania, wyróżnia się grupa rzeźbiarska ukazująca temat *Zaślubin Marii*. Mniej liczne są przykłady barokowego malarstwa olejnego, spośród których do najcenniejszych można zaliczyć *Pocałunek Józefa*, pędzla anonimowego twórcy, naśladujący dzieło Michaela Leopolda Willmanna.

Odrębną bogatą kolekcję tworzą ikony i inne zabytki związane z kultem prawosławnym, pozyskane w wyniku współpracy z Urzędami Celnymi w Olszynie, Świecku i Zgorzelcu, a także z Lubuską Brygadą Wojsk Ochrony Pogranicza z Krosna Odrzańskiego, sądami, organami ścigania oraz urzędami skarbowymi. Początki kolekcji sięgają roku 1973, w którym Muzeum pozyskało pierwsze trzy ikony. Najwięcej eksponatów z tej grupy Muzeum pozyskało w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. W czerwcu 2000 r. Muzeum Ziemi Lubuskiej zakupiło od Urzędu Celnego w Rzepinie 19 ikon. Po roku 2000, w związku utratą przez Muzeum Ziemi Lubuskiej statusu muzeum państwowego, przekazy ustały. Zdecydowana większość ikon została pozyskana w drodze przekazu, mniejszą grupę Muzeum Ziemi Lubuskiej nabyło za symboliczną cenę. Pod koniec lat osiemdziesiątych Muzeum uzupełniało kolekcję ikon niewielkimi zakupami i darami od prywatnych kolekcjonerów. W czerwcu 2000 r. zakupiono od Urzędu Celnego w Rzepinie 19 ikon. W lutym 2002 r. Urząd Skarbowy w Żarach przekazał do Muzeum kolejne 2 ikony. W chwili obecnej kolekcja ikon liczy ponad 250 eksponatów, powstałych pomiędzy XVIII w. a początkami XX stulecia⁹.

Zbiór portretów władców Śląska został przejęty z przedwojennego Heimatmuseum oraz zielonogórskiego ratusza¹⁰. Eksponowanie portretów władców z dynastii Habsburgów i Hohenzollernów w drugiej połowie lata czterdziestych XX wieku spotkało się z ostrą krytyką prasy wielkopolskiej. W zbiorach muzeum znajduje się sześć portretów Habsburgów. Nieco liczniejsze są portrety Hohenzollernów, spośród których wymienić warto dwa uwieczniające Fryderyka II. Niektóre z portretów przejętych z dawnych zbiorów niemieckich przez długi czas nie były

⁹ L. Dzieżyc, *Kolekcja sztuki...*, s. 207; Księga Inwentarzowa Działu Sztuki Dawnej MZG-S-I.

¹⁰ W 1948 r. zostały przekazane z ratusza w Zielonej Górze cztery portrety z XVIII w.; AMZL 29/21, *Księga inwentarzowa Działu Sztuki*.

wpisane do ksiąg inwentarzowych muzealiów, co może świadczyć o tym, że w chwili przejęcia ich przez muzeum nie były uznane za zabytki. Jeszcze w 1998 roku do inwentarza wpisano cztery portrety (w tym portret Fryderyka Wilhelma III) pochodzące „z dawnych zbiorów”¹¹.

Istotna dla historii miasta jest kolekcja dzieł malarskich ukazująca Zieloną Górę i jej mieszkańców. Znaczna część tej kolekcji pochodzi ze zbiorów Heimatmuseum, jednakże wiele ciekawych eksponatów udało się Muzeum nabyć od prywatnych kolekcjonerów. Jednym z najbardziej znanych malarzy związanych z Zieloną Górą jest Carl Friedrich Seiffert. W kolekcji Muzeum Ziemi Lubuskiej znajdują się trzy powstałe w latach 1835-1838 portrety tego artysty, wśród których wyróżnić warto portret kupca winnego Carla Engmana. Carl Friedrich Seiffert zajmował się także malarstwem pejzażowym, w zbiorach muzeum znajduje się *Pejzaż z potokiem* zakupiony w 1977 roku od prywatnego kolekcjonera. Ciekawym zabytkiem jest obraz Fritza Preisa *Targ warzywny w Zielonej Górze* z okresu dwudziestolecia międzywojennego¹². Rozwój miasta przedstawiają liczne grafiki. Najstarsze osiemnastowieczne sztychy ukazują miasto w swym pierwotnym układzie urbanistycznym, z murami miejskimi, nie zmienione jeszcze procesami industrializacji. Późniejszy rozwój Zielonej Góry i jej okolic ilustrują dwie grafiki Gustawa Schwarza z lat 70. XIX w. oraz 12 miniatur Gerharda Reische z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Zabytki te zostały wpisane do księgi inwentarzowej w 1975 roku po kolejnej selekcji zbiorów niemieckich. Ciekawą kolekcję stanowią zakupione w 1977 roku miedzioryty Carla Friedricha Stuckarta z 1805 roku przedstawiające najciekawsze miejsca i krajobrazy Dolnego Śląska. Podobne znaczenie mają grafiki książkowe z XVIII w. przedstawiające Gorzów Wielkopolski i Czerwieńsk¹³.

Niewielki zbiór malarstwa, rysunku i grafiki polskiej z XIX i pierwszej połowy XX w. autorstwa m.in.: Juliusz Kossaka, Piotra Michałowskiego, Jana Stanisławskiego, Józefa Brandta (*Głowa Szweda*), powstał

¹¹ L. Dzieżyc, *Kolekcja sztuki...*, s. 207-8; Księga Inwentarzowa Działu Sztuki Dawnej MZG-S-I.

¹² Dwa obrazy Seifferta wpisane zostały do księgi inwentarzowej w 1992 roku, obraz Fritza Preissa w roku 2000; Księga Inwentarzowa MZG-S-I.

¹³ Wpisane do Księgi Inwentarzowej MZG-S-I razem z 29 obrazami niemieckimi w 1994 r.

od 1958 r., głównie dzięki zakupom w salonach „Desy”¹⁴. W następnych latach kolekcja dawnego malarstwa, rysunku i grafiki polskiej powiększała się o zbiory takich artystów jak: Wojciech Gerson, Leon Wyczółkowski (*Widok Wisły pod Sandomierzem*), Wojciech Kossak (*Rapsod*), Stanisław Wyspiański. W lipcu 1979 r. Muzeum nabyło w warszawskiej „Desie” tekę 19 litografii Leona Wyczółkowskiego (MZG-S-I-351). Ostatni nabytek działu stanowi obraz *Gra w karty* autorstwa Jana Czesława Moniuszki zakupiony na aukcji w 2006 roku¹⁵.

Rzemiosło artystyczne i zabytkowe wyroby przemysłowe

Zbiory rzemiosła artystycznego stanowią obecnie ponad 60% muzealiów Działu Sztuki Dawnej. Początki wielu zespołów (m.in. ceramiki, cyny, wyrobów kowalskich) sięgają jeszcze Heimatmuseum, jednak głównie zostały one powiększone w okresie powojennym.

Najliczniejszy zbiór stanowi ceramika. Obecnie w zbiorach Działu Sztuki Dawnej znajduje się ponad 400 wyrobów z fajansu, majoliki i porcelany powstałych w tak znanych wytwórniach europejskich jak Miśnia, Berlin czy Delft. Interesującym zbiorem, nie tylko ze względu na jego aspekt regionalny, są wyroby pochodzące z fabryki porcelany w Żarach. W Dziale Sztuki Dawnej znajdują się również przykłady egzemplarzy ze znanej fabryki fajansu w Pruszkowie na Śląsku Opolskim, jak i wyroby ceramiczne powstałe w Ćmielowie i Wałbrzychu. Zbiór ten powstał głównie dzięki zakupom w „Desach” i od osób prywatnych. Niewielka jego część pochodzi z Heimatmuseum. Zbiory z zakresu ceramiki są w dalszym ciągu sukcesywnie powiększane zakupami, choć dynamika wzrostu liczby eksponatów spadła wyraźnie na początku lat dziewięćdziesiątych¹⁶.

Kolekcja wyrobów zegarmistrzowskich powstała głównie w oparciu o zakupy od indywidualnych kolekcjonerów, poczynione w okresie od lat sześćdziesiątych po koniec lat siedemdziesiątych, uzupełniony w latach osiemdziesiątych przez przekazy i zakupy od urzędów celnych

¹⁴ A. Ciosk, *Powstawanie kolekcji sztuki w zielonogórskim Muzeum Okręgowym*, „Studia zielonogórskie”, T. 3 (1998), s. 135-136.

¹⁵ L. Dzieżyc, *Kolekcja sztuki...*, s. 209-21; Księga Inwentarzowa MZG-S-I.

¹⁶ L. Dzieżyc, *Zabytki ceramiki w zbiorach Działu Sztuki Dawnej MZL*, „Zielonogórskie Zeszyty muzealne”, T. 7 (2008), 125-133.

i organów ścigania. W zespole tym wyroby lokalnych zegarmistrzów stanowią jedynie niewielką część. Liczne zegarki kieszonkowe pochodzą z tak znanych wytwórni jak m.in. Zenith czy Tissot¹⁷.

Liczący ponad 70 eksponatów zbiór mebli należy do najmniej jednolitych. Znajdują się w nim zabytki wyprodukowane od XIII-XIV wieku (kłoda-skarbora) poprzez meble barokowe (szafy i skrzynie), meble biedermeierowskie po przykłady mebli z początku XX stulecia. Zbiór mebli powstał głównie w oparciu o zakupy od prywatnych kolekcjonerów, w mniejszym zaś zakresie o zakupy w „Desach”, kilka mebli pochodzi ze zbiorów poniemieckich. Zabytki dawnego meblarstwa tworzą aranżację dla wielu ekspozycji Muzeum Ziemi Lubuskiej. Niewielki zespół mebli znajduje się w zbiorach Działu Winiarskiego¹⁸.

Znaczna część zabytków rzemiosła kowalskiego (zamki, klucze, formy, łyżwy, klucze, gwoździe i inne) pochodzi ze zbiorów niemieckich, najprawdopodobniej z Heimatmuseum. Selekcja tych zbiorów trwała etapami do połowy lat siedemdziesiątych. Niewielki zbiór zabytków rzemiosła kowalskiego pochodzi z przekazów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z lat sześćdziesiątych i początku lat siedemdziesiątych¹⁹.

Ważny zespół o znaczeniu regionalnym stanowią wyroby konwiararskie. Są one dziełami dolnośląskich rzemieślników m.in.: z Zielonej Góry, Szprotawy i Lubska. Znaczna ich część służąca do picia i przechowywania napojów jest zdeponowana w dziale winiarskim. W zbiorach Działu Sztuki Dawnej znajdują się naczynia cynowe pierwotnie używane w czasie nabożeństw, przedmioty codziennego użytku (naczynia oraz świeczniki). Zabytki te pochodzą zarówno ze zbiorów poniemieckich, jak i przekazów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z lat sześćdziesiątych. W późniejszym czasie zespół ten wzbogaciły nieliczne zakupy oraz przekazy organów ścigania i służb celnych²⁰.

Mniejsze zespoły o zróżnicowanej proveniencji i wartości stanowią wyroby mosiężne, srebrne, złotnicze, szklane, oraz narzędzia rzemieślnicze. Wyroby złotnicze były kupowane głównie w „Desach”.

¹⁷ L. Dzieżyc, *Kolekcja sztuki...*, s. 210-11, kilkanaście zegarów pochodzi z Heimatmuseum.

¹⁸ L. Dzieżyc, *Ars Vitae – meblarstwo ze zbiorów Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze*, „Sztuka.pl”, nr 143 (2008), s. 114-116.

¹⁹ A. Ciosk, *Powstawanie kolekcji...*, s. 138, 143.

²⁰ L. Dzieżyc, *Starej cyny blask*, „Pionierzy”, nr 3 (2002), s. 20-21.

Pozostałe eksponaty stanowiły najczęściej dary od osób prywatnych i instytucji. Przykładem może być dar Liceum Ogólnokształcącego ze Szprotawy, które w 1974 roku przekazało 26 obiektów, w tym liczne wyroby z mosiądzu. Ciekawym przykładem tkaniny artystycznej w zbiorach Działu Sztuki Dawnej jest gobelin przedstawiający scenę winobrania przekazany w 1974 r. przez Urząd Miasta i Powiatu w Świdnicy.

Oprócz zabytków rzemiosła w Dziale Sztuki Dawnej gromadzone są zabytki techniki. Zespół ten tworzą m.in. urządzenia pomiarowe, maszyny do pisania, sprzęt oświetleniowy, sprzęt grający jak pozytywka „Symphonion” oraz szafa grająca „Polyphon” z końca XIX w. Najszybciej obecnie rozwijającą się grupą eksponatów Działu Sztuki Dawnej jest sprzęt fotograficzny oraz urządzenia telekomunikacyjne pozyskiwane dzięki darom osób prywatnych²¹.

Najistotniejszym źródłem pozyskiwania zbiorów do Działu Sztuki Dawnej, w tym zbiorów rzemiosła był przekazy i dary służb celnych. Tylko w latach 1980-1990 dzięki współpracy z urzędami celnymi zbiory rzemiosła Muzeum Ziemi Lubuskiej zwiększyły się o ponad 500 eksponatów. Ostatnie przekazy i zakupy od Urzędów Celnych dla Działu Sztuki Dawnej, łącznie 45 eksponatów pochodzą z lat 1998-2000. W latach 2000-2009 kolekcja rzemiosła powiększyła dzięki stosunkowo nie-licznym zakupom w antykwariatach (porcelana, srebro) i darom osób prywatnych (aparaty fotograficzne, maszyny do pisania). Do cennych nabytków należy zaliczyć misę chrzcielną z Zabonu, podarowaną przez Bożenę Ronowicz w 2005 roku. Również w 2005 roku kilkanaście obiektów rzemiosła zostało przeniesione z Działu Historycznego do zbioru Działu Sztuki Dawnej.

Sztuka współczesna

Zbiory Działu Sztuki Współczesnej, liczące obecnie ponad 6200 eksponatów, zebrano w czterech księgach inwentarzowych (MZG-S-II, MZG-S-IV, MZG-S-V i MZG-S-VI). Począwszy od końca lat pięćdziesiątych XX w. gromadzenie dzieł sztuki współczesnej, wobec niewielkich możliwości zakupu wartościowych dzieł sztuki dawnej, było i jest traktowane priorytetowo w działalności kolekcjonerskiej Muzeum Ziemi Lubuskiej. Ambicją wszystkich dyrektorów zielonogórskiego muzeum było stworzenie kolekcji reprezentującej przekrój tendencji panujących

²¹ L. Dzieżyc, *Kolekcje sztuki...*, s. 212.

w sztuce polskiej w okresie powojennym. Oprócz gromadzenia dzieł czołowych twórców polskich do zadań Działu Sztuki (od 1982 Działu Sztuki Współczesnej) należało kolekcjonowanie plastyki lubuskiej, która stanowi blisko połowę zbioru Działu Sztuki Współczesnej.

Stosunkowo niewielką grupę eksponatów zdeponowanych w Dziale Sztuki Współczesnej stanowią dzieła wykonane przed 1945 rokiem. Cezurą czasową dzielącą zbiory sztuki dawnej od współczesnej jest rok 1918, przy czym podział ten nie zawsze jest respektowany²². Pierwszych zakupów dzieł sztuki powstałych przed 1945 rokiem, dokonano w 1958 roku w warszawskiej „Desie”. W chwili obecnej dzięki uzupełnianiu tej kolekcji, głównie zakupami w salonach „Desy”, w zbiorach muzeum znajdują się m.in. dzieła Olgi Boznańskiej *Dziewczynka ze słonecznikami* (1891), Tadeusza Makowskiego (*Skąpiec*, ok. 1932), Wacława Taranczewskiego, Zbigniewa Pronaszki, Stanisława Ignacego Witkiewicza, Jana Cybisa, Leona Chwistka czy Władysława Strzemińskiego. Zbiór ten przestał być wzbogacany pod koniec lat siedemdziesiątych.

Początek kolekcji polskiej sztuki powojennej dał depozyt Centralnego Biura Wystaw Artystycznych w Warszawie z 1959 roku. 86 obrazów, rzeźb, tkanin i medali wybrał ówczesny dyrektor Muzeum Narodowego w Poznaniu prof. Zdzisław Kępiński. Kolekcja, na którą składają się dzieła wielu wybitnych artystów m.in. Stefana Gierowskiego, Antoniego Kenara, Jana Lebensteina, Henryka Stażewskiego i Teresy Pągowskiej stała się własnością muzeum dopiero w czerwcu 1982. Ze względu na okoliczności powstania i poruszany temat do najbardziej rozpoznawalnych dzieł z tego zbioru należą obrazy: *Napiętnowani* Marka Oberländera oraz *Nasza Ziemia* Andrzeja Strumiłły²³.

Pod koniec lat pięćdziesiątych ówczesny dyrektor Muzeum, Michał Kubaszewski zamierzał stworzyć kolekcję współczesnego polskiego wzornictwa przemysłowego. W latach 1958-1959 Muzeum Okręgowe

²² Np. obraz Olgi Boznańskiej *Dziewczynka ze słonecznikami* z 1891 został ze względu na nowoczesną formę został włączony do zbiorów sztuki współczesnej; A. Ciosk, *Powstawanie kolekcji...*, s. 144.

²³ L. Kania, *Koncepcje powstawania kolekcji sztuki współczesnej w zielonogórskim muzeum*, „Rocznik Lubuski”, T. 31 (2005), cz. 1, s. 185-186; M. Szelaąg, *Geopolityka kolekcji. Uwagi do mapy kolekcji powojennej sztuki polskiej na tzw. Ziemach Odzyskanych*, [w:] *Zbiory i kolekcje sztuki współczesnej na terenie dawnych Ziem Zachodnich*, materiały z III konferencji tematycznej, Gorzów Wielkopolski 2008, s. 56-57.

w Zielonej Górze nabyło szereg przedmiotów ceramiki współczesnej oraz tkanin zaprojektowanych przez artystów związanych z Państwowym Instytutem Wzornictwa Przemysłowego (m.in. Lubomira Tomaszewskiego, Mieczysława Naruszewicza, Henryka Jędrasiaka, Hannę Orthwein). Po odejściu z pracy Michała Kubaszewskiego zbiory te nie były w zasadzie powiększane²⁴.

Zbiory sztuki polskiej były sukcesywnie powiększane dzięki zakupom dokonywanym bezpośrednio u autorów bądź za pośrednictwem Wydziału Kultury Państwowej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze (po 1975 Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego). Z ramienia władz wojewódzkich wyboru zakupywanych prac dokonywał Jan Muszyński, dyrektor muzeum. Doskonałą okazją do wzbogacenia zbiorów stały się odbywające w latach 1963-1981 sympozja i wystawy *Złotego Grona*. Dzięki nim muzeum wzbogaciło się o prace wielu wybitnych twórców reprezentujących różnorodne nurty ówczesnej plastyki polskiej m.in.: Jana Cybisa, Tadeusza Dominika, Stefana Gierowskiego, Eugeniusza Gepperta, Józefa Hałasa, Mariana Kruczka, Alfreda Lenicy, Henryka Musiałowicza, Jerzego Nowosielskiego, Romana Opalki, Erny Rosenstein, Jana Tarasina, Edwarda Dwurnika, Jana Szancenbacha, Danuty Waberskiej oraz Antoniego Fałata. Przez cały okres funkcjonowania *Złotego Grona* muzeum nabywało także pojedyncze prace wybitnych artystów polskich. W okresie od 1968 do początku lat osiemdziesiątych istotnym źródłem pozyskiwania zbiorów stały się przekazy zielonogórskiego oddziału Związku Polskich Artystów Plastyków pochodzące z wystaw będących plonem plenerów w Łagowie. Z plenerów tych, nazywanych przez pewien czas *Plenerami Przyjaźni* pochodzi niewielka grupa prac plastycznych wykonanych przez artystów z ZSRR i innych państw należących wówczas do bloku socjalistycznego.

W latach osiemdziesiątych istotną część środków na zakupy dzieł sztuki współczesnej Muzeum Ziemi Lubuskiej otrzymało z Państwowego Funduszu Rozwoju Twórczości Plastycznej i Państwowego Funduszu Zamówień Plastycznych. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych Muzeum Ziemi Lubuskiej zakupiło na targach sztuki krajów socjali-

²⁴ Zbiory ceramiki współczesnej są zdeponowane w Dziale Sztuki Dawnej; zob. L. Kania, *Sztuka współczesna w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze – koncepcje budowania kolekcji*, [w:] *Zbiory i kolekcje...*, s. 38.

stycznych *Interart* wiele wartościowych dzieł sztuki polskiej. Np. na targach *Interart 87* zakupiło prace Tadeusz Kantora, Jomasa Sterna, Andrzeja Gieragi²⁵.

Począwszy od 1960 r. Muzeum Okręgowe kolekcjonuje dzieła najwybitniejszych lokalnych twórców: Mariana Szpakowskiego Klema Felchnerowskiego i Kazimierza Rojowskiego, Adama Falkiewicza i Wiktolda Nowickiego, Alojzy Zacharskiej, Józefa Burlewicza, Stefana Brunne, Antoniego Górnika, Zygmunta Prangi, Alfa Kowalskiego, Stefana Słockiego, Bożeny Cajdler, Andrzeja Gordona, Zbigniewa Szymaniaka, Anny Gapińskiej-Myszkiewicz, Ryszarda Kielba, Adama Bagińskiego, Stanisława Antosza, Janusza Skiby, Hilarego Gwizdały, Stanisława Pary, Heleny Zadrejko, Telemacha Pilitsidesa, Janusz Skiby, Ireny Bierwiazzonek, Doroty Komar-Zmyślony, Grażyny Bazylewicz, Agaty Buchalik-Drzyzgi, Zenona Polusa, Jerzego Fedry, Stanisława Filipczuka. Kolekcja sztuki lubuskiej gromadzona w latach siedemdziesiątych stanowi w dużej mierze dorobek plenerów plastycznych w Łagowie i sympozjów Złotego Groma. Istotnym źródłem pozyskiwania eksponatów z tej grupy były także zakupy od twórców i kolekcjonerów prywatnych. W latach osiemdziesiątych bogate kolekcje swoich prac przekazali muzeum Włodzimierz Trofimow oraz Ryszard Kielb. Uzupełnieniem prac plastycznych są fotogramy Bronisława Bugła i Czesława Łuniewicza nabyte w latach osiemdziesiątych. Zbiory artystów działających na Ziemi Lubuskiej stanowią blisko połowę zbiorów Działu Sztuki Współczesnej.

Zbiory sztuki współczesnej swój obecny kształt zawdzięczają w decydującej mierze okresowi pomiędzy rokiem 1976, a początkiem lat dziewięćdziesiątych. Począwszy od 1976 roku nabywane były głównie dzieła twórców, którzy w późniejszym czasie mieli stworzyć galerie autorskie: Andrzeja Gieragi, Józefa Burlewicza, Kajetana Sosnowskiego Mariana Kruczka, Lucyny Krakowskiej, Aleksandry Domańskiej-Bortowskiej, Józefa Marka, Marii Powalisz-Bardońskiej i Jana Berdyszaka. Szczególnie owocna okazała się współpraca Muzeum z Janem Berdyszakiem, który wiele ze swoich prac przekazał Muzeum w formie daru. W dalszym ciągu uzupełniano też kolekcję dzieł czołowych artystów polskich.

²⁵ L. Kania, *Koncepcje powstawania...*, s. 192; AMZL 24/45, Plany działalności merytorycznej Muzeum oraz analizy... (1982-1984), Pismo do Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego, 15.02.1983.

W latach osiemdziesiątych kolekcje muzealne wzbogaciły się m.in. o prace Andrzeja Fogtta i Eugeniusza Get-Stankiewicza, Edwarda Dwurnika, Władysława Hasiora oraz Aleksandra Kobzdeja, Stefana Pappa. W 1988 roku 195 rysunków Wiesława Müldner-Nieckowskiego przekazał jego syn Jacek. Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przyniósł zakupy prac artystów biorących udział w pięciu edycjach *Biennale Sztuki Nowej*, m.in. Leszka Knafliewskiego, Jerzego Truszkowskiego, Tomasza Tatarczyka oraz grupy artystycznej Łódź Kaliska²⁶.

Od początku lat dziewięćdziesiątych dynamika zakupów dzieł sztuki dla muzeum spadła, utrzymany został jednak ich profil. Zaczęto sukcesywnie kupować również prace artystów młodego pokolenia takich jak Leszek Knaflowski, Stanisław Czarnecki, Jacek Dłużewski czy Ryszard Woźniak²⁷. W dalszym ciągu kolekcje sztuki współczesnej zasilają też prace artystów posiadających swe galerie autorskie.

Po roku 2000 podstawowym źródłem nabytków sztuki współczesnej stały się dary artystów i prywatnych kolekcjonerów. W tymże roku zbiór szesnastu mniejszych prac i szkiców przekazał do Muzeum Józef Burlewicz. Na początku trzeciego tysiąclecia swoje prace podarowali do Muzeum m.in.: Adam Bagiński, Renata Bonczar, Anna Szymanek, Adam Bojara, Agnieszka Graczev, Piotr Szurek. Kilkadziesiąt prac pozyskało Muzeum w związku z odbywającymi się od 2001 roku wystawami w ramach *Galerii Nowy Wiek*²⁸. W lipcu 2004 roku Janusz Skiba podarował muzeum zespół ponad stu szkiców, rysunków i grafik Ignacego Bieńka wykonanych w latach pięćdziesiątych XX w. W latach 2008-2009 Muzeum zakupiło u Ireny Bierwiazzonek dziewięć portretów kierowników i dyrektorów tej placówki. W 2008 roku Muzeum Ziemi Lubuskiej zakupiło panoramy Zielonej Góry autorstwa: Anny Gapińskiej-Myszkiewicz oraz Ałły Trofimenkovej-Hermann. W kwietniu 2009 roku, malarz pejzażysta z Częstochowy Stefan Chabrowski przekazał zielonogórskiemu muzeum zbiór 30 pejzaży Ziemi Lubuskiej swego autorstwa²⁹.

Wyodrębniony zbiór sztuki współczesnej w Muzeum stanowi spuścizna artystyczna po tragicznie zmarłym Klemensie (Klemie) Felch-

²⁶ L. Kania, *Koncepcje powstawania...*, s. 193-194.

²⁷ L. Kania, *Koncepcje powstawania...*, s. 194.

²⁸ L. Kania, *Sztuka współczesna...*, s. 47-48.

²⁹ M. Radecka, *Hojny dar dla muzeum*, „Museion”, nr 25 (2009), s. 3-4.

nerowskim. Prace jego autorstwa zostały zebrane do osobnej Księgi Inwentarzowej opatrzonej symbolem MZG-S-IV. Klem Felchnerowski należał do wyróżniających się artystów zielonogórskich, w latach 1960-1965 pełnił funkcję dyrektora zielonogórskiego muzeum. Zespół powstał głównie w oparciu o dar z dnia 18 marca 1981. Muzeum przyjęło wówczas od Iwony, Armanda i Tytusa Felchnerowskich kilkaset rysunków, akwareli i olei stanowiących dorobek twórczy Klemensa Felchnerowskiego³⁰. Pozostałe prace Felchnerowskiego Muzeum Ziemi Lubuskiej nabyło w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych od autora, w ramach tworzonej kolekcji twórców lubuskich oraz w drodze darów i zakupów poczynionych po 1981 roku. Obecnie w Dziale Sztuki Współczesnej zgromadzonych jest 905 prac Klema Felchnerowskiego wykonanych w latach 1936-1980. W zbiorach Działu Historycznego znajduje się ponadto liczne dokumenty związane z artystą.

Oddzielna księga inwentarzowa oznaczona symbolem MZG-S-V została założona dla kolekcji 127 rysunków satyrycznych przekazanych w większości na przełomie osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przez klub MPiK i Lubuskie Towarzystwo Kultury. Do zbioru należą prace takich artystów jak: Eryk Lipiński, Zbigniew Jujka, Henryk Sawka, Zbigniew Lengren, Stanisław Ziarkowski. (MZG-S-V). W 2005 roku zbiór ten wzbogacił się o 3 prace przekazane przez Koźuchowski Ośrodek Kultury i Sportu „Zamek”.

W 2001 r. powstała kolekcja plakatu Muzeum, która liczy 601 eksponatów. Ekspozaty te przekazało Muzeum Plakatu w Wilanowie. Dla plakatów założona została oddzielna księga inwentarzowa oznaczona symbolem MZG-S-VI. Na zbiór składają się plakaty filmowe, teatralne, operowe, plakaty wydarzeń kulturalnych, jak również plakaty o przesłaniu społecznym i politycznym. Gros plakatów pochodzi z okresu pomiędzy latami 60. a 80. Wśród twórców reprezentujących różne kierunki i style znajdują tak znane nazwiska jak: Jakub Erol, Wojciech Fangor, Eugeniusz Get-Stankiewicz, Andrzej Pągowski, Jan Lenica, Jan Młodożeniec, Franciszek Starowieyski, Stasys Eidrigievicius czy Waldemar Świerzy.

³⁰ AMZL 21/24, Dowody nabycia przedmiotów w zabytkowych (1981), Protokół zdawczo-odbiorczy, 18.03.1983.

Muzealia historyczne

Ustalenie proveniencji znacznej grupy eksponatów Działu Historycznego nabytych i wprowadzonych do ksiąg inwentarzowych napotyka na znaczne trudności. W wielu przypadkach dysponujemy jedynie lakoniczną informacją o pochodzeniu eksponatów „z dawnych zbiorów”. Zbiory niemieckiego Heimatmuseum, ze względu na ich niemiecki charakter, nie mogły się stać podstawą budowania kolekcji Działu. W związku tym selekcja tych zbiorów i ponowne wpisanie tych do ksiąg inwentarzowych trwały wiele lat i zakończyły się w zasadzie dopiero w latach dziewięćdziesiątych.

Nabytki z lat sześćdziesiątych nie świadczą o prowadzeniu konsekwentnej polityki kolekcjonerskiej. W okresie tym Muzeum pozyskało (głównie od osób prywatnych) stosunkowo niewielką liczbę muzealiów historycznych m.in.: pas słucki, liczne militaria (elementy zbroi, pistolety, karabiny, armaty, moździerze, mundury), mapy Zielonej Góry i Śląska, numizmaty (medale, monety polskie nowożytne, rzymskie), dokumentów pergaminowe (np. statut cechu piekarzy). Militaria i numizmaty stanowiły w latach sześćdziesiątych najliczniejszą grupę eksponatów nabywanych przez zielonogórskie muzeum.

Zabytki historyczne począwszy od 1972 r. były podzielone na trzy grupy, dla których prowadzono osobne księgi inwentarzowe: zabytki dawne, zabytki współczesne (księga prowadzona od 1977 roku) i numizmaty. Rok 1945 miał stanowić granicę oddzielającą zabytki dawne od współczesnych, przy czym w wielu przypadkach podział ten nie był przestrzegany (np. sztandary z okresu Polski Ludowej zostały wpisane do Księgi Muzealiów Dawnych).

Spośród zabytków wpisanych do Księgi Inwentarzowej Muzealiów Dawnych opatrzonej symbolem MZG-H-I, do zabytków pochodzące z „dawnych zbiorów” zaliczono 311 zabytków. Przy czym określenie „dawne zbiory” nie jest precyzyjne i może oznaczać zarówno zbiory po Heimatmuseum, nabytki Muzeum do 1972 r. oraz inne zbiory niezinventaryzowane. Znaczna część wpisów zabytków do inwentarza nie posiada wymaganej adnotacji o sposobie nabycia eksponatu³¹.

Sporą, bo liczącą ponad 60 sztuk kolekcję zbiorów przejętych po Heimatmuseum, stanowią tłoki pieczętnie miejskie, cechowe i prywatne pochodzące przede wszystkim z Zielonej Góry i jej najbliższych okolic.

³¹ Księga Inwentarzowa zabytków dawnych MZG-H-I.

Do najstarszych w tej grupie należą: tłok pieczętny cechu tkaczy lnu w Zielonej Górze z 1578 roku oraz tłok pieczętny zielonogórskich rzemieślników z 1614 roku. Sześć zielonogórskich tłoków pieczętnych z XIX i XX odnaleziono w 1959 roku w skrytce, podczas remontu przygotowującego obecny budynek Muzeum Ziemi Lubuskiej do celów wystawienniczych. Zbiory sfragistyczne Muzeum uzupełnione są sześcioma odciskami pieczęci z Ośna Lubuskiego, wyciśniętymi w laku. Pojedyncze pieczęcie szlacheckie nabywało muzeum w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych od osób prywatnych³². Niewielkie zbiory zabytków heraldycznych zapoczątkowały tablice genealogiczne rodów von Strachwitz i von Rotschütz zakupione w 1972 r. od prywatnego kolekcjonera. W latach osiemdziesiątych zbiory sfragistyczne Działu Historycznego wzbogaciły się o cztery tłoki pieczętny przekazane przez urzędy celne.

Kolejny zbiór przejęty po Heimatmuseum to niewielki zespół dawnych dokumentów rękopiśmiennych i starodruków: m.in. praw i przywilejów cechowych, świadectw prawego urodzenia. Kolekcja ta był uzupełniana zakupami od prywatnych kolekcjonerów oraz kolejnymi wpisami eksponatów ze zbiorów poniemieckich. W 1999 roku wpisano do inwentarza 19 rękopisów w tym: księgę opłat kwartalnych cechu murarzy w Zielonej Górze z 1785 r., księgę zarządzeń cechu kuśnierzy z Zielonej Góry z 1686 r., księgę rachunków cechu cieśli w Zielonej Górze (1816-1885) czy księgi parafii katolickiej w Sulechowie z lat 1864 i 1927-1930³³. W latach osiemdziesiątych zbiory starodruków wzbogaciły się o siedem obiektów przekazanych przez Urząd Celny w Rzepinie, w tym Biblię luterzańską wydrukowaną w Lüneburgu w 1782 r. oraz śpiewnik dla masonów wykonany w Berlinie w 1819 roku. W 1987 roku po reorganizacji zbiorów biblioteki muzealnej do zbiorów Działu Historycznego przekazano dziewięć starodruków, z których najstarszy został wydrukowany w Lipsku w 1562 roku. W 1993 roku wpisano do inwentarza 25 kolejnych starodruków, w tym dwa podręczniki prawa z 1581 roku oraz podręcznik języka łacińskiego z 1564 roku.

Cenne dla lokalnej tożsamości historycznej są pamiątki Towarzystwa Rzemieślników Polskich w Zielonej Górze: odznaka prezesa oraz

³² W księdze inwentarzowej pochodzenie tych pieczęci określono jako „dawne zbiory”.

³³ Brak adnotacji dotyczącej pochodzenia eksponatów.

spis adresów członków towarzystw pozyskane przez Muzeum przed 1972 r. Do ciekawszych zabytków z okresu dwudziestolecia międzywojennego należy niewątpliwie lista zielonogórczan poległych w I wojnie światowej znaleziona w czasie remontu ratusza w 1997 r.

Ważny eksponat przejęty po Heimatmuseum stanowią kamienie hańby wykonane z piaskowca i pochodzące z XVI w. W 1974 roku, po kolejnej selekcji zbiorów poniemieckich do zbiorów działu wpisano cenny rękopis wyciągów z protokołów z procesów przeciw zielonogórskiemu czarownicom *Extract Protocolii...* Wymienione wyżej eksponaty, wraz z kajdanami i elementami zielonogórskiego przęgierza stanowią obecnie atrakcję stałej galerii *Muzeum Tortur*.

W wyniku selekcji zbiorów poniemieckich w 1973 r. wpisano do inwentarza Działu Historycznego 10 map i planów, które stanowią zaczątek kolekcji dawnej kartografii w Muzeum Ziemi Lubuskiej. Do ciekawszych zabytków z tej grupy należą mapa Księstwa Głogowskiego z 1739 r. wydana przez wydawnictwo spadkobierców Hommana z Norymbergii oraz plan części Zielonej Góry z 1826 r. W wyniku przeprowadzonej selekcji zabytków poniemieckich, w latach 1986-1987 do Księgi Inwentarzowej wpisany został plan Zielonej Góry autorstwa Donatusa Büttnera z 1784 roku oraz plan Świebodzina autorstwa Georga Brauna z Kolonii z 1618 r. W latach dziewięćdziesiątych zbiory muzeum wzbogaciły się o liczne plany Zielonej Góry i mapy jej okolic zakupione w antykwariatach oraz pozyskane w drodze daru. W latach 2003-2004 do księgi MZG-H-I wpisano zbiór map i planów pochodzących z przedwojennego Archiwum Miejskiego.

W 1988 r. do zbiorów muzealnych wpisano 39 fotogramów i szklanych negatywów przedstawiających Zieloną Górę z pierwszych trzech dekad XX wieku. W latach 1995-1996 zbiór zielonogórskich fotogramów z tego okresu powiększył się o 74 pozycje. Pochodzenie tych zabytków nie jest znane³⁴.

Pokaźny liczebnie zbiór eksponatów wpisanych do Księgi MZG-H-I stanowiły sztandary partii i organizacji społecznych. W 1972 r. muzeum pozyskało z Archiwum Komitetu Wojewódzkiego 41 sztandarów PPR, PPS i PZPR z terenu województwa zielonogórskiego. Najbardziej wartościowe z tej grupy eksponatów są niewątpliwie sztandary PPR

³⁴ W księdze inwentarzowej MZG-H-I figuruje jedynie adnotacja „z dawnych zbiorów”.

z 1945 r., na których niekiedy widnieją nazwy miejscowości, które w latach 1946-1947 uległy zmianie (np. Drzeń-Drezdenko, Zemsz-Lubsko). W 1987 r. zbiory Muzeum Ziemi Lubuskiej wzbogaciły 3 sztandary, w tym bardzo cenny sztandar Żydowskiej Socjalistycznej Organizacji Dziecięcej z Żar. W związku z samorozwiązaniem się PZPR w 1990 r. do Muzeum Ziemi Lubuskiej przekazano kolejnych 18 sztandarów tej partii oraz 18 sztandarów takich powiązanych z nią organizacji jak ORMO, ZMS, ZMP, ZSMP. W latach 1993-2001 Muzeum przejęło jeszcze pojedyncze sztandary ZMS, OMTUR, Harcerskiej Służby Granicznej, ZBoWiD, WRN oraz ZHP. W 2004 roku zbiory Działu Historycznego wzbogaciły się o sztandary Studium Nauczycielskiego w Zielonej Górze, Państwowego Liceum Pedagogicznego w Sulechowie, Liceum Pedagogicznego w Gorzowie, Państwowego Liceum Pedagogicznego w Zielonej Górze.

Księga Inwentarzowa Zabytków Historii Najnowszej (MZG-H-III) została założona w 1977 roku. Ekspozaty związane z powojenną historią Ziemi Lubuskiej pozyskiwano od początku lat siedemdziesiątych, przede wszystkim drogą darów od osób prywatnych. Początkowo gromadzone były przede wszystkim pamiątki po pierwszych polskich osadnikach na Ziemi Lubuskiej, dokumentujące ich wojenne i przedwojenne losy. Znaczna część zgromadzonych w latach 1970-1990 obiektów dokumentuje historię organizacji i grup popierających panujący ustroj socjalistyczny. Pozyskiwanie tych zbiorów było związane z organizacją wystaw poświęconym kolejnym jubileuszom, PRL, PZPR i PPR oraz wyzwolenia Zielonej Góry.

Opisaną powyżej grupę tworzą m.in.: dokumenty niemieckie z okresu okupacji, dokumenty z obozów koncentracyjnych i jenieckich, dokumenty wydawane przez władze alianckie Polakom wracającym do kraju, zdjęcia urzędników z okresu pionierskiego, zdjęcia z pierwszych powojennych dożynek, zdjęcia członków organizacji politycznych i społecznych (ZWM, ZSL, PPR, ZBoWiD), zdjęcia żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego, różnego rodzaju zaświadczenia, świadectwa, przepustki, książeczki, pokwitowania legitymacje, emblematy i odznaki organizacji społecznych działających po wojnie, broszury organizacji lewicowych, dokumenty PUR, listy prywatne, w tym z obozów koncentracyjnych, akty własności, karty meldunkowe, dyplomy. Liczną grupę eksponatów związaną z historią partii lewicowych na terenie województwa zielonogórskiego przekazał w latach siedemdziesiątych i osiem-

dziesiątych Komitet Wojewódzki PZPR. Pozostałe eksponaty zostały przekazane w formie daru przez mieszkańców regionu.

Interesujący zbiór, niestety o nieznanym proveniencji stanowi 21 eksponatów związanych z funkcjonowaniem Polskiego Związku Zachodniego w Babimoście i jego okolicach. Do ciekawszych darów należy zaliczyć album z obozu jenieckiego w Dobiegniewie z 1943 roku. Godny uwagi zbiór stanowią przedmioty związane z osadnictwem wojskowym na Ziemi Lubuskiej przekazane od 1973 roku drogą darów od osób prywatnych.

Początki życia kulturalnego w powojennej Zielonej Górze dokumentują: afisze sztuk teatralnych (m.in. *Prawdziwe oblicze*, *Baron rekrut*), egzemplarz hymnu Ziemi Lubuskiej, katalogi pierwszych wystaw artystów plastyków Ziemi Lubuskiej, katalog wystawy plastyków lubuskich w Gorzowie (1948-1949), dokumenty organizacji twórczych, dokumenty szkół zielonogórskich.

Gromadzenie pocztówek stanowi popularną dziedzinę kolekcjonerstwa. Pierwsze karty pocztowe zostały przekazane do Muzeum w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych. Jednakże dopiero od lat dziewięćdziesiątych muzeum zaczęło tworzyć kolekcję widokówek z Zielonej Góry i innych miejscowości województwa zielonogórskiego. Przekazywali je głównie prywatni kolekcjonerzy. W latach dziewięćdziesiątych Muzeum Ziemi Lubuskiej kolekcjonowało głównie pocztówki z okresu przedwojennego. Począwszy od roku 2000 zbiory pocztówek powiększały się także o pocztówki polskie z okresu powojennego. Istotnym źródłem nabywania tej grupy eksponatów stanowią zakupy w antykwariatach.

Od 1989 roku Muzeum zaczęło kolekcjonować dokumenty związane z wyborami do parlamentu, na prezydenta RP oraz władz lokalnych (programy wyborcze, ulotki, afisze, statuty, wewnętrzne instrukcje przedwyborcze partii politycznych, gadżety). Łącznie w latach 1989-2004 Muzeum pozyskało, głównie od komitetów wyborczych, 455 eksponatów tego typu.

Działalność grup opozycyjnych zaczęła być dokumentowana w latach dziewięćdziesiątych. W 1995 roku anonimowy darczyńca przekazał liczący 26 eksponatów zespół czasopism i druków „solidarnościowych” o charakterze lokalnym, jak i ogólnopolskim, drukowanych w okresie pomiędzy porozumieniami styczniowymi a stanem wojennym oraz w latach 1988-1989. Kolekcja ta była uzupełniana w latach następnych głównie dzięki darom. Uzupełnieniem tego zbioru są nieliczne

ekspozaty związane z wprowadzeniem stanu wojennego pozyskane przez Muzeum w latach osiemdziesiątych.

Mniej liczne kolekcje utworzone w latach dziewięćdziesiątych stanowią: zabytki związane z zielonogórskim browarem, talony, karty zaopatrzeniowe i cegielki z okresu PRL-u. W latach następnych były one wzbogacane licznymi zakupami w antykwariatach.

Na początku 2005 roku zostały zlikwidowane księgi inwentarzowe MZG-H-I i MZG-H-III. Zabytki zostały podzielone na nowo pomiędzy księgę inwentarzową muzealiów historycznych miasta Zielona Góra (MZL-H-ZG) oraz księgę inwentarzową muzealiów historycznych regionu (MZL-H-R)³⁵.

Do księgi inwentarzowej MZL-H-ZG przepisano ze starych ksiąg 1069 eksponatów. W latach 2006-2009 wpisano 148 nowo pozyskanych zabytków. W 2002 roku, w związku z organizacją stałej galerii pocztu książąt piastowskich linii żagańsko-głogowskiej, Muzeum Ziemi Lubuskiej zleciło zielonogórskiej artystce Irenie Bierwiazzonek wykonanie 24 portretów tych władców oraz ich drzewa genealogicznego. Realizację tego projektu poprzedziły badania wizerunków książąt piastowskich na pieczęciach, nagrobkach i w źródłach pisanych. Irena Bierwiazzonek wykonała również portrety Jakuba Meszy oraz Czesława Sobkowiaka – pierwszych burmistrzów Zielonej Góry oraz Kazimierza Lisowskiego prezesa Towarzystwa Rzemieślników Polskich w Zielonej Górze. W latach 2006-2009 zbiory muzealiów dokumentujących historię Zielonej Góry wzbogaciły się o kolekcje pocztówek, map i planów, sztandarów, ulotek i plakatów wyborczych, dokumentów z XX w. W 2006 roku został wpisany dotychczas niezinventaryzowany zbiór 38 negatywów, zdjęć i fotogramów z Zielonej Góry z lat 1900-1930. Do księgi inwentarzowej MZL-H-R przepisano 1107 eksponatów. W latach 2006-2009 wpisano do tej księgi 38 eksponatów, głównie pocztówek i materiałów wyborczych.

Militaria

Militaria w latach 1960-1985 stanowiły po numizmatach najliczniejszą grupę nabytków muzealiów Działu Historycznego. Po usamodzielnieniu się Lubuskiego Muzeum Wojskowego w Drzonowie zakupy i przekazy

³⁵ Do tej księgi inwentarzowej wpisano wszystkie zabytki nie związane z Zieloną Górą, także te nie pochodzące z regionu lubuskiego.

militariów na rzecz Muzeum Ziemi Lubuskiej ustały całkowicie. Niemal wszystkie militaria (z wyjątkiem kilku sztuk broni myśliwskiej i kul armatnich) zostały w 1998 roku przekazane w trwały depozyt Lubuskiemu Muzeum Wojskowemu w Drzonowie. Wcześniej, w latach 1995-1988 duża część militariów została przekazana na własność placówki w Drzonowie.

Kolekcjonowana była zarówno broń palna (strzelby strzałkowe i kapiszonowe, karabiny pistolety, lufy armatnie), jak i broń biała (szable, bagnety, halabardy, miecze, włócznie, kusze, szpady), elementy ochronne (hełmy, kirysy, fragmenty zbroi, tarcze) czy umundurowanie³⁶. W pierwszej połowie lat siedemdziesiątych do księgi inwentarzowej Działu Historycznego zostało wpisanych kilkadziesiąt militariów, których pochodzenie określono jako „dawne zbiory”.

Muzeum Ziemi Lubuskiej w swoich zbiorach posiada także liczne dwudziestowieczne odznaczenia wojskowe. Część z nich została przekazana w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przez służby celne. Znaczną część militariów była przekazana przez jednostki wojskowe i inne instytucje.

W 1978 roku powołano Dział Braterstwa Broni, na bazie którego w 1985 roku powstało samodzielne Lubuskie Muzeum Wojskowe. Profil kolekcjonerski nowo powołanego działu obejmował w istotnej mierze także obiekty, które do połowy lat siedemdziesiątych gromadził Dział Historyczny (broń biała i strzelecka). Nowymi zespołami militariów kolekcjonowanymi przez Dział Braterstwa Broni stały się samoloty i śmigłowce oraz ciężki sprzęt wojskowy. Pierwszy śmigłowiec został pozyskany w 1978 roku. Zabytki nabywano w dużym tempie dzięki darom jednostek wojskowych oraz zakupom od kolekcjonerów. W 1983 roku do księgi inwentarzowej Działu Braterstwa Broni wpisano 446 obiektów. Mimo istnienia Działu Braterstwa Broni część z militariów przekazywanych Muzeum Ziemi Lubuskiej przez urzędy celne w latach 1983-1985 zasilala zbiory Działu Historycznego. Związane to było z lansowaną przez władze koncepcją powołania muzeum zajmującego się jedynie historią wojskowości polskiej okresu II wojny światowej oraz okresu powojennego³⁷.

³⁶ Księga inwentarza zabytków dawnych MZG-H-I.

³⁷ W. Kwaśniewicz, *Lubuskie Muzeum Wojskowe*, [w:] *Zielonogórskie muzea*, pod. red. A. Toczewskiego, Zielona Góra 1996, s. 112-114.

Numizmaty

Wpisany w strukturę Działu Historycznego Gabinet Numizmatyczny zgromadził ponad 4900 monet, banknotów polskich i obcych, medali okolicznościowych i artystycznych. Największą grupę obiektów Gabinetu Numizmatycznego tworzą monety z różnych okresów. Najstarsze pochodzą z czasów Cesarstwa Rzymskiego, część zbiorów to monety średniowieczne oraz XVI, XVII i XVIII-wieczne; dużą ilość stanowią monety przedwojenne niemieckie, rosyjskie i austriackie, a na pozostałą część kolekcji monet składają się pieniądze z okresu powojennego: rosyjskie ruble, marki niemieckie czy polskie monety z czasów PRL-u.

Początki kolekcji numizmatycznej zielonogórskiego muzeum sięgają 1966 roku. Muzeum wzbogaciło się o zbiór 177 monet (głównie polskich nowożytnych) zakupionych od prywatnego kolekcjonera ze Zbąszynka. Kontynuując intensywne zakupy numizmatów od prywatnych zbieraczy, muzeum nabyło w końcu lat sześćdziesiątych kilkaset monet (głównie rosyjskich i z krajów Związku Radzieckiego, austriackich oraz saskich). W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych kilkaset monet niemieckich przekazały Muzeum urzędy celne oraz organa ścigania³⁸. W 1976 r. do księgi inwentarzowej wpisano 165 niezinventaryzowanych monet pochodzących z dawnych zbiorów. W zbiorze tym oprócz monet z okresu panowania dynastii Habsburgów na Śląsku oraz monet polskich znajdowało się wiele unikatowych i egzotycznych numizmatów, m.in. moneta perska z 1519 roku. Zakup monet do kolekcji Muzeum trwał do końca lat osiemdziesiątych. Najbardziej jednolitym zbiorem, który się wyróżnił w wyniku celowych zakupów były monety polskie z XV-XVIII w. Oprócz nich liczne grupy stanowią monety państw ościennych.

Kolejny zespół zabytków tworzą banknoty o zróżnicowanym pochodzeniu terytorialnym i czasowym (m.in. banknoty polskie, marki niemieckie, ruble rosyjskie itp.). W zbiorach Gabinetu Numizmatycznego znajduje się niemal kompletna kolekcja zielonogórskich papierowych pieniędzy zastępczych oraz notgeldy śląskie wydawane w latach 1914-1923. Początki kolekcji banknotów sięgają 1968 roku. W latach siedemdziesiątych zbiory Muzeum wzbogaciły się o liczne banknoty polskie z okresu międzywojennego, okupacji oraz PRL pochodzące zarówno

³⁸ Księga inwentarzowa muzealiów numizmatycznych MZG-H-II.

z zakupów, jak i wcześniej niezinwentaryzowanych zbiorów. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych prywatni kolekcjonerzy przekazali do Muzeum ponad 100 banknotów polskich i niemieckich z XX w.³⁹

Prawdopodobnie ze zbiorów Heimatmuseum pochodzi zbiór 58 banknotów zastępczych z Zielonej Góry wpisany do Księgi Inwentarzowej w 1976 r. W roku następnym Muzeum nabyło liczne banknoty zastępcze miast z Rejencji Wrocławskiej i Rejencji Legnickiej z początku lat 20. Kolekcja zielonogórskich pieniędzy zastępczych została uzupełniona w latach 1998-2008 licznymi zakupami w antykwariatach i od indywidualnych kolekcjonerów. W wyniku planowej akcji kolekcjonerskiej muzeum pozyskało większość spośród emitowanych przez miasto Zieloną Górę typów banknotów zastępczych. Łącznie Muzeum Ziemi Lubuskiej pozyskało ponad 120 zielonogórskich bonów z lat 1918-1923 oraz 215 bonów zastępczych z innych miast⁴⁰. Interesujące uzupełnienie zespołu banknotów zastępczych tworzą porcelanowe monety, które również pełniły rolę pieniądza zastępczego.

Kolekcja Gabinetu Numizmatycznego to także bogaty zbiór medali. Zaliczyć do niego można rozmaite medale okolicznościowe, pamiątkowe, rocznicowe, sportowe, seryjne itp. W Gabinetecie znajduje się kompletny zbiór medali Wiesława Müldnera-Nieckiego oraz wiele medali Leszka Krzyszowskiego, Józefa Stasińskiego, Tadeusza Dobosza, Stanisława Pary, Klema Felchnerowskiego, Marka Przecławskiego i Witolda Nowickiego. Zbiory te były nabywane zarówno drogą darów, jak i zakupów.

Kolekcja medali w zielonogórskim muzeum została zapoczątkowana w 1976 roku, kiedy to do księgi inwentarzowej muzealiów zostało wpisanych 6 medali niemieckich z XIX i XX w. Szybki wzrost liczebności tego zespołu nastąpił po 1980 r. Zdecydowanie najliczniejszą grupę numizmatów pozyskanych w latach osiemdziesiątych stanowiły medale. W 1980 roku został przekazany z Działu Sztuki zbiór kilkudziesięciu medali okolicznościowych i artystycznych zaprojektowanych m.in. przez Zofię Dymkowską, Leszka Krzyszowskiego, Wiesława Müldner-Nieckiego, Witolda Cichacza, Tadeusza Dobosza, Bronisława

³⁹ Księga inwentarzo wa muzealiów numizmatycznych MZG-H-II.

⁴⁰ I. Korniluk, *Zielonogórski i pieniądz zastępczy (1917-1923) w zbiorach Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Ziemi Lubuskiej*, Zielona Góra 2003, s. 5-7, 12, 52-58.

Chromego czy Helenę Bodek-Kozłowską. Także w 1980 roku Muzeum Ziemi Lubuskiej nabyło od prywatnego kolekcjonera zestaw 155 medali okolicznościowych. Wśród autorów, oprócz wymienionych wyżej, należy wspomnieć: Józefa Sasińskiego i Marka Przecławskiego. Najliczniejszą (liczącą ponad 150 eksponatów) grupę medali stanowią prace autorstwa Leszka Krzyszowskiego, nabywane zarówno od autora, jak i od kolekcjonerów. Powstanie zbioru medali Leszka Krzyszowskiego jest związane z przygotowaniem do otwarcia autorskiej galerii artysty. Kolejną liczną grupę medali autorstwa jednego artysty tworzą numizmaty zaprojektowane przez Wiesława Müldner-Nieckowskiego. Znaczna część spośród przechowywanych w Gabinetie Numizmatycznym medali upamiętnia ważne dla życia społeczno-kulturalnego regionu wydarzenia (m.in. festiwale piosenki radzieckiej w Zielonej Górze, sesje numizmatyczne w Nowej Soli, Wystawy Plastyki i Sympozja „Złotego Grona”⁴¹). Zwarty zbiór stanowią medale poświęcone królom Polski nabyte na początku lat osiemdziesiątych od Polskiego Towarzystwa Numizmatycznego i Archeologicznego. Istotna część z posiadanych przez Muzeum medali pochodzi z darów, niejednokrotnie od osób szczególnie zasłużonych dla rozwoju regionu. Nieliczną grupę stanowią medale okolicznościowe wykonane w okresie przedwojennym przekazane przez urzędy celne w latach osiemdziesiątych (m.in. medal upamiętniający Józefa Piłsudskiego z 1932 r.). Począwszy od połowy lat osiemdziesiątych liczba nabywanych medali spadła. Gromadzenie nowych medali ograniczyło się do darów. W 2002 roku kolekcjoner z Zielonej Góry przekazał muzeum 25 medali związanych z organizacjami politycznymi i społecznymi oraz wydarzeniami sportowymi w okresie PRL-u. Ostatni nabyty zbiór to 250 medali z lat 1960-1990, podarowany w 2007 roku przez Józefa Prusia⁴².

Począwszy od połowy lat osiemdziesiątych liczba nabywanych numizmatów znacznie spadła. W latach 1985-2008 do Gabinetu pozyskano jedynie 409 obiektów. Oprócz opisanych wyżej zakupów pieniędzy zastępczych, zbiory numizmatyczne wzbogaciło ponad 100 monet różnej proveniencji (np. monety rzymskie, monety chińskie z XVIII i XIX) pozyskane w latach 1990-1998 od urzędów celnych. W 1999 do księgi

⁴¹ H. Ankiewicz, *Zielonogórskie przechadzki muzealne*, Zielona Góra 1988, s. 87-92.

⁴² G. Wanatko, *Medale Józefa Prusia*, „Museion”, nr 21 (2007), s. 21.

inwentarzowej numizmatów wpisano 33 zabytki dotychczas niezinwentaryzowane.

Winiarstwo

Profil kolekcjonerski, powołanego w 1960 roku Działu Winiarskiego, zakładał gromadzenie wszelkich narzędzi i urządzeń używanych w produkcji wina i uprawie winnej latorośli oraz naczyń używanych do konsumpcji i przechowywania napojów alkoholowych. Z tego względu część niektórych zespołów (np. cyna, szkło, srebro) jest podzielona pomiędzy Dział Sztuki Dawnej oraz Dział Winiarski. W okresie kierowania Muzeum przez Bogdana Kresa (1965-1969) gromadzenie zabytków winiarskich stało się priorytetem w polityce kolekcjonerskiej placówki.

Podstawowe znaczenie dla Działu Winiarskiego ma kolekcja urządzeń i naczyń używanych przy produkcji wina (beczki, beczułki, dna beczek, rygle beczkowe, konwie, prasy winiarskie, koryta), narzędzia rolnicze potrzebne do uprawy roli (kosery, sekatory, łopaty, motyki), drobny sprzęt piwniczny, wyposażenie laboratorium oraz narzędzia bednarskie. Początki zbioru sięgają Heimatmuseum oraz prawdopodobnie małego prywatnego muzeum wina, które powstało w Zielonej Górze w latach trzydziestych⁴³. Liczną grupę eksponatów (beczki ich elementy, prasy winiarskie) przekazała Muzeum w latach 1958-1962 Lubuska Wytwórnia Win w Zielonej Górze⁴⁴. Zbiory te były i są powiększane o zakupy od osób prywatnych oraz dary firm, które przejęły majątek byłych winiarni. Jednym z najbardziej efektywnych, a zarazem najstarszych eksponatów Działu Winiarskiego, jest kosz na winogrona z 1731 r. nabyty w 1977 roku w warszawskiej „Desie”. W 1996 roku kilkadziesiąt eksponatów służących do wytwarzania wina (np. kufy, prasy, koryta, beczki) zostało przekazane w trwały depozyt Muzeum Etnograficznemu w Ochli. Zbiory Muzeum Ziemi Lubuskiej istotnie wzbogacił dar Niemieckiego Muzeum Winiarstwa z Oppenheim, które w 2005 roku przekazało do Zielonej Góry kilkadziesiąt urządzeń służących do produkcji wina i uprawy winorośli (m.in. filtry, pompy do wina) pochodzące z pierwszej połowy XX wieku⁴⁵.

⁴³ M. Kuleba, *Ampelografia Zielonej Góry*, Zielona Góra 2005, s. 178-179.

⁴⁴ K. Marchelek, *Sprawozdanie z działalności Muzeum Ziemi Lubuskiej za lata 1960-1966....*, s. 199.

⁴⁵ A. Cincio, *Dar z Oppenheim*, „Winiarz zielonogórski”, nr 11 (2006), s. 11.

Do najcenniejszych kolekcji Działu Winiarskiego należy zaliczyć zbiór cynowych naczyń cechowych służących do picia (wilkomy, kufle i puchary) z XVII-XX w., który w latach siedemdziesiątych i później był rozbudowywany jedynie w niewielkim stopniu w oparciu o przekazy urzędów celnych i zakupy w salonach „Desy”. Do zasługujących na szczególną uwagę zabytków z tego zbioru należą m.in. dzban i kufel zielonogórskiego cechu kowali wykonane w pierwszej połowie XVIII stulecia oraz wilkom cechu sukienników z Gubina z 1677 roku. Kolekcję naczyń cynowych uzupełniają nieliczne naczynia z miedzi i jej stopów oraz wyroby srebrne. W 1967 roku został zakupiony śląski srebrny puchar weselny, który przez kilka następnych lat stał się wizytówką muzeum.

Drugą kolekcją, dla której początek stanowią zbiory Heimatmuseum stanowią naczynia kamionkowe, czasem z elementami cynowymi i ołowianymi (butle, dzbany, dzbanki, kufle) wykonane pomiędzy XVIII w a XX w. Najcenniejsze zabytki w tym zespole stanowią przykłady ceramiki bolesławieckiej, nie brak również naczyń wykonanych przez lokalnych wytwórców. Zbiór ten był powiększany w następnych latach m.in. o liczne przekazy z urzędów celnych i zakupy od osób prywatnych. Mniejszą, ale cenną grupę ceramiki przechowywaną w Dziale Winiarskim stanowią kufle z fajansu i majoliki powstałe w XVIII w.

Kolejną grupę, zapoczątkowaną przez zbiory Heimatmuseum stanowią zabytki dawnego szklarstwa (puchary, kielichy i kieliszki, szklance i karafki). Opracowany przez kierownika Działu Winiarskiego, Bogdana Kresa program wzbogacania zbiorów koncentrował się na zakupie szkła polskich oraz śląskich. W latach 1958-1971 Muzeum zakupiło głównie w salonach „Desy” do swoich zbiorów ponad 420 zabytków szklanych o różnej wartości. Niewątpliwie do najcenniejszych eksponatów w kolekcji szła, należą nieliczne szkła osiemnastowieczne polskie z hut w Urzeczcu i Nalibokach⁴⁶. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych kolekcja szkła wzbogaciła się o kilkadziesiąt dzieł współczesnego szklarstwa artystycznego. Od 1987 roku Muzeum zaczęło nabywać prace Zbigniewa Horbowego na potrzeby organizowanej galerii autorskiej. Obecnie w zbiorach zielonogórskiego muzeum znajduje się ponad 60 prac wrocławskiego artysty.

⁴⁶ B. Kres, *Szkło artystyczne w zbiorach zielonogórskiego muzeum*, Zielona Góra 1966, s. 3-9.

Trzon zbiorów plastycznych Działu Winiarskiego, oprócz kilkudziesięciu grafik, obrazów i rzeźb o różnej wartości artystycznej, tworzy zespół ponad 100 ekslibrisów. Zapoczątkowała ją w latach sześćdziesiątych współpraca z Norbertem Lippóczym, kolekcjonerem ekslibrisów o tematyce winiarskiej z Tarnowa. Pierwsze ekslibrisy o tematyce winiarskiej zostały nabyte w 1966 roku. W 1974 roku Muzeum zakupiło od kolekcjonera z Łodzi zestaw ponad 80 ekslibrisów autorstwa wielu autorów z krajów bloku socjalistycznego. W 1976 roku Muzeum zakupiło zbiór 29 ekslibrisów. W późniejszym okresie kolekcja nie była powiększana.

W 1998 r. Muzeum zaczęło zlecać miejscowym artystom realizację prac plastycznych na tematy związane z winem i winoroślą. W latach 1999-2000 powstał cykl 12 obrazów olejnych Doroty Komar-Zmyślony pn. *Rok na winnicy*. Następnie W latach 2000-2001 Muzeum pozyskało 12 obrazów zielonogórskich malarzy stanowiących dorobek plenerów malarskich *Winobranie w Zielonej Górze*. W latach 2008-2009 powstał cykl 20 akwarel Jerzego Fedry pn. *Tradycje winiarskie Zielonej Góry*. Aranżację Muzeum Wina uzupełniają rzeźby głów Bachusa wykonane w 2008 roku przez Wiesława Arminajtisa.

W 1964 roku zostało zakupionych od Norberta Lippóczego z Tarnowa sześć paszportów winiarskich, poświadczających o kulturze picia wina w Rzeczypospolitej szlacheckiej. Zbiór dokumentów Działu Winiarskiego uzupełnia dar z 2004 roku – osiemnastowieczny dokument poświadczający ukończenie nauki zawodu winogrodnika⁴⁷.

Etnografia

Zbiory z zakresu etnografii zaczęły być kolekcjonowane wraz z zatrudnieniem w Muzeum Okręgowym etnografa – Barbary Kołodziejkiej. Po Heimatmuseum pozostały w Zielonej Górze 34 zabytki o nieustalonym pochodzeniu i datowaniu. W grudniu 1961 roku zbiór etnograficzny liczył jedynie 89 eksponatów. W ciągu pięciu kolejnych lat liczba eksponatów w Dziale Etnograficznym wzrosła do 422 zabytków. Zbiory etnograficzne w latach 1960-1982 stanowiły najliczniejszą grupę nabywanych przez zielonogórskie muzeum⁴⁸. W trakcie badań nad

⁴⁷ A. Cincio, *Cenny dar dla Muzeum Wina*, „Museion”, nr 19 (2007), s. 5.

⁴⁸ Środki pieniężne przeznaczane na zakup stosunkowo niewielkiej liczby dzieł sztuki przekraczały znacznie wydatki na zakupy innych eksponatów, w tym etnograficznych.

poszczególnymi elementami kultury ludowej kierownik działu Barbara Kołodziejska nawiązywała kontakty z właścicielami zabytkowych obiektów i twórcami sztuki ludowej, które owocowały późniejszymi zakupami.

Zbiory etnograficzne, zbierane głównie w południowej części ówczesnego województwa zielonogórskiego, można w zasadzie podzielić na dwie grupy: związane z ludnością autochtoniczną na terenie Zachodniej Wielkopolski oraz z grupami ludności, które na teren województwa zielonogórskiego napłynęły po II wojnie światowej (np. Wielkopolanie, przesiedleńcy z Kresów Wschodnich, Łemkowie). W latach sześćdziesiątych silny nacisk położono na dokumentowanie kultury ludowej Babimojszczyzny, która miała świadczyć o odwiecznej polskość Ziemi Lubuskiej.

Około 450 eksponatów pozyskał Dział Etnograficzny w ramach trwającej w latach 1972-1975 akcji *Kultura ludowa – dobrem narodu*. Doskonałą okazję do zakupu dzieł sztuki ludowej stanowiły także organizowane regularnie konkursy dla twórców ludowych. Stosunkowo niewielkim źródłem pozyskiwania eksponatów etnograficznych były darowizny. Zakupy działu stanowiły istotną część zakupów Muzeum w czasie jego istnienia. Do czasu wyodrębnienia się samodzielnego muzeum w Ochli, kierownik Działu Etnograficznego Barbara Kołodziejska wykazywała wiele inicjatywy w poszukiwaniu zabytków kultury ludowej.

Pozyskiwane zbiory etnograficzne tworzyły trzy zasadnicze grupy: a) zabytki kultury technicznej, b) stroje i tkaniny, c) dzieła sztuki ludowej. Zdecydowana większość z pozyskanych zabytków powstała w XX w., jedynie niektóre swoimi początkami sięgały XIX w.⁴⁹

Narzędzia i przedmioty używane w rolnictwie, rybołówstwie, tkactwie, plecionkarstwie, garncarstwie, stolarstwie, bednarstwie i tokarstwie, kowalstwie i szewstwie oraz sprzęty domowe i meble składały się na zabytki kultury technicznej wsi lubuskiej. Stroje ludowe z Zachodniej Wielkopolski oraz stroje osadników z Polski centralnej i repatriantów Kresów Wschodnich z wraz a tkaninami takimi jak: kapy, chodniki, ręczniki czy dywany, tworzyły kolejny zespół zabytków⁵⁰.

⁴⁹ B. Kołodziejska, *Muzeum Etnograficzne w Ochli*, [w:] *Muzea zielonogórskie*, pod red. A. Toczewskiego, Zielona Góra 1996, s. 80-81.

⁵⁰ B. Kołodziejska, *Muzeum Etnograficzne...*, s. 81.

Na zbiory sztuki ludowej składały się: rzeźby, malarstwo ludowe, dekoracje wnętrz, instrumenty muzyczne oraz plastyka obrzędowa. Zbiory sztuki ludowej były nabywane szczególnie w okresie drugiej połowy lat siedemdziesiątych poprzedzającym organizacyjne usamodzielnienie się zielonogórskiego muzealnictwa etnograficznego⁵¹.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych w Zielonogórskim Parku Etnograficznym, który od 1976 r. stanowił oddział Muzeum Ziemi Lubuskiej zaczęto gromadzić zabytki nieruchome: chaty chłopskie oraz budynki gospodarcze z terenu ówczesnego województwa zielonogórskiego (zachodniowielkopolskie, dolnołużyckie oraz dolnośląskie).

W 1976 roku zbiory etnograficzne liczyły 2383 eksponaty. W roku tym została podjęta decyzja o wyodrębnieniu ze struktury Muzeum Ziemi Lubuskiej Oddziału Etnograficznego, który następnie miał się usamodzielnąć, co ostatecznie nastąpiło w 1982 r.

Zbiory archeologiczne

Inwentarz zabytków z 1957 r. wykazał 214 zabytków archeologicznych ze zbiorów Heimatmuseum. Wszystkie obiekty pochodziły z wykopalisk na terenie Zielonej Góry i powiatu zielonogórskiego. Reprezentowały one okres od paleolitu aż po wczesne średniowiecze. Duży zbiór stanowiły zabytki związane z kulturą łużycką⁵².

Początkowo zbiór Działu Archeologicznego był uzupełniany depozytami z muzeów archeologicznych z Poznania i Wrocławia, które przejęły zbiory niemieckich Heimatmuseumów w Głogowie, Gubinie i Żarach. W końcu lat pięćdziesiątych, w związku ze zbliżającymi się obchodami tysiąclecia powstania państwa polskiego, na terenie województwa zielonogórskiego ruszyły pierwsze po wojnie prace wykopaliskowe w Międzyrzeczu i w Santoku. Przez całą dekadę lat sześćdziesiątych badania archeologiczne koncentrowały się na okresie wczesnego średniowiecza (od V do XIII w.). Badania te miały się przyczyniać do udowodnienia polskości Ziemi Zachodnich. Mniejszy zakres i mniej kompleksowy charakter miały początkowo badania nad kulturą łużycką

⁵¹ B. Kołodziejska, *Badania etnograficzne na Ziemi Lubuskiej*, „Rocznik Lubuski”, T. 31, cz. 1, s. 230-231.

⁵² A. Kołodziejski, *Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze* [w:] *Muzea zielonogórskie* pod red. A. Toczewskiego, Zielona Góra 1996, s. 91-92.

innymi okresami pradziejów, przy czym miały one poświadczać hipotezę Józefa Kostrzewskiego o ciągłości osadnictwa słowiańskiego na tych terenach⁵³.

Otwarta w maju 1960 r. wystawa opierała się na eksponatach pochodzących z badanych przez Edwarda Dąbrowskiego i Adama Kołodziejskiego stanowisk archeologicznych w Pszczewie, Trzcielu oraz ratunkowych badań cmentarzysk kultury łużyckiej z Jasieńca i Wiankowa oraz materiałami z Heimatmuseum⁵⁴.

W 1960 roku zadania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych zostały przekazane Działowi Archeologicznemu Muzeum Ziemi Lubuskiej. W 1967 r. został wyodrębniony Dział Ochrony Zabytków Archeologicznych. Do głównych zadań działu, oprócz prac wykopaliskowych, należało zabezpieczanie stanowisk archeologicznych. W ten sposób w zielonogórskim muzeum w latach 1967-1982 funkcjonowały dwa działy archeologiczne. Dział Archeologiczny kierowany przez Edwarda Dąbrowskiego zajął się badaniami wczesnego średniowiecza (m.in. liczne wykopaliska w Krośnie Odrzańskim i Głogowie, Bytomiu Odrzańskim i Niemczy), natomiast Dział Ochrony Zabytków Archeologicznych kierowany przez Adama Kołodziejskiego zajął się głównie badaniem okresu pierwszego tysiąclecia p.n.e.⁵⁵.

Ustalenie liczby zabytków archeologicznych przechowywanych w Muzeum Ziemi Lubuskiej napotyka na znaczne trudności ze względu na brak pełnych danych statystycznych i dokumentacji z lat sześćdziesiątych i pierwszej połowy lat siedemdziesiątych. W 1970 roku jedynie około 20% zbiorów archeologicznych było zinwentaryzowane, opracowane w katalogu naukowym zaledwie około 10%. W 1971 Dział Archeologiczny prowadził jedynie księgę połową, w której figurowało 34.881 pozycji, natomiast Dział Ochrony Zabytków Archeologicznych opracował wówczas naukowo 1680 zabytków⁵⁶. Zbiory archeologiczne pochodziły w zdecydowanej większości z badań archeologicznych.

⁵³ AMZL 31/9, Korespondencja Kierownika Działu (Winiarskiego) dotycząca zakupów i nabytków muzealnych.

⁵⁴ A. Kołodziejski, *Muzeum Archeologiczne...*, s. 93.

⁵⁵ A. Kołodziejski, *Muzeum Archeologiczne...*, s. 95; W. Rebelski, *Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy*, „Rocznik Lubuski”, T. 31, cz. 1, s. 85-91.

⁵⁶ AMZL 24/38, Plany i sprawozdania, Sprawozdanie z działalności Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze za rok 1970.

Około 1 000 eksponatów zostało przejętych z kolekcji byłych muzeów niemieckich. Odrębną grupę eksponatów stanowiły numizmaty: skarby monet i luźne znaleziska.

W 1978 r. Muzeum Ziemi Lubuskiej w związku z przygotowaniami do otwarcia Oddziału Archeologicznego w Świdnicy zakupiło zbiór przedmiotów związanych z wybitnym archeologiem – Józefem Kostrzewskim stanowiące zaczątek archeologicznych zbiorów specjalnych. Wystawę stałą Oddziału Archeologicznego Muzeum Ziemi Lubuskiej otwarto 22 lipca 1979 roku. Ostatecznie 1 stycznia 1982 roku Oddział Archeologiczny usamodzielniał się tworząc Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy. Do nowego muzeum przekazane zostały wszystkie zbiory archeologiczne należące wcześniej do Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze⁵⁷. W chwili obecnej w Muzeum Ziemi Lubuskiej przechowywany jest jedynie stosunkowo niewielki zbiór muzealiów archeologicznych pochodzący z badań archeologicznych Zielonej Góry z lat 2003-2005⁵⁸.

Zbiory przyrodnicze

Powołany w 1969 roku Dział Przyrodniczy zaczął w intensywny sposób pozyskiwać własne zbiory. Do Księgi Inwentarzowej działu wpisanych zostało w okresie jego działania blisko 200 okazów przyrody polskiej. Były to ptaki, ssaki, owady oraz nieliczne okazy flory. Zdecydowaną większość zbiorów stanowiły eksponaty z zakresu ornitofauny. Do ciekawszych eksponatów należały okazy takich ptaków jak m.in.: gęgoł, nurogęś, bataliony, myszółw, trznadel, cietrzew, czy głuszec. Ssaki były reprezentowane m.in. przez gronostaja, dziki, tchórza, borsuka, sarny, szczury piżmowe, kunę⁵⁹. Oprócz kręgowców w muzeum były prezentowane owady (4 gabloty z motylami polskimi oraz dwie z innymi polskimi owadami). Eksponaty były pozyskiwane głównie drogą zakupów u osób prywatnych z Poznania i Warszawy. Wadą zbiorów był brak pełnego opisu naukowego i nieznana na ogół proveniencja terenowa eksponatów⁶⁰. Jak zwracał uwagę kierownik Oddziału Przyrodniczego Krzysztof Paszkowski w zbiorach występowały liczne luki spowodowane

⁵⁷ A. Kołodziejski, *Muzeum Archeologiczne...*, s. 96.

⁵⁸ A. Cincio, *Skarby ukryte w ziemi-badania archeologiczne Zielonej Góry*, „Museion”, nr 17 (2006), s. 16.

⁵⁹ AMZL 25/8, Księga inwentarzowa muzealiów przyrodniczych.

⁶⁰ AMZL 25/9, Karty naukowe Działu Przyrodniczego.

wane brakiem funduszy na ich zakup⁶¹. Część zbiorów, np. eksponaty geologiczne, jaja ptaków czy zbiór ślimaków nie była zinwentaryzowana. Zbiory geologiczne pochodziły głównie z głębokich wierceń i kopalni węgla brunatnego⁶². W drugiej połowie lat siedemdziesiątych Oddział Przyrodniczy został wyeliminowany ze struktury Muzeum Ziemi Lubuskiej, natomiast jego zbiory zostały w 1984 roku przekazane m.in. do Muzeum Regionalnego w Nowej Soli⁶³.

Głównym celem polityki historycznej władz polskich w okresie PRL-u w odniesieniu do Ziem Odzyskanych było badanie i dokumentowanie polskości tego obszaru. Oficjalną historię tych ziem tworzył okres piastowski oraz lata powojenne. Pierwszoplanową rolę nadano wówczas badaniom archeologicznym. Zabytki archeologiczne miały dokumentować okres wczesnego średniowiecza oraz dostarczać dowodów potwierdzających ciągłość osadnictwa słowiańskiego na tych ziemiach. Te odgórne wytyczne i założenia nie mogły być lekceważone przez władze i pracowników muzeów. Miały też znaczny wpływ na politykę kolekcjonerską zielonogórskiego muzeum. Zbiory winiarskie, sztuki dawnej oraz muzealia historyczne miały opierać się na polonikach oraz na zabytkach sztuki śląskiej. Selekcja zbiorów Heimatmuseum trwała w związku z tym przez ponad trzydzieści lat. Pokażny zbiór dokumentów i pamiątek partii i organizacji lewicowych powstał w związku z organizowanymi „na zlecenie władz” wystawami jubileuszowymi. Oczywiście nie wszystkie z odgórnych zaleceń były wykonywane. Pracownicy muzeum kolekcjonowali wszystkie obiekty o cechach zabytkowych, także te nie realizujące wizji historii propagowanej przez władze. Aby uniknąć posądzeń o proniemieckie sympatie, niemiecki charakter dzieł sztuki śląskiej był umiejętnie kamuflowany. Podkreślane były natomiast wszelkie związki z Polską i polskością.

Wobec niemożności budowania spójnych kolekcji sztuki dawnej, pierwszoplanową rolę w kolekcjonerstwie dzieł sztuki miały nabytki polskiej sztuki współczesnej. Również ten obszar kolekcjonerstwa ulegał

⁶¹ AMZL 24/52, Kolegium kustoszy MZL, Protokół z kolegium kustoszy Muzeum Ziemi Lubuskiej, 8.06.1970 r.

⁶² AMZL 24/37, Plany i sprawozdania (1965-1969), Sprawozdanie z działalności Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze za 1969 r., s. 14.

⁶³ A. Ciosk, *Leksykon Muzeum Ziemi Lubuskiej* (2), „Museion”, Nr 11 (2002), s. 11-12.

politycznym. Powstawanie kolekcji sztuki współczesnej umożliwiało bowiem w najprostszy sposób polonizację placówek muzealnych na Ziemiach Zachodnich⁶⁴. Placówka kierowana przez kolejnych dyrektorów dysponuje obecnie jedną z najbardziej bogatych kolekcji sztuki współczesnej w pasie Polski Zachodniej. Na szczególną uwagę zajmuje okres kierowania placówką przez Jana Muszyńskiego (1976-1998). Po wyodrębnieniu się samodzielnych placówek muzealnych w Ochli, Świdnicy i Drzonowie, gromadzenie dzieł sztuki współczesnej stało się priorytetem, a zgromadzone wówczas dzieła sztuki stanowią większą część kolekcji działu.

W okresie transformacji ustrojowej ustały polityczne naciski dotyczące eksponowania, a w związku z tym i gromadzenia zbiorów. Niestety też drastycznie zmalały środki na pozyskiwanie przez Muzeum Ziemi Lubuskiej zabytków. Proces ten nasilił się jeszcze bardziej po 1998 roku, w którym Muzeum przeszło pod zarząd administracji samorządowej szczebla wojewódzkiego. Mimo tych ograniczeń w dalszym ciągu, w miarę możliwości kontynuuje zakupy muzealiów do poszczególnych kolekcji. Dzięki licznym kontaktom z organizacjami społecznymi i mediami, w dalszym ciągu istotne źródło pozyskiwania zbiorów stanowią dary.

Niniejszy artykuł nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z gromadzeniem zbiorów przez Muzeum Ziemi Lubuskiej. Dalszych pogłębionych zadań wymagają sprawy: dokumentacji i katalogowania zbiorów, zabezpieczenia zabytków przed zniszczeniem i kradzieżą, strat muzealiów oraz konserwacji zbiorów. Muzeum Ziemi Lubuskiej posiada także księgozbiór, którego losy są podobne do dziejów kolekcji muzealnych. Zbadanie tych zagadnień powinno w istotnej mierze uzupełnić obraz polityki kolekcjonerskiej Muzeum Ziemi Lubuskiej.

⁶⁴ M. Szelać, *Geopolityka kolekcji...*, s. 54-55.

Izabela Korniluk

**POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ
OŚRODKA BADAWCZO-NAUKOWEGO
PRZY LUBUSKIM TOWARZYSTWIE KULTURY
(8.04.1962-22.02.1964)**

Utworzenie Ośrodka Badawczo-Naukowego 8 kwietnia 1962 roku w Zielonej Górze, wiąże się z aktywną działalnością Lubuskiego Towarzystwa Kultury. Powstałe na fali odwilży w 1957 roku Towarzystwo, miało za zadanie aktywizować zielonogórską inteligencję do upowszechniania wiedzy o regionie. Przy poparciu i nadzorze PZPR, Lubuskie Towarzystwo Kultury prowadziło ożywioną działalność kulturalną, która rozwijała się poprzez lokalne towarzystwa.

Z Lubuskim Towarzystwem Kultury związanych było wiele organizacji kulturalnych i społecznych, działających do dziś w Zielonej Górze i jej okolicy. Wiele osób z dzisiejszej zielonogórskiej kadry naukowej, swoje pierwsze kroki stawiało w Lubuskim Towarzystwie Kultury. Szereg artykułów i opracowań poświęcono obszernemu zakresowi aktywności i działalności kulturalnej Towarzystwa. Po zlikwidowanej w 1992 roku organizacji, zachowały się protokoły z posiedzeń prezydium, które są doskonałym źródłem wiedzy, o działalności Towarzystwa.

W latach 50. i 60. na zielonogórskim gruncie dotkliwie odczuwano braki w kadrze naukowej. Z problemem tym borykano się właściwie w całej Polsce. Z wielu ośrodków miejskich zwracano się do władz centralnych o możliwość zorganizowania wyższych uczelni lub instytutów kształcących przyszłych absolwentów.

„Problem braku kadr z wyższym wykształceniem, stał się po 1956 roku bardzo istotnym hamulcem dla równomiernego rozwoju zarówno poszczególnych regionów, jak i różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego kraju”¹.

Na terenie regionu lubuskiego rozwiązaniem tej sytuacji miało być powołanie Lubuskiego Towarzystwa Kultury, a w ramach jego działalności Ośrodka Badawczo-Naukowego, którego zadaniem było dbanie o dalszy rozwój nauki na ziemi lubuskiej, sprawowanie pieczy nad badaniami naukowymi związanymi z regionem oraz umożliwianie kształcenie kadr w województwie.

„Uważano, że awans regionu powinien dokonać się poprzez awans własnej kadry, własnych środowisk twórczych w oparciu o pomoc ośrodków ościennych”².

O powołaniu Ośrodka, który spełniałby ww. wymogi, już wcześniej dyskutowano na łonie LTK.

„Brak w województwie jakiegokolwiek wyższej uczelni zmusił nas do zastąpienia jej jakimś surogatem, który w perspektywie prowadziłby do pozytywnych zmian. Pierwszą palcówką o charakterze naukowym w naszym środowisku była sekcja archeologiczno-historyczna, w której jej wiedli Edward Dąbrowski i Władysław Korcz. (...) Sekcja ta położyła fundament pod powstanie w Zielonej Górze Stacji Naukowej Polskiego Towarzystwa Historycznego, na czele, której stanął Władysław Korcz. Miało to miejsce w maju 1958 roku, po zjeździe naukowców, w którym uczestniczył także prezes PTH prof. Herbst. Niestety Stacja ta poza założeniem biblioteki naukowej, mało wykorzystywanej, nie spełniała należycie swojego zadania”³.

Postulowano utworzenie m.in. Lubuskiego Instytutu Naukowego oraz dyskutowano na łamach „Nadodrza”, „Gazety Zielonogórskiej” i antenie radia o tzw. lubuskiej drodze do uniwersytetu. Wielokrotnie prowadzono rozmowy podczas sesji i zjazdów naukowych na ten temat.

¹ H. Szczegół, *Zielonogórska droga do uniwersytetu*, [w:] „Uniwersytet Zielonogórski”, nr 10, grudzień 2003/styczeń 2004, s. 18.

² Lubuskie Towarzystwo Kultury, *Zielona Góra 1957-1972*, Zielona Góra 1972, s. 22.

³ W. Sauter, *Pamiętniki*, maszynopis, w zbiorach Działu Historycznego Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze.

Wychodzono z założenia, że gdyby w Zielonej Górze istniał ośrodek zajmujący się sprawami nauki, uczeni zainteresowaliby się tematem ziemi lubuskiej. Dotychczas badania naukowe na terenie ziemi lubuskiej, która wchodziła w skład województwa poznańskiego, prowadzili naukowcy z Poznania, a badania na obszarach należących do województwa wrocławskiego – naukowcy wrocławscy. Nie bez znaczenia było także, iż wszelkie propozycje i pomysły dla tej inicjatywy wpływały dodatkowo z Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze.

„Ówczesny sekretarz KW PZPR Tadeusz Wieczorek, Ludwik Siedlecki sekretarz propagandy, które mu podlegały sprawy oświaty i kultury, podobnie zresztą jak i przewodniczący Wojewódzkiej Rady Narodowej Jan Lembas, byli bardzo zainteresowani kulturalnym rozwojem województwa i wychodzili na przeciw wszelkim inicjatywom, które mogły przyczynić się do realizacji hasła „Ziemia Lubuska piękna, kulturalna i gospodarna”. W tym hasle mieścił się też kompleks spraw związanych z kształceniem kadr na potrzeby gospodarki, administracji i oświaty oraz zabiegami o wyższą uczelnię”⁴.

By przeanalizować stan badań naukowych na ziemi lubuskiej, powołano specjalną Komisję do Spraw Stanu i Perspektyw Badań Naukowych, która miała odpowiedzieć na pytanie, co zrobiono w dziedzinie badań naukowych nad aktualnymi problemami regionu i kto w przyszłości będzie mógł kontynuować prace nad tym tematem. Prace Komisji doprowadziły do zewidencjonowania prac naukowych (magisterskich i doktorskich) dotyczących ziemi lubuskiej w zakresie różnych nauk. Stwierdzono, iż dotychczasowe zajęcie się naukowców problematyką województwa zielonogórskiego było przyczynkowe i fragmentaryczne, bardziej publicystyczne aniżeli naukowe; badacze o ile zajmowali się w swoich rozważaniach problematyką tych ziem pisali o niej przy okazji innych problemów, które stanowiły istotę analizy. Nowo powstały Ośrodek Badawczo-Naukowy miał spełniać rolę koordynatora, inspiratora, ułatwiać kontakty z profesorami i naukowcami oraz skupiać wokół siebie ludzi, zamierzających zająć się pracą naukową.

„Powstanie Ośrodka Badawczo-Naukowego przy Lubuskim Towarzystwie Kultury było wynikiem przekonania, że prowadzenie działalności badawczo-naukowej, kształcenie kwalifikowanych kadr naukowych, a przede

⁴ H. Szczegół, *op. cit.*, s. 18.

wszystkim kompetentne kierowanie procesem tworzenia miejscowego środowiska naukowego stanowi problem wykraczający poza możliwości samego tego środowiska. Konsekwencją takiego stanowiska było powołanie zespołów pracujących pod merytorycznym kierownictwem samodzielnych pracowników naukowych”⁵.

Na zebraniu inauguracyjnym powstanie Ośrodka jego sekretarz, Jan Muszyński, stwierdził:

„Podstawowy cel to stworzenie Ośrodka, który by skupiał tych wszystkich, którzy zamierzają po odbytych studiach dalej kształcić się w obranym kierunku i tych którzy bez wyższych studiów mogą tak pracować, aby ich publikowano”⁶.

Ambicją Ośrodka była nie tylko

„realizacja roli pośrednika od autora do wydawnictwa, ale stworzenie takich warunków, w których zespół pracowników nauki mógłby się rozwijać i uzyskać konkretną pomoc w dziedzinie swoich zainteresowań”⁷.

Kluczowe znaczenia miało wykształcenie własnego środowiska naukowego.

W początkowym etapie prac proponowano dwa kierunki działalności tej instytucji, które umożliwiłyby wzrost kadr naukowych⁸. Pierwszym z nich była praca w sekcjach zainteresowań. W sekcjach tych proponowano skupić wszystkich chętnych do pracy badawczej i naukowej. Następnym etapem działań miała być praca kierowników sekcji, którzy koordynowali prace badawcze i naukowe, a zakres merytoryczny tych prac ustalał profesor lub docent.

„Wszelkie badania będą miały na celu ustalenie obiektywnej wiedzy o regionie, a także przygotowywanie prac i materiałów do publikacji przez Ośrodek

⁵ J. Muszyński, *Powstanie LTN i pierwsze lata jego działalności*, [w:] „Rocznik Lubuski”, wydanie jubileuszowe, t. XX pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1994, s. 13.

⁶ Protokoły LTK 1961-1962, Protokół z plenarnego posiedzenia Rady LTK, które odbyło się w Klubie „Skryba” w Zielonej Górze 8.04.1962 r.

⁷ J. Muszyński, *Pierwszy krok*, „Nadodrze” 1963, nr 3, s. 5.

⁸ Protokoły 1961-1962, protokół z 25 lipca 1962 r.

Badawczo-Naukowy. Pośredni cel stanowi poszerzenie wiedzy uczestników sekcji, doskonalenie ich metod pracy, a również przygotowywanie prac magisterskich i doktorskich”⁹.

Skryształizowanie się grup zainteresowań poprzedzone było wyjazdami do poszczególnych ośrodków naukowych w celu nawiązania bliższych kontaktów i zaproponowanie profesorom przejęcia pieczy nad młodymi naukowcami z Zielonej Góry.

„Jeździłem po całej Polsce i podglądałem organizację pracy badawczej w innych ośrodkach, m.in. w Krakowie, Opolu, Płocku, Poznaniu i Wrocławiu. Moim zadaniem było również pozyskiwanie pracowników nauki na potrzeby Ośrodka; umawiałem profesorów i naukowców na wykłady do Zielonej Góry”¹⁰.

Nawiązano stałe kontakty z ośrodkami: poznańskim, wrocławskim i warszawskim, ale do Zielonej Góry przybywali także naukowcy z Krakowa i Lublina. Wśród naukowców współpracujących z Ośrodkiem Naukowo-Badawczym, należy wymienić m.in. prof., prof. Michała Szczanieckiego, Jana Wąsickiego, Zygmunta Dulczewskiego, Benona Miśkiewicza, Józefa Bursztę, Gerarda Labudę z uczelni poznańskiej, prof., prof. Ewę i Karola Maleczyńskich, Józefa Gierowskiego, Władysława Czaplińskiego, Adama Galosa, Romana Hecka z Uniwersytetu Wrocławskiego, z uczelni warszawskich prof. Andrzeja Ajnenkela, Stanisława Ehrlicha, a także prof. Wiktora Zina, Władysława Borusieicza, Rudolfa Śmiałowskiego z Politechniki Krakowskiej.¹¹ Prace badawczo-naukowe w Ośrodku toczyły się metodą seminaryjną w kilkunastu zespołach tematycznych. Raz w miesiącu odbywały się spotkania, na których członkowie sekcji referowali swoje prace i wysłuchiwali specjalistycznego wykładu samodzielnego pracownika nauki¹².

⁹ Wypowiedź prof. Jana Grota z Poznania z artykułu J. Muszyńskiego, *Pierwszy krok*, „Nadodrze” 1963, nr 3, s. 5.

¹⁰ O działalności i funkcjonowaniu Ośrodka Badawczo-Naukowego, wywiad z dr. J. Muszyńskim, „Museion”, nr 25, lipiec 2009, s. 22-23.

¹¹ Protokoły LTK 1963; Protokół nr 62 z posiedzenia prezydium LTK w Zielonej Górze w dniu 13.11.1963 r.

¹² Protokoły LTK 1963, Sprawozdanie z działalności LTK od 1.07. 1962 do 31.12.1963 r.

„(...) prace badawcze pod nadzorem profesorów nabierały właściwych kierunków i sensu. Każdy zespół stał się niejako grupą doktorancką z promotorem, który ją prowadzi. I to daje owoce, zapewnia owoce samodzielnej pracy naukowej”¹³.

Z powstałych do 1963 roku zespołów można wymienić¹⁴:

1. Zespół prawniczo-finansowy pod opieką prof. dr. Jana Zdzitowieckiego z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, prowadzony był przez dr. Andrzeja Komara. Celem prac zespołu było podjęcie tematów z zakresu finansów regionalnych województwa zielonogórskiego, a w szczególności badania nad budżetem województwa i miast powiatowych.
2. Prace zespołu historii szkolnictwa i kultury, opracowane i realizowane były przez prof. dr. Zdzisława Grota z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Obejmowały prace badawcze związane z rozwojem kultury i oświaty po 1945 roku, ze szczególnym akcentem na badanie tradycji polskości w zakresie oświaty i kultury w województwie zielonogórskim. Celem tej sekcji były działania zmierzające do podwyższenia wykształcenia zielonogórskich kadr oświatowych i kulturalnych, które w późniejszym okresie zasilałyby kadry naukowe na istniejących Studiach Nauczycielskich oraz stanowiskach pomocniczych pracowników nauki.
3. Zespół badań nad historią gospodarczą województwa zielonogórskiego prowadzony był przez prof. dr. Czesława Łuczaka z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, a zajmował się szerokim wachlarzem zagadnień związanych z charakterystyką gospodarczą miasta i regionu: przemysłem winiarskim.
4. Grupa seminaryjna, zajmująca się psychologią pod kierownictwem doc. dr. B. Hornowskiego z Uniwersytetu Poznańskiego, pracowała nad podniesieniem poziomu naukowego psychologów zamieszkujących województwo zielonogórskie.
5. Zespół archeologiczny pod opieką doc. dr. Bogdana Kostrzewskiego z Muzeum Archeologicznego w Poznaniu koordynował i opra-

¹³ *Dokonane i nowe zadania*, wywiad z Prezesem LTN Profesorem Janem Wąsickim, „Gazeta Zielonogórska”, nr 255, 26.10.1968, s. 2.

¹⁴ Protokoły LTK 1963, Protokół nr 62 z posiedzenia prezydium LTK w Zielonej Górze w dniu 13.11.1963 r.

cowywał wyniki badań archeologicznych z terenu pogranicza lubusko-wielkopolskiego i śląsko-wielkopolskiego.

6. Sekcja Architektury i Urbanistyki Ziemi Lubuskiej prowadzona przez doc. dr. Andrzeja Domańskiego z Politechniki Krakowskiej zajmowała się naukowym opracowywaniem urbanistyki i architektury regionu. Pracowano nad praktyczną przydatnością wyników badań naukowych studentów, uzyskanych z analizy rozwoju urbanistycznego w przeszłości do kształtowania układów przestrzennych w czasach współczesnych. Obok pracy badawczej grupa studentów zajmowała się także analizą obszarową pod przyszłą zabudowę i badaniami urbanistycznymi. W praktyce stosowana była także współpraca z prezydiami Rad Narodowych miast, które pragnęły rozwiązywać problemy odbudowy zniszczonych miejscowości.
7. Prace zespołu Historii Polski Ludowej pod opieką prof. dr. Jana Wąsickiego obejmowały lata 1939-1960 oraz problematykę niemcoznawczą; zwracano szczególną uwagę na zmagania Polaków na Pograniczu na przestrzeni lat przed 1945 rokiem. Tematyka prac zespołu nie przekraczała obszaru ziemi lubuskiej i borykała się z problemami gospodarczymi nie tylko charakterystycznymi dla województwa zielonogórskiego, ale także i dla Wielkopolski i Śląska.
8. Sekcja zagadnień kulturalno-socjalnych pod przewodnictwem dr. Sława Krzemienia z PWSN w Warszawie badała problem awansu kulturalnego regionu i rozwój kultury po 1945 roku. Problematyka tej sekcji była stosunkowo nowa do wszystkich innych prac zespołów Ośrodka Badawczo-Naukowego i polegała na bacznej analizie społecznego ruchu kulturalnego i założeń tej polityki oraz jej krytyczną interpretację do możliwości prześledzenia tego problemu w powojennym okresie. Opracowywano również kulturotwórczą rolę inteligencji i jej funkcje w rozwoju województwa zielonogórskiego.

W późniejszym okresie planowano powołać zespoły zajmujące się problemami przestępczości na ziemi lubuskiej pod opieką doc. dr. Krysiny Daszkiewicz z Uniwersytetu Adama Mickiewicza z Poznania oraz architektury i urbanistyki współczesnej, która realizowałaby potrzeby z tegoż zakresu, postulowane przez zielonogórskich architektów i urbanistów.

Oprócz problematyki naukowej i badawczej prace Ośrodka skupiały się także na popularyzowaniu wiedzy naukowo-badawczej i rozbudzaniu zainteresowań naukowych nie tylko wśród ludzi nauki, ale przede wszystkim wśród mieszkańców województwa. Miało to odzwierciedlenie w organizowanych periodycznie sesjach naukowych i pracach wydawniczych.

Pod egidą poprzedniczki Ośrodka – sekcji archeologiczno-historycznej i później w ramach działań Ośrodka Badawczo-Naukowego organizowano spotkania i sesje naukowe, między innymi omawiające problematykę:

- stanu badań nad ziemią lubuską oraz nawiązanie kontaktów z przedstawicielami ośrodków naukowych (tzw. zjazd naukowców 22.03.1958 r.)¹⁵
- początków miast lubuskich (12-13.11.1960 r.)¹⁶
- stanu badań socjologicznych na ziemi lubuskiej (13-14.05.1961 r.)¹⁷
- niemcoznawczą (8-9.12.1961 r.)¹⁸
- 40. rocznicy powstania związku Polaków w Niemczech (listopad 1962 r.)¹⁹

Wzorem Lubuskiego Towarzystwa Kultury i jego prelekcji dla społeczeństwa Zielonej Góry i regionu Ośrodek Badawczo-Naukowy prowadził cykl wykładów pod tytułem *W szufladzie uczonego*. Celem prelekcji było zapoznawanie zainteresowanych z wynikami badań, które nie były przeznaczone do publikacji.²⁰

¹⁵ *Wydarzenia*, „Rocznik Lubuski”, t. I, LTK, Zielona Góra 1959, s. 319.

¹⁶ *Wydarzenia*, „Rocznik Lubuski”, t. III, LTK, Zielona Góra 1962, s. 415.

¹⁷ *Op. cit.*, s. 420.

¹⁸ *Op. cit.*, s. 426

¹⁹ Protokoły LTK 1961-1962, Sprawozdanie Prezydium LTK w Zielonej Górze z wydatkowania pierwszej raty dotacji przyznanej nam przez Ministerstwo Kultury i Sztuki na działalność związaną z upowszechnieniem plastyki amatorskiej, spopularyzowaniem 40-rocznicy powstania Związku Polaków w Niemczech oraz akcją upowszechnienia w nowych środowiskach robotniczych (Rybaki itd.).

²⁰ J. Muszyński, *Powstanie LTN i pierwsze lata jego działalności*, [w:] „Rocznik Lubuski”, wydanie jubileuszowe, t. XX pod red. K. Bartkiewicza, Zielona Góra 1994.

Inną formą aktywnej działalności Ośrodka Badawczo-Naukowego była działalność wydawnicza i gromadzenie zbiorów. Ośrodek przejął pieczę nad wydawaniem *Rocznika Lubuskiego* oraz stworzył wydawnictwo *Studia i materiały*, w którym drukowano materiały źródłowe związane z dziejami miasta i regionu mogące być wykorzystane w późniejszych pracach naukowych oraz drobniejsze artykuły zielonogórskich naukowców, które nie ukazały się w *Roczniku Lubuskim*²¹. Kolekcjonowano także wszelkie inne archiwalia mogące przysłużyć się w pracach badawczych – zakupywano reprodukcje dokumentów²², książki i inne wydawnictwa, a także gromadzono gotowe do druku i recenzowane prace naukowe seminarzystów kształcących się w Ośrodku. Do listopada 1963 roku pozytywną opinię wydaną przez samodzielnych pracowników naukowych otrzymało 25 prac²³.

Rozwój Ośrodka Badawczo-Naukowego, jego aktywna i prężna działalność doprowadziła do wykrystalizowania się i powstania Lubuskiego Towarzystwa Naukowego, odrębnej instytucji, niezależnej merytorycznie ani finansowo od Lubuskiego Towarzystwa Kultury. W Ośrodku Badawczo-Naukowym powołano specjalny zespół zajmujący się opracowaniem projektu statutu dla mającego powstać Towarzystwa. Już, kiedy działał Ośrodek zastanawiano się w łonie Lubuskiego Towarzystwa Kultury nad powstaniem nowej organizacji. Na posiedzeniu Prezydium Lubuskiego Towarzystwa Kultury w maju 1963 roku dyskutowano nad ideą powstania Lubuskiego Towarzystwa Naukowego. Zauważano, że gdyby powstał odrębny Ośrodek lub Towarzystwo niezależne od Lubuskiego Towarzystwa Kultury istniałaby większa możliwość współpracy z innymi ośrodkami naukowymi.²⁴ Już pod koniec maja referowano tok prac związanych z powstaniem nowej organizacji.

²¹ Protokoły LTK 1963, Protokół z plenarnego zebrania Rady LTK, które odbyło się 24.03.1963 r. w Sali Muzeum Okręgowego w Zielonej Górze.

²² Protokoły LTK, Protokół z posiedzenia prezydium LTK w dniu 8 listopada 1962 r.

²³ Protokoły LTK 1963, 1963; Protokół nr 62 z posiedzenia prezydium LTK w Zielonej Górze w dniu 13.11.1963 r.

²⁴ Protokoły LTK 1963, Protokół z nr 57 z posiedzenia prezydium LTK w dniu 7.05.1963 r.

„W wyniku obrad Egzekutywy KW została podjęta uchwała w zakresie powołania do życia Lubuskiego Towarzystwa Naukowego. Chodziło o stworzenie szans i możliwości w przyciągnięciu kadr naukowych z zewnątrz. Lubuskie Towarzystwo Naukowe ma dużą szansę nawiązania kontaktów z naukowcami z Poznania, Warszawy, Krakowa. Taka współpraca pomogłaby w profilowaniu prac pod kątem naszych potrzeb oraz zagwarantowała prawidłową opiekę naukową nad młodym środowiskiem lubuskim. Postanowiono powołać Lubuskie Towarzystwo Naukowe, które przejęłoby Ośrodek Badawczo-Naukowy. Prezydium WRN zadeklarowało skromne środki na popieranie działalności Lubuskiego Towarzystwa Naukowego”²⁵.

Na III Sejmiku Lubuskiego Towarzystwa Kultury²⁶ powołano Lubuskie Towarzystwo Naukowe działające do dziś w Zielonej Górze.

Krótko, bo zaledwie dwu letnia działalność Ośrodka Badawczo-Naukowego przy Lubuskim Towarzystwie Kultury dała podwaliny do powstania nowej organizacji naukowej. Organizacja ta stworzyła własny profil działalności przystosowany do jej celów i zamierzeń. Nie ma jednak wątpliwości, że działania Ośrodka Badawczo-Naukowego zainteresowały naukowców do skrupulatniejszego zajęcia się dziejami ziemi lubuskiej, stworzyły nowoczesną kadrę naukową w województwie oraz umożliwiły i rozwijały aspiracje i zainteresowania naukowe sporej ilości mieszkańców województwa.

²⁵ Protokoły LTK 1963, Protokół nr 58 z posiedzenia Prezydium LTK w dniu 30.05.1963 r.

²⁶ Protokoły LTK 1964, Protokół nr 1/67 z posiedzenia Prezydium LTK 3.01.1964 r.

Bogdan Biegalski

WYROKI KARY ŚMIERCI W ZIELONEJ GÓRZE W LATACH 1945-1956

Do mało zbadanych zagadnień należy wykonywanie wyroków kary śmierci na środkowym Nadodrzu po drugiej wojnie światowej. Wpisują się one w rejestr komunistycznych represji politycznych. Źródłem badań tego problemu są głównie akta byłego Wojskowego Sądu Rejonowego w Zielonej Górze.

20 stycznia 1946 roku Minister Obrony Narodowej rozkazem powołał wojskowe sądy rejonowe. Siedzibami sądów stało się ówczesnych 14 miast wojewódzkich, wśród których nie było Zielonej Góry¹. Nie oznacza to jednak, że większe miasta Środkowego Nadodrza nie były miejscem procesów, jakie odbywały się na tak zwanych „sesjach wyjazdowych”. Szczególnie głośne sprawy prowadzone przez UB, a później rozpatrywane przez Wojskowe Sądy Rejonowe odbywały się w większych salach miast. W Zielonej Górze wykorzystano do tego celu, popadającą dzisiaj w ruinę, „Halę Ludową”.

¹ Wojskowy Sąd Rejonowy w Zielonej Górze powstał z chwilą powołania do życia latem 1950 r. województwa zielonogórskiego. Do 1950 roku obszar Ziemi Lubuskiej podlegał dwóm ośrodkom administracyjnym. Pięć południowych powiatów (żarski, żagański, głogowski, kożuchowski i szprotawski) wchodziło w skład województwa wrocławskiego, a jedenaście środkowych i północnych powiatów (gorzowski, gubiński, krośnieński, międzyrzecki, skwierski, rzepiński, strzelecki, sulęciński, świebodziński, wschowski i zielonogórski) w skład województwa poznańskiego.

24 października 1944 roku gen. Michał Rola-Żymierski – Naczelny Dowódca Wojska Polskiego – wystąpił do Prezydium Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN) z wnioskiem o uchwalenie rozporządzenia o poddaniu osób cywilnych właściwości Sądów Wojskowych². Sześć dni później, 30 października 1944 roku, PKWN wydał dekret o Ochronie Państwa. Należy zauważyć, że nastąpiło to po wizycie delegacji PKWN w Moskwie, na przełomie września i października 1944 roku. W trakcie tej wizyty Stalin polecił zaostrzyć walkę klasową na obszarach podległych PKWN. Znamiennym jest, iż dekret wszedł w życie nie z dniem ogłoszenia, ale z mocą obowiązującą wstecz, tj. od 15 sierpnia 1944 roku (art. 19 dekretu). Tak, więc władze ludowe zlekceważyły fundamentalną zasadę prawną *lex retro non agit*³ uznając, na podstawie przepisów powyższego dekretu, że można do odpowiedzialności karnej pociągnąć osoby, które dopuściły się czynów jeszcze przed jego ustanowieniem. Na podstawie tego dekretu kompetencji sądów wojskowych poddano wszystkie osoby cywilne, które popełniły czyny o charakterze politycznym. Dekret przewidywał ściganie za 11

² Warto zacytować dokument, ze względu na jego wagę: „Na podstawie artykułu 7 porozumienia między PKWN a rządem ZSRR z 26 VII br. jurysdykcji radzieckiego Wodza Naczelnego podlegają przestępstwa popełnione w strefie operacji wojennych. Strefą tą jest między innymi obszar działania frontów radzieckich, obejmujący wyzwolone tereny kraju. W związku z powtarzającymi się wypadkami sabotowania zarządzeń wojskowych o udziale ludności cywilnej w robotach fortyfikacyjnych oraz wykonywaniu innych osobistych lub rzeczowych świadczeń wojennych, z wypadkami przechowywania broni, radioodbiorników lub sprzętu wojennego czy też czynami kwalifikującymi się jako przestępstwa spowodowania niebezpieczeństwa powszechnego dowództwo wojskowe jest żywotnie zainteresowane szybkim zwalczaniem i zapobieganiem tej przestępczości w imię interesów walki z wrogiem. Dowództwo radzieckie gotowe jest nie czynić użytku z art. 7 wymienionego porozumienia, jeżeli na jego podstawie przystąpią do wykonywania wymiaru sprawiedliwości polskie sądy wojskowe. W tym stanie rzeczy uchwalenie złożonego przez nas projektu rozporządzenia o poddaniu właściwości sądów wojskowych osób podlegających orzecznictwu sądów powszechnych jest rzeczą nie cierpiącą zwłoki. Wobec powyższego proszę o wstawienie do porządku dziennego najbliższego posiedzenia PKWN wymienionego projektu rozporządzenia oraz projektu o ochronie państwa”, [w:] W. Lemiesz, *Stare złe dzieje*, „Gazeta Lubuska” z dn. 26.11.1996 r.

³ Prawo nie działa wstecz.

czynów, tzw. przestępstw szczególnych dla państwa. Były to między innymi:

- udział w nielegalnym związku mającym na celu obalenie ustroju państwa;
- utrudnienie wprowadzenia reformy rolnej;
- gwałtowny zamach na organ władzy państwowej, jednostki WP lub Armii Czerwonej;
- posiadanie bez zezwolenia broni, amunicji i materiałów wybuchowych;
- sabotaż;
- zabór cudzego mienia w czasie wojny;
- posiadanie lub wyrób aparatów radiowych;
- zakładanie związku o charakterze tajnym dla władz;
- uchylanie się od obowiązku świadczenia osobistego lub rzeczowego oraz nie powiadomienie o wymienionych czynach odpowiednich władz⁴.

Prowadzenie dochodzeń we wszystkich wymienionych powyżej sprawach, powierzono organom bezpieczeństwa publicznego oraz prokuraturom wojskowym. Wspólną cechą ściganych czynów był fakt zagrożenia karami wieloletniego więzienia lub karą śmierci. W praktyce obligatoryjnie nakładano także karę dodatkową, tj. utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych. Aż w ośmiu, spośród 11 ściganych czynów, przewidziano karę śmierci. Tak, więc prawo ustanowione przez nowy system polityczny było wyjątkowo represyjne.

Kolejnym dekretem, jaki pozwalał ścigać za czyny polityczne, był dekret z 16 listopada 1945 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa⁵. Dekret złagodził nieco politykę karną rządu. Było to związane z zakończeniem wojny z Niemcami. Niemniej w dalszym ciągu za szereg czynów groziła kara śmierci, np. za posiadanie broni i sabotaż. Dekret obowiązywał zaledwie siedem miesięcy. Następnym aktem prawnym był dekret z 13 czerwca 1946 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa (nazwa taka sama jak dekretu z 16 listopada 1945 roku).

⁴ Dz. U. 1944, nr 10, poz. 50, Dekret z 30 października 1944 roku o Ochronie Państwa.

⁵ Dz. U. 1945, nr 53, poz. 300, Dekret z 16 listopada 1945 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa.

Zawierał on przepisy dotyczące czynów skierowanych przeciwko ustrojowi gospodarczemu i politycznemu Polski i stanowił swoistą kodyfikację przepisów karnych. Z tych też względów często był nazywany „małym kodeksem karnym” (M.K.K.)⁶.

Wyżej przytoczone ustawy były szczególnie represyjne, a mimo to władze państwowe jeszcze bardziej je zaostrzyły ogłaszając 10 listopada 1945 roku dekret o postępowaniu doraźnym. Przewidywał on uproszczenie procedury sądowej, surowsze kary, a ponadto uniemożliwiał zażalenie wyroku w zwykłym trybie⁷.

W pierwszym powojennym dziesięcioleciu na Środkowym Nadodrzu powstało i działało nie mniej niż 60 organizacji konspiracyjnych⁸ przez ich szeregi przewinęło się około 1000 osób⁹. Wojskowe Sądy

⁶ Dz. U. 1946, nr 30, poz. 192, Dekret z 13 czerwca 1946 roku o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, Prawie wszyscy sądzeni członkowie organizacji konspiracyjnych mieli w swoich aktach oskarżenia paragraf z M.K.K. Szczególnie często był stosowany artykuł 4 § 1 dekretu. Przewidywał on karalność czynu polegającego na wyrabianiu, gromadzeniu i przechowywaniu broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych. Kary za tego rodzaju czyny były bardzo surowe – od pięciu lat więzienia do kary śmierci włącznie. Do skazania wystarczył fakt posiadania starego, pordzewiałego pistoletu, jakiegoś jego części a szczególnie drastycznie karani byli posiadacze sprawnej broni, nawet jeżeli ją przechowywali tylko przez kilka godzin. Natomiast artykuł 14 § 1 M.K.K. stanowił o udziale w związku mającym na celu zbrodnię lub udzielanie temu związkowi pomocy. Przewidziana kara za przestępstwo z powyższego artykułu od pięciu lat więzienia dożywocia, a w przypadku twórców lub dowódców nawet karę śmierci. Również mały kodeks karny przewidywał karanie osób które nie powiadomiły organów ścigania o działających organizacjach konspiracyjnych. Kary były również bardzo wysokie bo od 5 do 10 lat więzienia.

⁷ Dekrety te funkcjonowały w kraju, nadspodziewanie długo. Dopiero ustawą z 19 kwietnia 1969 roku uchylony został kodeks karny Wojska Polskiego, dekret z 23 września 1944 roku i dekret z 13 czerwca 1946 roku, (Dz. U. 1946, nr 13, poz. 95, art. VI).

⁸ Szerzej: B. Biegalski, Organizacje podziemne na Środkowym Nadodrzu w latach 1945-1956, Zielona Góra 1999.

⁹ Nieokreślona liczba osób czynnie współpracowała z członkami organizacji, nigdy formalnie nie należąc do nich. Część spośród nich była później represjonowana i skazywana na kary więzienia, sądzono ich za nie powiadomienie władz o istnieniu danej tajnej organizacji.

Rejonowe w Poznaniu, Wrocławiu i Zielonej Górze w latach 1945-1956 skazały za działalność konspiracyjną na omawianym obszarze ponad 600 osób. Rozpiętość wyroków była ogromna, mieściły się w granicach od roku więzienia do kary śmierci włącznie. Najczęściej jednak sądy orzekały kary od 5 do 8 lat pozbawienia wolności wraz z karami dodatkowymi¹⁰.

W omawianym okresie, to jest w latach 1945-1955, wspomniane Wojskowe Sądy Rejonowe skazały na karę śmierci, na obszarze zbliżonych do dzisiejszego województwa lubuskiego, nie mniej niż 71 osób – z czego 33 wyroki zostały wykonane.

W związku z powyższym można przyjąć, że tereny dzisiejszego województwa lubuskiego pod koniec lat czterdziestych i latach pięćdziesiątych były, jak i pozostała część kraju widownią wielu procesów politycznych. Nie były to może tak spektakularne wydarzenia do jakich dochodziło w Warszawie czy w innych dużych miastach Polski. Wnikało to z większego rezonansu tych spraw dzięki centralnym środkom przekazu, również podporządkowanych władzom. Procesy polityczne na Środkowym Nadodrzu swoim zasięgiem obejmowały ludność tego terenu i znalazły oddźwięk lokalny. Fakt, że nie zostały nagłośnione nie pozbawiają tych wydarzeń rangi i powagi.

Zasygnalizowane w temacie pytanie powoduje, że dalsze badania nad dziejami wojskowego sądownictwa są nieodzowne. Jednym z pytań, na które nie ma odpowiedzi są znajdujące się w aktach procesowych protokoły wykonania kary śmierci. Spośród 33 wykonanych wyroków śmierci na mieszkańcach Środkowego Nadodrza w aktach znajdują się protokoły wskazujące miejsce wykonania 6 z nich w Zielonej Górze. Według tych że dokumentów wyroki śmierci wykonane zostały na:

1. Edwardzie Lisickim wyrok wykonano 20.08.1946 r. (Akta WSR Poznań sygn. Sr 405/46)
2. Andrzejowi Hapcer wyrok wykonano 28.12.1950 r. (Akta WSR Zielona Góra sygn. Sr 11/50)
3. Franciszku Kszczot wyrok wykonano 28.12.1950 r. (Akta WSR Zielona Góra sygn. Sr 11/50)
4. Jerzym Patora wyrok wykonano 28.12.1950 r. (Akta WSR Zielona Góra sygn. Sr 11/50)

¹⁰ Kary dodatkowe obejmowały wieloletnią utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości.

5. Stanisławie Jaborskim wyrok wykonano 27.03.1953 r. (*Informator o osobach skazanych za szpiegostwo w latach 1944-1984*, wyd. Retro, Lublin 1994, s. 135).
6. Wacławie Worotyńskim wyrok wykonano 3.11.1953 r. (*Informator o osobach skazanych za szpiegostwo w latach 1944-1984*, wyd. Retro, Lublin 1994, s. 135).

Nie udało się ustalić, gdzie wykonano kary śmierci. Nie wiadomo czy była to ówczesna siedziba Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego czy może dzisiejszy areszt przy ul. Łużyckiej. Nie wiemy czy było jakieś specjalne pomieszczenie przeznaczone do tego celu czy zwykła piwnica i nie wiemy również, gdzie pochowano zwłoki skazanych. Być może przypomnienie mało znanego miasta i województwa pozwoli na dotarcie do osób mających jakiekolwiek informacje na przedstawiony temat.

Z podobną sytuacją i identycznymi pytaniami mamy do czynienia w Gorzowie Wlkp., tam wyroki wykonano na dwóch osobach. Byli to:

1. Bolesław Jankowski wyrok wykonano 2.10.1946 r. (Akta WSR Poznań sygn. Sr 835/46),
2. Franciszek Wilkowski wyrok wykonano 2.10.1946 r. (Akta WSR Poznań sygn. Sr 835/46).

Poniżej przedstawiony został wykaz ofiar systemu, jest on wynikiem badań nad skalą tego problemu na terenie dzisiejszego województwa lubuskiego i obejmuje lata 1945-1956.

Wykaz osób skazanych na karę śmierci – wyroki wykonane¹¹

1. Broczkowski Karol

ps. Dąbczak ur. 15.02.1930 roku w Rudzie Brodzkiej pow. Brody, zam. w Jedrzychowicach pow. Wschowa, oskarżony z art. 257 § 1 K.K., art. 123 § 1 K.K.W.P., art. 4 § 1 dekretu z 13.06.1946 roku, art. 118 § 1 i 3 K.K.W.P. w związku z art. 115 § 1 K.K.W.P., art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 24 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 225 K.K. i art. 187 K.K. skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. Rada Państwa decyzją z 3.02.1953 roku nie skorzystała z prawa łaski. (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 81/52),

¹¹ Zestawienie własne.

2. Cichoszewski Stanisław

ur. 8.02.1902 r. milicjant prawdopodobnie z Wolsztyna, aresztowany za nieprzepisowe użycie broni, w wyniku, którego poniósł śmierć NN żołnierz sowiecki, 7.11.1945 r. ucieka w przeddzień ogłoszenia wyroku przez WSO w Poznaniu. Przystępuje do organizacji dowodzonej przez Czesława Lecińskiego i działającej na terenie pow. wolsztyńskiego. Aresztowany повторно, 21.10.1946 r. skazany przez WSR w Poznaniu na sesji wyjazdowej w Wolsztynie, na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. NSW decyzją z 13.11.1946 roku utrzymał wyrok w mocy (brak decyzji B. Bieruta). Wyrok śmierci został wykonany w Poznaniu 9.12.1946 roku, M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami...*, *Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954*, Londyn 1989, s. 313,

3. Downar Konstanty

s. Władysława, ps. Kostek ur. 7.08.1915 roku w Waraksach pow. Stołpce, zam. w Rogoźniku pow. Międzyrzecz, w latach 1946-1938 służył w 26 pułku ułanów w Baranowiczach w stopniu plutonowego, w czasie okupacji hitlerowskiej żołnierz Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego Armii Krajowej, następnie walczył w oddziale por. Adolfa Pilcha ps. Góra, Dolina w Puszczy Kampinoskiej, w Polskim Związku Wojskowym pełnił funkcję dowódcy „grupy operacyjnej”, skazany z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 24 K.K.W.P. w związku z art. 1 pkt 2 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 24, 27, 28, K.K.W.P. w związku z art. 1 pkt. 2 cyt. dekretu na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 19.01.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki. (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

4. Dziurlej Marian

skazany na karę śmierci, M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami czarne...*, *Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954*, Londyn 1989, s. 243,

5. Freitag Jan

ps. Szwagier ur. 2.03.1915 roku w Chodzieży, zam. w Międzyrzeczu ul. Chopina 11, żołnierz kampanii wrześniowej i przymusowy robotnik, referent gospodarczy Komendy Powiatowej MO w Międzyrzeczu,

oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 24 K.K.W.P. w związku z art. 1 pkt. 2 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano w Poznaniu w dn. 19.02.1947 roku. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

6. Furmańczuk Władysław

ur. 7.04.1926 roku w Rocharnicach pow. Tomaszów Lubelski, zam. Kursku pow. Międzyrzecz, milicjant z posterunku MO w Kursku, oskarżony z art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 24 § 1 K.K.W.P. i art. 225 K.K. skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 19.02.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki. (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

7. Greniuk Stanisław

ur. 27.03.1927 roku w Ornatowicach pow. Hrubieszów, zam. w Rogoźniku pow. Międzyrzecz, w czasie okupacji hitlerowskiej żołnierz 27. Wołyńskiej Dywizji Armii Krajowej, ciężko ranny w czasie akcji pod Lubartowem w 1943 roku, odznaczony Krzyżem Walecznych, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 259 K.K., art. 1 pkt. 1, 2, 3, dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 19.02.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

8. Hapcer Andrzej

ur. 4.04.1924 roku w Poniatyczach pow. Mołodeczno, zam. w Brzezinach pow. Świebodzin, oskarżony z art. 1 § 2, 3 i 4 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia

w całości. **Wyrok wykonano 28.12.1950 roku w Zielonej Górze.** Skład orzekający: przewodniczący mjr Roman Różański, sędzia WSR Zielona Góra kpt. Jan Kołodziej, ławnik plut. Tadeusz Jończyk. W procesie nie brał udziału prokurator WPR, (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 11/50),

9. Jaborski Stanisław

ur. 22.10.1919 r. w Palendzie, zam. w Świebodzinie, aresztowany 24.01.1953 r., oskarżony z art. 15 w związku z art. 6 i 7 MKK, wyrokiem WSR Zielona Góra skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok wykonano 27.03.1953 roku w Zielonej Górze.** (*Informator o osobach skazanych za szpiegostwo w latach 1944-1984*, wyd. Retro, Lublin 1994, s. 135),

10. Jankowski Bolesław

ur. 10.11.1920 roku w Miłogaju pow. Nieszawa, zam. Grabowice pow. Gorzów Wlkp. oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok wykonano 2.10.1946 roku w Gorzowie Wlkp.**, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 835/46),

11. Kajak Edward

ur. 18.01.1926 roku w Czaczu pow. Kościan, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P. i art. 1 ustp. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości. Wyrok wykonano 14.01.1947 roku we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Kazimierz Kluza, w procesie brał udział prokurator kpt. Landsberg, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 991/46),

12. Kajak Władysław

ur. 4.06.1922 roku w Czaczu pow. Kościan, oskarżony z art. 1 ustp. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku i art. 86 § 2 K.K.W.P., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości. Wyrok wykonano 14.01.1947 roku we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Kazimierz Kluza, w procesie brał udział prokurator kpt. Landsberg (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 991/46),

13. Kozak Bronisław

ur. 19.07.1928 roku w Brzezinie pow. Lubartów, zam. w Szprotawie pl. Browarny 1, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 § 1, 2 i 3 i art.

4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 13 § 1 i 2 w związku z art. 1 § 2 cyt. dekretu i art. 23 § 1 cyt. dekretu, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Wyrok wykonano 12.01.1952 roku w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Stanisław Romanek, ławnik strz. Józef Jaruń i strz. Edward Rojanek, w procesie brał udział prokurator por. H. Raczynski (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 456/51),

14. Kszczot Franciszek

ur. 15.02.1930 roku w Grójcu k/Warszawy, bez stałego miejsca zamieszkania, oskarżony z art. 1 § 2, 3 i 4 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 23 § 1 w związku z art. 225 § 1 K.K., art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok wykonano 28.12.1950 roku w Zielonej Górze.** Skład orzekający: przewodniczący mjr Roman Różański, sędzia WSR Zielona Góra kpt. Jan Kołodziej, ławnik plut. Tadeusz Jończyk. W procesie nie brał udziału prokurator WPR, (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 11/50),

15. Lisicki Edward

ur. 28.09.1926 roku zam. w PUBP Sulęcín, oskarżony z art. 1 ust. 2 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 r., skazany 7.07.1946 na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Prezydent KRN decyzją z dn. 7.08.1946 r. nie skorzystał z prawa łaski. **Wyrok wykonano 20.08.1946 roku w Zielonej Górze.** Skład orzekający: przewodniczący por. Alfons Banaszak sędzia WSR Poznań, ławnik ppor. Józef Studziński i plut. Edward Maksymowicz. W procesie nie brał udziału prokurator WPR. (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 405/46),

16. Maj Henryk

ps. Zeus, Cortez ur. 4.03.1920 roku w Chraszlankach pow. Puławy, zam. w Turońsku pow. Jelenia Góra, żołnierz Armii Krajowej, chorąży Wojska Polskiego, oskarżony z art. 4 dekretu z dn. 13.06.1946 r. art. 259 K.K. i art. 225 K.K., został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. Wyrok wykonano 10.09.1948 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, WSR Poznań kpt. Józef Waszkiewicz, ławnik ppor. KPMO Roman Tomaszewski i chor. Józef Puk. W procesie

brał udział prokurator WPR w Poznaniu ppor. Kazimierz Białkowski, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 390/48),

17. Moryl Ludwik

ur. 17.08.1919 roku w Biskupicach pow. Dąbrowa Tarnowska, zam. Iłowa pow. Żagań, oskarżony z art. 14 § 1 i 2, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, trzykrotnie z art. 24 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K. i art. 259, skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich na zawsze oraz przepadek mienia w całości. Bolesław Bierut nie skorzystał z prawa łaski (decyzja z dn. 11.01.1951 roku), wyrok wykonano 17 stycznia 1951 roku w więzieniu na Kleczkowskiej we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Jan Kołodziej, ławnik strz. Jan Ziental i strz. Władysław Górski w procesie brał udział prokurator mjr Stefan Kałuży, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 740/50),

18. Olek Józef

ur. 30.04.1929 roku w Villerupt (Francja), zam. w Nowej Soli ul. Gen. Świerczewskiego 2. W październiku 1946 roku powrócił wraz z rodzicami do kraju. Członek WiN-u, oskarżony z art. 14 § 1 i 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 23.01.1950 roku w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Zygmunt Kubrycht, ławnik sierż. MO Stefan Drewniak i sierż. MO Stanisław Sękowski, w procesie brał udział prokurator por. Eugeniusz Turkiewicz, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 714/49),

19. Patora Jerzy

ur. 21.12.1926 roku w Łodzi, zam. w Bukowie pow. Świebodzin, oskarżony z art. 1 § 2, 3 i 4 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok wykonano 28.12.1950 roku w Zielonej Górze.** Skład orzekający: przewodniczący mjr Roman Różański, sędzia WSR Zielona Góra kpt. Jan Kołodziej, ławnik plut. Tadeusz Jończyk. W procesie nie brał udziału prokurator WPR, (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 11/50),

20. Piaskowski Alojzy

ur. 27.04.1927 roku w Łodzi, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 257 K.K. i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonany 14.01.1947 roku w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Kazimierz Kluza, w procesie brał udział prokurator kpt. Landsberg, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 991/46),

21) Plewczyński Czesław

ps. Roman ur. 27.03.1923 roku w Poznaniu, zam. w Międzyrzeczu ul. gen. Waszkiewicza 26, okupację spędził na robotach przymusowych w Niemczech. członek Stronnictwa Demokratycznego, fotograf i daktyloskop KPMO, w organizacji zajmował się rozpoznaniem i inwigilacją struktur Urzędu Bezpieczeństwa, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., 95 K.K.W.P., 27 K.K.W.P. w związku z art. 1 pkt 2 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 19.02.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

22. Powalko Zachariusz

ur. 8.06.1921 roku w Kunowie pow. Lubartów, zam. w Małomicach pow. Szprotawa ul. Ogrodowa 1, oskarżony z art. 14 § 1, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 24 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K. i art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. B. Bierut nie skorzystał z prawa łaski (decyzja z 11.01.1951 roku), wyrok wykonano 15 stycznia 1951 w więzieniu na ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Jan Kołodziej, ławnik strz. Jan Ziental i strz. Władysław Górski w procesie brał udział prokurator mjr Stefan Kałużny, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 740/50),

23) Ratajczak Kazimierz

milicjant z Iławy pow. Głogów, aresztowany 28.08.1946 roku, rozprawa odbyła się w trybie doraźnym w WSR we Wrocławiu, skazany 18.10.1946 roku na karę śmierci, prezydent KRN z prawa łaski nie skorzystał, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 972/46),

24) Rutkowski Kazimierz

ps. Bary ur. 17.06.1901 roku w Nieciszewie pow. Bydgoszcz, zam. w Bukowcu pow. Międzyrzecz, w latach 1921-1922 żołnierz wielkopolskiego pułku kawalerii, absolwent Akademii Rolniczej w Cieszyń w 1921 roku, kierownik Państwowego Urzędu Samochodowego, kierownik Powiatowego Biura Rolnego, kierownik Akcji Siewnej, w Polskim Związku Wojskowym pełnił funkcję początkowo szefa wywiadu, a po wyjeździe Stanisława Bogdanowicza komendanta. Zdaniem sądu działania Rutkowskiego wyczerpywały znamiona przestępstw z art. 86 § 2 K.K.W.P., 27 i 28 K.K.W.P. w związku a art. 1 § 2 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz utratę mienia w całości, wyrok wykonano 19.02.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesora WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki. (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

25) Rydzewski Stanisław

ur. 10.01.1914 roku w miejscowości Grochy-Pogórze pow. Łomża, zam. w Nowej Soli ul. Drzymały, oskarżony z art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, (dwukrotnie), art. 225 i 259 KK, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 23.01.1950 roku we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Zygmunt Kubrycht, ławnik sierż. MO Stefan Drewniak i sierż. MO Stanisław Sękowski, w procesie brał udział prokurator por. Eugeniusz Turkiewicz, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 714/49),

26) Szumski Roman

ur. 15.08.1910 roku w Roszkach Udryckich pow. Zamość. W latach 1931-1939 podoficer zawodowy 52. pp w Złoczowie. Od jesieni 1939 roku do maja 1944 roku członek kierownictwa ZWZ-AK na terenie pow. zamojskiego. Po zakończeniu działań wojennych pozostaje w konspiracji.

W dniu 8.05.1946 roku na czele 12-osobowej grupy rozbił więzienie w Zamościu. Od 1947 roku pełnił funkcję komendanta rejonowego WiN w Nowej Soli. Oskarżony z art. 14 § 1 i 2 i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06. 1946 roku, art. 259 KK, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 23.01.1950 roku we Wrocławiu. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Zygmunt Kubrycht, ławnik sierż. MO Stefan Drewniak i sierż. MO Stanisław Sękowski, w procesie brał udział prokurator por. Eugeniusz Turkiewicz, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 714/49),

27) Truś Feliks

ur. 7.04.1926 roku w Rachanicach pow. Tomaszów Lubelski, zam. w Kursku pow. Międzyrzecz, funkcjonariusz MO w Kursku, oskarżony z art. 142 §1 K.K.W.P., art. 259 K.K. i z art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano 19.02.1947 roku w Poznaniu. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

28) Vorbrodt Stefan

ps. Kusy ur. 2.09.1911 roku w Warszawie, zam. w Międzyrzeczu ul. Libelta 5, wykształcenie niepełne uniwersyteckie (2 lata wydziału handlowego), żołnierz Armii Krajowej z powiatu lwowskiego i lubelskiego, kierownik Referatu Świadczeń Rzeczowych w Starostwie w Międzyrzeczu, kierownik Aproprowizacji i Handlu, kwatermistrz obwodu „Maria”, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P. skazany został na karę śmierci, utratę praw honorowych i obywatelskich na zawsze oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano w Poznaniu w dn. 19.02.1947 roku. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki. (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

29) Waraksa Jan

ps. Stach, Konar ur. 18.08.1901 roku w Zuchowszczyźnie pow. Stołpce, zam. w Chycinie pow. Międzyrzecz, żołnierz Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego Armii Krajowej, następnie walczył w Powstaniu Warszawskim w oddziałach Cienia, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 3 dekretu z 16.11.1945 roku, art. 1 pkt 2 i 3 cytowanego dekretu, art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci utratę praw publicznych i honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, wyrok wykonano w Poznaniu 19.02.1947 roku. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

30) Waraksa Donat

ur. 10.07.1917 roku w Dziawgach pow. Stołpce, zam. w Rogozińcu pow. Międzyrzecz, w czasie okupacji hitlerowskiej żołnierz Zgrupowania Stołpecko-Nalibockiego, a następnie walczył w Puszczy Kampinowskiej w oddziale por. Adolfa Pilcha, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku art. 1 pkt 2 i 3 K.K.W.P., art. 24 K.K.W.P. w związku z art. 2 i 3 cyt. dekretu, art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw obywatelskich i honorowych oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano w Poznaniu w dn. 19.02.1947 roku. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

31) Wawer Bronisław

ps. Listek ur. 31.08.1930 roku, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P. i art. 259 K.K., skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości, wyrok wykonano we Wrocławiu 12.01.1953 roku. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Stanisław Romanek, ławnik strz. Józef Chudyk i strz. Stanisław Benbenek, w procesie brał udział prokurator kpt. Roman Strugalski, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 234/50),

32) Wilkowski Franciszek

ur. 5.11.1921 roku w Janowcu pow. Nieszawa, zam. Grabowice pow. Gorzów Wlkp., oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich na zawsze oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok został wykonany 2.10.1946 roku w Gorzowie Wlkp.** Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Poznań mjr Jan Zaborowski, ławnik plut. UB Kazimierz Korach i kpr. MO Tadeusz Czerwiński, w procesie brał udział prokurator por. Wacław Lange, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 835/46),

33) Worotyński Wacław

vel Bruckner Józef ps. Wojciech ur. 2.10.1909 r., mgr filozofii, oficer WP, aresztowany w dn. 7.02.1953 r., oskarżony z art. 7 MKK, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. **Wyrok wykonano 3.11.1953 roku w Zielonej Górze.** (*Informator o osobach skazanych za szpiegostwo w latach 1944-1984*, wyd. Retro, Lublin 1994, s. 135).

Wykaz osób skazanych na kary śmierci – wyroki nie wykonane**1) Bocian Marian**

ur. 25.03.1915 roku w Łęczycy, zam. w Ożelcu pow. Gorzów Wlkp. oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 3 dekretu z 16.11.1945 roku, art. 225 i 259 K.K., skazany został na karę śmierci i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze, jednocześnie na podstawie amnestii z dn. 22 lutego 1947 roku wyrok złagodzone do 15 lat więzienia, 5 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych, oraz przepadek całego mienia. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Poznań mjr Kazimierz Tasiemski, ławnik ppor. Władysław Maksyn i Walenty Bieniaszewicz, w procesie brał udział prokurator plut. pchor. Władysław Srona, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 262/47),

2) Brzuszek Edmund

ur. 4.01.1929 roku w Chraszlankach pow. Puławy, zam. w Susłowie pow. Zielona Góra, oskarżony z art. 4 dekretu z dn. 13.06.1946 roku art. 27 w związku z art. 225 K.K. i art. 259 K.K., został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Postanowieniem Kolegium Sądu Wojskowego

z dnia 27.08.1948 roku, karę złagodzono do 10 lat więzienia, 3 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Skład orzekający: przewodniczący, WSR Poznań kpt. Józef Waszkiewicz, ławnik ppor. KOMP. Roman Tomaszewski i chor. Józef Puk. W procesie brał udział prokurator WPR w Poznaniu ppor. Kazimierz Białkowski, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 390/48),

3) Bujak Władysław

ur. 28.07.1909 r., zam. w Chelstach pow. Strzelce Krajeńskie, oskarżony z art. 3 dekretu z dn. 30.10.1944 r., skazany w dn. 19.01.1949 r. na karę śmierci, na mocy amnestii karę złagodzono do 15 lat więzienia, (Akta WSR Poznań, sygn. akt Sr 11/49),

4) Bujanowski Wacław

ur. 25.10.1928 roku w Bujanowie pow. Brasław, zam. w Górańsku pow. Międzyrzecz, oskarżony z art. 24 K.K.W.P. w związku z art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku oraz z art. 3 cyt. dekretu, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości. Decyzją Najwyższego Sądu Wojskowego z dn. 24 stycznia 1947 roku karę zamieniono na 15 lat więzienia oraz utrzymano w mocy kary dodatkowe. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

5) Chamara Michał

ur. 9.10.1909 roku w Żukowie pow. Brzeżany, zam. w Świebodzinie ul. Sikorskiego 27, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 8 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 259 K.K., art. 27 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K. oraz art. 187 K.K., skazany został na dożywotnie więzienie, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. Powyższy wyrok Michała Chamara był wynikiem art. 14 ustawy o amnestii z dn. 22.02.1947 roku oraz art. 32 i 33 K.K.W.P., przed zastosowaniem ustawy o amnestii wyrok opiewał na karę śmierci, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 520/49),

6) Czajkowski Stanisław

ur. 4.04.1922 roku, zam. Boruja Kościelna pow. Wolsztyn, oskarżony z art. 3 dekretu z dn. 16.11. 1945 roku, art. 86 i 88 K.K.W.P. i art. 259 K.K. skazany został na 15 lat więzienia i 5 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych, Najwyższy Sąd Wojskowy decyzją z dnia 19.03.1947 roku wyrok uchylił i skierował do powtórnego rozpatrzenia. Wyrokiem z dn. 9.06.1947 roku skazany na karę śmierci i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze, na podstawie amnestii z dn. 22.02.1947 roku karę złagodzano do 15 lat więzienia, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 85/47),

7) Denysiak Aleksander

ur. 1.01.1922 roku, zam. Zemrze(?) pow. Krosno Odrzańskie, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 117 § 1 i 2 w związku z art. 118 § 2 K.K.W.P. i art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze. Prezydent KRN B. Bierut złagodził karę do 15 lat więzienia, M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami...*, *Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954*, Londyn 1989, s. 186,

8) Dorosz Antoni

ur. 9.12.1918 roku w Horyńcu Zdroju pow. Lubaczów, w latach 1940-1942 żołnierz Armii Radzieckiej, zam. w Żarach przy Placu Wolności 2, oskarżony z art. 14 § 1 i 2 dek. (dwukrotnie) i art. 4 § 1 dek. z dn. 13.06. 1946 roku oraz art. 259 K.K. skazany na karę śmierci z utratą praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. W dniu 29 stycznia 1951 roku Prezydent skorzystał z przysługującego mu prawa łaski, zmieniając karę śmierci na dożywotnie więzienie, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 720/50),

9) Dydak Stanisław

ps. Sztylet ur. 8.02.1918 roku w miejscowości Bukowy pow. Brzozy, zam. w Przylepie, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 § 2 i 3 i art. 4 § 1 dekretu z 13.06.1946 roku został skazany na karę śmierci, którą na podstawie amnestii złagodzano do 15 lat więzienia, zam. w Przylepie. oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 28 K.K.W.P. w związku z art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i art. 4 § 1 powyższego dekretu został skazany na 10 lat więzienia, 5 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości – wyrok

po uwzględnieniu ustawy o amnestii, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 621/47),

10) Fligier Marian

ur. 30.10.1923 roku, zam. w Narożniku pow. Wolsztyn, aresztowany 15.05.1946 roku, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., 3 dekrety z dn. 16.11.1945 roku, art. 1 ust. 3 dekretu z 16.11.1946 roku skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, którą na mocy amnestii z 22 lutego 1947 roku (w dniu 4.04.1947 roku) złagodzone karę do 15 lat więzienia, zwolniony w dniu 1.05.1956 roku na mocy amnestii, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 85/47),

11) Gazda Jan

ps. Orkan ur. 21.02.1902 roku w Stanisławowie pow. Kolbuszowa, zam. w Zielonej Górze, żołnierz września, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 8 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i art. 259 K.K., skazany został na dożywotnie więzienie, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Wyrok Jana Gazdy został złagodzony z kary śmierci w oparciu o ustawę o amnestii, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 520/49),

12) Getke Czesław

ps. Jan Łojek, Tadeusz Olszewski, Ogień ur. 25.07.1923 roku w Ryśsiach pow. Radzymin, zam. w Olsztynie ul. Mazurska 7, karany przez WSR w Olsztynie w dn. 15.04.1949 roku z art. 1 § 2 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i 4 § 1 cyt. dekretu na karę 15 lat więzienia, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., 1 § 3 dekretu z dn. 16.11.1946 roku, 7-krotnie z art. 259 K.K. i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany został na karę 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, Czesław Getke skazany został na karę śmierci, na złagodzenie wyroku wpłynęła amnestia z 22.02.1947 roku, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 665/50),

13) Jankowski Jan

ur. 20.09.1902 roku w Bełżcu pow. Sokół, zam. w Otyniu pow. Zielona Góra, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 ust. 1 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 r, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i art. 259 K.K., skazany został na 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze i przepadek mienia w całości, (kara

śmierci złagodzona na podstawie amnestii), (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 520/49),

14) Jesse Adam

ur. 22.02.1933 w Drawsku pow. Czarnków zam. w Drawinie pow. Strzelce Krajeńskie, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 225 § 1 K.K., art. 259 K.K., art. 24 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K. i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich za zawsze oraz przepadek mienia w całości, decyzją B. Bieruta z dn. 30.03.1952 roku zmieniono karę śmierci na dożywotnie więzienie. (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 214/51),

15) Kluczkiewicz Paweł

ur. 15.04.1922 roku w Szybalinie pow. Brzeżany, zam. w Skąpem pow. Świebodzin, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 4 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i art. 259 K.K., został skazany na 15 lat więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, (kara śmierci złagodzona na podstawie amnestii), (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 520/49),

16) Kmieciak Józef

ur. 17.03.1913 roku w Grudnie pow. Jasło, zam. w Rogozińcu pow. Międzyrzecz, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P. oraz art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek mienia w całości, decyzją B. Bieruta z dnia 10.02.1947 karę śmierci zamieniono na dożywotnie więzienie. Skład orzekający: przewodniczący, szef WSO Poznań mjr Franciszek Szeleszyński, asesor WSR Poznań chor. Bolesław Kardasz, ławnik z D.O.W. mjr Wacław Śliwiński. W procesie brał udział oficer śledczy WPR w Poznaniu por. Jerzy Sachocki, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 917/46),

17) Kotwicki Rościsław

ur. 7.10.1913 roku w Krasnojarsku zam. w Przylepie, żołnierz września, kapral podchorąży 44. pułku 13. Dywizji Piechoty w Równem, ciężko ranny pod Odżywołem, dobijany na polu walki, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 § 2 i 3 dekretu z dnia 13.06.1946 roku i art. 4 § 1 powyższego dekretu, skazany został na karę śmierci, którą po zastosowaniu przepisów o amnestii złagodzone do 15 lat więzienia. Skład orzekający:

przewodniczący mjr Kazimierz Tasiemski, por. Kazimierz Głowacki i por. Wojciech Dembiński. W procesie nie brał udziału prokurator, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 621/47),

18) Krupiński Aleksander vel Aleksander Wojciechowski

ps. Ryś, Karaś i Wicher, ur. 26.02.1923 roku w Krakowie zam. w Przy-
lepie, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 1 § 2 i 3 z dn. 13.06. 1946
roku, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 1 dekretu z dn. 28.06.
1946 roku i art. 191 K.K. skazany został na karę śmierci, którą po za-
stosowaniu amnestii z dn. 22.02.1947 roku zamieniono na karę 15 lat
więzienia. Skład orzekający: przewodniczący mjr Kazimierz Tasiemski,
por. Kazimierz Głowacki i por. Wojciech Dembiński. W procesie nie
brał udziału prokurator, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 621/47),

19) Laskowski Leszek

ur. 27.04.1927 r. zam. Sulęcín ul. Walki Młodych 15, oskarżony z art. 86
§ 1 i 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany w dn. 13.01.1949 r. na
karę śmierci, postanowieniem NSW z dn. 20.01.1950 r. karę złagodzo-
no do dożywotniego więzienia, (Akta WSR Poznań, sygn. akt Sr 8/49),

20) Laskowski Czesław

ur. 12.04.1919 r. zam. Brzeźno pow. Sulęcín, oskarżony z art. 86 § 1
i 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany w dn. 13.01.1949 r. na
karę śmierci, postanowieniem NSW z dn. 25.04.1949 r. karę złagodzo-
no do 10 lat więzienia, (Akta WSR Poznań, sygn. akt Sr 8/49),

21) Michalski Piotr

ur. 6.06.1920 roku we Lwowie, zam. Świebodzice pow. Świdnica ul. Wiej-
ska 24, oskarżony z art. 14 § 1, 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku,
art. 24 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K. i art. 259, skazany zo-
stał na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw ho-
norowych na zawsze i przepadek mienia w całości. B. Bierut w drodze
łaski decyzją z dn. 11.01.1951 roku zmienił KS na dożywotnie więzie-
nie utrzymując w mocy kary dodatkowe. Przewodniczący składu sędziow-
skiego WSR Wrocław kpt. Jan Kołodziej, ławnik strz. Jan Ziental i strz.
Władysław Górski w procesie brał udział prokurator mjr Stefan Kałużny,
(Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 740/50),

22) Myszczyński Kazimierz

ps. Jastrząb ur. 21.07.1923 roku w Honorotowcach pow. Rohatyń,
zam. w Kozuchowie, oskarżony z art. 86 § 1 i 2 K.K.W.P., 2-krotnie

z art. 259 K.K. oraz art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości, orzeczoną karę złagodzano do 15 lat więzienia, 5 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Orzekał WSR we Wrocławiu w składzie: przewodniczący kpt. Stanisław Kowal, ławnicy por. Ludwik Bełdowski i strz. Adam Kopeć. Prokuraturę wrocławską reprezentował kpt. Teodor Gruszczyński, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 976/48),

23) Prymka (Primke) Stefan

ur. 31.07.1921 roku zam. w Gradowicach pow. Kościan, oskarżony z art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze, na podstawie amnestii z 22.02.1947 roku karę złagodzano do 15 lat więzienia, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 85/47),

24) Rawski Kajetan

ps. Lis ur. 12.06.1925 roku w Damnie pow. Brzeżany, zam. w Mirocinie Górnym, oskarżony z art. 86 § 1 K.K.W.P., 3-krotnie z art. 259 K.K. oraz art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, został skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych i przepadek mienia w całości, orzeczoną karę złagodzano do 15 lat więzienia, 5 lat utraty praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Orzekał WSR we Wrocławiu w składzie: przewodniczący kpt. Stanisław Kowal, ławnicy por. Ludwik Bełdowski i strz. Adam Kopeć. Prokuraturę wrocławską reprezentował kpt. Teodor Gruszczyński, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 976/48),

25) Rączka Marian

ps. Błysk, Kościuszko, Ogień ur. 22.12.1926 roku w Gostyniu, zam. w Nosolicach pow. Głogów, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P. i art. 4 § 1 dek. z dn. 13.06.1946 roku skazany, w dniu 7 lipca 1950 roku, na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek całego mienia. Najwyższy Sąd Wojskowy rozpatrując wniosek Naczelnej Prokuratury Wojskowej uchylił wyrok i przekazał do ponownego rozpatrzenia przez WSR w Poznaniu po uprzednim uzupełnieniu śledztwa, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 258/50),

26) Rosada Stanisław

ur. 17.04.1893 roku w Nojewie pow. Szamotuły skazany, zam. w Rudnicy pow. Sulęcín, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 26 w związku z art. 225 K.K. i art. 1 § 2 i 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Na podstawie amnestii karę złagodzano do 15 lat więzienia i 5 lat utraty praw, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 262/47),

27) Rosół Marian

ur. 23.03.1923 roku w Dąbrowie Górniczej zam. w Kunicach Źarskich, oskarżony z art. 14 § 1, art. 1 § 1 i 2, art. 4 § 1 dekretu z dnia 13.06.1946 roku, oraz z art. 259 K.K., skazany na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze i przepadek całego mienia. W dniu 29 stycznia 1951 roku Prezydent skorzystał z przysługującego mu prawa łaski, złagodzano wyrok do 15 lat więzienia, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 720/50),

28) Ryzlewicz Alfons

ur. 8.08.1923 roku, zam. Tarnowa pow. Wolsztyn, oskarżony art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, art. 86 i 88 K.K.W.P. i art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci i utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze, karę złagodzano na podstawie amnestii z dn. 22.02.1945 roku do 15 lat więzienia, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 85/47),

29) Scheffler Henryk

ur. 30.10.1915 roku zam. Zemrze pow. Krosno Odrzańskie, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 117 § 1 i 2 w związku z art. 118 § 2 K.K.W.P. i art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze, złagodzona przez B. Bieruta do 15 lat więzienia. M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami...*, *Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954*, Londyn 1989, s. 186,

30) Suszko Czesław

skazany na karę śmierci, Prezydent PRL decyzją z dnia 3.01.1952 roku złagodził karę do dożywotniego więzienia, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 775/50),

31) Sydor Rudolf

ps. Ptak ur. 24.11.1917 roku w Podwysokim pow. Brzeżany, zam. w Mirocinie Górnym, oskarżony z art. 86 § 1 i 2 K.K.W.P., 5-krotnie z art. 259 K.K., z art. 8 dekretu z dn. 16.11.1945 roku oraz z art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości, orzeczoną karę złagodzono do dożywotniego więzienia, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych oraz przepadek mienia w całości. Orzekał WSR we Wrocławiu w składzie: przewodniczący kpt. Stanisław Kowal, ławnicy por. Ludwik Bełdowski i strz. Adam Kopeć. Prokuraturę wrocławską reprezentował kpt. Teodor Gruszczyński, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 976/48),

32) Szulba Józef

lat 31, zam. w Gorzowie Wlkp., oskarżony o to, że w czasie II wojny światowej był Bahnschutzem oraz że przechowywał broń, w dn. 11.09.1946 r. WSR w Poznaniu w trybie doraźnym skazał go na karę śmierci, B. Bierut w drodze łaski w dn. 18.09.1946 r. zamienił karę śmierci na dożywotnie więzienia, M. Turlejska, *Te pokolenia żałobami czarne...*, *Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954*, Londyn 1989, s. 327,

33) Szwajkowski Zygmunt vel Kozaczko Zygmunt

ur. 22.03.1922 roku w Nieczaje Dolne pow. Dąbrowa Tarnowska, zam. Świebodzice ul. Daszyńskiego 5, oskarżony z art. 14 § 1 i 2, art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 28 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. W drodze łaski B. Bierut decyzją z dnia 11.01.1951 roku zmienia karę śmierci na dożywotnie więzienie i utrzymuje w mocy kary dodatkowe. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Jan Kołodziej, ławnik strz. Jan Ziental i strz. Władysław Górski w procesie brał udział prokurator mjr Stefan Kałużny, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 740/50),

34) Świrski Kazimierz

ur. 15.04.1926 roku, w Stołpcach, zam. w Świebodzinie ul. Mickiewicza 8, oskarżony z art. 15 § 2 w związku z art. 14 § 2 dekretu z dn. 13.06.1946 roku i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, decyzją Najwyższego Sądu

Wojskowego z dn. 22.06.1948 roku karę śmierci w drodze łaski zamieniono na dożywotnie więzienie wraz z karami dodatkowymi, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 444/48),

35) Zagórowski Roman

ur. 17.10.1923 r., zam. Gorzów Wlkp. ul. Armii Czerwonej 10, oskarżony z art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 r. i art. 259 i 204 KK, skazany w dn. 15.12.1948 r. na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, decyzją Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 12.06.1949 roku karę śmierci w drodze łaski zamieniono na dożywotnie więzienie wraz z karami dodatkowymi, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 625/48),

36) Zdzych Kazimierz

ur. 18.10.1932 roku w Czastkowie pow. Warszawa zam. w Drawskim Łukaczu pow. Piła, oskarżony z art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 28 K.K.W.P. w związku z art. 225 § 1 K.K., art. 259 K.K. i art. 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i honorowych praw obywatelskich na zawsze oraz przepadek mienia w całości, decyzją B. Bieruta z dn. 30.03.1952 roku karę śmierci zamieniono na dożywotnie więzienie. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Zielona Góra kpt. Roman Różański, w procesie brał udział prokurator por. Zbigniew Domino, (Akta WSR Zielona Góra sygn. akt Sr 214/51),

37) Związek Mirosław

ur. 20.04.1931 roku w Woli Kędrzyńskiej pow. Częstochowa, zam. Lipna 59 pow. Żary, oskarżony z art. 14 § 1, 4 § 1 dekretu z dn. 13.06.1946 roku, art. 24 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 259 K.K., skazany został na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości. B. Bierut decyzją z dn. 11.01.1951 roku zmienił karę śmierci na 15 lat więzienia, utrzymując w mocy kary dodatkowe. Przewodniczący składu sędziowskiego WSR Wrocław kpt. Jan Kołodziej, ławnik strz. Jan Ziental i strz. Władysław Górski w procesie brał udział prokurator mjr Stefan Kałużny, (Akta WSR Wrocław sygn. akt Sr 740/50),

38) Żołnierkiewicz Marek

ur. 26.01.1921 roku w Zbąszyniu, zam. w Zbąszyniu ul. Senatorska 35, członek PSL, oskarżony z art. 88 § 1 K.K.W.P. w związku z art. 86 K.K.

W.P., art. 259 K.K. oraz art. 3 dekretu z dn. 16.11.1945 roku, skazany został w dniu 30.09.1946 roku na karę śmierci, utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze oraz przepadek mienia w całości, Prezydent KRN w drodze łaski zmienił karę śmierci na 15 lat więzienia, (Akta WSR Poznań sygn. akt Sr 458/46).

Andrzej Toczewski

SYTUACJA NA POGRANICZU NIEMIECKO-POLSKIM W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO

Na sytuację na pograniczu brandenbursko-wielkopolskim po zakończeniu I wojny światowej miał wpływ szereg wydarzeń i czynników. 28 czerwca 1919 r. w Wersalu został podpisany, a następnie ratyfikowany traktat pokojowy. 18 stycznia 1920 r. po złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych, traktat wszedł w życie. Dopiero wówczas Niemcy wycofywali się z wielu obszarów przyznanych Polsce, zajętych na mocy rozejmu w Trewirze z 16 lutego 1919 r. Część Wielkopolski, która na mocy traktatu pozostała po stronie niemieckiej, weszła później w skład nowego tworów administracyjnego, nazwanego Marchią Graniczną Poznańskie-Prusy Zachodnie.

Po wojnie stany napięcia wokół granicy polsko-niemieckiej nie uległy wygaszeniu, ani zneutralizowaniu. Niemcy prowadzili wojnę celną i gospodarczą, rozpoczęła się również wojna propagandowa podsycana przez Berlin pod osławionym hasłem „krwawiącej granicy”.

Pozostał do rozwiązania problem delimitacji, czyli ustalenia przebiegu granicy państwowej. Operację przeprowadziła aliancka komisja graniczna z udziałem przedstawicieli strony polskiej i niemieckiej. Komisja miała prawo wprowadzić pewne zmiany do linii ustalonej w traktacie, nie mogły jednak przekraczać 6 kilometrów. Ludność polska, która miała pozostać po stronie niemieckiej, pomimo ucisku i prześladowań oraz terroru psychicznego stosowanego przez władze oraz miejscową ludność niemiecką, usiłowała wykorzystać prace komisji dla korzystnych

korekt granicy. Wzdłuż całego pogranicza lubuskiego i wielkopolskiego odbywały się w tym czasie polskie manifestacje. Jedną z form działania było zbieranie podpisów pod petycjami, m.in. w Pszczewie¹. W wielu przypadkach podejmowano próby bezpośredniego oddziaływania na alianckie podkomisje zobowiązane do przeprowadzenia wizji lokalnych. Mieszkańcy Wijewa, które 17 stycznia 1920 r. na mocy postanowień traktatu wersalskiego zostało zajęte przez oddziały Grenzschutzu, potrafili wyjednać zmianę decyzji i ostatecznie wieś znalazła się w granicach Polski. 17 lipca 1920 r., po zakończeniu prac przez komisję aliancką, do Wijewa, a także do pobliskiego Potrzebowa i Radomyśla, wkroczyły wojska polskie. W zamian, w wyniku regulacji granicy, po stronie niemieckiej znalazły się Śmieszkowo i Dębowa Łęka, obsadzone uprzednio przez polskie wojsko. Bez skutku pozostały interwencje polskiej ludności Pszczewa, Nowego Kramska i Dąbrówki.

W okresie pomiędzy ratyfikacją traktatu wersalskiego, a zakończeniem prac przez komisję delimitacyjną, zdarzyło się sporo incydentów granicznych, zarówno o charakterze politycznym, jak i zbrojnym. 19 kwietnia 1920 r. w pobliżu Pszczewa Niemcy strażnicy bez powodu zaatakowali polskiego żołnierza. W cztery godziny później, w tym samym miejscu Polacy zatrzymali niemieckiego strażnika i oświadczyli, że jeżeli jeszcze raz powtórzy się podobny wypadek, „przyjdą do Pszczewa i zaprowadzą porządek”. Następnie Niemca zwolniono.

Ochotniczy oddział niemiecki w Przytocznej meldował 13 kwietnia 1920 r. landratowi w Skwierzynie, że polskie patrole miały rzekomo naruszyć granicę w Stąpie „nie popełniając żadnych wykroczeń”. Autor raportu uznał, że nie było to omyłkowe przekroczenie granicy, gdyż jest ona wyraźnie w tym miejscu oznaczona. 10 maja w pobliżu Osowej Sieni doszło do starcia pomiędzy patrolami Reichswehry i dwoma polskimi żołnierzami. W wyniku wymiany strzałów jeden z Polaków został zabity.

Do poważnego incydentu doszło w maju 1920 r. w pobliżu Kargowej. Dowiadujemy się o tym z telegramu landrata sulechowskiego do prezydenta rejencji w Pile: „Polacy z Kargowej Wsi usiłowali w drodze gwałtu przejść granicę przez most kopanicki, aby wymusić w ten sposób przejście do kościoła w Kopanicy. Przywódcy ujęci”. Landrat, który powołał pod broń cywili narodowości niemieckiej, prosił o posiłki

¹ J. Wąsicki, *Grenzmark Posen-Westpreussen*, Zielona Góra 1967.

w postaci policji bezpieczeństwa (Grüne Sipo). Z późniejszych dokumentów niemieckich wynika, że w pierwszy dzień Wielkanocy, 150 Polaków z Kargowej chciało udać się do kościoła w Kopanicy, obsadzonej przez polskie wojsko. Niemiecki strażnik graniczny nie chciał ich przepuścić, tłum go jednak obezwładnił i przeszedł do Kopanicy. Na drugi dzień, grupa 250 Polaków usiłowała ponownie przekroczyć granicę. Tym razem Niemcy byli przygotowani. Doszło do starcia z żandarmerią, celnikami i uzbrojonymi cywilami. Polaków odparto, a jeden z przywódców, kowal Nowak zamieszkały w Kargowej, został aresztowany².

Landrat donosząc o tym, raz jeszcze wnosił o interwencję policji. W raporcie czytamy: „Właśnie dlatego, że los miejscowości leżących w pobliżu przejść granicznych przy zbliżających się rokowaniach wcale nie jest pewny, gdyż traktat pokojowy umożliwia komisji delimitacyjnej przeprowadzenie dość daleko idących zmian. Trzeba zrobić wszystko, aby granica była przez Niemców godnie i skutecznie chroniona przed polską samowolą. Jeżeli zaś granica ma być chroniona, to trzeba i można również wystąpić przeciwko zamierzeniom polskiego proboszcza z Kopanicy, który ma zamiar osobiście przeprowadzić pracę uświadamiającą po drugiej stronie granicy w sprawie wyborów i udzielić wskázówek, jak ustosunkować się do komisji granicznej (...)”³.

Działalność komisji delimitacyjnej pozostawiała sporo do życzenia, nie tylko z merytorycznego, lecz i technicznego punktu widzenia. Zdarzało się, że poszczególne podkomisje podejmowały decyzje szczególnie bez przeprowadzania wizji lokalnych. W Trzciele permanentnie dochodziło do incydentów. W wyniku mechanicznego zastosowania, ustalonej na papierze zasady, że linia graniczna przebiegać ma w określonej odległości od toru kolejowego, pewien dom mieszkalny częściowo znalazł się na terenie Polski, a częściowo na terenie Niemiec. Właściciel budynku, Niemiec, mieszkał więc faktycznie w dwóch państwach i na uparte go można powiedzieć, że aby przejść z jednego pokoju do drugiego, musiał się legitymować przepustką graniczną lub paszportem. Najprostszym wyjściem z tej sytuacji byłoby zburzenie budynku i przesiedlenie właściciela. Niemcy nie zgodzili się na to, wykorzystując

² W. Lemiesz, *Niespokojne pogranicze*, Warszawa 1989, s. 22.

³ W. Lemiesz, *Incydenty na Pograniczu Lubusko-Wielkopolskim w latach 1920-1933*, w: *Przegląd Lubuski* 1973, nr 3.

curiosum do celów propagandowych. Strona polska oznaczyła na zewnętrznej ścianie domu miejsce, w którym przebiegała granica, a budynek od strony polskiej otoczyła drutem kolczastym. To właśnie posłużyło władzom niemieckim za punkt wyjścia do złośliwej propagandy przeciwko postanowieniom traktatu wersalskiego. Przy każdej okazji Niemcy sprowadzali cudzoziemców, zwłaszcza dyplomatów i dziennikarzy, turystów z całych Niemiec i pokazywali domek. Towarzyszyły temu antypolskie demonstracje. Częstotliwość i nasilenie ekscesów było uzależnione od aktualnego układu stosunków polsko-niemieckich.

Zdarzały się również incydenty innego typu. 30 września 1920 r. Polak Marcin Krumski z Nowej Wsi pasąc bydło przekroczył linię graniczną i został zatrzymany przez zarządcę majątku Podzamcze. Krumskiego zaprowadzono do jednego z folwarków. Po kilku godzinach znaleziono go martwego. Strona niemiecka twierdziła, że Krumskiemu kazano czekać przez kilka godzin na pagórku w pobliżu pałacu i w tym czasie zmarł na atak serca. Rodzina, która odebrała zwłoki, zauważyła na ciele ślady pobicia. Interwencja poselstwa polskiego w Berlinie, nie przyniosła żadnego skutku.

24 listopada 1920 r. na linii granicznej w pobliżu Śmieszkowa żandarmi Feyer i Banik pobili polskiego żołnierza i odebrali mu karabin oraz czapkę. Przedmioty te zostawili na przechowanie w komisariacie w Sławie.

Podobnych, może nie tak jaskrawych przykładów, można przytoczyć więcej. Do konfliktów dochodziło i z tego powodu, że linia graniczna niejednokrotnie przecinała gospodarstwa rolne pozostawiając część gruntów po drugiej stronie. Właściciele pracowali po obu stronach granicy, co umożliwiało przemyt, niekiedy prowadziło do komplikacji i konfliktów. Zdarzały się incydenty pomiędzy celnikami, strażami granicznymi oraz innymi organami władzy na pograniczu. Żywy był nielegalny ruch graniczny, przez „zieloną granicę” przechodzili najczęściej przemytnicy przewożący żywność z Polski i wyroby przemysłowe z Niemiec.

Terminem przedpole w praktyce Straży Granicznej określa się obszar po przeciwnej stronie granicy, tzn. teren nadgraniczny po stronie państwa ościennego. Skuteczne zwalczanie przestępczości wymagało od formacji ochraniającej granicę państwa nie tylko pełnego rozeznania w danej strefie, ale i wiedzy o sytuacji w państwie sąsiedzkim. Trudno byłoby reagować na przestępstwa bez znajomości „baz zaopatrzenia” na

szlakach przemysłowych, środowisk paserskich i zapotrzebowania na artykuły pochodzące z przemysłu.

Nasilenie penetracji przedpoła uzależnione było od aktualnych stosunków między państwami ościennymi i organami ochrony granicy. Jeśli współpraca polegająca na wymianie spostrzeżeń o środowiskach przestępczych po obu stronach i metodach stosowanych przez naruszcycieli granicy układała się lepiej, sprawniejsze okazywało się rozpoznanie.

W przypadku odcinka granicy ochranianego przez Straż Graniczną tego rodzaju współpraca nie istniała. Organa ochrony granic Niemiec, wprzęgnięte w wojnę ekonomiczną z Polską, nie tylko nie tępiły przemysłu, lecz nawet współdziałały z przemysłnikami w ich przerzucie i nie były zainteresowane wzajemną współpracą. W dodatku stosunki polityczne między państwami nie sprzyjały wzajemnej ufności, a to rodziło konieczność dobrego rozeznania po drugiej stronie granicy. Organa ochrony prześcigały się zatem w organizowaniu na przedpolu sieci informatorów.

Działalność wywiadowcza Straży Granicznej na przedpolu skupiona była na w sprawach związanych z przestępczością graniczną, szczególnie gospodarczo-przemysłową, zbieraniu informacji natury politycznej, wojskowej i personalnej w dziedzinie obsady najważniejszych stanowisk w aparacie administracyjnym, partyjnym, organów porządkowych, na bezpieczeństwie i ochronie granic na terenie państw sąsiednich, działaniu na rzecz wywiadu i kontrwywiadu wojskowego.

Poza wiadomościami pomocnymi w przeciwdziałaniu przemysłowi, które stanowiły zasadniczy element rozpoznania na przedpolu, skrupulatnie zbierano informacje o nastrojach politycznych ludności pogranicza, o treści i formach rewizjonistycznej propagandy niemieckiej. Inspektoraty Straży Granicznej dysponowały bieżącymi wykazami poszczególnych instytucji i ich obsady na przedpolu, dokumentami określającymi zakres kompetencji istniejących na pograniczu organów bezpieczeństwa, policji i ośrodków kierujących wywiadem na pogranicze polskie, np. żandarmerii, policji kryminalnej, policji politycznej w Niemczech (Gestapo), policji państwowej oraz policji pogranicznej. Zachowane fragmenty dokumentów wskazują, iż Straż Graniczna miała znaczne rozeznanie, niektóre wiadomości i materiały funkcjonariusze mogli jedynie uzyskiwać od pracowników niemieckich instytucji. Informacje o sytuacji na przedpolu opracowywano nie tylko do użytku wewnętrznego, lecz także dla zainteresowanych nimi organów kontrwywiadu i wywiadu,

przekazując je ekspozyturom i samodzielny referatom II Oddziału Sztabu Głównego.

W zakresie zbierania wiadomości natury wojskowej i kontrwywiadu wojskowego zaangażowanie Straży Granicznej w poszczególnych latach było niejednakowe. Początkowo w meldunkach operacyjnych spotyka się dużo materiałów tego typu. Począwszy od 1929 r. znikają one całkowicie. Na skutek braku przygotowania i licznych wpadek w zetknięciu z wywiadem niemieckim, rozkazem KSG zniesiono obowiązek prowadzenia wywiadu wojskowego, polecając podawać odpowiednie wiadomości podczas śledzenia przestępstw skarbowo-celnych⁴.

Zwarte skupiska obcej etnicznie ludności po obydwu stronach granicy polsko-niemieckiej wpływały na układ stosunków między krajami i przynosiły negatywne skutki. Tzw. mały traktat wersalski zapewniał ludności niemieckiej w Polsce wiele przywilejów, z których nawet w części nie korzystała ludność polska w Niemczech. Niemcy w Polsce mieli zapewnioną możliwość bez ograniczeń kultywowania odrębnej kultury, języka, religii, obyczajów, szkolnictwa, swobodnego zrzeszania się itd. Bardzo korzystna była także ich sytuacja ekonomiczna. W Polsce znacznie rozwinęło się niemieckie szkolnictwo podstawowe i średnie. W 1921 r. Niemcy mieli 1562 szkoły podstawowe, do których uczęszczało ponad 100 tysięcy uczniów, w 1926 r. – szkół średnich z ponad 10 tysiącami uczniów. Jakże skromnie przedstawiał się polski stan posiadania w szkolnictwie na terenie Niemiec. W 1931 r. w 27 szkołach publicznych i 64 prywatnych pobierało naukę około 6,5 tysiąca dzieci polskich. W całych Niemczech były tylko dwa polskie gimnazja, powstałe dopiero w latach trzydziestych⁵.

Około 1930 r. wzrosły w Niemczech nastroje odwetowe i nacjonalistyczne. Zaczęły mnożyć się wypadki niszczenia lub uszkodzania polskich znaków granicznych, co było formą czynnego protestu przeciwko status quo, ustalonemu na mocy traktatów międzynarodowych.

W nocy z 10 na 11 listopada 1930 r., jak podawał Samodzielny Referat Informacyjny przy DOK IV w Poznaniu, na drodze celnej Silna-Pszczew nieznani sprawcy uszkodzili ciosami siekiery zapórę graniczną. „Jak wykazało śledztwo, uszkodzenie spowodowało kilku prowokatorów

⁴ H.M. Kula, *Polska Straż Graniczna w latach 1928-1939*, Warszawa 1994.

⁵ H. Dominiczak, *Granica polsko-niemiecka 1919-1939*, Warszawa 1975.

po stronie niemieckiej”. Podobny wypadek – pisano w raporcie – miał miejsce w tym samym przejściu w dniu 17 października 1930 r., kiedy nieznani sprawcy wycięli w drewnie kilka swastyk.

Starosta w Międzychodzie, dr Put, złożył protest na ręce landrata w Międzyrzeczu. Poinformował, że grupa Niemców uszkodziła kamień graniczny nr 091 i domagał się ukarania sprawców. W tym samym czasie polska strona protestowała przeciwko przekroczeniu granicy w pobliżu kamienia nr 069 przez oddział składający się z 40 umundurowanych osób. Landrat dobrze wiedział, w jakich środowiskach szukać sprawców, gdyż z miejsca przekazał polskie pisma kierownictwu rewizjonistycznej organizacji Grenzmarkdienst – Posen Westpreussen. Ta z kolei poinformowała o wycieczkach i podróżach członków organizacji rewizjonistycznych, po Grenzmark zwróciła się po wyjaśnienie do Bund Deutscher Pfadfinder w Berlinie. Kierownictwo BDP oświadczyło, że żaden z jej członków nie naruszył granicy. „Zresztą, w czasie gdy członkowie związku przebywali w pobliżu granicy – czytamy w odpowiedzi – znaki były już uszkodzone”. I na tym sprawa się zakończyła.

7 października starosta w Międzychodzie poinformował landrata w Skwierzynie, że trzy dni wcześniej, 4 października 1930 r., dziewięcioosobowa grupa członków organizacji Jungdeutscher Orden uszkodziła kamień graniczny 296 i obrzuciła kamieniami tablicę z godłem państwowym na zaporze granicznej w pobliżu miejscowości Wierzchabno w powiecie międzyrzeckim. Sprawcy zniszczyli zapórę, a tablicę zabrali ze sobą. Ponadto w nocy z 4 na 5 października uszkodzono polskie znaki graniczne przy kamieniu 338 na przejściu Gorzycko-Strychy.

W korespondencji wewnętrznej lokalne władze niemieckie w piśmie do rejencji zaprzeczyły pierwszemu zarzutowi. Drugi zarzut potwierdziły i orzekły, że sprawcami są uczniowie przybyli z wycieczką z Berlina i Gorzowa. Landrat usiłował zbagatelizować polską interwencję i odpowiedział staroście, że chodzi o błahostki. Polska strona nie zgodziła się z podobną interpretacją wydarzeń i zażądała wypłaty odszkodowania za straty. „Nie mogę – pisał starosta – uznać naruszenia granicy w drodze Gorzycko-Strychy za niewinny wybryk młodzieży, ponieważ i sposób naruszenia np. usunięcie tablicy z godłem państwowym, połamanie zapory, i porzucenie jej na niemieckim terytorium oraz podobne zajścia na innych odcinkach granicy w Silnie i Stokach świadczą, że chodzi tu nie o przypadek, lecz o zamierzoną akcję”. Landrat

podtrzymał swój pogląd, że incydentów tego rodzaju nie należy traktować poważnie. Niemniej wyraził gotowość zwrócenia kosztów poniesionych przez stronę polską w związku z wykonaniem nowej tablicy. Na zlecenie władz niemieckich nowa zaporą graniczna została ustawiona przez niemieckiego robotnika. Rachunek opiewający na 23,77 zł został przez landraturę uiszczony.

20 września 1931 r. w punkcie granicznym Grójec Wielki miała miejsce inna prowokacja. Z raportu Samodzielnego Referatu Informacyjnego przy DOK IV dowiadujemy się, że tego dnia „wpadła na samochodach, motocyklach i rowerach grupa licząca ok. 100 osób szosą prowadzącą na Babimost. Wszyscy zebrani posiadali odznaki hitlerowskie i zachowywali się prowokacyjnie na pasie pogranicznym, po czym przekroczyli linię graniczną i zbliżyli się do rogałki polskiej, a część poszła nawet dalej, w głąb terytorium polskiego. Padły przy tym antypolskie okrzyki oraz odśpiewano niemieckie pieśni nacjonalistyczne”.

Bezpośrednio po dojściu Hitlera do władzy stan zaostżenia stosunków na granicy polsko-niemieckiej utrzymywał się, a incydenty różnego typu uległy zwielokrotnieniu. Natomiast po podpisaniu 26 stycznia 1934 r. deklaracji polsko-niemieckiej o niestosowaniu przemocy liczba prowokowanych przez stronę niemiecką incydentów i konfliktów granicznych na wyraźne polecenie władz zwierzchnich zaczęła maleć⁶.

Poza wiadomościami o rozmieszczeniu jednostek wojskowych i organizacji paramilitarnych, agentura Straży Granicznej na przedpolu dostarczała w latach trzydziestych szczegółowych informacji o pracach prowadzonych w pasie granicznym przy budowie dróg i umocnień typu wojskowego. W archiwum zachowały się dokumenty, w których podawane były dane dotyczące grubości fundamentów i piwnic w budynkach wznoszonych wzdłuż granicy. Straż Graniczna sporadycznie otrzymywała również wiadomości z głębi Niemiec, przy okazji pobytu konfidentów poza pasem granicznym; dotyczyły one głównie rozmieszczenia koszar i charakteru stacjonujących w nich jednostek. Wszelkie prace przy budowie niemieckich umocnień w pasie nadgranicznym w latach 1937-1939 były na ogół Straży Granicznej znane. W wielu wypadkach dysponowano szczegółowymi szkicami uwzględniającymi rozmieszczenie, wymiary i grubość wznoszonych budynków, wież obserwacyjnych, stanowisk dla artylerii itp.

⁶ W. Lemiesz, *op. cit.*

Przykładem łamania przez Niemcy postanowień wersalskich była budowa umocnień wzdłuż zachodniej granicy z Polską. Budowa fortyfikacji na tych terenach była zabroniona. Niezbyt precyzyjne sformułowania traktatu pozwoliły Niemcom na dowolne interpretowanie ustaleń, które nie zabraniały konserwacji obiektów, dając tym samym możliwość zastępowania starych konstrukcji ceglanych żelbetonowymi.

Niemieckie dążenia do remilitaryzacji były podporządkowane coraz śmielej prowadzonej polityce ekspansji. Jej realizacji polityki miał służyć nowy system umocnień, opracowany przez Inspekcję Saperów i Fortyfikacji, naczelny niemiecki organ fortyfikacyjny. Niemal bezpośrednio po zakończeniu I wojny światowej podjęto studia nad koncepcją budowy umocnień w nowej sytuacji Niemiec. Opracowanie rozwijało zrodzoną w tym czasie i lansowaną przez francuską doktrynę wojenną ideę budowy linii fortyfikacyjnych, osłaniających przedpoła istniejących twierdz. Realizację koncepcji rozpoczęto już w 1925 r., prace jednak zostały wykryte przez międzyaliancką wojskową komisję kontrolną, która podczas jednej z tzw. generalnych inspekcji stwierdziła, iż nastąpiło naruszenie wielu paragrafów traktatu wersalskiego. W wyniku interwencji Niemcy zostali zmuszeni do częściowego rozebrania niektórych nowych obiektów. Jednocześnie ustanowiono obowiązujący stronę niemiecką 50-kilometrowy pas nadgraniczny z Polską, na którym nie można budować umocnień. W następnych latach prace kontynuowano, ponieważ kontrola osłabła, a w 1927 r. komisja, na dwa lata przed ustalonym terminem, opuściła Niemcy, chociaż docierały do niej wiadomości o wzmożonych tajnych zbrojeniach.

Po wycofaniu komisji z terenu Niemiec tempo zbrojeń zaczęło gwałtownie rosnąć. Dojście Hitlera do władzy w 1933 r. stworzyło ku temu jeszcze lepsze warunki i przyniosło przyspieszenie procesu remilitaryzacji⁷.

Niemcy starali się zachować prowadzone prace w tajemnicy, czemu miały służyć uzbrojone posterunki strzegące terenu. Intensywną działalność na tym obszarze prowadzili oficerowie Oddziału III Abwehry, zajmujący się kontrwywiadem. Celowo rozgłaszano również informacje o prowadzeniu badań archeologicznych. W oficjalnych publikacjach prasowych informowano o budowie autostrady Berlin-Frankfurt-Poznań,

⁷ A. Toczewski, *Międzyrzecki Rejon Umocniony*. Muzeum Ziemi Lubuskiej, Zielona Góra 2001.

której trasa miała przebiegać w rejonie Lubrzy, co miało uspokoić opinię publiczną zainteresowaną dużymi pracami ziemnymi w tym rejonie. W styczniu 1936 r., w celu zachowania tajemnicy o faktycznych pracach na całym obszarze budowy Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, wprowadzono całkowity zakaz przelotu samolotów, a od 1938 r. zakaz swobodnego poruszania się osób niezamieszkałych na tym terenie.

Ciekawy epizod związany z zarządzeniem przytoczył Wiesław Sauter we wspomnieniach *Powrót na ziemie piastowskie*. Opisał wyjazd polskiej drużyny piłkarskiej z Międzychodu do niemieckiego wówczas Międzyrzecza i Skwierzyny: „...ledwie przekroczyliśmy granicę w Wierzbnie, zaproszono nas do zajęcia miejsc w pięknym, nowiuteńkim wozie przystosowanym do przewozu ludzi... nakrytym brezentem zabezpieczającym przed zakurzeniem. Gdyśmy się w nim usadowili, nasi „opiekunowie” pozapinali szczelnie brezent, uniemożliwiając nam oglądanie okolicy. Dzisiaj wiemy, że w tym czasie w rejonie Skwierzyny i Międzyrzecza budowano skrycie fortyfikacje (Ostwald), a Niemcy nie chcieli przed nikim zdradzić wojennych przygotowań...”⁸.

Rozpoznanie polskiego wywiadu w okresie międzywojennym pozwoliło na zdobycie szeregu istotnych informacji o budowie przez Niemców fortyfikacji na obszarze Środkowego Nadodrza. Zajmowała się tym głównie III Ekspozytura Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego z siedzibą w Bydgoszczy. Jej szefem był major Jan Henryk Żychoń. Przy pomocy Polaków zamieszkujących pogranicze, którzy na podstawie przepustek mogli podróżować do Niemiec, udało mu się zebrać szereg ważnych informacji.

Szczególne zasługi w zdobywaniu informacji z tego zakresu oddał Stanisław Marciniec, mieszkaniec Zbąszynia, który prowadził biuro pisanie podań, miał szerokie kontakty i możliwość poruszania się na terenie niemieckiego pogranicza.

Dostarczane meldunki pozwoliły polskiemu wywiadowi na wyciąganie wniosków o faktycznych rozmiarach prac i opracowywanie bieżących analiz. W opracowaniu z 23 kwietnia 1937 r. czytamy: „...Meldunki napływające do Oddz. II Szt. Gł. od połowy maja 1936 r. pozwalają przypuszczać, że dokonywane są przede wszystkim prace charakteru hydrotechnicznego (regulacja rzek, przekopy między jeziorami, budowy tam i śluz, roboty ziemne, wreszcie schrony betonowe obok śluz

⁸ W. Sauter, *Powrót na ziemie piastowskie*, Poznań 1961.

i tam). Są to więc główne przygotowania do szumnych zalewów. (...) Umieszczenie schronów wykazuje oleata nr 1. Rozmiary podobne jak w innych rejonach fortyfikacyjnych. (...) Strumienie i rzeczki na wykazanej linii jakoby poszerzono i pogłębiono do m. Wzdłuż tych kanałów i rzeczek budowane są wały zaporowe. (...) Oprócz istniejących elektrowni buduje się dwie nowe elektrownie w Schwiebus i Goray...". Do opracowania dołączono mapę, na której naniesiono obiekty pancerników oraz kanały, śluzy i nowe mosty. W opracowaniu podano prawidłową ocenę MRU z Waleń Pomorskim i Pozycją Środkowej Odry.

W sprawozdaniu tygodniowym nr 5 Oddziału Sztabu Głównego z 20 maja 1939 r. znalazł się dokument zawierający zestawienie informacji o budowie pasa przesłaniania MRU: „...Z końcem marca br. zauważono na pograniczu polsko-niemieckim liczne prace fortyfikacyjne prowadzone przez Niemców. (...) Coraz liczniej budują Niemcy wieże obserwacyjne, drewniane, wysokości około 30-50 m, na wzgórzach i miejscach dobrze ukrytych, maskowanych oraz w lasach. Oddział II posiada niesprawdzone wiadomości, że w miejscowościach pogranicznych zbudowano w piwnicach domów mieszkalnych schrony betonowe przeciwlotnicze i przeciwgazowe. Meldowano również o gotowych schronach betonowych, jednak bez szczegółów technicznych, tak że dotychczas nie można określić ich przeznaczenia i wytrzymałości na ogień artyleryjski. W bardzo wielu punktach zamknięto węzły komunikacyjne i przejścia na szosach i drogach mocnymi barierami na podmurowaniu betonowym...”.

Sprawozdanie tygodniowe nr 8 z 10 czerwca 1939 r. informowało: „W Brandenburgii pracowano dalej przy budowie fortyfikacji częściowo podziemnych pomiędzy Skwierzyną a Międzyrzeczem...”. Kolejny meldunek z 8 lipca 1939 r. donosił: „...prace fortyfikacyjne wykonywane są również i przez oddziały wojskowe, ściągnięte pojedynczymi pułkami względnie batalionami z bezpośredniego przedpoła i z głębi Rzeszy. Szczegółowe rozpoznanie pracujących tam oddziałów jest utrudnione wskutek zakrywania numerów na naramiennikach żołnierzy oraz numerów rejestracyjnych i znaków taktycznych na samochodach...”.

Inne opracowanie, które powstało krótko przed agresją Niemiec hitlerowskich na Polskę, przynosi kolejne szczegóły: „Ogólne zestawienie wiadomości i charakterystyka techniczna obiektów fortyfikacyjnych za czas od 20 III 1939 do 31 VIII 1939 roku. Prace fortyfikacyjne rozpoczęte przez Niemców jeszcze w połowie marca br. na całym pograniczu

polsko-niemieckim trwają bez przerwy, a w ostatnich czasach są prowadzone nawet bardzo intensywnie. Stwierdzono, że do wykonywania różnych prac nad umocnieniami terenowymi użyto niezależnie od pracowników cywilnych również oddziałów wojskowych i oddziałów Arbeitsdienstu...”⁹. Budowa umocnień była jawnym pogwałceniem uchwał wersalskich i skierowana przeciwko Polsce.

W listopadzie 1937 r. w gabinecie Hitlera i w czerwcu 1938 r. u ministra spraw wewnętrznych mają miejsce protestacyjne audiecje Związku Polaków w Niemczech. Przedstawiciele kierownictwa złożyli dokumentację memoriałową o dyskryminacjach, represjach i terrorze, których ofiarą padli aktywni działacze polscy, przeciętne rodziny polskie, skupiska ludności polskiej, jej organizacje, instytucje i ośrodki w okresie po styczniu 1834 r., to jest od czasu zawarcia między brunatnym Berlinem a sanacyjną Warszawą paktu o nieagresji. Było to kilka tysięcy stron wstrząsających relacji. W marcu 1938 r. z trybuny berlińskiego Kongresu Polactwa padły znamienne słowa: „Nie będziemy się skarżyć – będziemy oskarżać”.

Tymczasem był przygotowywany Fall Weiss, plan i dyrektywy militarnej agresji na Polskę. Nasilenie eksterminacji ludności polskiej Przyorza i Nadodrza nastąpiło prawie rok wcześniej niż zbrojna napaść na państwo polskie.

Prześladowania hitlerowskie dotknęły organizacje skupiające Polonię, zwłaszcza Związek Polaków w Niemczech. Oddział Związku w Zielonej Górze powstał 2 stycznia 1923 r. Na jego czele stanął Walenty Kliks, a wiceprezesem został Kazimierz Lisowski, którego obwołano również prezesem zielonogórskiego Towarzystwa Rzemieślników Polskich. Stowarzyszenie odbywało regularne zebrania, prowadziło polską bibliotekę, kursy języka polskiego, kolportowało polską prasę i próbowało utworzyć szkołę polską, na co władze niemieckie nie wyraziły zgody. Działalność nie podobała się hitlerowcom, była powodem szykan i represji. Prezes Towarzystwa zmarł na atak serca podczas przesłuchania w siedzibie zielonogórskiego Gestapo 25 września 1935 r.¹⁰

Zimą 1938/1939 nastąpiła seria wysiedleń i konfiskat represyjnych oraz aresztów prewencyjnych. Mnożyły się najścia i restrykcje wobec

⁹ Tamże.

¹⁰ H. Szczegóła, *Kazimierz Lisowski (1863-1935)*, [w:] *Ludzie Środkowego Nadodrza: wybrane szkice biograficzne (XII-XX wiek)*, Zielona Góra 1998.

placówek i zrzeszeń polskich. Brunatne formacje policyjne zaktualizowały dane osobowe kierowniczej obsady ruchu polskiego. Unuchomiona została akcja zajęcia i konfiskaty dokumentacji organizacyjnej. Obiektem napaści stały się grupy polskich studentów we Wrocławiu i Królewcu. Przed polskimi szkołami, bankami i redakcjami pojawiły się brunatne pikiety bojówkarskie, a do środka weszli gestapowcy. Ofiarami skrytobójstw padło kilku rzutkich działaczy. Profanowano polskie pamiątki i sztandary, nawet te z kościołów i cmentarzy. Przyspieszona została akcja germanizowania nazw miejscowości. Także niemieckie czynniki kościelno-katolickie wprowadziły zakaz kazań i spowiedzi w języku polskim. W czerwcu i lipcu 1939 r. odbyła się kampania sterroryzowania społeczeństwa polskiego poprzez doręczanie aktów o rozwiązaniu lokalnych ogniw ruchu polskiego, masowe wezwania na przesłuchania policyjne, publikowanie obwieszczeń zakazujących polskich zebrań, zgromadzeń, imprez. W miejscowościach zwarcie zamieszkałych przez Polaków organizowano pochody bojówkarskie kończące się demowaniem polskich placówek, świetlic, szkół, przedszkoli, banków, domów zamieszkałych przez patriotów¹¹.

Wkrótce po zerwaniu przez Hitlera polsko-niemieckiego paktu o nieagresji, w kwietniu 1939, służby specjalne III Rzeszy przystąpiły do zakrojonych na szeroką skalę prowokacji, mających unaocznic naziistowskie tezy o prześladowaniu mniejszości niemieckiej w Polsce oraz o polskim barbarzyństwie na „krwawiącej granicy”. Scenariusz prowokacji powstał jako integralna część Fall Weiss i składał się z dwóch etapów. Po pierwsze – występnych działań wobec osób i obiektów związanych z mniejszością niemiecką na państwowym obszarze Polski, po drugie – z inscenizowania zamachów na niemieckie placówki i urządzenia graniczne na terytorium Rzeszy.

Pierwszy kompleks prowokacji wdrażano od połowy maja 1939 r. Na terenie Śląska i Pomorza, a przede wszystkim Wielkopolski dokonywano najść, podpaleń, i uszkodzeń zagród rolniczych zasiedlonych przez Niemców żyjących w Polsce, dewastacji placówek oświatowych i gospodarczych znajdujących się w dyspozycji mniejszości niemieckiej, a także napadów i bójek na osoby pochodzenia niemieckiego. Stwarzano w ten sposób materiał dla propagandy, siejącej nacjonalistyczną

¹¹ P. Mnic howski, *Hitlerowskie incydenty graniczne w powiecie zielonogórskim i wschowskim*, „Przegląd Lubuski” 1973, nr 4, s. 71-78.

histerię w obronie rodaków prześladowanych w Polsce, a zarazem pretekst dla odwetowych posunięć hitlerowskich wobec Polaków spod znaku Rodła¹².

Nie tylko propaganda niemiecka, ale także najwybitniejsi mężowie stanu III Rzeszy z Hitlerem na czele nie wahali się posługiwać kłamstwem i oszczerstwami w celu przypisania całej winy i odpowiedzialności za wybuch wojny właśnie Polsce.

W godzinach rannych 1 września 1939 r. Hitler wygłosił w Reichstagu przemówienie, w którym zakomunikował parlamentowi o rozpoczęciu wojny z Polską: „Po 21 incydentach granicznych w ciągu jednej nocy w ostatnim czasie, mamy dziś 14 nowych, w tym trzy bardzo poważne. (...) Dziś w nocy ze strony Polski po raz pierwszy padły strzały na nasze własne terytorium, oddane przez regularne wojsko. Od godziny 5.45 odpowiadamy strzałami. Od tej chwili płacimy bombą za bombę. Kto walczy przy pomocy trucizny, będzie zwalczany gazem trującym. Kto sam narusza zasady humanitarnego prowadzenia walki, nie może oczekiwać od nas niczego innego niż podjęcia przez nas takich samych kroków”¹³.

Tego samego dnia Hitler wydał odezwę do Wehrmachtu: „Państwo polskie odmówiło pokojowego uregulowania stosunków sąsiedzkich, do czego dążyłem i zamiast tego uciekło się do broni. Niemcy w Polsce są prześladowani przy zastosowaniu krwawego terroru, wypędzani ze swych siedzib. Szereg naruszeń granicy, które nie mogą być tolerowane przez wielkie mocarstwo, wykazuje, że Polska nie ma zamiaru szanować granic Rzeszy. Celem skończenia z tymi obłąkańczymi wybrykami nie pozostaje mi żaden inny środek, jak od tej chwili na gwałt odpowiedzieć gwałtem”¹⁴.

Jak widać z przytoczonych dokumentów, 1 września 1939 r. Hitler dwukrotnie powołał się, uzasadniając zbrojne wystąpienie Niemiec, na fakty rzekomego naruszania, i to wielokrotnego, granic niemieckich przez Polskę.

W końcu 1939 r. niemieckie ministerstwo spraw zagranicznych (Auswärtiges Amt) wydało *Białą Księgę* obejmującą 482 dokumenty

¹² Patrz: A. Konieczny, J. Pelc-Piastowski, *Granica w ogniu*, Katowice 1981; A. Konieczny, *Tajna broń Reinharda Heydricha*, Katowice 1984.

¹³ Der Grosse Deutsche Feldzug gegen Polen, Wien 1940, s. 12.

¹⁴ Auswärtiges Amt 1939, Nr. 2. Dokumente zur Vorgeschichte des Krieges, Berlin 1939, s. 444.

mające stanowić niezbity dowód, że wojna z Polską nie została zawiniona przez III Rzeszę. Wstęp do tej publikacji napisał minister spraw zagranicznych Rzeszy, von Ribbentrop, który oświadczył: „Narzucona nam wojna, którą prowadzimy teraz dla przyszłego losu Niemiec, stwarza nieodzowną potrzebę, żebyśmy w każdej chwili zdawali sobie sprawę z tego, w jaki sposób doszło do tej wojny i gdzie tkwią jej ostateczne przyczyny. Dla każdego, kto chce patrzeć, jest to już od dawna jasne i publicznie wyjaśnione przez miarodajne czynniki niemieckie, a przede wszystkim przez mowy naszego Führera. Ponieważ zakłamaną propagandą naszych wrogów stale pracuje nad tym, żeby zaciemnić prawdziwy stan rzeczy i wprowadzić w błąd opinię światową zarówno co do przyczyn wojny, jak i zamierzonych przez nią celów, ważne jest, ażeby jeszcze raz za pomocą autentycznych dokumentów urzędowych dostarczyć niezbitych dowodów, że sama Anglia jest winna wybuchu wojny, której celem miało być zniszczenie Niemiec”.

Wkrótce też ukazało się w Berlinie *100 dokumentów z okresu poprzedzającego wojnę* (*100 Dokumente zur Vorgeschichte des Krieges*), wyciąg z *Białej Księgi*, ale z szeregiem dopisków, którymi opatrzone większość materiałów. Dokument nr 90 (470) opisano następująco: „Zostały więc wyczerpane wszystkie możliwości zmierzające do pokojowego załatwienia kryzysu niemiecko-polskiego. Jak wykazują powyższe dokumenty, Polska wkroczyła już na drogę gwałtu i w ten sposób stworzyła taki stan, że zmusiła rząd niemiecki, aby na gwałt odpowiedzieć gwałtem. Dłużej już nie mogło być tolerowane polskie wyzwanie, które w ostatnich dniach i godzinach kryzysu przekroczyło wszelką miarę i udaremniło pokojowe uregulowanie stosunków. W godzinach rannych 1 września Wehrmacht niemiecki otrzymał rozkaz przystąpienia ze swej strony do przeciwnatarcia wobec ustawicznych polskich ataków na terytorium niemieckie. Wygłoszona przed południem w dniu 1 września mowa Führera sprecyzowała ostateczny punkt widzenia strony niemieckiej i usprawiedliwiała przed całym światem postępowanie niemieckie”¹⁵.

W hitlerowskiej *Białej Księdze* i tomie mów zebranych Hitlera z 1939 r. odnośnik dotyczący trzech bardzo poważnych incydentach

¹⁵ Zagadnienie to szeroko przedstawił: T. Chinciński, *Niemiecka dywersja w Polsce w 1939 r. w świetle dokumentów policyjnych i wojskowych II Rzeczypospolitej oraz służb specjalnych III Rzeszy*, część I (marzec-sierpień 1939); cz. 2 (sierpień-wrzesień 1939 r.), [w:] Instytut Pamięci Narodowej, *Pamięć i Sprawiedliwość*, nr 1(9)/2006.

kieruje do przypisu, którego dosłowna treść brzmi: „Incydenty ze strony polskiej miały miejsce – w nocy z 31 sierpnia na 1 września 1939 roku w miejscowości Pfalzdorf Kreis Grünberg i miejscowości Röhrsdorf Kreis Fraustadt. W każdej z tych miejscowości został przez oddział polski zastrzelony niemiecki urzędnik celny. Oprócz tego o godzinie 20.00 polscy powstańcy opanowali również niemiecki urząd celny w Gehersdorf Kreis Fraustadt”.

Biała Księga publikuje w tej materii uzupełniający meldunek hitlerowskiej policji państwowej z siedziby rejencyjnej w Legnicy, której podlegały oba ówczesne powiaty Wschowa (Kreis Fraustadt) i Zielona Góra (Kreis Grünberg), przylegające bezpośrednio do granicy polskiej, zawierający takie oto kateryczne konkluzje – Röhrsdorf, dzisiejsza Osowa Sień, polski oddział zabił urzędnika celnego w trakcie pełnienia służby, a drugiego urzędnika ciężko ranił; w Gehersdorf, obecna Dębowa Łęka, siedzibę niemieckiego urzędu celnego na pewien czas opanowali polscy powstańcy, którzy wyrządzili w obiekcie ciężkie szkody i straty; w powiecie zielonogórskim w Pfalzdorf, dzisiejsze Łupnice, podczas nocnego najścia polskiego oddziału zabity został niemiecki urzędnik celny.

Niemiecki urząd celny w Dębowej Łęce miał zostać opanowany przez polskich powstańców 31 sierpnia około godziny 20.00. Oto relacje naocznych świadków – Jana Roszaka, kierownika polskiej placówki celnej w Nowym Długiem, Józefa Zglińskiego, dowódcy plutonu Obrony Narodowej skierowanego do tej wioski, Władysława Konwińskiego, podporucznika 55. Pułku Piechoty stacjonującego w Lesznie, przybyłego w rejon zajścia: Roszak – W dniu 31 sierpnia dyżurowałem w obiekcie naszego urzędu celnego. Od południa na granicy panowała cisza, wieczorną porą nie dochodziły żadne odgłosy zwracające uwagę. Około godziny 2.00 w nocy, kiedy przebywałem już w mieszkaniu w pobliskiej wiosce Stare Długie, usłyszałem odgłosy strzelaniny i wybuchy granatów. Przystąpiłem do zawiadomienia naszej jednostki wojskowej w Lesznie. Do naszego mieszkania podeszło dwóch rannych naszych żołnierzy z plutonu Obrony Narodowej. Relacjonowali, że zostali ostrzelani podczas patrolowego obchodu granicy na odcinku wzdłuż leżących po stronie niemieckiej wiosek Osowa Sień i Dębowa Łęka. Nie mogli dotrzeć do swoich kolegów znajdujących się w Nowym Długiem, gdzie były obiekty urzędu celnego i Straży Granicznej, bowiem wioska, choć oddalona od granicy prawie dwa kilometry, znajduje się pod ostrym,

a bliskim ostrzałem i jest obrzucana granatami. Zgliński: „Byłem dowódcą plutonu Obrony Narodowej, który od lipca 1939 skierowany został do wsi przygranicznej Nowe Długie dla wzmocnienia osłony granicy. W nocy już 1 września zostaliśmy o godzinie 2.00 napadnięci przez uzbrojoną gromadę osadników, która w sposób ciągły szła od strony niemieckiej. Szczególnie rapastliwie atakowali nasze placówki graniczne, do których się wdarli. Mieliśmy bezwzględny rozkaz nieużywania broni. Zapadliśmy więc w ciemnościach, prowadząc rozpoznanie co do biegu wydarzeń, a łącznika posłałem do Leszna”.

Konwiński: „W sile jednej kompanii skierowani zostaliśmy 1 września 1939 w nocy krótko po godzinie 3.00 z Leszna do nadgranicznej wsi Nowe Długie w związku z meldunkami o zbrojnej napaści podjętej od strony niemieckiej. Po przybyciu pokazano mi dwóch rannych polskich żołnierzy, których odesłaliśmy do garnizonu, a po rozproszaniu wzmocnionej osłony wsi od strony granicy przystąpiliśmy do oględzin, wspólnie z funkcjonariuszami polskiego urzędu celnego i Straży Granicznej”.

Opis sytuacji jest zgodny w relacjach wszystkich trzech świadków, potwierdzają je dodatkowe zeznania stałych polskich mieszkańców tej okolicy przed byłą zielonogórską Okręgową Komisją Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (OKBZpNP): budynek celny zastano zdemolowany wewnątrz, elewacje nosiły ślady ostrzałów, polskie go-dło państwowe zdarte ze ściany i zniszczone leżało przed obiektem. Na przedpolach wsi znajdowano porzucone pistolety i granaty, analogicznych typów jak znajdujące się na wyposażeniu armii polskiej. Na granicy panowała cisza. Także w ciągu dnia, choć było to już po zbrojnym wystąpieniu Wehrmachtu, w okolicy panował spokój.

W związku z napadem na polską wieś przygraniczną dowództwo garnizonu w Lesznie skierowało wypad kawaleryjski na terytorium niemieckie poprzez Dębową Łękę do rogatek Wschowy. Wiedzano już o wybuchu wojny, tymczasem od strony niemieckiej nie obserwowano działań zaczepnych. Kawaleryjski rajd przeprowadził rozpoznanie. Na przedmieściu Wschowy, dokąd dotarł, zdarzenie upamiętnia współcześnie wzniesiony obelisk. Meldunki kawalerzystów stwierdziły m.in., że po stronie niemieckiej nie ma oznak ruchów frontowych, we wsi Dębowa Łęka i Osowa Sień sytuacja jest zwyczajna. Uczestnicy rajdu, pytani po latach mówili, że rzucający się w oczy budynek niemieckiego urzędu celnego w Dębowej Łęce nie zwracał uwagi żadnymi

zniszczeniami. Po latach też jakikolwiek inny przekaz dotyczący wydarzeń 1 września w tej okolicy nie potwierdzał, by cokolwiek zdarzyło się wokół niemieckiego obiektu celnego. Po prostu skłamano, że rozymsłnie i prowokacyjnie zaatakowane zostały polskie obiekty graniczne w Nowym Długiem, wiosce leżącej naprzeciw Dębowej Łęki¹⁶.

Równolegle i równie wielowątkowo prowadzono w zielonogórskiej OKBpNP badania dotyczące pobliskiej Osowej Sieni, gdzie trupem paść miał niemiecki celnik. W sąsiedzkich okolicach przedzielonych dawniej granicą państwową przeżyło po obu stronach wiele rodzin polskich. Fakt zgonu tego typu nie ukryłby się w podobnym środowisku. Wypytywani świadkowie dopiero z przypisu hitlerowskiej *Białej Księgi* dowiadawali się o zastrzelonym niemieckim celniku. Prokurator prowadzący śledztwo, dr Przemysław Mnichowski, w przypadku obu incydentów granicznych zweryfikował krzyżowo zachowane przekazy władz niemieckich w tym rejonie, gdzie zniszczenie urzędowego budynku i zgon od postrzału w trakcie służby urzędowego funkcjonariusza nie mogły nie pozostać bez śladu. Sprawdzone zostały wpisy w księgach stanu cywilnego, w rejestrach cmentarnych i nieodparcie nasunęła się konkluzja: w Osowej Sieni nie było żadnego incydentu, żaden celnik niemiecki nie postradał życia. Zaplanowana prowokacja nie doszła do skutku, ale prowokacyjne fałszerstwo zostało puszczone w świat¹⁷.

Trzeci z owych bardzo ciężkich incydentów granicznych przytoczonych przez Hitlera to Łupice z zastrzelonym celnikiem niemieckim. Tak, tu rzeczywiście był niemiecki trup. W zachowanych księgach urzędu stanu cywilnego Pfalzdorf figuruje akt zgonu nr 18/1 939/10 spisany 2 września 1939, stwierdzający, że Otto Richard Günther, syn Kurta, urodzony 6 stycznia 1905, z zawodu asystent celny, zmarł 2 września o godzinie 6.15 – jak dosłownie notuje dokument – „na skutek ran wojennych”.

W Łupicach budynek niemieckiego posterunku celnego znajdował się u wylotu wioski, około czterysta metrów od linii granicznej. W przeciwległej polskiej wsi Kaszczor zabudowania najbliższe granicy

¹⁶ Archiwum Oddziału IPN w Poznaniu, Akta OKBZpNP w Zielonej Górze, sygn. DS.-27/68.

¹⁷ P. Mnichowski, *Dywersyjna działalność niemieckiej mniejszości narodowej na zachodnim pograniczu międzywojennej Polski*, „Rocznik Lubuski”, t. XV, Zielona Góra 1989, s. 261-270.

znajdowały się w odległości około 1600-1800 metrów, w tym budynek polskiego urzędu celnego. Na podstawie zeznań polskich przedwojennych mieszkańców obu wiosek, m.in. Władysława Jańczaka, Brunona Metzgera, Anny Błajet – złożył się następujący obraz wydarzeń: krótko po północy 1 września 1939 z pobliskiego Ciosańca, niemiecka nazwa Ostlinde, skierowany został do ataku na polską wieś Kaszczor oddział hitlerowskiego Wehrmachtu. Pod osłoną nocy, z zachowaniem maskowania, uplasował się na skraju polskiej wioski i rozpoczął bezładny, ale zmasowany ostrzał zagród. Ze strony polskiej nie było żadnej zbrojnej odpowiedzi. Strzelanina trwała dłuższy czas, po czym niemiecki oddział wszczął odwrót gromadny wprost w obręb Łupic. Niemiecki celnik Günther, biorąc wycofujących się żołnierzy niemieckich za nadchodzącą do wsi jednostkę polską, rozpoczął z budynku niemieckiej placówki celnej ostrzał. Odpowiedziano mu ogniem i od tych kul padł śmiertelnie ranny. Taka jest prawda o trzecim bardzo ciężkim incydencie granicznym – niemiecki celnik padł, lecz ugodzony niemiecką kulą. Prowokacja spłynęła krwią, ale winowajcy i ofiara byli tej samej proveniencji, choć winą obarczono polską stronę¹⁸.

Jak wynika z przytoczonych źródeł, zarówno przedstawiciele rządu, jak i propaganda III Rzeszy starali się przekonać własną i zagraniczną opinię publiczną, że ostateczną i bezpośrednią przyczyną konfliktu zbrojnego między Niemcami a Polską były prowokacyjne incydenty graniczne przedsięwzięte przez Polaków. Prowokacje te uniemożliwiły, jak można przypuścić z oświadczeń strony niemieckiej, rozstrzygnięcie konfliktu pomiędzy obydwooma państwami w drodze pokojowej.

Wobec tego, że kierownictwo III Rzeszy przypisywało tak poważne znaczenie rzekomym prowokacjom granicznym, warto przyjrzeć się dokładnie, jak wyglądały one w rzeczywistości.

W niemieckiej *Białej Księdze* i w *100 dokumentach...*, jak już wspomniano, znajduje się materiał nr 470, stanowiący zestawienie meldunków o incydentach na granicy niemiecko-polskiej. W obydwu publikacjach dokument ten jest cytowany wraz z długim tytułem: *Zestawienie przedłożonych ministerstwu spraw zagranicznych urzędowych meldunków o poważnych incydentach granicznych na niemiecko-polskiej granicy pomiędzy 25 i 31 sierpnia 1939 r., sporządzone przez pracownika wydziału politycznego ministerstwa spraw zagranicznych.*

¹⁸ W. Lemiesz, *Niespokojne pogranicze*, Warszawa 1989, s. 24.

Zestawienie zawiera 44 incydenty graniczne wyliczone chronologicznie; na poszczególne dni przypadło: 25 sierpnia – 8, 26 – 4, 27 – 7, 28 – 5, 29 – 5, 30 – 4, 31 – 11 incydentów. Każda z sytuacji jest krótko opisana w osobnej pozycji. Dokument budzi pewne zastrzeżenia. Dziwne, że władze III Rzeszy zaczęły zwracać uwagę na incydenty graniczne dopiero 25 sierpnia 1939 r., tj. w dzień podpisania przez Wielką Brytanię i Polskę aktu o wzajemnej pomocy na wypadek wojny. Należy dodać, że – jak wynika z dokumentu zacytowanego pod numerem 457, 25 sierpnia 1939 r. Hitler, chcąc za wszelką cenę doprowadzić do zupełnej izolacji politycznej Polski, zaprosił siebie na rozmowę ambasadora brytyjskiego w Berlinie, sir Neville’a Hendersona, któremu zakomunikował o dokonaniu przez Polaków ubiegłej nocy, tj. z 24 na 25 sierpnia – 21 aktów prowokacji na granicy niemiecko-polskiej. Incydenty te dziwnym zbiegiem okoliczności nie zostały uwzględnione w zestawieniu nr 470.

Hitler w przemówieniu w Reichstagu mówił, że w nocy z 31 sierpnia na 1 września Polacy dokonali nowych 14 prowokacji, w zestawieniu zaś mowa jest o 11. Wielokrotne publiczne powoływanie się na polskie prowokacje graniczne nabiera specjalnego znaczenia w zestawieniu z innym dokumentem, którego treść stała się znana światu dopiero po wojnie. Chodzi o przemówienie wygłoszone przez Hitlera 22 sierpnia 1939 r. na odprawie wyższych dowódców w kwaterze w Obersalzbergu. Hitler powiedział wówczas: „Mój pakt z Polską miał na celu jedynie zyskanie na czasie (...). Obecnie okazja jest tak pomyślna, jak nigdy przedtem (...). Atak na Polskę i zniszczenie jej zacznie się w sobotę rano. Każę kilku kompaniom w polskich mundurach urządzić napad na Górnym Śląsku lub w Protektoracie. Jest mi obojętne, czy świat w to uwierzy. Świat wierzy tylko w sukces”.

Z powyższego dokumentu, jak i z szeregu innych wyraźnie wynika, że do konfliktu zbrojnego dążyła bynajmniej nie Polska, tylko właśnie Niemcy. Wywoływanie incydentów i prowokacji granicznych, które mogły posłużyć za casus belli, czyli powód do wojny, leżało nie w interesie Polski, lecz Niemiec, co zresztą bez ogródek zaznaczył Hitler w przytoczonej mowie.

Wkrótce po wrześniowej agresji hitlerowskiej, w drugiej dekadzie miesiąca, wobec aktywu i skupisk polskiej ludności rodzimej przeprowadzono specjalną akcję wyniszczającą. Większość czołowych działaczy aresztowano i zesłano do kacetów; byli pierwszymi Polakami

w Sachsenhausen i Buchenwaldzie. Obok sędziwych działaczy wywieziono młodzież harcerską. Wobec licznych rodzin równolegle wdrożono bezwzględne wysiedlenia w głąb Rzeszy, gospodarstwa i mieszkania skonfiskowano na rzecz niemieckich powierników. Dobrane gremium policyjno-administracyjne zajęło się planową i metodyczną likwidacją ogółu polskich organizacji i placówek, niszczeniem dokumentacji i pamiątek narodowej tożsamości. Społeczność polską, która lokowała swoje oszczędności w polskich bankach ludowych, ograbiono z przysłowiową niemiecką dokładnością.

Wkrótce wielu rodakom przyszło oddać życie za swoją wierność polskości przed plutonami egzekucyjnymi, pod gilotyną lub w męczeństwie obozowym. Hitlerowską agresję 1 września 1939 r. na Polskę poprzedziło łamanie postanowień wersalskich, represje na mieszkających w Niemczech Polakach, zbrodnie i prowokacje graniczne. Rozpoczynając atak na Polskę III Rzesza chciała zrzucić z siebie odpowiedzialność za rozpętanie wojny, która wkrótce miała ogarnąć niemal całą Europę.

Wydarzenia na pograniczu polsko-niemieckim w okresie międzywojennym miały istotny wpływ na sytuację po wybuchu wojny w 1939 r. Losy zamieszkałej ludności polskiej na obszarze III Rzeszy, tak jak terenach wcielonych, związane są z jej dyskryminacją i eksterminacją. Był to zemsta za niezłomną postawę, udział w powstaniach śląskich i wielkopolskim i za rozstrzygnięcia po I wojnie światowej.

Waldemar Taborski

SZPITAL WOJEWÓDZKI W ZIELONEJ GÓRZE
– DROGA DO SUKCESU
WYBRANE PRZYKŁADY ROZWOJU PLACÓWKI
W LATACH 1999-2009

Kiedy 10 lat temu objąłem funkcję dyrektora Szpitala Wojewódzkiego w Zielonej Górze, przyszło mi zmierzyć się ze stworzeniem czterech nowoczesnych oddziałów – radioterapii, stacji dializ, oddziału ratunkowego i neurochirurgii.

Powołanie do życia oddziałów najnowszej generacji, a także kształcenie personelu pielęgniarskiego na poziomie licencjatu było warunkami niezbędnymi do wykreowania Szpitala jako silnego ośrodka medycznego w zachodniej Polsce. Przystępując do realizacji zadań trudno było liczyć, że osiągniemy sukces bez odpowiedniego wsparcia finansowego. W 1999 r. Szpital osiągnął wynik ekonomiczny dodatni, później placówkę zaczął gnębić kryzys, dotyczący służbę zdrowia w całym kraju. Dobre rezultaty przyniosły działania naprawcze i organizacyjne, m.in. wprowadzenie rachunku kosztów. Od 2005 r. Szpital ponownie ma dodatni wynik finansowy.

Ambitne plany wymagały wykwalifikowanej kadry lub wykształcenia jej na miejsc, a także ogromnych środków finansowych – realizacja rozwoju radioterapii kosztowała ponad 40 milionów zł. Jeden z pierwszych w Polsce szpitalnych oddziałów ratunkowych powstał w 2001 r. W tym też czasie ruszył ośrodek zamiejscowy Akademii Medycznej we Wrocławiu, kształcący pielęgniarki na poziomie licencjatu. W 2004 r. otwarto najbardziej nowoczesną w owym czasie stację

dializ. Nowo wybudowany zakład radioterapii otwarto w 2006 r. Został wyposażony w dwa akceleratory liniowe, tomograf komputerowy, symulator oraz aparat do brachyterapii, element leczenia onkologicznego.

Najtrudniejszym zadaniem okazało się utworzenie nowoczesnego oddziału neurochirurgii, chociażby z tego powodu, że w szpitalu nie było ani jednego neurochirurga, lekarze tej specjalności najchętniej pracowali w ośrodków akademickich. Brakowało doświadczonych średnich kadr medycznych i podstawowego sprzętu. Położenie zielonogórskiego Szpitala – na zachodzie kraju, przy wielu trasach szybkiego ruchu, wobec zwiększającej się szybko liczby ofiar wypadków drogowych – wymagało szybkich działań. Na efektywne rozwiązanie palącej kwestii naciskali lekarze innych specjalności zabiegowych, zmuszeni udzielać pomocy rannym w wypadkach bez wsparcia neurochirurga. Po wielu rozmowach misję utworzenia oddziału otrzymał znany wrocławski ekspert, prof. dr hab. med. Jerzy Wroński. W ciągu paru miesięcy udało się stworzyć 3-osobowy zespół, w którym znalazł się również ortopeda specjalizujący się w chirurgii kręgosłupa. Oddział uzyskał akredytację na szkolenie specjalistów. Ze szpitalnego budżetu zakupiono aparaturę, m.in. narzędzia operacyjne, mikroskop operacyjny, kłamrę Mayfielda.

Bunkier Zakładu Radioterapii

Po kilku latach oddział okazał się zbyt mały dla dynamicznej neurochirurgii zielonogórskiej. Narodziła się koncepcja budowy nowego ośrodka. W 2002 r. funkcję ordynatora oddziału objął dr n. med. Paweł Jarmużek. Priorytetowy stał się rozwój neurochirurgii. Cztery lata później rozpoczęła się budowa Ośrodka Neurochirurgii i Neurotraumatologii ze środków własnych Szpitala. Niestety, zabrakło pieniędzy na kontynuację remontu. W 2006 r. placówka otrzymała 1,3 miliona zł z Rady Miasta Zielona Góra, co pozwoliło na realizację kolejnego etapu. Dopiero w 2009 r., dzięki przychylności Zarządu Województwa Lubuskiego oraz dofinansowaniu ośrodka z Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, udało się przyspieszyć i zakończyć budowę.

*Sala operacyjna Lubuskiego Ośrodka
Neurochirurgii i Neurotraumatologii (LONIN)*

W Lubuskim Ośrodku Neurochirurgii i Neurotraumatologii znajduje się 26 łóżek szpitalnych, w tym 5 intensywnego nadzoru, nowoczesne zaplecze dla personelu medycznego, mała sala konferencyjna. Zatrudnionych jest 6 lekarzy neurochirurgów oraz 19 bardzo dobrze przygotowanych pielęgniarek. Ośrodek wyposażony jest w nowoczesną aparaturę do operacji na centralnym układzie nerwowym, w tym tzw. neuronawigację, umożliwiającą precyzyjne operacje mózgu. Przez 10 lat od przekształcenia placówki w samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej zainwestowano prawie 100 milionów zł.

W listopadzie 2009 r. Minister Zdrowia podjął decyzję o utworzeniu w Szpitalu Wojewódzkim w Zielonej Górze Centrum Urazowego, jednego z trzynastu w Polsce, którego Lubuski Ośrodek Neurochirurgii i Neurotraumatologii jest ważnym ogniwem.

Włodzimierz Bogucki

LUBUSKA RODZINA KATYŃSKA W ZIELONEJ GÓRZE (CZ. II)

2004

17 stycznia w klubie „Skryba” odbyło się spotkanie opłatkowe. Uczestniczyli w nim: ks. bp Adam Dyczkowski, księża prałaci Konrad Herrmann, Zbigniew Stekiel, wiceprezydent Zielonej Góry Janusz Baran, żołnierze Wojska Polskiego z Sulechowa, Czerwieńska, Żagania. Wyśłuchano patriotycznego wystąpienia prezydenta J. Barana, kołęd wykonanych przez bp. Dyczkowskiego i wiersza Tadeusza Uragacza pt. *Czarny opłatek*:

*Czarnym opłatkiem się łamali
W noc wigilijną.
Dymił mróz
I gwiazda gasła nad Krymem,
Jakby na zawsze gasła już.
Lecz niczego nie przeculi,
Jakby wciąż jeszcze mieli czas
Na miłość, wiarę i nadzieję.
Sępem krążyła wokół straż.
A dzisiaj tylko ciężkie cienie
Przy naszych wigilijnych stołach
Siadają, każdy z dziurą w czaszce.
I milczą. Tylko cisza woła.*

W „Gazecie Lubuskiej” ukazała się notatka: „**W piątek, 5 marca** Lubuska Rodzina Katyńska złożyła hołd pomordowanym w 1940 r.

W kościele pw. Najświętszego Zbawiciela odprawiona została msza, potem przy Obelisku Katyńskim odbyło się spotkanie patriotyczne. Po przemówieniu poświęcono tablicę upamiętniającą deportację na Sybir. Rodziny zamordowanych złożyły władzom Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej rezolucję, w której domagały się m.in. ogłoszenia całej prawdy o Zbrodni Katyńskiej, odszkodowań i większej dbałości o cmentarz w Katyniu”.

Wieloosobowa grupa LRK ze sztandarem i flagami narodowymi uczestniczyła w mszy świętej oraz zgromadzeniu patriotycznym z okazji uchwalenia Konstytucji **3 Maja**.

4 czerwca odbyła się okolicznościowa sesja związana z 15-leciem powołania Komitetów Obywatelskich „Solidarność”. W Sali Dębowej Biblioteki Wojewódzkiej w Zielonej Górze cztery rzędy krzeseł zajęli członkowie Rodziny Katyńskiej.

W sierpniu ukazały się w prasie liczne artykuły o zbrodni katyńskiej. Powielono je i rozesłano wszystkim członkom LRK. W Zielonej Górze, Krośnie Odrz., Nowej Soli, Sulechowie, Żarach, Żaganiu rozdano 1000 sztuk. Poruszały tytuły: *Katyń przedawniony?*, *IPN bada Katyń*, *Za mało ofiar?*, *Katyń w polskich rękach*, *Katyń do Strasburga*, *Będzie śledztwo katyńskie*, *Brakuje katyńskich akt*.

Na zaproszenie Andrzeja Przewoźnika, przewodniczącego Rady Pamięci, Walk i Męczeństwa do Warszawy udał się prezes LRK. W trakcie spotkania red. Michał Iwanowski przekazał szokującą wiadomość, że nieznany sprawca przewrócił drewniany krzyż przy Obelisku Katyńskim na ul. Westerplatte w Zielonej Górze. Zatelefonowano do Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej co spowodowało, że pracownicy postawili krzyż na postumencie. Warto dodać, że postument jest zespawany z części szyn kolejki wąskotorowej подарowanej LRK przez zesłanych na Kołymę (ZSRR), którzy zamiast bagażu, bo niczego nie mieli, w workach przewozili po kawałku szyny.

9 października kolejny telefon z informacją, że krzyż został przewrócony i połamany. W „Gazecie Lubuskiej” ukazał się artykuł pt. *Skatowany pomnik: To nie byli zwykli złomiarze, to sataniści, dla których nie ma żadnej świętości*, rozpaczał prezes LRK. Symbol męczeństwa stojący przy ul. Westerplatte od 1993 r. był już wielokrotnie dewastowany. Miesiąc temu ktoś przewrócił i połamał kilkumetrowy krzyż przy Obelisku. Wcześniej bardzo często kradziono złożone tam wiązanki kwiatów. Jednak to, co stało się w nocy, zdaniem W. Boguckiego

„przekroczyło wszelkie normy przyzwoitości”. Wandale zerwali i ukradli wykonaną z brązu tablicę z napisem Katyń i próbowali odkręcić drugą, z podobizną Matki Boskiej. Nie zdążyli. Udało im się rozbić kwietnik, połamać kwiaty i czerwonym sprayem namalować na obelisku odwrócony krzyż (symbol satanistów – przyp. wł.).

W. Bogucki zawiadomił policję. Rzecznik Donata Wojnicz poinformowała, że wg kodeksu karnego sprawcy znieważenia pomnika zostaną ukarani grzywną lub ograniczeniem wolności. Straty oszacowano na 3 tysiące zł. Prezes LRK postanowił 11 listopada urządzić kwestę na rzecz odbudowania pomnika: „Tablicę umieścimy tak wysoko, aby żadnemu wandalowi nie chciało się tam sięgać”. Policja nie znalazła sprawców. Zawiódł system monitoringu, ponieważ na linii kamery umieszczonej na Centrum Biznesu stoją drzewa.

Trudno było ustalić datę przywrócenia nowego obelisku. Z pomocą przyszedł Wojciech Grygiel, właściciel zakładu kamieniarskiego, który sprzedał za niewielką sumę granitowy głaz o wadze 6 ton. Do demontażu zdewastowanego obelisku użyto dwóch dźwigów i dwie niskonpodwoziówki.

W „Gazecie Lubuskiej” z **10 listopada** ukazała się informacja: „Obelisk Katyński jest odnawiany. W ramach kwesty zebrano część pieniędzy na stan surowy pomnika”.

Wojewoda Lubuski zarządził, że Święto Niepodległości **11 Listopada** odbędzie się w Krośnie Odrzańskim. W skład delegacji z Zielonej Górze weszli członkowie LRK i harcerze ZHR. Na uroczystość przybył poseł IV kadencji Edward Daszkiewicz. Przenikliwie zimno nie rozproszyło gości: do oficjalnego zakończenia wszyscy przebywali na placu przed kościołem św. Jadwigi Śląskiej. Otrzymaliśmy podziękowanie od Wojewody i władz Krosna Odrzańskiego.

2005

2005 rok przywitaliśmy w noc sylwestrową. W Kronice zapisaliśmy wiersz ks. Jana Twardowskiego pt. *Bez kaplicy...*

*Jest taka Matka Boska
Co nie ma kaplicy
Na jednym miejscu pozostać nie umie
Przeszła przez Katyń
Chodzi zrozpaczona*

*Spotyka niewierzących
Nie płacze
Rozumie*

W styczniu obchodziliśmy 10-lecie naszej działalności. 22 stycznia przewidziano opłatek. Stan zdrowia nie pozwolił prezesowi Włodzimierzowi Boguckiemu uczestniczyć w tej uroczystości. Wśród gości zasiedli – płk Bogdan Kaliszczak, kierownik RZI, Czesław Fiedorowicz w imieniu pani prezydent Bożeny Ronowicz, Włodzimierz Gołębski z Komendy Miejskiej Policji i wspomagający LRK kapitan Andrzej Adamiak z Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze.

5 marca członkowie LRK uczestniczyli w mszy św. w Kościele Najświętszego Zbawiciela, a następnie w milczeniu zgromadzili się przy, odbudowywanym w wielkim trudzie, Obelisku Katyńskim. Główna bryła została posadowiona w bardzo trwały sposób, a w miejsce krzyża drewnianego ustawiono metalowy. Trzeba czołgu, by przewrócić obelisk.

2 kwietnia o godz. 21.37 cały świat obiegła wiadomość, że właśnie przestało bić serce największego z Polaków, Ojca Świętego, Jana Pawła II. Członkowie LRK uczestniczyli w modlitewnym czuwaniu, a odbudowywany Obelisk Katyński przykryto flagą narodową i kirem; flagi narodowe przy bocznych głazach zaopatrzone czarnymi wstążkami.

Zdobyliśmy artykuł dotyczący rozkazu śmierci z 5 marca 1940 oraz list ks. Z. Peszkowskiego do kapłanów z marca 2005. Dzięki życzliwości władz Zielonej Góry wykonaliśmy wiele odbitek i rozdaliśmy w różnych punktach miasta, osobom wchodzącym i wychodzącym z kościołów w Zielonej Górze.

List do Kapłanów w Roku Katyńskim 2005

Umiłowani Bracia w kapłaństwie!

Dzisiaj w Warszawie na Powązkach w kościele św. Karola Boromeusza, gdzie 17 lat temu zamordowano ks. Stefana Niedzielskiego, rozpocząłem ROK KATYŃSKI – obchody 65. rocznicy zbrodni ludobójstwa dokonanej na Narodzie Polskim Przez Sowietów.

Ksiądz Stefan Niedziela miał odwagę mówić na temat GOLGOTY WSCHODU, zgarniać Rodziny Katyńskie, urządzić miejsce pamięci przy kościele na cmentarzu Powązkowskim. Za to zapłacił życiem. Sprawa pozostała do dziś niewyjaśniona. Zginął na oczach stolicy, całego kraju – bezkarnie, i nikt nie miał odwagi upomnieć się o Niego.

Pragnąłem rozpocząć ROK KATYŃSKI w tym miejscu męczeńskiej śmierci naszego Brata w kapłaństwie, przywołując w tajemnicy Świętych Obcowania pamięć wszystkich kapłanów, którzy zginęli w Golgocie Wschodu. Szczególnie łączymy się w modlitwie z ks. Janem Leonem Ziółkowskim, ostatnim kapłanem Kozielska, a także ks. Michałem Pilipicą, skatowanym w Rzeszowie, a potem zamordowanym w lesie pod Głogowem w 1944 roku. Pamiętałem również o ks. Rudolfie Marszałku, chrystusowcu, kapłanie podziemia, harcerzu, zamordowanym 10 marca 1948 roku w więzieniu na Mokotowie. Do dzisiaj nie wiadomo, gdzie jest jego grób. Przywołałem w pamięci także ks. Michała Rapacza, zlikwidowanego przez tajny aktyw PRL-u. Otoczony przez zgraję komunistów został wyprowadzony z plebani sanktuarium na skraj lasu. Tam musiał z oprawcami kopać grób. Potem zabito go tymi łopatami i wrzuciono do dołu śmierci. Jest jednym z kandydatów na ołtarze.

Umiłowani Bracia Kapłani, proszę Was gorąco o więź serca i modlitwę, aby ROK KATYŃSKI – Rok Golgoty Wschodu 65. rocznicy zbrodni ludobójstwa był czasem wewnętrznego umocnienia dla naszego Narodu, ugruntowania i przekazania pamięci, aby zbrodnia nie została przemilczana, ale doczekała się sprawiedliwego osądu. Nie chcemy się mścić, ale nie wolno nam zrezygnować z prawdy, bo grozi nam, że zdradzimy naszą godność i tożsamość.

Do Was, Umiłowani Bracia, mam specjalną prośbę, abyśmy byli w łączności. Wiem, że u wielu z Was w rodzinach są osoby, które ucierpiały w GOLGOCIE WSCHODU albo zginęły, zostały zamordowane lub były wywiezione, a może do dzisiaj pozostają w Wschodzie. Napiszcie o nich, podajcie dane. Ważne jest, żebyśmy ocalili każdy ślad pamięci. Każda informacja jest cenna, bo może ocalić chociaż jedno ziarenko prawdy. Bądźcie w swoich parafiach świadkami i obrońcami prawdy.

Ojciec Święty Jan Paweł II podczas pielgrzymki Rodzin Katyńskich do Rzymu powiedział: „... codziennie modłę się za tych, którzy zginęli w Katyniu” (Jan Paweł II, 13 IV 1996).

Czyż nie jest to dla nas wyzwanie, abyśmy nie okaleczyli pamięci Narodu? Prosił nas o tę pamięć Ojciec Święty podczas pobytu w Polsce: kościół wspomina swoich męczenników w martyrologiach, nie można dopuścić do tego, ażeby w Polsce, zwłaszcza w Polsce współczesnej nie zostało odtworzone martyrologium narodu polskiego”. A w Wigilię 1993 roku wypowiedział doniosłą modlitwę: „Kłękamy przy nieznanym

mogiłach z tą świadomością, że zapłacili oni szczególną cenę naszej wolności. Dali – rzecz można – definitywny kształt tej wolności. Kłękamy zwłaszcza przy mogiłach katyńskich. Sprawa Katynia jest stale obecna w naszej świadomości i nie może być wymazana z pamięci Europy”.

Umiłowani, jeszcze jedna gorąca prośba, gromadźcie wokół siebie ludzi dotkniętych GOLGOTĄ WSCHODU. Organizujcie spotkania, wysyłajcie ich jako świadków do młodzieży, do szkół, na spotkania parafialne. To bardzo ważna sprawa, a tak zaniedbana. Najpierw prześladowana, a teraz wyciszana, jakby tej strasznej zbrodni, tej wielkiej ceny naszej wolności nie było.

Czekam z nadzieją na Wasze odpowiedzi, modlitwę i serce.

27 stycznia 2005, ksiądz prałat Zdzisław J. Peszkowski
Kapelan Rodzin Katyńskich i Pomordowanych na Wschodzie
„Nasz Dziennik”, 29-30 stycznia 2005

Rozkaz śmierci

Wśród wielu tragicznych dat II wojny światowej są te powszechnie znane jak 1 września – dzień ataku Niemiec na Polskę czy 17 września 1939 r. – agresja Związku Sowieckiego. Jednak historia tego okresu zna całe ciągi dat równie tragicznych, o których przez dziesięciolecia nie mówiło się w ogóle, a i obecnie mówi się o nich niewiele. Niewątpliwie taką datą jest 5 marca 1940 roku. Tego dnia Biuro Polityczne KC WKP(b) podjęło uchwałę, w której poleciło NKWD rozstrzelanie polskich jeńców wojennych. Pod uchwałą podpisał się Józef Stalin.

Rozkaz wymordowani polskich jeńców wojennych, głównie oficerów wojska polskiego, funkcjonariuszy policji państwowej, służby więziennej, urzędników, właścicieli ziemskich, nie był przypadkowy. Stanowił część zaplanowanej przez najeźdźców akcji przeciw Narodowi Polskiemu, która miała swój początek sierpniu 1939 roku, kiedy niemiecki minister spraw zagranicznych Joachim Ribbentrop i sowiecki komisarz Wiaczesław Mołotow podpisali tajny protokół do paktu o nie-agresji. Szczegóły akcji omówiono później, już po wybuchu wojny, na specjalnych konferencjach gestapo i NKWD w Zakopanem. Zagładę Polaków miało rozpocząć wyniszczenie inteligencji.

Rozstrzelanie jeńców wojennych miało odbyć się bez śledztwa, aktu oskarżenia i wyroku sądu. Jedyłą ich winą było to, że są Polakami.

Uchwała Stalina w sposób oczywisty była pogwałceniem prawa międzynarodowego, w tym konwencji haskiej z 1907 r. i konwencji genewskiej z 1929 r. NKWD bardzo szybko przystąpiło do wykonania polecenia najwyższych władz. Funkcjonariuszom, którzy mieli uczestniczyć w akcji rozładowania obozów (bo tak nazwano wymordowanie polskich oficerów), nadano awanse. W obozach specjalnych w Katyniu, Starobielsku i Ostaszkowie, a także w więzieniach w Mińsku, Charkowie, Chersoniu i Kijowie rozpoczęto przygotowywanie list śmierci. Organizowano wagony do transportu jeńców na miejsca straceń. Egzekucje rozpoczęły się na początku kwietnia 1940 r. Strzał w tył głowy – taki miał być koniec oficerów „pańskiej Polski”. 3 kwietnia z obozu w Koziełsku wywieziono do Katynia pierwszą grupę oficerów. Tego też dnia zostali rozstrzelani. Pierwsza egzekucja Polaków z obozu ostaszkowskiego miała miejsce 5 kwietnia w Miednoje. Tego samego dnia rozstrzelano pod Charkowem pierwszą grupę jeńców ze Starobielska. Łącznie Sowieci w 1940 roku zamordowali prawie 22 tysiące Polaków – jeńców wojennych, z czego 7300 osób było przetrzymywanych w więzieniach Mińska, Kijowa, Charkowa i Chersonia. Zgładzenie tysięcy niewinnych ludzi było za małą karą dla Polaków. Komisarz spraw wewnętrznych Związku Sowieckiego Ławrientij Beria wydał 7 marca 1940 r. dyrektywę w sprawie deportacji do Kazachstanu członków rodzin jeńców. Ale to już osobny rozdział tragedii Polaków.

Zbrodnia katyńska, mimo że upływa 65 lat od jej popełnienia, ciągle nie jest do końca wyjaśniona, ciągle nie ma wskazanych winnych, ciągle nie ma skruchy i żalu, ciągle nie mówi się o niej pełnej prawdy, bo czyż niefałszowaniem historii trzeba nazwać stanowisko Rosji, która nie chce uznać tej zbrodni za ludobójstwo? Rodziny Katyńskie chcą przebaczyć, tylko nie wiedzą komu. Czy do prawdy przybliży nas śledztwo prowadzone przez Instytut Pamięci Narodowej? Miejmy nadzieję, że tak się stanie, i to niebawem.

Dariusz Pogorzelski

Każdy dzień i każda godzina po 5 marca to czas na wagę złota w Rodzinie Katyńskiej. Przecież **13 kwietnia** niedługo, a na rocznicę drugiej deportacji do ZSRR Polaków zamieszkujących Kresy Wschodnie II RP, na odkopanie grobów w Katyniu w 1943 roku, na rocznicę

ujawnienia 13 kwietnia 1999 r. informacji, że zbrodni w Katyniu dokonało NKWD – obelisk winien być gotowy. Poślizg w czasie został usprawiedliwiony.

Uroczystości odsłonięcia nowego obelisku pod patronatem Prezydenta Miasta Zielona Góra Bożeny Ronowicz zaplanowano na 22 kwietnia. „Gazeta Lubuska” z 21 kwietnia w artykule pt. *Uroczystości Katyńskie* napisała: „Jutro o godz. 17.00 rozpoczną się uroczystości przy Obelisku Katyńskim. Po odegraniu hymnu państwowego i wspólnej modlitwie nastąpi odsłonięcie nowego obelisku i jego poświęcenie. Przypominamy, że w tym miejscu od wielu lat stał krzyż i był kamień. Ale jesienią ubr. wandale zniszczyli te pamiątki. W czasie jutrzejszego spotkania słowa o Zbrodni Katyńskiej i deportacji Polaków wygłoszą Tadeusz Dzwonkowski i Jan K. Stawiarski. O swoich ojcach zamordowanych w Katyniu opowiedzą – Urszula Jaraszkiewicz i Bohdan Filutowski. Uroczystość zakończy apel poległych i hymn *Boże, coś Polskę*”.

22 kwietnia wartę honorową przy obelisku pełnili żołnierze 5. Pułku Artylerii w Sulechowie. Licznie zgromadziło się społeczeństwo, przedstawiciele władz Zielonej Góry z panią prezydent Bożeną Ronowicz. Na uroczystość przybył bp ordynariusz Adam Dyczkowski, księża prałaci Konrad Herrmann i Zbigniew Stekiel, przedstawiciele Urzędu Wojewódzkiego i Starostwa Powiatowego, młodzież harcerska; wspinała orkiestra wojskowa z Żagania i kompania honorowa. Tablicę odsłaniała prezydent Bożena Ronowicz oraz członkowie LRK, Bożena Ziomek, Edward Daszkiewicz, Włodzimierz Bogucki. Aktu poświęcenia dokonali księża Herrmann i Stekiel. Bp Dyczkowski stwierdził, że w takim tempie, jak odbudowa obelisku, powinna nastąpić odbudowa prawdy materialnej o Katyniu, prawdy o śmierci naszych wspinałych Rodaków, którzy życie oddali Ojczyźnie. Urszula Jaraszkiewicz, córka płk. WP Mieczysława Ornatowskiego, przekazała obecnym opis przeżyć, które jako dziecko zarejestrowała o swoim ojcu. Na jego powrót czekała bardzo długo, dopiero w 1992 r. dowiedziała się, że ojciec został zamordowany w Katyniu. Tadeusz Słomiński powiedział o swoim bracie, który również zginął w Katyniu. Wspomnienia członków LRK podsumował prezes: „Wraz z naszymi wspinałymi żołnierzami, policjantami i innymi jeńcami rozstrzelanymi przez NKWD zamordowano również prawdę, ale prawdy rozstrzelać nie można. Ona powinna i musi ujrzeć światło dzienne, a my cierpliwi czekając będziemy czynili swoje powinności”.

Okolicznościowy apel poległych zakończyła salwa honorowa. Należy podkreślić szczególne zasługi, pomoc i zrozumienie generałów Wojska Polskiego, Pawła Lamli, Waldemara Skrzypczaka i dr. Mirosława Rozmusa, którzy usilnie wspomagają Rodzinę Katyńską.

Jesteśmy zmęczeni. Na myśli mamy nadwątłone zdrowie członków Zarządu, brak środków finansowych. Podeszły wiek i choroby towarzyszące starzeniu się uszczuplają zasoby osób kierujących Stowarzyszeniem LRK. Ale pozostało do spełnienia zadanie: jeśli zostajesz sam na polu działania, wykonuj swoją pracę. I prosz Pana Boga w modlitwie o wytrwanie.

Gerard Nowak, dyrektor Regionalnego Centrum Animacji Kultury, uzgodnił nową formę uroczystości patriotycznych. Chodziło o to, aby możliwie jak największej grupie osób starszych, przedstawicielom władzy i zaproszonym gościom zabezpieczyć miejsca siedzące. Z pomocą przyszedł prezes Centrum Biznesu i naczelnik Wydziału Spraw Obywatelskich, Andrzej Sokół.

15 września odbyło się rocznicowe spotkanie religijno-patriotycznego związane z agresją sowiecką na Polskę w 1939 r. Po raz pierwszy w godzinach wieczornych. Wolny czas wykorzystaliśmy na pisanie artykułów bądź informacji do różnych czasopism, gazet, dzienników, telewizji. Msza święta odprawiona została o godz. 18.30. Zgromadzenie poprzedzone odegraniem hymnu państwowego rozpoczęło o 19.15. Słowo wstępne wygłosił prezes LRK, okolicznościowe przemówienia prof. Jan K. Stawiarski oraz prof. Bogdan Biegalski. Kierownik Delegatury UW udekorował medalami *Pro Memoria* siedmiu członków LRK. To prawdziwe święto dla Rodziny Katyńskiej i radość odznaczonych.

Październik przeznaczaliśmy na uporządkowanie i drobne remonty Obelisku Katyńskiego oraz monumentu Golgota Wschodu na cmentarzu komunalnym w Zielonej Górze. Prezes LRK od wielu tygodni ubiegał się o energię elektryczną, aby 1 i 2 listopada wieczorem podświetlać krzyże betonowe na monumencie Golgota Polski.

1 listopada pierwsze znicze zapalono już o 7 rano; do wieczora przy Obelisku Katyńskim płonęły setki zniczy. Podobnie przy orle oraz monumencie Golgota Polski, który składa się z 15 głazów i 15 krzyży. W odległości kilku metrów od monumentu posadowione są trzy groby symboliczne, pierwszy z nich przypomina tych, których miejsca pochówku są nieznane, a niewątpliwie zginęli w łagrach i więzieniach ZSRR, drugi upamiętnia tych, których groby nie istnieją, bowiem w znakomitej

większość zwłoki zostały spalone w krematoriach faszystowskich Niemiec, trzeci grób mówi o grobach Polaków walczących w Europie, Afryce, Azji, którzy ginęli oddając swoje życie „za naszą i waszą wolność”. Te symboliczne groby wymagają dokończenia i opisu, ale odwiedzający cmentarze czczą je, składają kwiaty i palą znicze.

Obchody Święta Niepodległości **11 Listopada** odbyły się w Gorzowie Wlkp. Uczestniczyła w nich Lubuska Rodzina Katyńska.

2006

*Znak Lasów Katyńskich. Za sosen zasłoną
Od psalmu wystrzałów runął cały świat
Każda mogiła mówi, że przyjaźń
Gdy ja wiem, czyje kule w moje czaszce tkwią
Każda mogiła mówi nie drwijcie, że miłość
powstanę z mogiły i wskażę na ręce pobrudzone krwią*

Maria Szczepankowska

Siły naszego Stowarzyszenia zmniejszają się. Znaleźliśmy sposób na te zjawiska. Członkowie LRK mają powinność zachęcić swoje dzieci i wnuki do wstępowania w szeregi Rodziny Katyńskiej bez obowiązku wpłacania składek członkowskich. Ich zadaniem powinna być społecznie użyteczna działalność, np. trzy godziny w miesiącu.

Dzięki uprzejmości zdobyliśmy z Urzędu Miasta orła wykonanego z materiału plastycznego, a nieco później orła w lepszym wykonaniu i potrójnie większego.

21 stycznia uczestniczyliśmy w opłatkowym spotkaniu. Salę Witrażową w Muzeum Ziemi Lubuskiej użyczył nieodpłatnie Andrzej Toczewski. W spotkaniu uczestniczył gen. policji Andrzej Gorgiel, współzałożyciel LRK w Zielonej Górze, ksiądz dziekan płk Stanisław Szymański, kapelan 11. LDKPanc, prof. Marian Miłek, rektor PWSZ w Sulechowie, płk Bogdan Kaliszczak, kierownik RZI, komendant Wojewódzkiej Straży Pożarnej Waldemar Michałowski, dowódca 5. Pułku Artylerii w Sulechowie, płk Sławomir Owczarek, ks. Konrad Herrmann.

W trakcie spotkania dokonaliśmy oceny sytuacji. Stwierdziliśmy, że w minionym roku odeszli na wieczną służbę społeczną śp. Ewa Demecka-Rutkowska, Kazimierz Bułat, Piotr Wołuń. W skład Zarządu wybrany został Stanisław Baran jako wiceprezes i Roman Zaręba jako

członek. Zebrani wysłuchali propozycji prezesa W. Boguckiego o pozyskanie dla Zielonej Góry krzyża *Virtuti Militari*.

Rocznice rozkazu stalinowskiego z 5 marca 1940 uczciliśmy udziałem w mszy świętej, która odbyła się o godz. 12.00 w Kościele pw. Najświętszego Zbawiciela. W czasie mszy okolicznościowe pieśni wykonywali członkowie chóru „Moderato” z Uniwersytetu Trzeciego Wieku pod dyрекcją Bernarda Gruby. O 13.00 przed Obeliskiem Katyńskim odbyło się zgromadzenie patriotyczne. Wspaniały referat wygłosiła Bożena Ronowicz, prezydent Zielonej Góry. W uroczystości uczestniczyła szczególnie liczna grupa młodzieży ZHR, której przewodniczył franciszkanin, ojciec Piotr. Liczne poczty sztandarowe świadczyły o utożsamianiu się z Rodziną Katyńską i z organizowanymi przez nią rocznicowymi spotkaniami patriotycznymi. Obelisk przykryły liczne wieńce i wiązanki kwiatów.

9 kwietnia w garnizonie Żagań odbyły się wojewódzkie obchody 66. rocznicy Zbrodni Katyńskiej. Organizatorami obchodów byli pełniący obowiązki Dowódcy 11. Lubuskiej Dywizji Kawalerii Pancernej, gen. dyw. Paweł Lamla, Dziekan Śląskiego Okręgu Wojskowego, ks. płk Stanisław Szymański oraz prezes Lubuskiej Rodziny Katyńskiej, Włodzimierz Bogucki.

Uroczystości rozpoczęły się mszą w intencji ofiar Katynia, którą celebrował Dziekan ŚOW ks. płk Stanisław Szymański. W mszy udział wzięli m.in. Wojewoda Lubuski Marek Ast, p.o. dowódcy 11. LDKPanc gen. bryg. P. Lamla, dowódca 34. BKPanc gen. bryg. Zdzisław Antczak, przedstawiciele Lubuskiej Rodziny Katyńskiej z prezesem W. Boguckim na czele. W mszy uczestniczyli przedstawiciele władz miasta i powiatu żagańskiego, poczty sztandarowe stowarzyszeń kombatanckich oraz żagańskich szkół. Po mszy wszyscy spotkali się na kolejnej części obchodów na placu Gen. Maczka, gdzie po okolicznościowych wystąpieniach odbył się apel poległych ku czci Ofiar Katynia. Kompanię honorową dywizji wystawiła 34. Brygada Kawalerii Pancernej w asyście orkiestry dywizyjnej. Uroczystości zakończyły się odśpiewaniem hymnu *Boże coś Polskę*.

14 czerwca członkowie LRK uczestniczyli w Nowej Soli w odsłonięciu pomnika poświęconego zesłańcom na Sybir. Wspaniale zorganizowana uroczystość religijno-patriotyczna dzięki aktywności i poświęceniu p. Danuty Cygan, prezes Koła Sybiraków w Nowej Soli. Sztandar Rodziny Katyńskiej i delegacja były szczególnie życzliwie przyjęte.

„Katyniacy” uczestniczyli we wspólnym obiedzie zorganizowanym przez Związek Sybiraków w Zespole Szkół Gastronomicznych w Nowej Soli.

15 sierpnia przedstawiciele LRK zaproszeni zostali do Żagania na święto Wojska Polskiego. Obecni byli gen. bryg. dr Mirosław Rozmus, gen. broni Waldemar Skrzypczak, gen. dyw. Paweł Lamla i korpus oficerski. Rodzinę Katyńską reprezentował Zarząd.

17 września LRK zorganizowała patriotyczne spotkanie związane z 67. rocznicą napaści ZSRR na Polskę. Miejskowa prasa donosiła w artykule pt. *Pamięci ofiar Katynia i Sybiraków. Smutna rocznica*: „Bez wypowiedzenia Armia Czerwona zajęła polskie ziemie wschodnie. Zaczęły się aresztowania i wywózki Polaków na Sybir do obozów zagłady. Przez wiele powojennych lat nie wolno było mówić, że tysiące Polaków poniosło śmierć w Kazachstanie, zginęły w tajdze. W niedzielę LRK i Zarząd Koła nr 8 Związku Sybiraków w Zielonej Górze organizują mszę św. W intencji ofiar tej strasznej zbrodni o godz. 10.00 w kościele pw. Najświętszego Zbawiciela, po której nastąpi poświęcenie nowej tablicy i złożenie wiązanek kwiatów”. W uroczystości uczestniczyli: wiceprezydent miasta Janusz Lewicki, zastępca komendanta policji miejskiej w Zielonej Górze podinspektor Piotr Puchała, poseł Czesław Fiedorowicz, prof. Marian Eckert, współzałożyciel LRK, członkowie Związku Sybiraków oraz Rodziny Katyńskiej, poczty sztandarowe szkół zielonogórskich i ZHP. Ks. prałat K. Herrmann pobłogosławił tablicę informacyjną, na której znajdowały się fotogramy związane ze Zbrodnią Katyńską. Tadeusz Słomiński, wiceprezes LRK, otworzył wystawę fotogramów.

W październiku wiceprezydent miasta Zielonej Góry J. Barczak wręczył gen. 11. LDKPanc Waldemarowi Skrzypczakowi oraz ks. dziekanowi płk. Stanisławowi Szymańskiemu dyplomy uznania oraz legitymacje honorowych członków LRK.

Zaplanowaliśmy upamiętnienie **bitwy pod Kockiem z 5 października 1939**. Założenia nasze przewidywały zorganizowanie uroczystości w Krośnie Odrz., bowiem w czasie kwietniowych uroczystości w Żaganiu dowódcy 5. Kresowego Batalionu Saperów ppłk. Janowi Pajestce wręczono obraz Matki Bożej Katyńskiej z założeniem, że będzie ona umieszczona, odsłonięta i poświęcona w krośnieńskim kościele garnizonowym. Nad całością sprawy czuwał wiceprezes LRK Tadeusz Słomiński, a ogólny nadzór sprawował prezes W. Bogucki.

Realizacja programów często spotyka się z przeszkodami. W stosownym dniu prezes LRK udał się do Żagania, aby omówić szczegóły uroczystości w Krośnie Odrz. Dowiedział się wtedy, że wojsko 11. LDKPanc uczestniczy w ćwiczeniach NATO pod kryptonimem „Anaconda”. Jedynym wyjściem był kontakt z dowódcami tej dywizji. Efektem telefonicznej rozmowy z gen. dywizji W. Skrzypczakiem i gen. bryg. P. Lamłą była natychmiastowa pomoc. Stosownym rozkazem przygotowani zostali ci, którzy znajdowali się w koszarach jednostek podległych 11. Dywizji. Ciężar uroczystości miał przejąć dowódca Batalionu Saperów w Krośnie. Żołnierze tego batalionu szybko odzyskali siły po manewrach i wzięli udział w części wojskowej na placu alarmowym swojego pułku. Mszy św. przewodniczył ks. major Jerzy Niedzielski, uczestniczyli Sybiracy, młodzież szkolna, harcerze, delegacja studentów z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie z rektorem, prof. M. Miłkiem, delegacja alumnów z Wyższego Seminarium Duchownego w Gościkowie-Paradyżu. Za namową prezesa LRK ppłk J. Pajestka zainscenizował pobojowisko pod Kockiem. Wśród ściętych drzew sosny, wierzby, brzozy leżały przewrócone wozy i ładownice. Żołnierze udający rannych stworzyli kapitalną scenę.

Pod koniec października dowiedzieliśmy o zmianach na stanowisku dowódcy 11. LDKPanc. Gen. dyw. Waldemar Skrzypczak awansowany został na dowódcę wojsk lądowych Wojska Polskiego i rychłym awansem na gen. broni, a Paweł Lamla, gen. 10. Brygady Kawalerii w Świątoszowie objął dowodzenie 11. Dywizją. Ci wspaniali dowódcy są oddani tematyce katyńskiej, za co należy im się szczególne uznanie.

W wojskowych uroczystościach przekazania dowództwa 11. Lubuskiej Dywizji Kawalerii Pancernej w Żaganiu generałowi P. Lamli uczestniczył poczet sztandarowy LRK.

W czasie spotkań kameralnych przekazaliśmy najserdeczniejsze gratulacje generałom W. Skrzypczakowi i P. Lamli, zapewniliśmy, że związani jesteśmy od młodości z mundurem wojskowym naszych ojców i krewnych zamordowanych przez NKWD w 1940 r. Wymienieni panowie generałowie zapewnili o zainteresowaniu tematyką, jaką realizuje Lubuska rodzina Katyńska, obiecali pomoc przy organizacji uroczystości, podczas których czci się pamięć o najwspanialszych Synach Narodu Polskiego.

6 listopada uroczystie umieszczono obraz Matki Bożej Katyńskiej w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie, z którego

korzystają żołnierze i dowódcy 5. Pułku Artylerii w Sulechowie. Do uczestnictwa w uroczystości zgłosił się Starosta Zielonogórski, Krzysztof Romankiewicz. W godzinach wieczornych odbyła się msza św. celebrowana przez ks. prałata kan. Antoniego Mackiewicza i koncelebrowana przez ks. mjr. Jerzego Niedzielskiego. Po mszy pododdziały pułku udały się na teren jednostki na uroczysty capstrzyk. Przemówienia wygłosili dowódca 5. Pułku Artylerii w Sulechowie, płk Jarosław Mrowiec, starosta Krzysztof Romankiewicz, prezes LRK Włodzimierz Bogucki. Na terenie jednostki wojskowej jest obelisk, który symbolizuje historię pułków artylerii z minionego okresu. Nad nim widnieje zrywający się do lotu orzeł. Obok ustawiony i podświetlony orzeł LRK, co dało wspaśniały efekt. Uroczystość zakończyła wojskowa grochówka serwowana pod namiotami.

W Gorzowie Wlkp. odbyły się uroczystości Święta Niepodległości, na które udali się: Roman Zaręba, Alicja Badacz, Ludmiła Wojciechowska, a w Zielonej Górze ze sztandarem wystąpili: prezes LRK Włodzimierz Bogucki, Zbigniew Krynicki i Władysław Starczewski.

2007

Rok 2007 rozpoczęliśmy od spotkania z ks. prałatem prof. Zdzisławem Peszkowskim w jego skromnej siedzibie przy ul. Dziekania 1. Zamierzaliśmy dyskretnie pobrać rozmiary sutanny, ale ks. Peszkowski zorientował się, o co idzie i zaoponował; powiedział, że w wyświechtanej sutannie czuję się bardzo dobrze, a każdy grosz, jakim dysponuje, przeznaczają na wydawnictwa, przejazdy i osobiste skromne potrzeby, bowiem nie ma wymagań. „Jestem ciągle żołnierzem, kapłanem i spełniam swoją powinność, jaką jest posłannictwo z woli Najwyższego.”

Ksiądz Peszkowski prosił o dalsze aktywne działanie w województwie lubuskim oraz o przekazywanie informacji innym stowarzyszeniom o formach i organizacji uroczystości religijno-patriotycznych. Jak powiedział, nie wszędzie w kraju Rodziny Katyńskie wypełniają swoje powinności, a to zależy m.in. dobrej woli i zaangażowania osobistego. Wyraził żal, że są Rodziny Katyńskie, które mimo znacznej liczebności do tej pory nie mają sztandaru. Budujący jest przykład Zielonej Góry. To ważne, aby do Charkowa na budowany tam cmentarz wojskowy zamiast jednej osoby pojechało ze sztandarem trzech chorążych. „Pamiętam – mówił ks. Peszkowski – że właśnie sztandar Lubuskiej Rodziny Katyńskiej w czasie wizyty u Ojca Świętego został przez

Jego Świątobliwość namaszczone i uznany. Jan Paweł II mówił, że docenia istnienie sztandaru nie w bogactwie, w złocie i srebrze, ale w skromności, w której główne miejsce zajmuje podobieństwo Matki Bożej Katyńskiej i Legionowy Orzeł’.

Ks. Z. Peszkowski podziękował za częste rozmowy telefoniczne z Zielonej Góry i oświadczył, że dla naszej Lubuskiej Katyńskiej Rodziny przeznaczy czas o każdej porze dnia i nocy. Wydał polecenie sekretarce, aby bezwzględnie łączyła rozmowy z Zieloną Górą, gdyż są to chwile twórcze dla obu stron. Na pożegnanie zapewnił, że w miarę sił i poprawy zdrowia przybędzie jeszcze do Zielonej Góry, bowiem uroczystość poświęcenia obrazu Matki Bożej Katyńskiej na Obelisku w centrum miasta zapamiętał szczególnie. Za wzór innym stowarzyszeniom polecił sesję dobrze zorganizowaną przez Uniwersytet Zielonogórski i Lubuską Rodzinę Katyńską. Szczególnie dziękował za wspaniałą wystawę oraz tłumy – jak się wyraził – młodzieży szkolnej, na której nam, starszemu pokoleniu, powinno zależeć najbardziej. Program, jaki zarysowaliśmy na rok 2007, uznał za stosowny, chociaż miał obawy, czy wobec trudnej sytuacji – braku lokalu, braku środków pieniężnych w budżecie, nie będzie przeszkód w realizowaniu zamierzeń. „Będę modlił się, aby wszystko, co zamierzacie, zostało spełnione” – mówił.

13 stycznia LRK zorganizowało uroczysty opłatek w klubie „Skryba” w Urzędzie Marszałkowskim. W spotkaniu uczestniczył nowo wybrany Marszałek Lubuski, Krzysztof Szymański, ks. bp ordynariusz Adam Dyczkowski, kapelan RK ksiądz płk Stanisław Szymański, ks. Konrad Herrmann, kapelan 11. Dywizji z Żagania, komendant miejski policji Andrzej Twardowski oraz dowódcy Pułku Artylerii w Czerwieńsku i w Sułechowie. Korzystając z okazji, iż zebrało się więcej niż połowa członków LRK, po uroczystości opłatkowej odbyło się walne zebranie, na którym omówiono założenia na 2007 r. Podkreślono potrzebę uaktywnienia zobowiązanych do płacenia składek członkowskich, wobec trudnej sytuacji zadłużeń Stowarzyszenia z tytułu najmu lokalu przy ul. Ptasiej, niezapłaconych rozmów telefonicznych i innych.

W skład Zarządu dokooptowano kol. Henryka Fiszerę i powierzono obowiązki wiceprezesa. Zaakceptowano również przyjęcie kol. Leszka Urbana jako sekretarza, który będzie pełnić tę funkcję na równi ze Zbigniewem Krynickim, a na skarbnika kol. Władysława Starczewskiego. Zarząd został zobowiązany do negocjacji w sprawie korzystania z pomieszczenia Rady Kombatantów i Osób Represjonowanych.

5 marca zgromadziliśmy się przy Obelisku Katyńskim i wystawiliśmy fotogramy związane ze Zbrodnią Katyńską. Spotkanie poprzedziła msza św. w kościele pw. Najświętszego Zbawiciela. Obecni byli uczniowie Gimnazjum nr 1 z dyrektorem, mgr. Romanem Łuczkiewiczem. Przechodnie słuchali wystąpień, śpiewali pieśni religijno-patriotyczne.

13 kwietnia przy Obelisku Katyńskim na ul. Bohaterów Westerplatte odbyło się spotkanie religijno-patriotyczne. Dzięki pomocy Urzędu Miasta ustawiono 120 krzeseł dla osób starszych oraz przedstawicieli władz. W zgromadzeniu uczestniczyła kompania honorowa 5. Pułku Artylerii w Sulechowie oraz orkiestra wojskowa z Żagania. Na uroczystości obecni byli: Wojewoda Lubuski Wojciech Perczak, Marszałek Lubuski Krzysztof Szymański, Prezydent Zielonej Góry Janusz Kubicki i Wioletta Haręźlak, Starosta Powiatowy Edwin Łazicki, stały gość ks. bp ordynariusz Adam Dyczkowski oraz ks. kanonik Eugeniusz Jankiewicz.

Słowo wprowadzające do uroczystości wygłosił prezes Włodzimierz Bogucki. Stanisław Bała, wiceprezes LRK mówił o 13 kwietnia, tj. rocznicy drugiej deportacji Polaków z terenu Kresów Wschodnich II RP, rocznicy odkopania przez Niemców grobów w lesie Kosogory (Katyń), rocznicy przekazania przez Agencję TASS (13 kwietnia 1991) wiadomości o przyznaniu się przez Federację Rosyjską, że Zbrodni Katyńskiej dokonało NKWD, a nie jak przez 50 lat utrzymywano – Niemcy.

Okolicznościową modlitwę zmówił ks. E. Jankiewicz, a na prośbę prezesa LRK odmówił Ojciec Nasz, Zdrowaś Mario i Pod Twoją obronę w intencji żołnierzy pełniących obowiązki w ramach sił ONZ na Bałkanach, służących w Iraku, gdzie aktualnie na kolejnej zmianie dowodzi gen. dywizji Paweł Lamla z Żagania, oraz w akcjach militarnych w Afganistanie. Prezes LRK po modlitwie dodał, iż wierzy, że generał Paweł Lamla wróci zdrów wraz z wszystkimi podwładnymi oficerami i żołnierzami, co przysiągł m.in. podczas uroczystości pożegnania z 11. LDKPanc przed wyjazdem do Iraku.

Sekretarz LRK Leszek Urban odczytał list skierowany do prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina. Prezes LRK stwierdził, że jest to drugi list oraz że LRK każdego roku będzie kierowała listy do prezydenta RP oraz prezydenta Rosyjskiej Federacji, aby ostatecznie wyjaśnić zbrodnię w Katyniu, a władzom Polski przekazać dokumenty

dotąd uznane za tajne. Z magnetofonu odtworzono przesłanie ks. Z. Peszkowskiego.

Okolicznościowy apel poległych odczytał przedstawiciel JW z Sulechowa. Kompania honorowa oddała salwę. Uczestnikom zgromadzenia zostało wręczone opracowanie Wydawnictwa „Karta” w Warszawie o zbrodniach sowieckich popełnionych na narodzie polskim.

Przed zakończeniem zgromadzenia jeszcze raz głos zabrał prezes W. Bogucki. Zapytał, czym wytłumaczyć absencję młodzieży szkolnej? W Zielonej Górze jest parę tysięcy studentów studiów stacjonarnych, wieczorowych i zaocznych, dwie organizacje harcerskie, w tym Związek Harcerstwa Polskiego, który siedzibę Chorałwi i Hufca ma dosłownie 20 m od Obelisku Katyńskiego, a również niedaleko siedzibę ma Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Obydwie organizacje były odpowiednio wcześniej poinformowane, a komendantom przekazano zaproszenia niezależnie od ustnych rozmów przeprowadzonych przez członków Zarządu LRK. Dzisiaj, jak nigdy dotąd, nie widać mundurków harcerskich, w które ubrana jest młodzież tych organizacji. Być może harcerze są w grupie młodych ludzi? Po złożeniu wiązanek kwiatów przez prezydenta miasta, wojewodę lubuskiego i marszałka odśpiewano przy akompaniamencie orkiestry Rotę *Nie rzucim ziemi*.

27 lipca jest Świętem Policjanta. Każdego roku wizytę kurtuazyjną komendantowi policji składają przedstawiciele Rodziny Katyńskiej. W tym roku delegację LRK przyjął komendant miejskiej policji inspektor Andrzej Twardowski, któremu prócz życzeń dla Garnizonu Zielonogórskiego złożono gratulacje w związku z jego awansem do stopnia inspektora. Podziękowanie złożono komendantowi z prośbą o jego przekazanie funkcjonariuszom służby ruchu drogowego, którzy biorą udział a we wszystkich organizowanych dotąd uroczystościach poprzez organizowanie warty, pilnowanie wyznaczonych miejsc dla ruchu określonego, a także udzielanie niezbędnej rady i pomocy.

Zaplanowane wcześniej na **17 września zgromadzenie patriotyczne** związane z 68. rocznicą agresji sowieckiej na Polskę po uzgodnieniu ze Związkiem Sybiraków przesunięto na inny termin. Związek Sybiraków w swoim programie przewidywał umieszczenie na cmentarzu komunalnym w Zielonej Górze tablicy pamiątkowej poświęconej zesłańcom na Sybir w latach 1940-1941. W uroczystości, o której mowa, wzięły udział organizacje kombatanckie z pocztami sztandarowymi, młodzież szkolna, harcerze, kompania honorowa Wojska Polskiego z Czerwień-

ska. Wśród gości obecni byli ks. bp ordynariusz Adam Dyczkowski, rektor UZ, prof. Czesław Osekowski, prof. Jan Konrad Stawiarski. Odświeżenia i poświęcenia tablicy pamiątkowej dokonał ks. bp A. Dyczkowski. Przemówienia okolicznościowe o Syberii wygłosili prof. Cz. Osekowski, Jan K. Stawiarski. Za przyzwoleniem prezesa Oddziału Związku Sybiraków w Zielonej Górze, Łucji Czyrskiej głos zabrał Włodzimierz Bogucki, prezes LRK. Powiedział m.in.: „jako prezes LRK w uroczystości uczestniczę jako zaproszony gość, ale czuję się również gospodarzem, bowiem 10 m od miejsca, gdzie stoimy, posadowiony jest monument Golgota Wschodu, na którym widnieją krzyże, w tym kilkumetrowe z napisem Golgota Polski. Na monumencie umieszczone są nazwy miejscowości na Syberii, gdzie Sowietów w 1940 i 1941 r. deportowali Polaków uznanych za wrogów ludu. Są też napisy mówiące o kaźniach dokonanych na oficerach, policjantach, inteligencji. Tych, którzy zginęli wlicza się do tzw. strat bezpowrotnych. Poza tym rozstrzelanie lekarzy spowodowało przedwczesną śmierć wielu rodaków z braku odpowiedniej pomocy medycznej. Niepowetowaną stratą była śmierć nauczycieli, w tym profesorów akademickich, którzy swojej wiedzy nie mogli przekazać młodzieży. Zlikwidowanie policjantów to straty przede wszystkim społeczeństwa, które powinno być chronione przed aktami kradzieży, bandytyzmu czy innych przestępstw i wykroczeń. Taki był cel władzy sowieckiej, która bezprawnie Polaków zamieszkałych na terenach wschodnich II RP uznała za wrogów ludu, a ludem tym miała być społeczność poza granicą Polski, zamieszkująca obszar ZSRR. Miejsca, które są wypisane na tablicy to tereny wyniszczającej zdrowie i życie pracy, to katorgi i zsyłki. Wśród tych miejscowości wymienione są Charków, Twer i Katyń, a więc miejscowości, które są symbolem świętości dla Lubuskiej Rodziny Katyńskiej, której uczestnictwo w dzisiejszym spotkaniu jest tak liczne”.

Pod tablicą złożono wieńce, ale większość wieńców i wiązanek kwiatów złożono przed obrazem Matki Bożej Katyńskiej oraz tablicami z nazwiskami ojców i krewnych Lubuskiej Rodziny Katyńskiej, rozstrzelanych przez NKWD. Składający kwiaty decydowali sami, w którym miejscu należy je złożyć, być może budząc sprzeciw niektórych z obecnych uczestników zgromadzenia patriotycznego. Na podkreślenie zasługuje fakt licznie zgromadzonej społeczności oraz uczniów Gimnazjum nr 1 w Zielonej Górze oraz Licem nr 1, 3 i 5, co jest szczególną zasługą dyrektorów tych szkół. Przyczynił się do tego również apel ku-

ratorium oświaty i wychowania w Zielonej Górze, a także członkowie LRK – Halina Kukła, Zbigniew Krynicki i Władysław Starczewski, którzy odwiedzili niemal wszystkie szkoły, zapraszając do wzięcia udziału w tym ważnym historycznie wydarzeniu.

Na początku października dowiedzieliśmy się o chorobie ks. prałata prof. Z. Peszkowskiego. Za jego zgodą utrzymywaliśmy telefoniczny kontakt ze szpitalem w Aninie pod Warszawą. W pierwszej dekadzie października ks. Peszkowski wyraził radość z decyzji prezydenta RP ogłoszenia 10 października jako daty awansu zamordowanych w 1940 r. przez Sowietów. Uroczystość miała się odbyć na pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Data związana była z rocznicą ostatniej bitwy stoczonej przez Wojsko Polskie pod Kockiem 5 października 1939 r. Ksiądz Zdzisław powiedział: „Przyjeżdżajcie zielonogórzanie, przejeżdżajcie Lubuszanie. To najwyższa radość, że moi towarzysze niedoli z obozu w Kozielsku otrzymają wyższe stopnie, na które zasłużyli męczeńską śmiercią. Przechodzę jutro na oddział rehabilitacji. Czuję się dobrze. Podziękujcie wszystkim, którzy modlili się w intencji mojego zdrowia”.

Niedługo potem nadeszła hiobowa wiadomość. Media, telewizja i radio przekazały wiadomość, że ks. Zdzisław Peszkowski zmarł. Odszedł jeden z ostatnich żyjących jeńców zgarniętych przez Sowietów po agresji 17 września 1939 r. Kapelan Pomordowanych na Wschodzie, kapelan Harcerstwa Rzeczypospolitej poza Granicami Kraju, kapelan Federacji Rodzin Katyńskich. Obdarzający Lubuską Rodzinę Katyńską ciepłym słowem i błogosławieństwem.

Na pogrzeb do Warszawy **16 października** wyjechała 9-osobowa delegacja LRK i harcerze ZHR ze sztandarem. Uczestniczyliśmy w mszy św. i w pochówku w Świątyni Opatrzności Bożej.

Wydawało się, że z upływem października zakończymy oficjalną działalność na zewnątrz, ale nie można było nie uczestniczyć w misji, jaką zorganizował ksiądz dziekan płk St. Szymański w Kościele Garnizonowym w Żaganiu. **10 listopada** odbyła się okazjonalna msza św. w intencji Rodzin Katyńskich, Pomordowanych na Wschodzie i Sybiraków. Z Zielonej Góry wyjechały do Żagania dwa autokary, wśród delegatów obecni byli kombatancki z pocztami sztandarowymi Armii Krajowej, „Wolność i Niezawisłość”, organizacji i stowarzyszeń zrzeszonych w Radzie Kombatantów i Osób Represjonowanych.

Po mszy św. odbyło się spotkanie z lokalnymi organizacjami żagańskimi, kombatanckimi oraz Sybirakami zamieszkałymi w Gozdnicy,

łowej, Wymiarkach i Żaganiu. Wymieniono doświadczenia i projekt współpracy między regionami Zielona Góra i Żagań, której patronować ma ks. płk St. Szymański oraz ks. K. Hermann.

14 listopada w Żarach odbyło się spotkanie delegacji Lubuskiej Rodziny Katyńskiej z Senatu Łużyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej i nawiązano współpracę ze Stowarzyszeniem Kresowian, które prowadzi bogatą działalność upamiętniającą społeczność i historię II Rzeczypospolitej Polskiej na terenie byłych województw lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego.

Po rozmowie z dr. A. Toczewskim, dyrektorem MZL w Zielonej Górze uzgodniono **zorganizowanie wystawy pt. *Zbrodnia katyńska***, jaką do rozpowszechniania oferuje Instytut Pamięci Narodowej w Krakowie. Komisarzem została p. Izabela Korniluk. Na wystawie wyeksponowano fotogramy Lubuskiej Rodziny Katyńskiej. Przed wernisażem słowo wstępne wygłosił dyrektor dr A. Toczewski. Po wernisażu w Sali Witrażowej odbyła się prelekcja prezesa LRK W. Boguckiego pt. *Lubuska Rodzina Katyńska w Zielonej Górze*, następnie wyświetlono film o ks. Z. Peszkowskim, który dyrekcja muzeum otrzymała od Fundacji „Golgota Wschodu” (do października zarządzanej przez ks. Peszkowskiego).

W holu Muzeum zebrało się wiele osób, w tym przedstawiciele organizacji kombatanckich, wiceprezydent miasta p. Wioleta Haręźlak, dyrektorzy gimnazjów i liceów oraz młodzież szkolna. Zwiedzanie wystawy trwało ponad godzinę. W tym czasie redaktorzy lokalnych telewizji i rozgłośni radiowych dokonywali wywiadów. Niektóre fotogramy wzbudzały zainteresowanie szczególne, bowiem były nieznane dotąd i po raz pierwszy eksponowane.

Duże wrażenie wywarła urna z ziemią z cmentarzy wojennych w Charkowie, Katyniu i Miednoje, ekspozycja autentycznych, wydobytych z grobów, guzików z mundurów i płaszczy żołnierskich i policyjnych.

Lubuska Rodzina Katyńska udostępniła zwiedzającym dwa tomy zawierające opisy i wiele zdjęć z uroczystości organizowanych w okresie od powołania LRK do końca 2007 r.

Wystawę zwiedziło blisko 4 tysiące osób. Wśród zwiedzających odnotowano przypadki osób, które mimo, iż od lat 18 pisze się i mówi głośno o Zbrodni Katyńskiej, nic o niej nie słyszały albo ich wiedza o tym była znikoma.

Miniony czas to stałe zmniejszanie się stanu osobowego Stowarzyszenia, co utrudnia działalność wynikającą ze Statutu. Wielu członków ubyło (śmierć, wyjazdy poza teren województwa, dobrowolne rezygnacje z uczestnictwa). Nad Stowarzyszeniem wisiała groźba rozwiązania. Jedynym ratunkiem było pozyskanie nowych członków, okazało się bowiem, że jest wiele osób w regionie zielonogórskim, które rodzinnie związane są z zamordowanym i pogrzebanym na nieludzkiej ziemi, ale dotąd z różnych powodów do Rodziny Katyńskiej nie przystąpiły. Na przeszkodzie stanęła sytuacja materialna rencistów i emerytów, którzy należą do innych, również bliskich im stowarzyszeń, a płacenie dwóch lub więcej składek przy dochodach skromnych jest niemożliwe. Dobrym pomysłem okazało się przyciąganie nowych członków rekrutujących się z Rodzin Katyńskich, wnuków i prawnuków zamordowanych jeńców polskich, którzy w 1939 r. znaleźli się na terytorium ZSRR. Właśnie im zostanie przekazana rola utrzymania Stowarzyszenia i przekazywanie prawdy o Zbrodni Katyńskiej.

Zbrodnia Katyńska to nie tylko masowy mord, to zdarzenie nie mające precedensu w historii wojen na świecie. Poza samym aktem przełania niewinnej krwi jest potwierdzeniem, jak straszliwy był totalitarny system komunistyczny w Związku Radzieckim.

Lubuska Rodzina Katyńska otrzymała nowe materiały dotyczące ofiar z tzw. „Listy ukraińskiej”. Otrzymaliśmy również księgi dotyczące zabitych żołnierzy Wojska Polskiego od września 1939 do zakończenia wojny 8 maja 1945 r.

LRK za swój podstawowy cel ma szerzenie prawdy wśród młodego pokolenia w świecie materializującym się, gdzie historia zastępowana jest czym? Efektami wirtualnymi. Aby kontynuacja zadań Lubuskiej Rodziny Katyńskiej utrzymała się na dotychczasowym poziomie, niezbędna jest pomoc władz administracyjnych i państwowych, np. poprzez upowszechnienie zapisów zawartych w niniejszym opracowaniu, które można i należy wzbogacić licznymi zdjęciami znajdującymi się w posiadaniu LRK. Oddzielną sprawą jest możliwość wydania płyty, która będzie zapisem wydarzeń w minionych 14 latach. Filmoteka znajdująca się w posiadaniu LRK jest bardzo bogata. W końcu Zarząd LRK ma jedno pragnienie – zorganizowanie wystawy poświęconej Katyniowi, stosownie wykonanej, oraz peregrynacja Obrazu Matki Bożej Katyńskiej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

Grzegorz Dyrka

60 LAT DZIAŁALNOŚCI WOJSKOWEJ KOMENDY UZUPEŁNIEŃ W ZIELONEJ GÓRZE

Początki administracji wojskowej w Polsce

Polskie siły zbrojne, utworzone przez Mieszka I i kolejnych władców, posiadały proste formy organizacyjne. Wojsko było zawsze gotowe do użycia, lecz nie na tyle liczne aby w razie wybuchu wojny, samodzielnie odeprzeć atak wroga, czy zorganizować wyprawę wojenną. Już wówczas zauważono potrzebę powiększenia wojska, na wypadek zagrożenia. Pospolite ruszenie, przy użyciu tzw. wici (gońcy z pochodniami lub piszczałkami) werbowало ludność. Wprowadzono zasadę powszechnego obowiązku obrony, zarówno rycerze, mieszcianie jak i chłopci zobowiązani zostali do produkcji dóbr materialnych przeznaczonych na cele obronne, a także pracy przy budowie fortyfikacji i musieli uczestniczyć w działaniach wojennych.

Pomimo iż nie powstała struktura, którą można by uznać za typową administrację wojskową to zauważyć należy, że część zadań, które obecnie realizują wojskowe komendy uzupełnień, wówczas pełniło pospolite ruszenie, które było głównym elementem systemu mobilizacji.

Kolejne stulecia przyniosły rozwój techniczny sił zbrojnych. Uzbrojenie wzbogaciło o broń palną, nastąpiła zmiana taktyki prowadzenia działań zbrojnych, powstały nowe rodzaje wojsk np. artyleria, nowe formacje, np. piechota wybraniecka. Tym samym pospolite ruszenie straciło na znaczeniu. Obrona państwa opierała się na wojskach zaciężnych,

które były w imieniu króla werbowane przez rotmistrzów i opłacane przez państwo.

Wyspecjalizowane organy administracji wojskowej nie powstały również w okresie historii najnowszej. Rolę tę spełniały organy dowodzenia we współdziałaniu z organami władzy.

Wraz z odzyskaniem niepodległości Polski w 1918 roku rozpoczęto organizację sił zbrojnych. 27 października 1918 roku przyjęto tymczasową ustawę o powszechnym obowiązku służby wojskowej, a w dniu następnym Rada Regencyjna powołała pierwsze organy centralnych władz wojskowych – Ministerstwo Spraw Wojskowych i Sztab Generalny.

Lata dwudzieste ubiegłego wieku przyniosły duże zmiany w kształtowaniu się wojska polskiego. Opracowano i wdrożono nowe struktury organizacyjne oraz dokumenty normujące służbę wojskową. Po raz pierwszy zajęto się organizacją terenowej administracji wojskowej. Określono zadania administracji, polegające na:

- prowadzeniu ewidencji wojskowej;
- administrowaniu zasobami ludzkimi;
- przeprowadzeniu poboru;
- nadawaniu przydziałów w mobilizacyjnych żołnierzom rezerwy;
- powoływaniu do czynnej służby wojskowej.

Dokonano także podziału Polski i w efekcie końcowym już w 1921 roku obszar państwa podzielono na dziesięć okręgów korpusów, którym podporządkowano Powiatowe Komendy Uzupełnień, przemianowane po krótkim czasie funkcjonowania na Rejonowe Komendy Uzupełnień:

- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr I Warszawa – 9 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr II Lublin – 12 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr III Grodno – 9 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr IV Łódź – 10 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr V Kraków – 15 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VI Lwów – 12 Powiatowych Komend Uzupełnień;

- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VII Poznań – 8 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr VIII Toruń – 8 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr IX Brześć – 11 Powiatowych Komend Uzupełnień;
- Dowództwo Okręgu Korpusu Nr X Przemyśl – 13 Powiatowych Komend Uzupełnień.

Dodatkowo w wielu przypadkach Powiatowe Komendy Uzupełnień stanowiły również komendy garnizonów.

W takim podporządkowaniu oraz takiej ilości Powiatowe (Rejonowe) Komendy Uzupełnień przetrwały do 1 września 1939 roku.

Administracja wojskowa po II wojnie światowej

Prace nad odtworzeniem administracji wojskowej rozpoczęły się już w roku 1944 i prowadzone były przez Główny Sztab Formowania Armii Polskiej w ZSRR. W wyniku prac koncepcyjnych w czerwcu 1944 roku wydano etaty (strukturę organizacyjną) oraz zadania powiatowych komend uzupełnień. Po ogłoszeniu dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w dniu 15 sierpnia 1944 roku „O częściowej mobilizacji i rejestracji do służby wojskowej”, w którym wprowadzono korekty do wcześniejszych planów funkcjonowania administracji wojskowej (m.in. nazwę i strukturę), przystąpiono do stopniowego tworzenia rejonowych komend uzupełnień.

Pierwsze rejonowe komendy uzupełnień zostały sformowane na podstawie rozkazu Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego nr 7 z dnia 18 sierpnia 1944 roku, w którym ogłoszono powstanie 17 rejonowych komend uzupełnień na terenie powiatów: białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i warszawskiego.

Ich struktura organizacyjna była następująca:

- komendant;
- zastępca ds. polityczno-wychowawczych;
- referat I – mobilizacyjny;
- referat II – poborowy;
- referat III – ewidencji oficerów rezerwy;
- referat IV – przysposobienia wojskowego;
- referat V – gospodarczy.

Zasadnicze zadania jakie realizowała rejonowa komenda uzupełnień:

- ewidencjonowanie zasobów mobilizacyjnych i oficerów rezerwy;
- prowadzenie poboru;
- administrowanie rezerwami i środkami transportowymi;
- uzupełnienie jednostek wojskowych w czasie mobilizacji;
- współpraca z władzami administracyjnymi.

Po rozpoczęciu funkcjonowania i realizacji powierzonych zadań, szybko okazało się, że należy poszerzyć zakres obowiązków jak i dokonać zmian w strukturze organizacyjnej. Wprowadzono podział rejonowych komend uzupełnień ze względu na kategorie (zróznicowano stan osobowy komend) oraz utworzono nową komórkę organizacyjną – pluton ochrony.

Wyzwolenie dalszych terenów spod okupacji wprowadzało potrzebę formowania kolejnych rejonowych komend uzupełnień i w II etapie utworzono je na terenie województw: bydgoskim, łódzkim, kieleckim, krakowskim, katowickim, poznańskim, częściowo warszawskim.

W kwietniu 1945 roku rejonowe komendy uzupełnień zostały podporządkowane nowo sformułowanemu okręgowi wojskowemu.

Wojskowa Komenda Uzupełnień w Zielonej Górze – historia i współczesność

W sierpniu 1945 roku Sztab Główny Wojska Polskiego rozpoczął przygotowania do organizacji kolejnych rejonowych komend uzupełnień na wyzwolonych i przywróconych macierzy ziemiach zachodnich i północnych.

Powołanie i organizację rejonowej komendy uzupełnień, która swym zasięgiem objęła Zieloną Górę powierzono rejonowym komendom uzupełnień Konin i Gniezno, z których wydzielono odpowiednie grupy, a na miejsce dyslokacji wyznaczono Krosno n/Odrą. 8 września 1945 roku grupy te wyruszyły z Konina i Gniezna do Krosna n/Odrą i następnego dnia spotkały się na dworcu w Czerwieńsku, całą noc oczekując na połączenie do Krosna n/Odrą. Wśród oczekujących był również mjr Franciszek Łuczak, który wyznaczony został na komendanta rejonowej komendy uzupełnień i natychmiast przejął dowodzenie. Przybyłych do Krosna n/Odrą żołnierzy zakwaterowano w pomieszczeniach

starostwa powiatowego. Po wyznaczeniu pomieszczeń dla rejonowej komendy uzupełnień w budynku na ul. Pocztowej 15 września 1945 roku wydano rozkaz powołujący Rejonową Komendę Uzupełnień w Krośnie n/Odrą.

Administrowany teren Rejonowej Komendy Uzupełnień w Krośnie n/Odrą obejmował:

- miasto Zielona Góra;
- powiaty: zielonogórski, lubski, krośnieński, świebodziński, gubiński i sulechowski.

Struktura organizacyjna rejonowej komendy uzupełnień:

- komendant (mjr Franciszek Łuczak);
- zastępca ds. polityczno-wychowawczych (ppor. Henryk Fliger);
- referat I – mobilizacyjny (kierownik – kpt. Janusz Szafarczyk);
- referat II – poborowy (kierownik – ppor. Zygmunt Pasieczny);
- referat III – ewidencji oficerów rezerwy (kierownik – por. Mieczysław Kolasiński);
- referat IV – gospodarczy (kierownik – ppor. Wiktor Jędrzejczak);
- kancelaria tajna (kierownik – chor. Tadeusz Zakrzewski);
- drużyna ochrony (dowódca – sierż. Jan Wawrzyniak).

Do zakresu działania należało:

- prowadzenie poboru;
- administrowanie rezerwami i środkami transportowymi;
- przyjmowanie zdemobilizowanych żołnierzy;
- współdziałanie w rozwoju osadnictwa wojskowego;
- współdziałanie z Państwowym Urzędem Repatriacyjnym, przy udzielaniu pomocy zdemobilizowanym żołnierzom;
- załatwianie odznaczeń dla zdemobilizowanych żołnierzy;
- współdziałanie ze Związkiem Osadników Wojskowych;
- udział w przeprowadzeniu referendum i wyborach do Sejmu.

Warunki pracy w początkowych latach funkcjonowania administracji wojskowej były bardzo trudne. Z chwilą powstania rejonowych komend uzupełnień, całe zabezpieczenie materiałowo-administracyjne i socjalne zależało od inicjatywy i gospodarności składu osobowego. Natomiast zabezpieczenie w żywność i umundurowanie spoczywało na Sztabie Okręgu Wojskowego w Poznaniu.

Rozkazem organizacyjnym Ministra Obrony Narodowej nr 0138/Org. z dnia 5 lipca 1948 roku rozformowano Rejonową Komendę Uzupełnień w Krośnie Odrzańskim, a z dniem 18 listopada sformowano Rejonową Komendę Uzupełnień w Zielonej Górze. W rozkazie zmianę tę uzasadniono „koniecznością dokonania właściwego podziału obszaru Państwa na Rejonowe Komendy Uzupełnień, dostosowanie ich siedzib i zasięgu terytorialnego do potrzeb rzeczywistych”. RKU w Zielonej Górze zaszerogowano do kategorii III, co oznaczało, że skład osobowy wynosił 11 wojskowych i 3 żołnierzy kontraktowych. Ponadto wszystkie rejonowe komendy uzupełnień zostały wyposażone w środki lokomocji – rowery.

Jednocześnie nastąpiła zmiana administrowanego terenu, który obejmował:

- miasto Zielona Góra;
- powiaty: zielonogórski, krośnieński, świebodziński, gubiński i babimojski.

W skład osobowy sformowanej Rejonowej Komendy Uzupełnień w Zielonej Górze weszli żołnierze z rozformowanej w Krośnie Odrzańskim. Na siedzibę wyznaczono budynek przy al. Niepodległości 32 i w tym miejscu RKU była do roku 1969.

Wiosną 1950 roku Minister Obrony Narodowej rozkazem nr 041/Org. nakazał zaniechać używania dotychczasowej nazwy „rejonowa komenda uzupełnień” i w to miejsce wprowadził nową nazwę: „wojskowa komenda rejonowa”. Jest to jedyna zmiana dotycząca funkcjonowania administracji wojskowej ujęta w tym rozkazie.

W 1951 roku obowiązki Komendanta objął kpt. Stanisław Kołodziejczak, który w lutym 1952 r. został przeniesiony służbowo do wojskowej komendy rejonowej w Poznaniu. Z dniem 15 lutego na komendanta WKR w Zielonej Górze mianowany został por. Gerhard Krzysica. 17 maja 1958 r. po przekazaniu obowiązków kpt. Tadeuszowi Kupiszowi (obowiązki komendanta powierzono mu czasowo), pożegnano kpt. G. Krzysicę, który po 6 latach kierowania komendą skierowany został do Wojskowej Komendy Wojewódzkiej w Zielonej Górze.

Rok 1957 przyniósł kolejne zmiany organizacyjne. Szef Sztabu Generalnego zarządzeniem nr 070/Org z dn. 24 kwietnia 1957 roku rozformował kilka wojskowych komend rejonowych, nakazał sformować kilkanaście nowych i jednocześnie wprowadził aż 9 kategorii dla WKR.

Komenda w Zielonej Górze otrzymała kategorię VI, a skład osobowy wynosił 12 wojskowych i 1 żołnierza kontraktowego.

W roku 1962 zaszło kilka istotnych zmian w działalności rejonowej komendy wojskowej. Wprowadzona została kolejna zmiana do etatu i komenda w Zielonej Górze otrzymała kategorię IV, do stanu zostały dodane dwa stanowiska wojskowe i jedno dla żołnierza nadterminowego. Z dniem 31 maja kadra zdeponowała broń osobistą na przechowanie do kancelarii tajnej, czyli miała ją do dyspozycji tylko w godzinach służbowych (bez noszenia do domu). Z końcem roku na wyposażenie komendy wszedł motocykl M-72 z wózkiem.

Powyższe zmiany wprowadzano, gdy obowiązki komendanta wojskowej rejonowej komendy pełnił mjr Romuald Olichwiruk (od 11.10. 1963 r. mianowany do stopnia podpułkownika). 20 marca 1965 roku ppłk R. Olichwiruk odszedł do Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze celem pełnienia dalszej służby na stanowisku starszego pomocnika szefa wydziału operacyjnego, a na stanowisko komendanta przybył z WKR Sulechów mjr Michał Zamojski.

Kolejne zmiany dotarły do administracji wojskowej w roku 1966. Na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego nr 0142/Org z dnia 31 grudnia 1965 roku rozformowano wszystkie wojskowe komendy rejonowe i jednocześnie sformowano dzielnicowe sztaby wojskowe, miejskie sztaby wojskowe i powiatowe sztaby wojskowe (w tym w Zielonej Górze). Obowiązki szefa Powiatowego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze w dniu 15 marca 1966 roku objął ppłk dypl. Roman Kopik i pełnił je do 29 grudnia 1967 roku. Przez 2 lata nie wyznaczono szefa, natomiast powierzono czasowe pełnienie obowiązków ppłk. Romualdowi Olichwirukowi (w okresie od 30 grudnia 1967 roku do 15 grudnia 1969 roku), który wcześniej powrócił z Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego na stanowisko szefa wydziału operacyjno-szkoleniowego i obrony przed bronią masowego rażenia. Ppłk R. Olichwiruk po raz drugi pełnił obowiązki, poprzednio komendanta wojskowej rejonowej komendy, z tym że tym razem bez wyznaczenia na etat.

W sierpniu 1969 roku dotychczasową siedzibę Powiatowego Sztabu Wojskowego przeniesiono z al. Niepodległości 32 na ul. Urszuli 3 (obecnie po zmianie numerów na ulicy – 8). A pod koniec roku do sztabu przydzielono samochód służbowy.

W 1970 roku Powiatowy Sztab Wojskowy w Zielonej Górze poddany został kompleksowej kontroli, którą przeprowadziła komisja Do-

wództwa Śląskiego Okręgu Wojskowego. Uzyskał oceny: pion mobilizacyjno-uzupełnieniowy – 4,20, pion operacyjno-szkoleniowy i obrony przed bronią masowego rażenia – 4,00 były jednymi z najwyższych w okręgu. W tym czasie szefem PSzW był płk Aleksander Kościukiewicz (od 16 grudnia 1969 roku do 8 kwietnia 1973 roku). Znaczny wkład w osiągnięcie tak wysokich ocen mieli doświadczeni żołnierze: zastępca szefa PSzW ds. mobilizacyjno-uzupełnieniowych – ppłk Michał Zamojski i szef wydziału operacyjno-szkoleniowego i OPBMR – ppłk Romuald Olichwiruk.

Po odejściu ze stanowiska szefa PSzW płk Aleksandra Kościukiewicza czasowo obowiązki z dniem 9 kwietnia 1973 roku przejął dotychczasowy zastępca ppłk Michał Zamojski, który rozkazem personalnym ministra obrony narodowej nr 074 z dnia 8 maja 1975 roku wyznaczony został na to stanowisko jako etatowy szef.

Szef Sztabu Generalnego WP swoim zarządzeniem z dniem 1 sierpnia 1975 roku po raz kolejny dokonał zmiany nazwy naszej instytucji i przemianował ją na wojskową komendę uzupełnień, która obowiązuje do dnia dzisiejszego. Data ta wiąże się również z wyznaczeniem na stanowisko komendanta WKU ppłka Stanisława Kałwińskiego. W tym czasie do głównych zadań wojskowych komend uzupełnień należy: zabezpieczenie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych, zapewnienie udziału żołnierzy rezerwy w ćwiczeniach wojskowych, udział w poborze, a także nabór ochotników do wojskowego szkolnictwa zawodowego.

W 1980 roku obowiązki komendanta WKU objął ppłk Mieczysław Posyniak, z inicjatywy którego w latach 1982-1984 przeprowadzono inwestycję rozbudowy budynku WKU. Olbrzymim wysiłkiem ekip budowlanych, kadry i pracowników cywilnych, bez przerywania pracy bieżącej, rozbudowano posesję, zyskując kilkanaście nowych pomieszczeń. Tym samym poprawiono znacznie warunki pracy oraz obsługi interesantów. Odpowiedzialnymi za całość prac planistycznych, organizacyjnych i nadzoru z ramienia komendanta WKU był st. chor. Jan Karnicki i chor. Jan Skraba. Prace wykończeniowe wewnątrz jak i na zewnątrz budynku kontynuowano jeszcze do roku 1968.

W dniach 13-14 czerwca 1986 roku w Wojskowej Komendzie Uzupełnień przeprowadzono ćwiczenia mobilizacyjne (powołano żołnierzy rezerwy do służby czynnej), które przebiegło bardzo sprawnie,

w wyniku czego komisja Dowództwa Śląskiego Okręgu Wojskowego wyróżniła stan osobowy WKU.

21 listopada 1986 roku stanowisko komendanta zostało powierzone ppłk Michałowi Szymańcowi. Obowiązki pełnił do roku 1997 i tym samym jest żołnierzem najdłużej piastującym to stanowisko, bo aż 11 lat.

Lata 1989-1992 to okres historycznych przemian w Polsce i w Wojsku Polskim. Za najważniejsze z nich można uznać rozwiązanie Układu Warszawskiego, wprowadzenie apolityczności wojska, powrót do tradycji II Rzeczypospolitej, nowe znaki Sił Zbrojnych, zmiana nazw, symboli i tradycji jednostek wojskowych, nowa rota przysięgi wojskowej, rehabilitacja ugrupowań, związków i organizacji (takich jak Armia Krajowa, Wolność i Niezawisłość, Rodzina Katyńska i innych), rozpoczęcie starań o przyjęcie Polski do NATO i Unii Europejskiej, a także demokratyzacja życia w kraju. Nastąpiły istotne zmiany w Ministerstwie Obrony Narodowej, na czele którego stanął „cywilny” minister, który wykonywał główne zadania obronne na szczeblu rządowym, kierując resortem w czasie pokoju, a w jego imieniu wojskami dowodzi Szef Sztabu Generalnego WP.

Zmiany zaszły również w jednostkach wojskowych i administracji wojskowej. Powstały cztery okręgi oraz szesnaście regionalnych sztabów wojskowych. Wojskowe komendy uzupełnień otrzymały nowe zadania. Żołnierze i pracownicy aktywnie uczestniczyli w życiu społeczności lokalnej, przede wszystkim w uroczystościach państwowych, patriotycznych i rocznicowych, w czasie których wręczane były spóźnione odznaczenia i awanse kombatanom.

W dniach 7-9 października 1996 roku Komisja Dowództwa Śląskiego Okręgu Wojskowego przeprowadziła ćwiczenia mobilizacyjne WKU w Zielonej Górze połączone z zabezpieczeniem mobilizacyjnego rozwinięcia trzech jednostek wojskowych 4. Dywizji Zmechanizowanej. Uzyskana ocena 4,23 miała decydujący wpływ na zajęcie I miejsca we współzawodnictwie na szczeblu Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego – Regionalnego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze oraz zaliczenie przez Dowódcę Śląskiego Okręgu Wojskowego do wyróżniających się jednostek wojskowych w Okręgu w grupie organów terenowej administracji wojskowej.

Pół roku później, w dniach 24-27 marca 1997 roku WKU zostało poddane kolejnej kontroli, tym razem problemowej, którą przeprowadziła komisja ze Sztabu Generalnego WP. Przewodniczący komisji

płk Wiesław Baś wysoko ocenił profesjonalizm kadry i pracowników WKU w Zielonej Górze, potwierdzając tym samym wiodącą rolę WKU w Śląskim Okręgu Wojskowym.

W połowie 1997 roku nastąpiły istotne zmiany kadrowe, gdyż z mundurem pożegnał się Komendant płk Michał Szymaniec, a do Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego przeszedł Zastępcą Komendanta ppłk Edward Markiewicz. Obowiązki Komendanta WKU objął ppłk Stanisław Ratajski, a Zastępcy mjr Waldemar Wrocławski.

Jubileusz 50-lecia działalności WKU w Zielonej Górze uroczystie obchodzono w listopadzie 1998 roku. Z tej okazji WKU odwiedziło wielu gości, a wśród nich wojewoda zielonogórski Marian Miłek, dowódcy jednostek wojskowych, instytucji państwowych i zaprzyjaźnionych organizacji. Rocznica była również okazją do spotkania się kilku pokoleń pracowników.

Reforma administracyjna kraju przeprowadzona w 1999 roku miała wpływ na zadania administracji wojskowej. Dokonano zmian terenów administracyjnych, w wyniku czego WKU w Zielonej Górze swoim zasięgiem objęło:

- miasto Zielona Góra;
- powiaty: zielonogórski i nowosolski.

Kolejne zmiany w terenowej administracji wojskowej miały miejsce w latach 2002/2003 roku. W województwie lubuskim z końcem roku rozformowano WKU w Krośnie Odrzańskim i Międzyrzeczu, pozostałe przeszły poważne zmiany etatowo-organizacyjne. Na podstawie Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z 16 maja 2002 roku w sprawie utworzenia siedzib i terytorialnego zasięgu działania WSzW i WKU określono, że Wojskowa Komenda Uzupełnień w Zielonej Górze obejmie:

- miasto Zielona Góra;
- powiaty: zielonogórski, krośnieński i wschowski.

Zmiany obszaru działania spowodowały, że przybyło zadań mobilizacyjnych, a jednocześnie zmniejszyły się zasoby ludzkie, środków transportów oraz maszyn, które wojsko planowało użyć w razie zagrożenia lub wojny.

Transformacja administracji wojskowej to jednoczesne zmiany wśród kierowniczej kadry. Obowiązki Komendanta WKU od odchodzącego do rezerwy ppłk. Stanisława Ratajskiego przejął jego zastępca

mjr Waldemar Wrocławski. W tym czasie WKU przyjęło w swoje szeregi kpt. Małgorzatę Sylwanowicz na stanowisko oficera Wydziału Poboru i Uzupełnień. Było to wydarzenie bez precedensu, gdyż była to pierwsza kobieta w mundurze, a do tego oficer w Wojskowej Komendzie Uzupełnień w Zielonej Górze, podczas jej 60-letniej działalności (a może i pierwsza w administracji wojskowej od czasów II wojny światowej).

Czas kierowania WKU przez ppłk Waldemara Wrocławskiego przypadł w okresie licznych i istotnych zmian w ustawie o powszechnym obowiązku obrony w zakresie zasadniczej służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego studentów oraz absolwentów wyższych uczelni. Zmiany te miały wprowadzić w życie nową jakość żołnierza pełniącego służbę wojskową powołanego z przymusu, świadomego faktu że im prędzej po skończeniu nauki (studiów) odbędzie służbę wojskową, tym łatwiej mu będzie rozpocząć życie w „cywilu”. Kadra zawodowa poszerzona została o korpus szeregowych zawodowych.

W 2007 roku ppłk Waldemar Wrocławski podjął decyzję o zdjęciu munduru i z dniem 30 czerwca przeszedł na emeryturę. Od tego dnia obowiązki czasowo pełni mjr Grzegorz Dyrka, który z dniem 1 listopada tego roku został wyznaczony na stanowisko Komendanta WKU w Zielonej Górze i mianowany na stopień podpułkownika.

Zadania wojskowych komend uzupełnień w dobie profesjonalizacji Sił Zbrojnych.

Przyjęcie Polski do NATO – międzynarodowej organizacji gwarantującej bezpieczeństwo, było dla Sił Zbrojnych RP ogromną szansą na rozwój. Już w następnym roku po przystąpieniu do Sojuszu Północnoatlantyckiego w styczniu 2001 wdrożona została doktryna bezpieczeństwa narodowego RP. Przyjęto w niej, że Sojusz Północnoatlantycki „dla Polski stanowi realną podstawę zapewnienia bezpieczeństwa i obrony”; oraz że „członkostwo w Sojuszu w sposób istotny zmieniło geopolityczną i geostrategiczną pozycję Polski”. Należy zauważyć, że nasze członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim nie zamyka problemu bezpieczeństwa Polski.

Kolejna narodowa strategia bezpieczeństwa z 2003 roku oprócz klasycznych zagrożeń (wojen prowadzonych tradycyjnymi metodami klasycznymi), wskazuje tzw. zagrożenia nietypowe, które są one nie-

przewidywalne co do miejsca, czasu, sposobu realizacji oraz podmiotu dokonującego konkretnego ataku.

Nowe wyzwania wynikające z strategii, czyli walka z międzynarodowym terroryzmem przyczyniła się do zdecydowanych zmian strukturalnych jednostek wojskowych oraz doprowadziła do daleko idącej modernizacji armii. Przyczyniły się do tego również doświadczenia zdobyte podczas realizacji zadań szkoleniowych i stabilizacyjnych w Iraku oraz udziału w Międzynarodowych Siłach Wspierania Bezpieczeństwa w Afganistanie.

Obok wykonywania zasadniczych zadań związanych z zabezpieczeniem mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych, administrowaniem zasobami osobowymi, realizacją świadczeń na rzecz obrony, współpracy z organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością państwa, administracji wojskowej postawiono nowe wyzwania wynikające z procesu profesjonalizacji, utworzenia nowego korpus szeregowych zawodowych oraz promocji ochotniczych form służby wojskowej. Niewątpliwie wiązało się to z tworzeniem nowego wizerunku Wojskowej Komendy Uzupełnień, zmianą podejścia kadry i pracowników z „przymusowego” powoływania poborowych do jednostek wojskowych celem odbycia zasadniczej służby wojskowej, na pozyskanie ochotników, którzy świadomie włożą mundur jako żołnierze zawodowi. Nie jest to proste, gdyż pomimo że wojsko ma bardzo wysokie notowania społeczne, to jednak wśród młodych ludzi często jeszcze kojarzy się ze złymi zjawiskami np. fałdą.

Znaczącą rolę w realizacji nowych zadań odgrywa współpraca z władzami samorządowymi, urzędami pracy, szkołami ponadgimnazjalnymi, mediami lokalnymi. Kadra i pracownicy uczestnicząc w spotkaniach środowiskowych celem dotarcia do jak największego grona młodych ludzi z ofertą zawodowej służby wojskowej. Jest ona skierowana nie tylko do mężczyzn, ale i do kobiet, które chciałyby spróbować swoich sił w wojsku.

Dlatego też uroczystość 60-lecia Wojskowej Komendy Uzupełnień w Zielonej Górze, która wypadła w listopadzie 2008 roku połączona była z promocją służby wojskowej.

Ewa Duma

KRONIKA ZIELONEJ GÓRY ZA 2008 ROK

STYCZEŃ

1.01.2008 - Rozpoczął się Nowy Rok. Według danych z Urzędu Stanu Cywilnego – 31 grudnia 2007 roku Zielona Góra liczyła 117.426 mieszkańców w tym: mężczyzn – 55.132, kobiet – 62.294.

1.01.2008 - Włodzimierz Choma został dyrektorem Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. Zastąpił na tym stanowisku Roberta Jagielowicza.

2.01.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Kolejne trzy kierunki otrzymały pozytywne oceny Państwowej Komisji Akredytacyjnej: jazz i muzyka estradowa na Wydziale Artystycznym, elektronika i telekomunikacja na Wydziale Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji oraz inżynieria środowiska na Wydziale Inżynierii Lądowej i Środowiska.

7.01.2008 - Robert Jagielowicz został dyrektorem Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Zielonej Górze.

11.01.2008 - Międzynarodowe Targi Turystyczne w Cottbus. Miasto Zielona Góra prezentowało się na trzydniowych targach promując Winobranie i wiele innych imprez, a także nowe połączenia autobusowe z Zielonej Góry do Cottbus.

11.01.2008 - Restauracja TK (ul. Mieszka I). Zarząd Okręgu i Koło Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej zorganizowały spotkanie opłatkowe Żołnierzy Armii Krajowej, które poprzedziła msza święta w kościele pw. Najświętszego Zbawiciela.

13.01.2008 - XVI Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Dzięki hojności zielonogórczyków uzbierano ponad 110 tysięcy złotych.

14.01.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej (al. Niepodległości 15). Uroczystość wręczenia stypendiów artystycznych, naukowych i twórczych Marszałka Województwa Lubuskiego. Wśród laureatów byli zielonogórczykowie: Maciej Baranowski, Amelia Maszońska, Patrycja Nowicka, Mateusz Makuch, Bartosz Wesołowski, Monika Hanus (muzyka), Hanna Matusiak (piosenka, poezja, taniec),

Hubert Irisik (teatr), Paweł Rzemieniecki (matematyka i fizyka). Ewelina Zuzewicz (chemia, fizyka, biologia). Marek Sokołowski (matematyka, biologia i sport).

14.01.2008 - Hydro(za)gadka. Pożegnanie kończącej pracę zawodową dyrektora Zielonogórskiego Ośrodka Kultury Wandy Rudkowskiej. Spotkanie poprzedził recital Justyny Szafran.

14.01.2008 - Urząd Miasta. Konferencja prasowa na temat utworzenia Parku Regionalnego Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Zielonej Górze pod nazwą Lubuski Park Przemysłowy zlokalizowanego w Nowym Kisielinie na obszarze Gminy Zielona Góra.

15.01.2008 - Wizyta delegacji z Tajwanu. Spotkanie z Wojewodą Lubuskim Heleną Hatką, Marszałkiem Lubuskim Krzysztofem Szymańskim, Wicemarszałkiem Sebastianem Ciemnoczołowskim, Prezydentem Miasta Zielona Góra Januszem Kubickim i Posłanką Bożenną Bukiewicz. Celem wizyty było zapoznanie się z walorami inwestycyjnymi Zielonej Góry.

16.01.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wernisaż wystawy „Ars Vitae – meblarstwo” ze zbiorów własnych. Zaprezentowano m.in.: skrzynie, kufry, szafy, kredensy, sekretery, biurka, stoły, lustra, meble tapicerowane.

18.01.2008 - Galeria BWA. Otwarcie wystawy zielonogórskiego artysty – fotografa Czesława Łuniewicza pt. „(nie)jeden”, który zaprezentował refleksje nad medium fotografii i pomysły z lat 70.

21.01.2008 - Urząd Miasta. Na konferencji prasowej Rada Fundacji na rzecz Rewitalizacji Miasta powołała komisję do spraw wyboru Zadań Wspólnych na rok 2008 w składzie: Zastępca Prezydenta Krzysztof Kaliszuk, Naczelnik Wydziału Inwestycji Miejskich Alicja Makarska, Przewodniczący Klubu Radnych PO – Artur Zasada, Przewodniczący Klubu Radnych LiD – Zygmunt Listowski, Przewodniczący Klubu Radnych PiS – Jacek Budziński. Przyjęte priorytety to parkingi, place zabaw i ciągi piesze.

21.01.2008 - Warszawa. W Pałacu Prezydenckim odbyła się uroczystość, podczas której Prezes Zielonogórskich Wodociągów i Kanalizacji Beata Jilek odebrała z rąk Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego Certyfikat „Pracodawca przyjazny pracownikom”.

22.01.2008 - Ratusz (Stary Rynek 1). XVIII Sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) Rady Organizacji Pozarządowych Miasta Zielona Góra,
- 2) Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2008 rok,
- 3) nadania imienia Miejskiemu Przedszkolu nr 24 w Zielonej Górze,
- 4) udzielenia pomocy finansowej innym jednostkom samorządu terytorialnego,
- 5) zaciągnięcia kredytu na finansowanie zadań inwestycyjnych zapisanych w budżecie miasta na rok 2008,
- 6) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów dzierżaw gruntów,
- 7) zmiany uchwał podatkowych,
- 8) zmiany uchwały w sprawie określenia wysokości stawek i zasad poboru opłaty targowej i administracyjnej,

- 9) przystąpienia do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia Zielonej Góry,
- 10) zawarcia porozumienia międzygminnego,
- 11) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny sprzedaży lokali użytkowych,
- 12) stwierdzenia zgodności projektu zmiany oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra z ustaleniami studium,
- 13) uchwalenia zmiany oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 14) wyrażenia zgody na zawarcie porozumień w sprawie kierowania osób zamieszkujących na terenie gmin Zielona Góra, Czerwieńsk i Świdnica do Centrum Integracji Społecznej w Zielonej Górze,
- 15) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 16) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości.

23.01.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wernisaż wystawy Zbigniewa Szymonia „Malarstwo 1978-2008”. Ekspozycja była podsumowaniem 30-letniej działalności artystycznej malarza i animatora sztuki współczesnej, współorganizatora Biennale Sztuki Nowej.

24.01.2008 - Ratusz – konferencja prasowa. Prezydent Janusz Kubicki potwierdził, że Reliance Industries Limited – indyjska firma z listy Fortune Global 500 wejdzie na teren Zielonej Góry w konsekwencji czego powstanie 600 nowych miejsc pracy w naszym mieście, a inwestycja docelowo wyniesie 1,8 miliarda złotych.

24.01.2008 - Urząd Marszałkowski. Gala Regional Forbes Executive Meeting II zorganizowana przez miesięcznik „Forbes”. Wzięli w niej udział przedstawiciele sektora publicznego, firm, biznesmeni.

26.01.2008 - Uroczystość ingresu ks. bpa Stefana Regmunta nowego Ordynariusza Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej, którego mianował Benedykt XVI 29 grudnia 2007 roku. Ks. bp. pełniący do tej pory funkcję biskupa pomocniczego diecezji legnickiej zastąpił na urzędzie bpa Adama Dyczkowskiego, który przeszedł po 14 latach na emeryturę.

LUTY

1.02.2008 - Wydział Nauk Pedagogicznych i Społecznych Uniwersytetu Zielonogórskiego zmienił nazwę na: Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu.

6.02.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Konferencja naukowa pt. „Powstanie Wielkopolskie w świetle najnowszych badań”. Prowadził Mieszko Kamiński, prezes Koła nr 5 Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego.

6.02.2008 - Uniwersytet Zielonogórski (ul. Podgórna 50). Podpisanie umowy o współpracy pomiędzy BTU Cottbus a Uniwersytetem Zielonogórskim. Niemiecką uczelnię reprezentował prezydent prof. Walther Ch. Zimmerli, a UZ rektor prof. Czesław Osękowski.

7.02.2008 - Urząd Marszałkowski. Dwudniowe Lubuskie Targi Innowacji, których celem było wspieranie i stymulowanie innowacyjności w regionie, popu-

laryzacja i promowanie przedsiębiorczości technologicznej, a także stworzenie platformy prezentacji osiągnięć innowacyjnych lubuskich podmiotów prawnych.

12.02.2008 - Tatry. Zginął tragicznie prof. Piotr Amsterdamski – długoletni pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Astronomii Wyższej Szkoły Pedagogicznej (UZ). Fizyk zajmujący się kosmologią kwantową i astrofizyką, zjawiskiem nadprzewodzących strun kosmicznych.

13.02.2008 - Ulica Pod Filarami 4. Otwarcie siedziby Konsulatu Honorowego Ukrainy w Zielonej Górze. Udział wzięli m.in.: Ambasador Nadzwyczajny Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej Oleksandr Mocyk, Konsul Honorowy, Prezes Firmy Inter Groclin Zbigniew Drzymała, Poseł RP Jerzy Materna, Wicewojewoda Lubuski Jan Świrepo, Marszałek Lubuski Krzysztof Szymański, Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki, Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. Czesław Osękowski oraz radni Miasta Zielona Góra.

14.02.2008 - Plac Bohaterów. Obchody 63. rocznicy wyzwolenia Zielonej Góry – uroczystość upamiętniająca historyczne wydarzenie. Udział wzięli przedstawiciele: władz miasta i Rady Miasta, miejskich zakładów budżetowych, policji, wojska, organizacji kombatanckich, harcerstwa oraz uczniowie.

14.02.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wręczenie „Odznaki Honorowej za Zasługi dla Województwa Lubuskiego” – Hannelore Steer, Dyrektor Naczelnej Ostdeutsche Rundfunk Brandenburg.

14.02.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wystawa czasowa pt. „Pejzaże lubuskie z kolekcji Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze”, na której znalazły się prace artystów związanych z naszym regionem.

15.02.2008 - Galeria Pro Arte Związku Polskich Artystów Plastyków (Stary Rynek 2-3). Otwarcie wystawy grafiki i rysunku Jerzego Fedro.

15.02.2008 - Uniwersytet Zielonogórski – Wydział Budownictwa. Debata dotycząca uaktualnienia „Strategii Rozwoju Zielonej Góry”. Wzięło udział około 100 osób pracujących i działających w różnych sferach życia naszego miasta.

18.02.2008 - Siedziba Radia Zachód (ul. Kukulcza 1). Wernisaż fotografii i malarstwa Tomasza Daikslera zorganizowana przez Galerię Twórców „Galera”.

19.02.2008 - Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Państwowej Straży Pożarnej (ul. Kożuchowska 4). Peter Verhees – Honorowy Obywatel Miasta Zielona Góra po raz kolejny przekazał dary – sprzęt rehabilitacyjny oraz ułatwiający życie osobom niepełnosprawnym. Tego samego dnia, podczas XIX Uroczystej Sesji Rady Miasta Zielona Góra Peter Verhees otrzymał Brązowy Krzyż Zasługi przyznany w 2007 roku przez Prezydenta RP. Odznaczenie wręczyła Wojewoda Lubuski – Helena Hatka.

19.02.2008 - Ratusz. XIX Uroczysta Sesja Rady Miasta. Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki, Przewodniczący Rady Miasta Adam Urbaniak i Wiceprzewodnicząca Rady Miasta Jolanta Danielak wręczyli Medal Honorowego Obywatela Zielonej Góry ks. bp. dr Adamowi Dyczkowskiemu. Uhonorowany otrzymał gratulacje od przedstawicieli urzędów, organizacji i osób prywatnych.

19.02.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Wręczenie „Odznaki Hono rowej za Zasługi dla Województwa Lubuskiego” Premiero wi Brandenb urgii Matthia-sowi Platzecko wi przez Marszałka Krzysztofa Józefa Szymańskiego i Prze-wodniczącego Sejmiku Krzysztofa Seweryna Szymańskiego.

19.02.2008 - Zmarł Antoni Worobiec – zielonogórski i lubuski krajoznawca. Autor wielu opracowań regionalnych, w tym: „Panorama Turystyczna Środ-kowego Nadodrza”, „Ośrodków wypoczynko wych województwa zie lonogó rskiego” oraz „Przewodnika turystycznego po mieście i województwie – Zie-lona Góra”.

20.02.2008 - Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna. Spotkanie autorskie Zdzisława Piotrowskiego prowadzone przez redaktora Tadeusza Krupę na oko-liczność wydania książki pt. „Tajny pobyt Sta lina w Zielonej Górze”.

22.02.2008 - Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie. Trzy-dniowe XVI Targi Budownictwa i Wyposażenia Wnętrz zorganizowane przez Lubuskie Centrum Targowe BIS. W otwarciu imprezy udział wzięli m.in.: Se-nator RP Stanisław Iwan, Zastępca Prezydenta Miasta Zielona Góra Dariusz Lesicki, Burmistrz Sulechowa Ignacy Odważny oraz Jarosław Owsiański or-ganizator targów.

22.02.2008 - Galeria Nowy Wiek Muze um Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wysta-wy Agnieszki Graczew-Czarkowskiej pt. „Sztuka kochania”.

25.02.2008 - Urząd Miasta. Podpisanie umowy na organizację Winobrania 2008. Obecni byli ze strony gospodarzy Urzędu Miasta - Zastępca Prezydenta Wio-leta Hareźlak i p.o. Kierownika Biura Prezydenta Tomasz Nesterowicz, ze stro-ny organizatora imprezy – firmy Aspe – pojawili się: Członek Zarządu Jędrzej Wieczorkiewicz i Paulina Szatkowska.

25.02.2008 - Ulica Bohaterów Westerplatte 13 (dawna restauracja „Topaz”, później Galeria Handlowa „Topaz”). Otwarcie nowej siedziby Trójmiejskiej Telewizji Kablowej, transmitowa ne na żywo.

26.02.2008 - Ratusz (Stary Rynek 1). XX Sesja Rady Miasta Zielona Góra. Rad-ni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) zabezpieczenia w budżetach miasta na lata 2009-2010 środków finansowych na wykonanie płaskorzeźby „Bitwa pod Grunwaldem”,
- 2) zamiaru likwidacji Internatu Zespołu Szkół Ekonomicznych i Bursy w Zie lonej Górze,
- 3) wyrażenia zgody na wniesienie przez Miasto aportu rzeczowego do spółki „Zielonogórskie Wodociągi i Kanalizacja” Spółka z o.o.,
- 4) nabycia w drodze darowizny nieruchomości od Spółdzielni Mieszkaniowej „Zacisze” w Zie-lonej Górze,
- 5) zmiany uchwały w sprawie wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nierucho-mość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 6) nabycia w drodze darowizny nieruchomości od Skarbu Państwa,
- 7) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów najmu gruntów,
- 8) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nie-ruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców oraz od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu,

- 9) zatwierdzenia taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków w mieście Zielona Góra,
- 10) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 11) zaciągnięcia kredytu na finansowanie zadań inwestycyjnych zapisanych w budżecie miasta na rok 2008,
- 12) zatwierdzenia planu pracy Komisji Rewizyjnej Rady Miasta Zielona Góra na 2008 rok,
- 13) powołania oraz zasad działania Zielonogórskiej Rady Oświatowej,
- 14) rozpatrzenia ponownie wniesionych skarg na działalność Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Prezydenta Miasta Zielona Góra.

28.02.2008 - Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida. Wręczenie nagród i nominacji w konkursie Lubuski Wawrzyn Literacki oraz Naukowy. Udział wzięli m.in.: Członek Zarządu Województwa Stanisław Tomczyszyn, Zastępca Prezydenta Miasta Zielona Góra Dariusz Lesicki i Wiceprzewodnicząca Rady Miasta Jolanta Danielak, Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. Czesław Osękowski, prof. Wojciech Strzyżewski. Laureatami Lubuskiego Wawrzynu Literackiego zostali: Janusz Koniusz (dziennikarz i publicysta, poeta i prozaik), Ludwik Ireneusz Lipnicki (biolog, wykładowca AWF w Gorzowie). Lubuski Wawrzyn Naukowy otrzymał dr Tomasz Andrzejewski (kustosz, kierownik działu w Muzeum Miejskim w Nowej Soli).

MARZEC

5.03.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy „Nowa Marchia – spotkanie z krajobrazem historycznym”. Udział wzięli Paweł Rutkowski i Thomas Wernicke (Dom Historii Brandenbursko-Pruskiej).

7.03.2008 - V Dni Muzyki nad Odrą. Festiwal odbywał się w: Zielonej Górze, Sulechowie, Słubicach, Frankfurcie nad Odrą, Eisenhüttenstadt oraz w Łagowie i Berlinie (gościnnie). Odbyły się 23 koncerty, od Bacha poprzez Mendelszona, Bartholdy i Strawińskiego po Góreckiego i Pendereckiego, wieczory literackie, balet a także film.

8.03.2008 - Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli. Impreza plenerowa „Kaziuki” nawiązująca do jamarku, który od XVI wieku odbywał się w Wilnie w dniu św. Kazimierza (4 marca).

14.03.2008 - Uniwersytet Zielonogórski (ul. Szafrana 42). Konferencja podsumowująca projekt „Lubuskie Trójmiasto – kwalifikacje a rynek pracy”. Zorganizowana przez Wydział Matematyki, Informatyki i Ekonometrii z udziałem m.in.: Minister Pracy i Polityki Społecznej Jolanty Fedak, Senatora RP Stanisława Iwana, Wicemarszałek Lubuski Elżbiety Płonki, Zastępcy Prezydenta Miasta Zielona Góra Dariusza Lesickiego, Prezydenta Nowej Soli Wadima Tyszkiewicza.

15.03.2008 - Pani Bronisława Skrzypek obchodziła setną rocznicę urodzin. W dniu jubileuszu odwiedził ją m.in. kierownik Urzędu Stanu Cywilnego Tomasz Brzózka i wręczył dyplomy m.in. od Premiera Donalda Tuska i Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego.

16.03.2008 - Al. Zjednoczenia 102. Otwarcie Giełdy Przemysłowo-Samochodowej, która rozpoczęła działalność 1 lutego 2008.

17.03.2008 - Urząd Miasta. Prezydent Janusz Kubicki uhonorował pamiątkowymi paterami zielonogórskich sportowców: Łukasza Czapłę, Sylwię Bogacką oraz Kamila Gmeryńskiego.

18.03.2008 - Urząd Miasta. Prezydent Janusz Kubicki spotkał się ze strażakami: starszym ogniomistrzem Dariuszem Chorabą i młodszym aspirantem Piotrem Wieliczko (Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Nowej Soli) oraz policjantem starszym posterunkowym Łukaszem Sarankiem (Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim Samodzielny Pododdział Prewencji Policji z siedzibą w Zielonej Górze), którzy 13 marca uratowali tonącą w Odrze kobietę.

19.03.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Wybory rektora i prorektorów na kadencję 2008-2012. Rektorem został ponownie prof. dr hab. Czesław Osękowski. Prorektorami: dr hab. Wielisława Osmańska-Furmanek, dr hab. Longin Rybiński, dr hab. Krzysztof Urbanowski, prof. dr hab. inż. Tadeusz Kuczyński.

19.03.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy pt. „Ceramika europejska XVIII-XX wieku ze zbiorów Muzeum Ziemi Lubuskiej”. Na przekrojącą wystawę złożyło się blisko 300 różnorodnych obiektów.

20.03.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wystawa pt. „Okupacja sowiecka na prawym brzegu Sanu w latach 1939-1941” przygotowana przez Oddziałowe Biuro Edukacji Publicznej IPN w Rzeszowie. Celem było ukazanie przebiegu wydarzeń w latach 1939-1941 na terenach wchodzących w skład obecnego województwa podkarpackiego, które wówczas znalazły się pod okupacją sowiecką.

28.03.2008 - Wojewódzki Ośrodek Sportu i Rekreacji w Drzonkowie. Trzyniedniowe VII Targi Turystyczne „ZATUR 2008”. Uczestniczyło w nich ponad stu wystawców z Polski i Niemiec (Brandenburgia), reprezentujących samorządy, ośrodki agroturystyczne, ośrodki turystyczne i biura podróży, hotele oraz inne firmy związane z sektorem turystycznym.

30.03.2008 - Filharmonia Zielonogórska. X finał konkursu „Człowiek Człowiekowi”. Ks. bp. Stefan Regmunt wręczył statuetki osobom o szczególnych osiągnięciach na polu działalności charytatywnej inspirowanej ewangelicznym duchem miłości bliźniego. Wśród nich były m.in. Barbara Biegasiewicz (Zawada k. Zielonej Góry) i Barbara Luniewicz (Zielona Góra).

KWIECIEŃ

1.04.2008 - Deptak otwarty. Na konferencji prasowej prezydent Janusz Kubicki poinformował, że wraz ze zniesieniem zakazu poruszania się rowerem po deptaku zaplanowano ułatwienia dla miłośników jednośladów. Na początek ustawiono stojaki na rowery.

1.04.2008 - Ratusz (Stary Rynek 1). XXI Sesja Rady Miasta Zielona Góra.
Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) wyrażenia opinii o lokalizacji salonu gier na automatach,
- 2) wyrażenia zgody na dokonanie darowizny nieruchomości niezabudowanych stanowiących własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim na rzecz Gminy Czerwieńsk,
- 3) zmiany uchwały w sprawie ustalenia najniższego wynagrodzenia zasadniczego oraz wartości jednego punktu pracowników miejskich jednostek organizacyjnych,
- 4) podziału środków w Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej w roku 2008,
- 5) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego,
- 6) porozumienia w sprawie wartości jednego punktu i ustalenia najniższego wynagrodzenia zasadniczego w pierwszej kategorii zaszergowania dla pracowników Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej,
- 7) zatwierdzenia sprawozdania z działalności Miejskiego Rzecznika Konsumentów w Zielonej Górze za rok 2007,
- 8) zmiany uchwały w sprawie wyrażenia zgody na dokonanie darowizny nieruchomości niezabudowanych stanowiących własność Miasta na rzecz Uniwersytetu Zielonogórskiego,
- 9) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów dzierżaw i najmu gruntów,
- 10) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy użyczenia nieruchomości zabudowanej,
- 11) scalenia i podziału nieruchomości,
- 12) nadania nazwy nowo powstałej ulicy w Zielonej Górze,
- 13) zmiany uchwały w sprawie ustalenia stawek dotacji przedmiotowych udzielanych z budżetu miasta zakładom budżetowym na rok 2008,
- 14) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: 1) od opłaty z tytułu przekształcenie prawa użytkowania wieczystego w prawo własności nieruchomości, 2) od opłaty z tytułu przekształcenie prawa współużytkowania wieczystego w prawo współwłasności nieruchomości, 3) od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu, 4) od ceny udziału w lokalu sprzedawanym przez Gminę Zielona Góra o statusie miejskim,
- 15) zatwierdzenia programu naprawczego na lata 2008-2010 dla Domu Pomocy Społecznej w Zielonej Górze,
- 16) zmiany uchwały w sprawie ustanowienia nagród kulturalnych, naukowych i sportowych Miasta Zielona Góra oraz zasad i trybu ich przyznawania,
- 17) zmiany uchwały w sprawie udostępnienia urządzeń, obiektów sportowo-rekreacyjnych i upoważnienia Prezydenta Miasta do ustalenia cennika opłat i zakresu stosowania zwolnień, upustów za korzystanie z urządzeń i obiektów sportowo-rekreacyjnych będących w zarządzie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Zielonej Górze,
- 18) zmiany nazwy I Liceum Ogólnokształcącego z Oddziałami Dwujęzycznymi w Zielonej Górze,
- 19) poparcia inicjatyw mieszkańców Pomorska dotyczących budowy mostu na rzece Odrze w miejscowościach Wysokie – Pomorsko oraz Miłsko – Przewóz (oświadczenie),
- 20) stwierdzenia zgodności projektu i uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Kisielińskiej Dzielnic Mieszkaniowej w Zielonej Górze z ustaleniami studium,
- 21) zabezpieczenia w budżetach miasta na lata 2009-2010 środków finansowych na wykonanie płaskorzeźby „Bitwa pod Grunwaldem”,
- 22) przystąpienia do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla rekreacyjno-sportowego,
- 23) uchylenia uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Śródmieścia i miasta Zielona Góra,
- 24) wyznaczenia przedstawiciela do udziału w pracach władz Stowarzyszenia „Lubuskie Tróji-miasto”,

- 25) przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu w rejonie ulic: Generała Jarosława Dąbrowskiego, Stefana Batorego, Bohaterów Westerplatte oraz zachodniej części Placu Powstańców Wielkopolskich,
- 26) regulaminu wynagradzania nauczycieli w 2008 roku,
- 27) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 28) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu do reprezentowania Rady Miasta Zielona Góra przed sądami administracyjnymi,
- 29) rozpatrzenia ponownie wniesionych skarg na działalność Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- 30) zaciągnięcia kredytu długoterminowego.

1.04.2008 - Ratusz (Stary Rynek 1). XXII Sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje w sprawach:

- 1) scalenia i podziału nieruchomości,
- 2) nadania nazw ulicom na Osiedlu Wamińskim i na Osiedlu Mazurskim.

2.04.2008 - Deptak. Trzecia rocznica śmierci Jana Pawła II. Marsz w hołdzie Papieżowi przeszedł ulicami: Sobieskiego, Jedności, Łużycką do kościoła pw. Świętego Ducha. W kościele ks. biskup Adam Dyczkowski odprawił mszę świętą w intencji szybkiej beatyfikacji Ojca Świętego.

3.04.2008 - Ukonstytuował się Zarząd Rady Organizacji pozarządowych. W jego skład weszli: Ryszard Błażyński – przewodniczący rady (Lubuskie Stowarzyszenie Miłośników Działań Kulturalnych – Debiut), Zofia Banaszak (Zielonogórski Uniwersytet Trzeciego Wieku), Sławomir Stańczak (Lubuskie Centrum Aktywizacji i Wsparcia „Verte”), Magdalena Dec (Lubuskie Stowarzyszenie Miłośników Turystyki Aktywnej LUPUS), Alicja Błażyńska (Klub Kiwanis Zielona Góra „Adsum”), Andrzej Bocheński (Zarząd Okręgowy Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej), Emilia Inglot (Fundacja Bank Żywności), Bruno Aleksander Kieć (Fundacja Rozwoju Kultury – Kombinat Kultury), Zygmunt Prętkowski (Zielonogórskie Stowarzyszenie Winiarskie), Jan Zelek (Stowarzyszenie „Pokolenia Lubuszan”) oraz Monika Jakubowska (przedstawicielka Prezydenta Miasta Zielona Góra).

3.04.2008 - Ratusz. Zastępca Prezydenta Miasta Wioleta Haręźlak poinformowała, że Ministerstwo Sportu i Turystyki przekazało naszemu miastu 150 tysięcy złotych na sportowe zajęcia rekreacyjne. Urząd Miasta przeznaczył w tym roku w budżecie 390 tysięcy złotych na ten sam cel. Miasto otrzymało również dofinansowanie na multimedialne przewodniki turystyczne z Funduszu Miniprojektów Euroregionu Sprewa – Nysa – Bóbr.

6.04.2008 - Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. W odpowiedzi na apel radnego Roberta Dowhany zorganizowano imprezę pod hasłem „Rozbiegana Zielona Góra”, która miała na celu poprawę kondycji i samopoczucia jej uczestników. Prowadził ją znany zielonogórski instruktor sportu Zygfryd Łojko.

8.04.2008 - Urząd Miasta. Prezydent Janusz Kubicki spotkał się ze sportowcami, którzy osiągają sukcesy. Mistrz Świata w kick – boxingu Muay Thai (tajska odmiana boksu) Tomasz Makowski i brązowy medalista Pucharu Świata

w pięcioboju nowoczesnym Bartosz Majewski zostali uhonorowani obojgiem statuetkami.

10.04.2008 - Zmarł Ludwik Miłkowski – zasłużony zielonogórski działacz sportowy związany z koszykówką, sponsor Zastalu Zielona Góra, wierny klubowi, działacz charytatywny.

11.04.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Konferencją prasową z udziałem legendy polskiego jazzu – gitarzystą Jarosławem Śmietaną rozpoczął się IV Międzynarodowy Festiwal Jazzowy Green Town of Jazz.

11.04.2008 - Galeria Nowy Wiek Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy Elżbiety Janczak-Wałaszek pt. „United Animals”. Zaprezentowano około 100 psów i innych zwierząt wykonanych z gliny szamotowej, wypalanej w wysokiej temperaturze, poszklawionej lub pomalowanej.

13.04.2008 - Lubuski Teatr. Spektakl pt. „O rybaku i złotej rybce” oparty na motywach baśni rosyjskiej.

13.04.2008 - Obelisk Katyński (ul. Boh. Westerplatte). Członkowie Rodziny Katyńskiej uczcili pamięć pomordowanych w ZSRR jeńców wojennych w rocznicę drugiej deportacji Polaków na Syberię, składając wiązanki kwiatów i zapalając znicze.

13.04.2008 - Zielonogórski Klub Żużlowy Kronopol Zielona Góra pokonał Caelum Stal Gorzów w meczu II kolejki Ekstraligi Żużlowej. ZKŻ wygrał 53:39.

14.04.2008 - ZKŻ Kronopol Zielona Góra zwyciężył drugie spotkanie w Ekstralidze Żużlowej. Zielonogórzanie pokonali Unię na jej stadionie 49:41. Najlepszym zawodnikiem był Rafał Dobrucki – zdobył 14 punktów. Po dwóch meczach ZKŻ Kronopol z kompletem punktów zajmuje III miejsce w ekstraligowej tabeli.

14.04.2008 - Stulecie urodzin zielonogórzanina, pułkownika w stanie spoczynku pana Stanisława Jaroszewicza, uczestnika II Wojny Światowej, zasłużonego działacza Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz wielu organizacji żołnierskich, człowieka o bogatym dorobku zawodowym i życiorysie.

15.04.2008 - Cmentarz Komunalny (ul. Wrocławska). Odświeżenie tablicy pamiątkowej „W Hołdzie Matkom Sybiraczkom – Dzieci Sybiru”. Spotkanie zorganizowane przez Związek Sybiraków poprzedziła msza święta w kościele pw. Najświętszego Zbawiciela.

16.04.2008 - Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego (ul. Długa 13). Konferencja na temat „Dostępność turystyczna Zielonej Góry dla osób niepełnosprawnych”, której organizatorem było Lubuskie Stowarzyszenie Przewodników Turystycznych „Przewodnik Lubuski” i „Centrum Integracja” w Zielonej Górze.

16.04.2008 - Urząd Miasta. Konferencja prasowa promująca „Informator Kulturalny”. Udział wzięli: Dyrektor Zielonogórskiego Ośrodka Kultury Agata Miedzińska, Naczelnik Wydziału Sportu, Kultury i Turystyki Urzędu Miasta Stanisław Tarnawski oraz przedstawiciel Biura Prezydenta Miasta Marek Starosta.

17.04.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. W obecności Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego i grupy przedstawicieli samorządów – Marszałek Lubuski Krzysztof Szymański oraz Przewodniczący Kraju Nitrzańskiego Milan Belica podpisali „Umowę o współpracy pomiędzy Województwem Lubuskim a Krajem Nitrzańskim na Słowacji”.

18.04.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wręczenie nagrody Redakcji Studiów Zielonogórskich Lesławowi Batkowskiemu prezesowi Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Miasta „Zielonogórskie Perspektywy”.

20.04.2008 - Filharmonia Zielonogórska. VI finał wyborów najpiękniejszych Lubuszanek zorganizowany przez zielonogórską Agencja Modelk Princess Ewy Olejniczak. Miss Ziemi Lubuskiej 2008 została Aleksandra Popęda, a Miss Nastolatek 2008 Aleksandra Pająk.

22.04.2008 - Piwnica „Kawon”. W ramach Kabaretowej Sceny wystąpił nowy, twór lokalnych kabareciarzy – Kabaret Nowaki, który zaprezentował swój autorski program. Nad całością czuwał sam Grzegorz Halama.

24.04.2008 - Urząd Miasta. Konferencja, na której Prezydent Miasta Zielona Góra, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji Robert Jagielowicz oraz Kierownik Biura Prezydenta Tomasz Nesterowicz przedstawili informacje na temat projektu basenu i hali widowiskowo-sportowej.

24.04.2008 - Galeria BWA. II edycja Dni Sztuki Współczesnej IntruzArt (24-26 kwietnia). Celem było zaprezentowanie działań młodych artystów zielonogórskich działających w przestrzeni miejskiej oraz w murach galerii BWA i Starej Winiarni – Fermentowni (ul. Moniuszki). Pokazano sztukę tzw. „obcą”.

25.04.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy pt. „Na tropie nieznanymi zwierząt” ze zbiorów Działu Przyrodniczego Muzeum Gómońskiego w Bytomiu i Pracowni Muzeum Przyrodniczego Katedry Biologii Uniwersytetu Zielonogórskiego.

29.04.2008 - Lubuski Teatr. Premiera spektaklu „Wizyta starszej pani”. Sztukę Friedricha Dürrenmatta wyreżyserował dyrektor placówki Robert Czechowski. Premiera została poprzedzona widowiskowym happeningiem na zielonogórskim deptaku.

29.04.2008 - XXI sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu,
- 2) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców,
- 3) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów dzierżawy gruntów,
- 4) przejęcia od powiatów w granicach województwa lubuskiego niektórych zadań z zakresu pomocy społecznej,
- 5) zmiany uchwały o przystąpieniu do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rekreacyjno-Sportowego,
- 6) stwierdzenia nabycia własności pojazdów przez Miasto Zielona Góra,

- 7) zmiany uchwały w sprawie wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny udziału w lokalu sprzedawanym przez Gminę Zielona Góra o statusie miejskim,
- 8) określenia trybu postępowania o udzielenie dotacji przez miasto Zielona Góra dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych i nie działających w celu osiągnięcia zysku na inne zadania niż określone w ustawie o działalności i pożytku publicznego i o wolontariacie, sposobie rozliczania dotacji oraz kontroli wykonywania zleconego zadania,
- 9) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008 oraz w sprawie udzielenia pomocy finansowej innym jednostkom samorządu terytorialnego,
- 10) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu do reprezentowania Rady Miasta Zielona Góra przed sądami administracyjnymi,
- 11) rozpatrzenia porównie wniesionych skarg na działalność Prezydenta Miasta Zielona Góra i Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- 12) przystąpienia do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Zdrowego i osiedla Zastalowskiego.

MAJ

1.05.2008 - Plac Bohaterów. Uroczyste zgromadzenie patriotyczne z okazji Święta Pracy oraz rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, podczas którego złożono kwiaty na płycie pomnika Bohaterów II Wojny Światowej.

1.05.2008 - Zmarł kapitan Florian Porębski (pseudonim „Szary”) Honorowy Obywatel Miasta Zielona Góra, Prezes Okręgu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

3.05.2008 - 217. rocznica uchwalenia Konstytucji 3 maja. Konkatedra pw. Świętej Jadwigi: mszę za Ojczyznę celebrował ks. bp. Adam Dyczkowski. Park im. Generała Józefa Sowińskiego: przed pomnikiem Konstytucji 3 Maja – uroczystość, podczas której Wojewoda Lubuski Helena Hatka wręczyła odznaczenia państwowe przyznane przez Prezydenta Polski – Lecha Kaczyńskiego.

7.05.2008 - Warszawa. Dzięki staraniom podkarpackiego posła, Wiceministra Skarbu Jana Burego odbyło się spotkanie przedstawicieli środowisk winiarskich z Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi Markiem Sawickim. Nasze miasto reprezentowali: Roman Grad, Przemysław Karwowski, Marcin Moszkowicz z Zielonogórskiego Stowarzyszenia Winiarskiego,

7.05.2008 - Zmarł Zdzisław Adamczewski – Honorowy Obywatel Miasta Zielona Góra, działacz środowiska rzemieślniczego naszego Miasta, długoletni członek Stowarzyszenia Pionierów Zielonej Góry.

12.05.2008 - Zielonogórska Palmiarnia i Miejski Zakład Pogrzebowy mają jednego zarządcą i wchodzi w skład powołanego właśnie Zielonogórskiego Zakładu Usług Miejskich. Zadania spółki rozszerzono o te, którymi zajmowało się Centrum Biznesu.

12.05.2008 - Ulicami Zielonej Góry przeszedł korowód bachanaliowy, tradycyjnie inaugurujący Dni Kultury Studenckiej. Prezydent Janusz Kubicki przekazał żakom klucz do miasta.

15.05.2008 - Stanisław Łobacz został Dyrektorem Lubuskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia, zastąpił na tym stanowisku Helenę Hatkę, która została Wojewodą Lubuskim.

15.05.2008 - Rozstrzygnięcie polsko-niemieckiego konkursu fotograficznego „Dwa zielone miasta” zorganizowanego wspólnie z miastem Cottbus. Wyróżnione zostały trzy prace polskich fotografików: Pamela Gusztal „Ratusz w wiosennym słońcu i w zieleni”, Wilhelm Dąbek „Mieszkać w zieleni”, Aleksander Bakinowski „Zielona góra”.

16.05.2008 - Amfiteatr. Koncert najnowszego oratorium Piotra Rubika pt. „Oratorium dla Świata – Habitat”. Udział wzięło 180 artystów.

16.05.2008 - XXIV sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje w sprawach:

- 1) realizacji projektu inwestycyjnego „Gospodarka ściekowa na terenie Zielonej Góry – II etap”,
- 2) stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra z ustaleniami studium,
- 3) rozstrzygnięcia o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 4) uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra.

17.05.2008 - Zmarł zielonogórzanin Witold Nowicki – wybitny plastyk, podróżnik, poliglota, znawca literatury, miłośnik egzotycznych roślin.

22.05.2008 - Cerkiew (ul. Partyzantów 6). 60. lecie ustanowienia Parafii Prawosławnej w Zielonej Górze oraz obchody święta patrona parafii św. Mikołaja Cudotwórcy. Uroczystości zostały objęte honorowym patronatem Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego.

23.05.2008 - Ulica Fabryczna. Pierwsi nabywcy (30 rodzin) ekskluzywnych loftów (dawniej tkalnia) odebrali klucze do swoich nowych mieszkań. Z tej okazji grał zespół Raz Dwa Trzy.

24.05.2008 - Lubuski Teatr. Tańczące Eurydyki 2008 – koncert poświęcony Annie German. Zaprezentowali się laureaci wszystkich edycji festiwalu.

27.05.2008 - XXIV sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego oraz kolejnych umów dzierżaw gruntów,
- 2) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców; od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu; od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców,
- 3) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 4) przyjęcia do realizacji przedsięwzięcia pn. „Termomodernizacja obiektów oświatowych w Zielonej Górze”,
- 5) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 6) rozpatrzenia ponownie wniesionych skarg na działalność Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- 7) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu do reprezentowania Rady Miasta Zielona Góra przed sądami administracyjnymi,
- 8) zmiany uchwały NR V/44/07 Rady Miasta Zielona Góra z dnia 27 lutego 2007 r. w sprawie sposobu organizacji pogrzebów przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze.

28.05.2008 - EMPiK (ul. Boh. Westerplatte). Z okazji jubileuszu 60-lecia istnienia EMPiK-u odbyła się konferencja prasowa rozpoczynająca promocję artystów lubuskich w serii płyt CD „Lubuska Fala”.

28.05.2008 - Gazeta Prawna opublikowała wyniki rankingu „Europejska Gmina – Europejskie Miasto” opracowanego wspólnie z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego. Lubuskim laureatem została gmina Łęknica. II miejsce przypadło Zielonej Górze.

30.05.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. 3. Dni Kultury Żydowskiej pod patronatem Prezydenta Miasta Janusza Kubickiego i patronatem medialnym Radia Zachód i Gazety Wyborczej zorganizowane przez Lubuską Fundację – Judaica.

30.05.2008 - Piłkarze ze Szkoły Podstawowej nr 10 i Gimnazjum nr 4 w Zielonej Górze okazali się najlepsi wśród 4400 drużyn z całej Polski – wygrali finał krajowy turnieju Coca – Cola Cup 2008 i w nagrodę bilet na mecz Polska – Austria w Wiedniu, który rozegrany był 12 czerwca 2008.

31.05.2008 - VIII Targowisko Winiarskie. W Muzeum Ziemi Lubuskiej: seminarium szkoleniowe dla polskich winiarzy. Na Winnym Wzgórzu (obok Palmiarni): targi, gdzie można było kupić sadzonki winorośli oraz wszystko to, co związane jest z winifikacją i butelkowaniem, a także publikacje winiarskie.

CZERWIEC

1.06.2008 - Plac Powstańców Wielkopolskich. W 48. rocznicę Wydarzeń Zielonogórskich pod tablicą pamiątkową zebrali się: parlamentarzyści, przedstawiciele władz wojewódzkich i miejskich samorządowych, zielonogórzanie – w tym świadkowie i uczestnicy tamtych wydarzeń.

4.06.2008 - Big Band Uniwersytetu Zielonogórskiego pod kierunkiem Jerzego Szymaniuka odniósł sukces na Festiwalu w Nowym Tomyślu. Orkiestra zdobyła I miejsce (ex aequo z big bandem z Poznania).

5.06.2008 - WiMBP. Z inicjatywy wydawnictwa Jagiellonia S.A., Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego – Zarządu Wojewódzkiego w Zielonej Górze odbyła się promocja książki prof. dra hab. Wojciecha Sz wajdlera pt. „Józef Zych na przekór losowi”.

5.06.2008 - Galeria BWA. Pokaz kolekcji Lubuskiej Zachęty Sztuki Współczesnej. Prace gromadzono od 2006 roku i stanowią przegląd różnorodnych postaw twórczych, środków wyrazu oraz mediów. Obok malarstwa zaprezentowano grafiki, rysunki, fotografie, obiekty i wideo.

6.06.2008 - Placu Bohaterów. Uroczystości z okazji 63. rocznicy przejęcia władzy w mieście przez pierwszego polskiego burmistrza. W oświadczeniu przyjętym 26 kwietnia 2005 roku, dzień 6 czerwca został ustanowiony przez Radę Miasta Zielona Góra „Dniem Powrotu Zielonej Góry do Macierzy”.

6.06.2008 - Amfiteatr. Festiwal Piosenki Rosyjskiej Zielona Góra 2008 (6-7.06) pod honorowym patronatem Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubic-

kiego. W konkursie polskim Złoty Samowar zdobył Sebastian Plewiński, Srebrny Katarzyna Rościńska a Brązowy Agnieszka Konarska. Nagrodę Publiczności zdobył Lubuszanin Ilja Bołdakow. W konkursie międzynarodowym zwyciężyła Irina Dorofiejewa, drugie miejsce zajął Sergiej Jakusz, a trzecie Werona.

11.06.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Marszałek Krzysztof Szymański wręczył przyznane po raz pierwszy stypendia sportowe wyróżniającym się młodym sportowcom z województwa lubuskiego. Każdy z 17 nagrodzonych otrzymał stypendium w wysokości 2100 złotych.

12.06.2008 - Tomasz Herkt – jeden z najbardziej znanych polskich szkoleniowców koszykarskich – został trenerem pierwszoligowego Zastalu Zielona Góra. Do tej pory największe sukcesy odnosił w koszykówce żeńskiej.

12.06.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Podsumowanie XXI edycji Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej zorganizowanej na szczeblu centralnym przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, na szczeblu wojewódzkim przez Komitet Okręgowy w Zielonej Górze. Wśród finalistów znalazła się Ewa Lechów z I Liceum Ogólnokształcącego w Zielonej Górze (opiekun mgr Ewa Mariańska).

14.06.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Dni otwarte – po raz pierwszy po remoncie otwarto budynek zwiedzającym (14-15.06). Szczególnym zainteresowaniem zwiedzających cieszyły się tarasy widokowe.

14.06.2008 - 50-lecie Zielonogórskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Władze spółdzielni wyróżniły współpracujące z nimi firmy. Odznakę za zasługi dla spółdzielczości otrzymał m.in. zielonogórski Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej, który doceniono za wywiązywanie się z obowiązków i niskie ceny.

14.06.2008 - ZOK. Nagrody artystyczne Zielonogórskiego Ośrodka Kultury „Eurydyki 2008” przyznano młodym artystom. Otrzymali je: Łukasz Wicher (piosenka), Teatr Jeszcze Nie Wiem (teatr), Katarzyna Górska (muzyka), Cyryl Polaczek (plastyka).

17.06.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Nowa wystawa czasowa „Cmentarz Orłąt Lwowskich” przygotowana została przez Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Wschodnich – Oddział w Bolesławcu.

20.06.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Oficjalna prezentacja pierwszego, zaawansowanego technologicznie ekologicznego samochodu elektrycznego zbudowanego w Polsce. Konferencję zorganizowało Koło Naukowe PESUZ oraz Instytut Inżynierii Elektrycznej Uniwersytetu Zielonogórskiego.

20.06.2008 - Centralnym Ośrodkiem Szkoleniowym Polskiego Związku Akrobatyki Sportowej (ul. Urszuli). Konferencja prasowa z udziałem wokalistki jazzowej Urszuli Dudziak i marszałka Krzysztofa Szymańskiego, dotycząca promocji województwa lubuskiego podczas wystawy EXPO w Saragossie.

20.06.2008 - Hala MOSiR-u. Radio Zielona Góra 97,1 fm – okazało się najlepsze w „Tańcu z Mediami”, a to za sprawą redaktora Romana Awińskiego i jego

partnerki Joanny Szumkowskiej ze Szkoły Tańca „Gracja”. Występ został wysoko oceniony przez jurorów oraz licznie zgromadzoną publiczność.

24.06.2008 - Prezes Rady Ministrów podpisał rozporządzenie ustalające w Babimoście stałe lotnicze przejście graniczne.

26.06.2008 - Ratusz. XXIV nadzwyczajna sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzję w sprawie uchwały zmieniającej uchwałę w sprawie budżetu miasta na rok 2008.

28.06.2008 - Galeria Nowy Wiek Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarto wystawę czasową pt. „Artyści Galerii Nowy Wiek 3”. Była to prezentacja zbiorowa ukazująca prace twórców związanych z działalnością galerii w ostatnich latach.

28.06.2008 - Lubuski Teatr. Wręczono nagrody najpopularniejszym zielonogórskim aktorom wytypowanym przez zielonogórzan w plebiscycie. Publiczność przyznała dwa „Leony”. Najlepszą aktorką ostatniego sezonu 2007/2008 utytułowała Elżbietę Domirską, a najpopularniejszym aktorem został Wojciech Brawer.

30.06.2008 - Ratusz. XXVII sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) utworzenia zielonogórskiego obszaru metropolitalnego (oświadczenie),
- 2) przyjęcia do realizacji przedsięwzięcia pn. „Budowa Jednostki Ratowniczo - Gaśniczej nr 2 PSP w Zielonej Górze – etap I budowa budynku koszarowo – szkoleniowego”,
- 3) zaciągnięcia zobowiązania związanego z realizacją zadania pn. „Polsko - Niemieckie Centrum Promocji i Informacji Turystycznej”,
- 4) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 5) utworzenia Straży Miejskiej w Zielonej Górze i nadania jej regulaminu,
- 6) podwyższenia wysokości wskaźników procentowych określających wysokość dodatku mieszkaniowego,
- 7) ustanowienia programu osłonowego „Wyprawka szkolna dla dzieci umieszczonych w wielodzietnych rodzinach zastępczych”,
- 8) zmiany uchwały w sprawie ustalenia planu sieci publicznych szkół podstawowych i gimnazjów oraz granic ich obwodów,
- 9) zmiany uchwały o przystąpieniu do zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Zdrojowego i osiedla Zastalowskiego w Zielonej Górze,
- 10) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego oraz wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów dzierżaw gruntów,
- 11) utworzenia Zasadniczej Szkoły Zawodowej dla Dorosłych i włączenia jej do Zespołu pod nazwą Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego w Zielonej Górze,
- 12) zmiany uchwały w sprawie regulaminu wynagradzania nauczycieli w 2008 roku,
- 13) rozpatrzenia ponownie wniesionych skarg na działalność Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- 14) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od opłat rocznych za nieruchomości oddaną w trwały zarząd,
- 15) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 16) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od opłat rocznych za nieruchomość oddaną w trwały zarząd oraz od ceny budynku mieszkalnego jednołobowego sprzedawanego na rzecz najemcy,
- 17) zmiany uchwały w sprawie udzielenia pomocy finansowej innym jednostkom samorządu terytorialnego,
- 18) wyrażenia zgody na zamianę nieruchomości,

19) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu do reprezentowania Rady Miasta Zielona Góra przed sądami administracyjnymi.

LIPIEC

1.07.2008 - Deptak. Międzynarodowy Festiwal Sztuki Ulicznej Busker Bus. Występowali za przysłowiowy grosik: muzycy, kłowni, artyści cyrkowi oraz mistrzowie aktorstwa z kraju i zagranicy.

2.07.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Zaprezentowano trzy wystawy: Żołnierze Władysława Andersa ze zbiorów Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Magia fotografii oraz Skauting i harcerstwo w filatelistyce.

3.07.2008 - Deptak. Rozpoczął się Międzynarodowy Festiwal Filmowy Kina Niezależnego „Filmowa Góra” zorganizowany przez Fundację Kombinat Kultury.

4.07.2008 - Galeria BWA. Otwarto wystawę końcową studentów Katedry Sztuki i Kultury Plastycznej UZ.

4.07.2008 - Lubuski Teatr. Rozpoczął się III Letni Festiwal OFF Teatr – dwumiesięczna impreza, której ideą jest prezentowanie i promowanie sztuki młodych dramaturgów i początkujących artystów.

5.07.2008 - Deptak. Fundacja Kombinat Kultury wspólnie z Zielonogórskim Klubem Fantastyki AD ASTRA zorganizowała „Piknik z fantastyką”.

7.07.2008 - Galeria BWA. Rozpoczęły się „Letnie Spotkania Młodych Twórców” czyli warsztaty plastyczne dla dzieci i młodzieży. Uczestniczyli w nich młodzi zielonogórzanie, którzy kochają aktywne spędzanie czasu.

11.07.2008 - Aleja Konstytucji 3 Maja 1A. Otwarto Ruben Hotel. Jest to pierwszy i jedyny czterogwiazdkowy obiekt w Zielonej Górze o przeznaczeniu turystycznym.

12.07.2008 - XVI Bieg od ratusza do ratusza – Zielona Góra – Cottbus. Wzięła w nim udział rekordowa liczba uczestników – 340 osób, czyli 68 drużyn z Polski i Niemiec.

12.07.2008 - X edycja Lubuskiej Ligi Snookera. Turniej, w którym wzięło udział 16 zawodników w rozegrano systemem pucharowym. Wygrał Mateusz Baranowski, który w finale pokonał Damiana Nitschke 3:1.

16.07.2008 - Pierwszą w województwie lubuskim trasę nordic walking uroczystie otworzyła Zastępca Prezydenta Wioleta Haręźlak w towarzystwie Dyrektora MOSiR Roberta Jagielowicza i instruktorki nordic walking Grażyny Wyczałkowski.

20.07.2008 - Kino „Newa”. Rozpoczął się 4. Międzynarodowy Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe. Ta edycja festiwalu oparta była głównie na wakacyjnych pokazach filmowych. Dyrektorem festiwalu była Marzena Więcek.

24.07.2008 - Najstarszy leśnik w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Zielonej Górze Bolesław Kostkiewicz w dniu swoich 100. urodzin, które

obchodził 25 lipca 2008 roku – został uhonorowany Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz licznymi listami gratulacyjnymi i gratyfikacjami finansowymi.

25.07.2008 - Komenda Miejska Policji (ul. Partyzantów). Oficjalne obchody Święta Policji. Awans na wyższy stopień otrzymało 182 funkcjonariuszy, a dwaj zostali wyróżnieni odznaką „Zasłużony Policjant”.

28.07.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Spotkanie władz miasta z paraolimpijczykami przygotowującymi się do wyjazdu na igrzyska paraolimpijskie Pekin 2008: Ewą Zielińską, jej trenerem Jerzym Walczakiem, Piotrem Grudniem i Sebastianem Powroźnikiem oraz ich trenerem Józefem Jagiełowiczem.

SIERPIEŃ

1.08.2008 – Al. Wojska Polskiego. Uruchomiono nową stację uzdatniania wody SUW „Zacisze”. Stacja pokrywa zapotrzebowanie na wodę 25% południowo-zachodniej części Miasta Zielona Góra oraz dodatkowo Alei Wojska Polskiego, ulic Kupieckiej i Wandy.

4.08.2008 - Urząd Miasta. Prezydent Janusz Kubicki spotkał się z medalistami Mistrzostw Świata Juniorów w Pięcioboju Nowoczesnym: Szymonem Staśkiewiczem i Łukaszem Klekotem oraz ich trenerem Ireneuszem Daleckim. Obaj sportowcy zdobyli w Egipcie medale srebrny w sztafecie i brązowy drużynowo.

5.08.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. W obecności dziennikarzy i przedstawicieli zielonogórskich firm została podpisana umowa z firmą Skanska, która zbuduje Zielonogórskie Centrum Rekreacyjno-Sportowe. Umowę podpisali Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki, Pełnomocnik Prezydenta Miasta do spraw Budowy Basenu Robert Jagiełowicz oraz Dyrektor Oddziału Budownictwa Ogólnego w Lesznie, Skanska S.A. Leszek Kaszuba.

7.08.2008 - Cerkiew Greckokatolicka (ul. Boduena 1). Uroczystość upamiętniająca ofiary Wielkiego Głodu na Ukrainie zorganizowana przez Konsulat Honorowy Ukrainy w Zielonej Górze oraz Lubuski Oddział Związku Ukraińców.

13.08.2008 - Urząd Miasta. Konferencja prasowa poświęcona organizacji akcji charytatywnej na rzecz dotkniętego powodzią partnerskiego miasta Zielonej Góry, ukraińskiego Iwano-Frankowska.

19.08.2008 - XXVII nadzwyczajna sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje w sprawach:

- 1) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 2) rozstrzygnięcia o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 3) zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra.

21.08.2008 - Sejmik Województwa Lubuskiego odwołał ze stanowiska marszałka Krzysztofa Szymańskiego. Radni wybrali nowego marszałka, którym został dotychczasowy Starosta Powiatu Słubickiego Marcin Jabłoński. Wice-

marszałkami zostali Elżbieta Polak i Tomasz Wontor, natomiast członkami zarządu – Tomasz Hałas i Stanisław Tomczyszyn.

21.08.2008 - Galeria Nowy Wiek Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarto wystawę malarstwa Mariana Szpakowskiego pt. „Marian Szpakowski – kontynuacja”.

26.08.2008 - XXX Sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość starowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 2) usytuowania w budynku ratusza wypożyczalni rowerów – oświadczenie,
- 3) zatwierdzenia zmian do statutu Zespołu Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej „Promyk” - Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Zielonej Górze,
- 4) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od opłaty z tytułu przekształcenia prawa użytkownictwa wieczystego w prawo własności nieruchomości,
- 5) ustanowienia nagród kulturalnych Miasta Zielona Góra oraz zasad, trybu i wysokości ich przyznawania,
- 6) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego,
- 7) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu oraz od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców,
- 8) stwierdzenia nabycia własności pojazdu przez Miasto Zielona Góra,
- 9) zmieniająca uchwałę w sprawie ustalenia stawek dotacji przedmiotowych udzielanych z budżetu miasta zakładom budżetowym na rok 2008,
- 10) uchylenia uchwały w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 11) uchylenia uchwały w sprawie stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra z ustaleniami studium,
- 12) zmiany uchwały w sprawie rozstrzygnięcia o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 13) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokalu mieszkalnego wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanego na rzecz najemcy oraz od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu,
- 14) utworzenia Zasadniczej Szkoły Zawodowej dla Dorosłych i włączenia jej do Centrum Kształcenia Ustawicznego w Zielonej Górze, wchodzącego w skład Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego w Zielonej Górze,
- 15) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 16) ustalenia regulaminu przyznawania pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie Miasta Zielona Góra.

WRZESIEŃ

1.09.2008 - Wizyta Prezydenta RP Ryszarda Kaczorowskiego w Zielonej Górze. Pan Prezydent wziął udział w dwudniowej sesji plenarnej na temat „Rola Polonii w uzyskaniu pomocy przez Naród Polski od społeczności międzynarodowej w latach 1981-1989”.

1.09.2008 - Marek Kamiński objął stanowisko dyrektora Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze. Funkcję tę powierzono mu na okres pięcioletni od 1 września 2008 roku do 31 sierpnia 2013 roku.

3.09.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy pt. „Stanisław Prałat – pionier z kuflem w dłoni”, kolejnej z cyklu prezentującego sylwetki osób, które odegrały znaczącą rolę w życiu społecznym, kulturalnym, naukowym lub politycznym powojennej Zielonej Góry.

5.09.2008 - Galeria Pro Arte. Podsumowanie kolejnej edycji Ogólnopolskiego Konkursu na Projekt Plakatu Winobraniowego „Dni Zielonej Góry – Winobranie 2008” pod patronatem Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego.

6.09.2008 - WiMBP. Uroczystość z okazji 85-lecia Polskiego Związku Łowieckiego. Odznaczeniami łowieckimi zostało uhonorowanych kilkanaście osób, w tym zielonogórzanie. Wśród nich byli zielonogórzanie. Medal za 50 lat w PZŁŁ otrzymali m.in.: Henryk Dobrowolski (Bór), Jerzy Tajer (Dąb), Jan Maliniak, Tomasz Smoleń (Dzik), Stanisław Kowalski (Rarórg), Kazimierz Bącal (Kruk).

6.09.2008 - Deptak. O godzinie 16.45 miała miejsce uroczysta ceremonia oficjalnego przekazania klucza do bramy Miasta przez prezydenta Janusza Kubickiego – Bachusowi (aktor Marcin Wiśniewski). W ramach programu 156 Winobrania (6.09-14.09) przygotowanego przez firmę ASPE przy współpracy z zielonogórskimi placówkami odbyły się różne imprezy m.in.:

- ◆ Nowa ekspozycja w Muzeum Wina Muzeum Ziemi Lubuskiej.
- ◆ XXIII Nocny Bieg Bachusa. Start i meta biegu znajdowały się tuż przy EMPiK-u (ul. Boh. Westerplatte). Zwyciężył biegacz Dariusz Szrama, pokonując dystans 10 km.
- ◆ XXIII Międzynarodowy Festiwal Folkloru. Jednym z punktów programu było spotkanie przedstawicieli zespołów z Prezydentem Miasta Zielona Góra Januszem Kubickim i Przewodniczącym Rady Miasta Adamem Urbaniakiem.
- ◆ XXX Międzynarodowe Kryterium Uliczne. Najlepszym seniorem został Wojciech Pawlak (Dynatek), najlepszą zawodniczką w ekipie zielonogórskiej – Anna Bazan (TRASA – Zielona Góra).
- ◆ 8. Winobraniowe Spotkania Teatralne. Przez osiem dni w Lubuskim Teatrze pokazano wiele interesujących spektakli z udziałem gwiazd polskiej sceny.
- ◆ Zmotoryzowany Korowód pod lotnym, kołysanym hasłem „Na fali” w reżyserii Andrzeja Łyszyka.
- ◆ Finał Mistrzostw Polski Strongman – Eliminate Your Opponent. W zawodach wzięła udział czołówka polskich zawodników tej dyscypliny.
- ◆ W strefie Activ Zone (parking obok Zielonogórskiej Palmiarni). Zawody sportowe z udziałem m.in. pracowników magistratów Lubuskiego Trójmiasta.
- ◆ MOSiR (ul. Sulechowska). Jednodniowy festiwal muzyki hip-hop pt. „Zielona Góra Rap Gra”.
- ◆ Koncerty w amfiteatrze i na plenerowej scenie na deptaku m.in.: Budki Suflera, Wolnej Grupy Bukowina, Róż Europy, Alicji Majewskiej, Kobranocka, Szymona Wydry i Carpe Diem.

Wiele wydarzeń oraz osób związanych z Winobraniami imprezami zostało pokazanych w programach telewizyjnych: TVP1, TVN – „Dzień Dobry TVN”, TVN 24, TVN Meteo.

8.09.2008 - Obrady Sejmiku Województwa Lubuskiego. Podjęto uchwałę w sprawie nadania „Odznaki Honorowej za Zasługi dla Województwa Lubuskiego”. Wyróżnieni zostali: Andrzej Bauman (prezes Stowarzyszenia Diabetyków, Bydgoszcz), Janina Grzywacz (lekarz diabetolog, Zielona Góra), Romuald Szura (dziennikarz Radia Zachód), Dorota Zyń (dziennikarka Radia Zachód).

8.09.2008 - Ratusz. Prezydent Janusz Kubicki spotkał się z byłymi prezydentami Zielonej Góry. W spotkaniu uczestniczyli: Jan Nieruchalski (1973-1975), Antonina Grzegorzewska (1983-1988), Edmund Błachowiak (1989-1990), Roman Doganowski (1990-1994), Henryk Masternak (1994-1998) i Zygmunt Listowski (1998-2002).

9.09.2008 - Ratusz. Uroczysta XXXI sesja Rady Miasta Zielona Góra. Nadano tytuł Honorowego Obywatela Miasta Czesławowi Fedorowiczowi i Andrzejowi Toczewskiemu.

9.09.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Konferencja prasowa – podpisanie umowy sponsorskiej między Grono SS.A. a siecią marketów Intermarche. W jej wyniku zielonogórski klub koszykówki od bieżącego sezonu występował w I lidze jako Intermarche Zastal Zielona Góra.

10.09.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Uroczystość wręczenia Nagród Kulturalnych Prezydenta. Dyplomy zaprojektowane przez zielonogórskiego artystę Adama Bagińskiego oraz nagrody pieniężne wręczył prezydent Janusz Kubicki: Jolancie Sipowicz (pracownik naukowy UZ), Hanna Żudziejewicz i Dariusz Myćka (tancerze), Filip Czeszyk (choreograf i pedagog), Maria Idzikowska (właścicielka galerii „Stara Fabryka” – ul. Fabryczna), Henryk Krakowiak (artysta plastyk), Jolanta Pytel-Marciniszyn (poetka), Adam Falkiewicz (artysta plastyk), Andrzej Kirmiel (pedagog, historyk), Henryk Sobkowiak (poeta, tłumacz, krytyk literacki), Igor Myszkiewicz (artysta plastyk), Janusz Rewers (artysta kabaretowy).

11.09.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Uroczystość wręczenia Nagród Sportowych Prezydenta. Dyplomy oraz nagrody pieniężne wręczył prezydent Janusz Kubicki i jego zastępca Wioleta Haręźlak. Otrzymali je: Tomasz Makowski, Łukasz Czapla, Sylwia Bogacka (ZPKS „Gwardia”) oraz Tadeusz Duda, Ryszard Taysner, Jerzy Wolnik, Józef Wadecki i Bartłomiej Hes (UKS „AS”), Joanna Łochowska (UKS Podnoszenia Ciężarów), Adam Grześkowiak i Paulina Łukomska (SKF „Boksing”) oraz trener Bogumił Połowski, Piotr Kaliszuk (Zielonogórski Klub Jeździecki), Kamil Ornat (ZSR „Start”) oraz reprezentacja w piłce siatkowej: Mirosław Kocięcki, Bartłomiej Synowiec, Michał Wypych, Leszek Jutrzenka, Arkadiusz Kosełnik, Bartosz Żok, Piotr Kozubski, Tomasz Olkowicz, Wiesław Kliber, Tomasz Adamowski (ZSR „Start”), trener Janusz Krulikowski;

12.09.2008 - Ratusz/hotel „Ruben”. XIII Forum Miast Bliźniaczych – przedstawiciele miast partnerskich Zielonej Góry, wzięli udział w spotkaniu z wła-

dzami Zielonej Góry oraz w święcie naszego miasta – Winobranie 2008. Forum odbywało się pod hasłem „Perspektywy realizacji projektów miast z funduszy UE w latach 2007-2013”.

13.09.2008 - Deptak. Wybory najpiękniejszej bachantki. Najpiękniejszą Bachantką została 20-letnia Joanna Plaszczyk (nr 8) z Zielonej Góry, publiczność natomiast wybrała Annę Grudzień.

14.09.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. VI Konkurs Win Domowej Roboty. Nagrody otrzymali: kat. „Wina owocowe”: I – Zbigniew Trojan, II – Maciej Tadeusz „Winnica Katarzyna”, III – Monika Jezierska; kat. „Wina gronowe, domowe”: I – Henryk Kowalski, II – Joanna Moszkowicz, III – Stefan Wijatyk; kat. „Wina gronowe z winnic”: I – Winnica „Pałac Mierzęć”, II – Winnica w Grano, Gubener Winzer Verein, III – „Winnica nad Cybinką” Bogumiła Jankowski.

14.09.2008 - Stadion żużlowy (ul. Wrocławska 69). Turniej kwalifikacyjny żużlowego Grand Prix – Grand Prix Challenge. 2 miejsce zajął zielonogórzanin Grzegorz Walasek.

16.09.2008 - Ulica Wrocławska. Po dwóch latach od momentu wmurowania kamienia węgielnego, bez większych przeszkód i poślizgów czasowych, odbyło się uroczyste otwarcie Fokus Parku.

16.09.2008 - Obelisk Katyński (ul. Bohaterów Westerplatte). Uroczystość rocznicowa upamiętniająca agresję Związku Radzieckiego na Polskę z 17 września 1939 roku.

23.09.2008 - Ratusz. Konferencja prasowa z udziałem Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego. Spotkanie z mediami było poświęcone budowie w Zielonej Górze basenu oraz hali widowiskowo-sportowej.

24.09.2008 - Ulica Wrocławska. Uroczystość oddania do użytku nowego boiska w Zespole Szkół Technicznych (ulica Wrocławska).

24.09.2008 - Ratusz. Konferencja prasowa poświęcona realizacji zadań wspólnych w latach 2008-2009 z udziałem Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego, Kierownika Biura Prezydenta Tomasza Nesterowicza oraz Prezesa Fundacji na Rzecz Rewitalizacji Miasta Edwarda Nalepy i Pawła Urbańskiego (także FRM). Przedstawione zostały przedsięwzięcia polepszające warunki życia w mieście, w których kosztach realizacji partycypował Urząd Miasta.

24.09.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarto wystawę czasową zatytułowaną „Kolekcje autorskie ze zbiorów Muzeum Ziemi Lubuskiej”. Wystawa prezentowała zestawy prac autorstwa Bożenry Biskupskiej, Edwarda Dwurnika, Danuty Wawerskiej.

26.09.2008 - Zmarł Stanisław Marucha – wybitny, zasłużony Mistrz Sportu, zawodnik, trener, Olimpijczyk z Tokio i Montrealu (jeden z trzech pierwszych Olimpijczyków byłego województwa zielonogórskiego), rekordzista Świata i Europy, kilkukrotny medalista Mistrzostw Świata, Europy, 22-krotny Mistrz Polski.

26.09.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Dzień Budowlanych. Podczas jubileuszu 10-lecia działalności Lubuskiej Izby Budownictwa ogłoszono wyniki XIV edycji konkursu „Lubuski Mister Budowy” oraz wręczono nagrody, które m.in. otrzymały obiekty z Zielonej Góry: Baza Centrum Dystrybucji Mięsa „ARTEK” w Zielonej Górze, budynki przy ul. Waszczyka 5 i Strumykowej 26 w Zielonej Górze, Zespół Zabudowy Usługowo-Przemysłowej SAN-BUD w Zielonej Górze, Siedziba firmy CeMBe w Zielonej Górze.

27.09.2008 - Drzonków. Uroczyste obchody Jubileuszu 35-lecia istnienia Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. W uroczystości udział wziął m.in. wicemarszałek Tomasz Wontor.

27.09.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Uroczysta gala z okazji 55-lecia Radia Zachód. Udział wzięli przedstawiciele władz państwowych, wojewódzkich i miejskich, a także byli i aktualni pracownicy radia oraz zaproszeni goście.

29.09.2008 - Ratusz. Prezydent Janusz Kubicki uhonorował Nagrodą Naukową Prezydenta Miasta Zielona Góra za rok 2008 prof. Leszka Jerzaka za dorobek naukowy oraz działania na rzecz naszego miasta.

30.09.2008 - XXXII sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) zmiany uchwały w sprawie wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 2) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów najmu lokalu użytkowego oraz umowy dzierżawy gruntu,
- 3) stwierdzenia zgodności projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra z ustaleniami studium,
- 4) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu oraz wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców,
- 5) ustanowienia „Wyróżnienia Miasta Zielona Góra”,
- 6) rozstrzygnięcia o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 7) uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 8) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 9) nadania nazwy nowo powstałej ulicy w Zielonej Górze,
- 10) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów dzierżaw i najmu gruntów,
- 11) ustalenia wysokości opłaty za całodienne wyżywienie w Bursie w Zielonej Górze,
- 12) wyrażenia zgody na powiększenie Podstrefy Zielona Góra w Kostrzyńsko - Słubickiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej,
- 13) odmowy zgody na rozwiązanie stosunku pracy z radnym,
- 14) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 15) zmiany uchwały w sprawie udzielenia pomocy finansowej innym jednostkom samorządu terytorialnego,
- 16) zabezpieczenia w budżecie miasta na rok 2009 środków finansowych na organizację „Dni Zielonej Góry – Winobranie”,
- 17) przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu centrum usługowego w rejonie ulic Trasa Północna i Stefana Batorego w Zielonej Górze.

- 18) powołania doraźnej Komisji do spraw zdiagnozowania sytuacji organizacyjno-finansowej spółek Zielonogórskie Zakłady Usług Miejskich i Centrum Biznesu,
 19) rozpatrzenia skargi na działalność Prezydenta Miasta Zielona Góra.

PAŹDZIERNIK

1.10.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Uroczysta inauguracja Roku Akademickiego 2008/2009. Rektor prof. Czesław Osękowski przedstawił obszerne sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Zielonogórskiego w roku akademickim 2007/2008.

3.10.2008 - Galeria BWA. Otwarcie wystawy fotografii Pawła Janczaruka pt. „Kalendarz Zofii” – cyklu fotografii wykonanych kamerą otworkową, poświęcony pamięci Zofii Lubczyńskiej.

6.10.2008 - Urząd Marszałkowski. Pierwsza inauguracja roku akademickiego w Lubuskiej Wyższej Szkole Zdrowia Publicznego w Zielonej Górze.

6.10.2008 - Ratusz. Zastępca Prezydenta Wioleta Haręźlak spotkała się z zielonogórskimi sportowcami, którzy w ciągu ostatnich kilku tygodni odnieśli sukcesy. Statuetki otrzymali m.in. medaliści Igrzysk Paraolimpijskich Pekin 2008: Piotr Grudzień i Ewa Zielińska.

6.10.2008 - Urząd Marszałkowski, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna. X Lubuski Tydzień Seniora – cykl spotkań i imprez popularyzujących idee i działania na rzecz niezależności osób starszych, ich uczestnictwa w życiu społecznym oraz integracji środowisk grupujących osoby starsze.

6.10.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. VI Dni Niemieckie (6-10.10) – uroczystą inaugurację uświetnił koncert w wykonaniu Niemiecko-Polskiej Orkiestry Młodzieżowej z Frankfurtu/O oraz recytacje polskich i niemieckich tekstów przez uczniów szkół średnich oraz studentów z Zielonej Góry.

9.10.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Rektor prof. Czesław Osękowski uroczystie otworzył XVII już rok akademicki dla słuchaczy Zielonogórskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, którym kieruje Zofia Banaszak.

10.10.2008 - Urząd Marszałkowski. Zarząd województwa i marszałek Marcin Jabłoński spotkali się z przedstawicielami władz Lubuskiego Trójmiasta: prezydentem Zielonej Góry Januszem Kubickim, prezydentem Nowej Soli Wadimem Tyszkiewiczem, Burmistrzem Sulechowa Ignacym Odważnym oraz dyrektorem Lubuskiego Trójmiasta Bartoszem Fitychem. Dyskutowano nad projektem szybkiej kolei miejskiej łączącej Lubuskie Trójmiasto.

13.10.2008 - Uniwersytet Zielonogórski. Uroczystość patriotyczna upamiętniająca 80-lecie powstania i 20-lecie reaktywowania Związku Sybiraków, zorganizowana przez Zarząd Oddziału Związku Sybiraków w Zielonej Górze.

14.10.2008 - Zielonogórska Palmiarnia. Dzień Edukacji Narodowej zorganizowany przez Urząd Miasta Zielona Góra. Prezydent Janusz Kubicki podziękował i wyraził uznanie dla dyrektorów oraz nauczycieli zielonogórskich przedszkoli, szkół, placówek oświatowych – za ich zaangażowanie i pracę włożoną

w kształcenie, a także wychowanie młodego pokolenia. Zasłużonym nauczycielom wręczył nagrody finansowe.

15.10.2008 - Fokus Park. Mieszkańcy Zielonej Góry i okolic otrzymali możliwość korzystania z kolejnej atrakcji – bogatej oferty nowego kina Cinema City Zielona Góra znajdującego się w Centrum Handlowo-Rozrywkowym przy ulicy Wrocławskiej. Prezydent Janusz Kubicki i Dyrektor Operacyjny Ciemna City Poland Rafał Rybski oficjalnie przecięli wstęgę. Świadcami tego wydarzenia byli dziennikarze, którzy wcześniej uczestniczyli w konferencji prasowej.

16.10.2008 - Urząd Miasta. Konferencja prasowa z udziałem Dyrektora Lubuskiego Trójmiasta Bartosza Fitycha i Dyrektora Oddziału Korporacyjnego BRE Banku w Zielonej Górze Arkadiusza Bednarka. Jednym z tematów spotkania była planowana przez Lubuskie Trójmiasto (Zielona Góra – Nowa Sól – Sulechów) prezentacja wspólnej oferty inwestycyjnej w Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych w Warszawie.

17.10.2008 - Galeria Nowy Wiek Muzeum Ziemi Lubuskiej. Finisaż wystawy pt. „Marian Szpakowski – kontynuacja”. Impreza zamykająca wystawę miała uroczysty charakter i była też okazją do promocji katalogu towarzyszącego wystawie.

17.10.2008 - Galeria PRO ARTE ZPAP. Wystawa prac Grażyny Michalak-Bazylewicz, Stanisława Dziubaka i Zdzisława Bazylewicza pod tytułem „Natura optima”. Wernisaż odbył się z udziałem autorów. Ekspozycja wpisała się w cykl II pt. „Artysta – dzieło – odbiorca/Spotkania ze sztuką”.

22.10.2008 - Uniwersytet Zielonogórski (al. Wojska Polskiego 69). Konferencja prasowa, której tematem było nawiązanie współpracy pomiędzy uczelnią a organizatorami Festiwalu Filmowego Wschodnioeuropejskiego Kina w Cottbus.

23.10.2008 - Warszawa. Kierownik Zielonogórskiego Centrum Informacji i Promocji Turystyki Jarosław Wnorowski otrzymał z rąk Prezesa Polskiej Organizacji Turystycznej nagrodę za wybitne osiągnięcia w rozwoju informacji turystycznej w Polsce.

30.10.2008 - Urząd Marszałkowski. Spotkanie marszałka Marcina Jabłońskiego z przedstawicielami samorządów na temat powstania Lubuskiego Parku Przemysłowego.

LISTOPAD

4.11.2008 - XXXIII Sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) powołania doraźnej Komisji do spraw zdiagnozowania sytuacji organizacyjno-finansowej spółek Zielonogórskie Zakłady Usług Miejskich i Centrum Biznesu,
- 2) ustanowienia nagród i wyróżnień sportowych Miasta Zielona Góra oraz zasad, trybu i wysokości ich przyznawania,

- 3) wskazania jednostek budżetowych Miasta Zielona Góra tworzących rachunek dochodów własnych oraz źródeł i przeznaczenia tych dochodów,
- 4) ustalenia liczby nowych licencji na wykonywanie transportu drogowego taksówką w 2009 roku,
- 5) zmieniająca uchwałę w sprawie podziału środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej na terenie Miasta Zielona Góra w roku 2008,
- 6) programu współpracy Miasta Zielona Góra z organizacjami pozarządowymi na rok 2009,
- 7) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu,
- 8) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów: najmu lokalu użytkowego, dzierżaw gruntów, najmu gruntów,
- 9) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od opłaty z tytułu przekształcenie prawa użytkowania wieczystego w prawo własności nieruchomości oraz od ceny nieruchomości gruntowej,
- 10) zatwierdzenia programu naprawczego na lata 2008-2010 dla Domu Pomocy Społecznej w Zielonej Górze,
- 11) ustalenia wysokości stawki procentowej opłaty adiacenckiej,
- 12) udzielenia pełnomocnictwa radcy prawnemu do reprezentowania Rady Miasta Zielona Góra przed sądami administracyjnymi,
- 13) określenia wysokości stawek i zwolnień od podatku od nieruchomości,
- 14) zmieniająca uchwałę w sprawie budżetu miasta na rok 2008 – druki nr 513, 515,
- 15) delegowania przedstawicieli Rady Miasta do Komisji Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego w Mieście Zielona Góra,
- 16) stwierdzenia zgodności projektu zmiany oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra z ustaleniami studium,
- 17) uchwalenia zmiany oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zielona Góra,
- 18) przystąpienia do sporządzenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Rekreacyjno-Sportowego II w Zielonej Górze,
- 19) rozpatrzenia ponownie wniesionych skarg na działalność Prezydenta Miasta Zielona Góra i Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- 20) rozpatrzenia skargi na działalność Dyrektora Powiatowego Urzędu Pracy w Zielonej Górze.

4.11.2008 - Uniwersytet Zielonogórski (al. Wojska Polskiego 69). Uroczystość 22 promocji doktorskich.

5.11.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy fotografii Willy Sinna „Naturalnie Odra. Rzeka na nowo odkryta”.

6.11.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. „Zielonogórskie Zaduszki” pod patronatem Biskupa Seniora Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej dr Adama Dyczkowskiego oraz Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego.

6.11.2008 - Oddział I PKO BP (ul. Żeromskiego 2). Uroczystość symbolicznego otwarcia banku po modernizacji.

7.11.2008 - Ratusz. Uhonorowano odznaczeniami Polskiego Czerwonego Krzyża zielonogórskich i lubuskich dawców krwi, osoby zasłużone dla PCK oraz propagujące szczytną ideę honorowego krwiodawstwa.

9.11.2008 - Plac Powstańców Wielkopolskich. Odsłonięciem kamienia pamiątkowego poświęconego spalonej synagodze zakończyły się zielonogórskie obchody 17. rocznicy Nocy Kryształowej zorganizowane przez Lubuską Fundację Judaiką oraz Muzeum Ziemi Lubuskiej.

13.11.2008 - WiMBP. „Czwartek Lubuski” pt. „Dzień Niepodległej...”. Spotkanie połączone z prezentacją banknotu i monet kolekcjonerskich upamiętniających 90. rocznicę Odzyskania Niepodległości.

14.11.2008 - Galeria Nowy Wiek Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarcie wystawy Marcina Berdyszaka pt. „Konstytucje”.

18.11.2008 - Urząd Miasta. Konferencja prasowa dotycząca podpisania zezwolenia na budowę centrum rekreacyjno-sportowego. Prezydent Janusz Kubicki oznajmił, że podpisał zezwolenie na budowę obiektu na terenie MOSiR, po czym kopie wręczył panom: Leszkowi Kaszubie i Robertowi Jagielowiczowi.

19.11.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Wernisaż wystaw: przedstawiającej dorobek 55-letniej historii zielonogórskich zakładów Lumel oraz malarstwa Stefana Chabrowskiego.

20.11.2008 - XXXIV sesja Rady Miasta. Radni podjęli decyzję w sprawie zabezpieczenia w budżecie Miasta na rok 2009 środków finansowych na wydatki związane z realizacją zadania inwestycyjnego pn. „Przebudowa drogi ul. Henryka Sienkiewicza”.

21.11.2008 - Spadł pierwszy śnieg.

21.11.2008 - Klub „4 Róże dla Lucienne”. Koncert formacji „Betatest” (nowego objawienia zielonogórskiej sceny rockowej) i Nushee.

21.11.2008 - 55-lecie Lubuskiego Zespołu Pieśni i Tańca im. Ludwika Figasa. Gratulacje w imieniu władz miasta przekazała Zastępca Prezydenta Wioleta Haręźlak.

24.11.2008 - Domu Dziennego Pobytu (ul. Reja). Dzień Pracownika Socjalnego – spotkanie, podczas którego Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki wraz z Zastępcą Prezydenta ds. Społecznych Wioletą Haręźlak złożyli życzenia i wręczyli nagrody pieniężne dyrektorom zielonogórskich placówek: Mieczysławowi Jerulankowi (MOPS), Elżbiecie Michałowskiej (DPS), Elżbiecie Patalas-Fanajło (DPS dla Kombatantów), Elżbiecie Sochackiej (CUO), Hannie Kielich (Noclegownia dla Bezdomnych), Zbigniewowi Jokielowi (Pogotowie Opiekuńcze), Iwonie Zwierzchowskiej (Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy).

25.11.2008 - Restauracja „Wrzos”. Uroczystość z okazji 60-lecia Wojskowej Komendy Uzupełnień w Zielonej Górze.

25.11.2008 - XXXV sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) zasad gospodarowania gminnym zasobem nieruchomości,
- 2) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy użyczenia nieruchomości zabudowanej oraz kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego,
- 3) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty: od ceny lokali mieszkalnych sprzedawanych na rzecz ich najemców i pierwszej opłaty z tytułu użytkowania wieczystego gruntu oraz od ceny lokali mieszkalnych wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej sprzedawanych na rzecz ich najemców,
- 4) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od opłaty z tytułu przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności nieruchomości,

5) zmieniająca uchwałę w sprawie budżetu miasta na rok 2008,

6) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny sprzedaży nieruchomości.

27.11.2008 - Ulica Grottgera 7. Oficjalne rozpoczęcie działalności Straży Miejskiej w siedzibie Komendy Straży. Głównym zadaniem Straży Miejskiej będzie dbanie o porządek w mieście, z uwzględnieniem uwag mieszkańców.

28.11.2008 - Ulica Wrocławska. Otwarcie Nowej Nekropolii – w uroczystości udział wzięli m.in.: Biskup Pomocniczy Paweł Socha, Prezydent Miasta Janusz Kubicki, Zastępca Prezydenta Dariusz Lesicki, radni: Kazimierz Łatwiński, Krzysztof Machalica, Andrzej Maciejewski, Edward Markiewicz, przedstawiciele parafii rzymsko-katolickich oraz parafii: ewangelickiej, prawosławnej, grecko-katolickiej.

28.11.2008 - Zielonogórska policjantka Agnieszka Smykowska zdobyła 3 złote medale na Mistrzostwach Polski Służb Mundurowych w pływaniu.

30.11.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Uroczysta gala rozstrzygnięcia konkursu pod hasłem „Zielona Góra – Miasto bez barier 2008” – ogłoszonego przez Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji. Przedmiotem konkursu były przestrzenie i obiekty publiczne, w których zlikwidowano uciążliwości komunikacyjne, będące przeszkodą szczególnie dla osób z niepełnosprawnością i osób starszych.

GRUDZIEŃ

1.12.2008 - Zielona Góra zajęła II miejsce w rankingu najatrakcyjniejszych miast do studiowania pn. „Miasto Studentów”. W konkursie brały udział 24 miasta (głosowali studenci).

2.12.2008 - Centrum Prasowe Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych w Warszawie. Prezentacja oferty inwestycyjnej Lubuskiego Trójmiasta. Udział w niej wzięli przedstawiciele tworzących Trójmiasto samorządów miast: Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki, Prezydent Miasta Nowa Sól Wadim Tyszkiewicz i Burmistrz Sulechowa Ignacy Odważny.

2.12.2008 - Szpital Wojewódzki (ul. Wazów). Zakupiono 20 nowych kardiomonitorów. Nowoczesna aparatura trafiła na dziesięć oddziałów.

3.12.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Centralne obchody górniczego święta Barbórka 2008. Uroczystą akademię poprzedziła msza św. w kościele pw. Najświętszego Zbawiciela skąd orkiestra górnicza poprowadziła górników i ich gości na plac przed Filharmonią Zielonogórską. Tam Prezes Zarządu Michał Szubski przekazał Dyrektorowi Zielonogórskiego Szpitala Waldemarowi Taborskiemu i Marszałkowi Województwa Lubuskiego Marcinowi Jabłońskiemu nowe karetki pogotowia. Na placu przed zielonogórską siedzibą Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazowego S.A. (ul. Bohaterów Westerplatte) odbyła się ceremonia odsłonięcia pomnika wielkiego Polaka, wynalazcy – prekursora górnictwa naftowego, Ignacego Łukasiewicza.

4.12.2008 - Muzeum Ziemi Lubuskiej. Otwarto wystawę Stefana Szlachty „Szopki bożonarodzeniowe”.

5.12.2008 - Galeria Sztuki Jadwigi Bocho-Kokot (ul. Żeromskiego). Wernisaż wystawy malarstwa Aleksandry Michny-Chełkowskiej.

5.12.2008 - Filmowe Mikołajki w Ciemna City z udziałem Zastępcy Prezydenta Wiolety Hareźlak.

9.12.2008 - Urząd Marszałkowski. Spotkanie wigilijne, podczas którego podano wyniki konkursu plastycznego „Lubuskie cztery pory roku” zorganizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego.

11.12.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Konferencja z okazji 15-lecia istnienia Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr/Spree-Neisse-Bober. Spotkali się dawni oraz obecni przedstawiciele samorządowi ze strony polskich i niemieckich jednostek terytorialnych współtworzących Euroregion.

11.12.2008 - Lubuski Teatr. Uroczystości z okazji 450-lecia Poczty Polskiej.

12.12.2008 - Restauracja „TK”. Spotkanie, w którym uczestniczyli naftowcy – Honorowi Dawcy Krwi oraz zaproszeni goście między innymi: Prezydent Miasta Zielona Góra Janusz Kubicki, Prezes Lubuskiego Zarządu Okręgowego PCK Włodzimierz Nowicki, Prezes Zarządu Rejonowego PCK Bogusław Breitkopf, Sekretarz Lubuskiego Zarządu Okręgowego PCK Wiesław Mickiewicz,

12.12.2008 - Urząd Miasta. Uroczyste spotkanie ze sportowcami, którzy w ostatnim okresie osiągnęli znaczące wyniki sportowe. Statuetki otrzymali: Tomasz Makowski oraz trener Tadeusz Duda; Zielonogórska Formacja Rock’n Roll’a Akrobatycznego „Mega Dance” w składzie: Anna Miadzielec, Jacek Tarczyło, Paula Zarzycka, Michał Maciejewski, Joanna Wilczyńska, Bartłomiej Kobylański, Magdalena Czyż, Michał Grobel, Dominika Wilińska, Krzysztof Porębski, trener akrobatyki Andrzej Łuczak, trener – choreograf Bartłomiej Kobylański oraz Anna Miadzielec, Jacek Tarczyło.

12.12.2008 - Lubuski Teatr. Uroczystość oficjalnie inaugurująca działalność nowego Oddziału Alior Banku w Zielonej Górze, którego siedzibą jest budynek przy ulicy Bankowej.

13.12.2008 - Filharmonia Zielonogórska. Uroczysta akademie z okazji 90-lecia Odrodzonej Adwokatury Polskiej, którą przygotował komitet organizacyjny pod przewodnictwem adwokata Waleriana Piotrowskiego z udziałem adwokatów Elżbiety Gregor-Dopierały, Jacka Dużyńskiego i Lecha Kochaniaka.

13.12.2008 - Ulica Ułańska. Przed Pomnikiem Robotników ’80 zgromadzili się przedstawiciele lokalnych Władz oraz zielonogórzanie, by uczcić 27. rocznicę wprowadzenia Stanu Wojennego.

13.12.2008 - Sala sportowa Novita 10 (ul. Wyspiańskiego). Gwiazdkowy Turniej Tańca zorganizowany przez Szkołę Tańca „Gracja”. Wystąpili reprezentanci 38 klubów tanecznych z całej Polski między innymi: z Gorzowa Wlkp., Kalisza, Opola, Poznania, Szczecina, Wrocławia i Warszawy.

16.12.2008 - XXXVI sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) statutu Miejskiego Zakładu Komunikacji w Zielonej Górze,
- 2) ustalenia regulaminu przewozu osób i bagażu autobusami Miejskiego Zakładu Komunikacji w Zielonej Górze na terenie miasta Zielona Góra oraz Gmin sąsiednich z którymi Miasto Zielona Góra podpisało porozumienie międzygminne,
- 3) ustalenia cen i opłat, zwolnień i ulg w cenach za usługi przewozowe świadczone przez Miejski Zakład Komunikacji w Zielonej Górze, realizowane na obszarze Miasta Zielona Góra oraz Gmin, które przystąpiły do porozumień międzygminnych w zakresie lokalnego transportu zbiorowego,
- 4) przyjęcia lokalnego programu wyrównywania szans edukacyjnych,
- 5) zamiaru likwidacji Gimnazjum nr 5 oraz internatu Zespołu Szkół Ekonomicznych w Zielonej Górze,
- 6) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 7) zmiany uchwały w sprawie udzielenia pomocy finansowej innym jednostkom samorządu terytorialnego.

19.12.2008 - Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej/Plac Powstańców Wielkopolskich. Uroczystości z okazji 90. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego. Mszę świętą koncelebrował Ordynariusz Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej ksiądz biskup dr Stefan Regmunt w asyście księży kapelanów z Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego i z 17 Wielkopolskiej Brygady Zmechanizowanej im. gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego w Międzyrzeczu.

19.12.2008 - Winne Wzgórze. Uczniowie Zespołu Szkół i Placówek Kształcenia Zawodowego, kształcący się na kierunku winiarz, odbywali praktykę na winnicy przy Zielonogórskiej Palmiarni (19-23.12).

19.12.2008 - Deptak. Jarmark Bożonarodzeniowy – na stoiskach, które były czynne od 10 do 18 można było kupić praktycznie wszystko, co kojarzy się ze świętami (19-22.12).

22.12.2008 - Urząd Marszałkowski. Podczas sesji Sejmiku Województwa Lubuskiego rozstrzygnięta została IV edycja konkursu Lubuska Nagroda Jakości. Laureatem została firma Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A.; radni ustanowili nowe wyróżnienie „Honorowy Obywatel Województwa Lubuskiego”. Jednocześnie uroczystie udekorowano „Odznaką Honorową za Zasługi dla Województwa Lubuskiego” Lubuszan działających na rzecz naszego regionu.

22.12.2008 - Deptak. Wigilia dla Mieszkańców Zielonej Góry zorganizowana przez Stowarzyszenie „Moje Miasto”, Zielonogórski Ośrodek Kultury przy współudziale finansowym Urzędu Miasta Zielona Góra.

27.12.2008 - Hala sportowa Uniwersytetu Zielonogórskiego. Uczniowski Klub Piłkarski Zielona Góra obchodził 10-lecie istnienia. Prezydent Janusz Kubicki wręczył piłkarzom puchar, a Zastępca Prezydenta Wioleta Haręźlak przekazała stroje i sprzęt piłkarski. Rozegrano jubileuszowy turniej piłkarski z udziałem wychowanków UKP, którzy kontynuują swoje kariery na boiskach w Polsce i Europie.

30.12.2008 - XXXVII sesja Rady Miasta Zielona Góra. Radni podjęli decyzje m.in. w sprawach:

- 1) wydatków zamieszczonych w budżecie miasta Zielona Góra na 2008 rok, które nie wygasają z upływem roku budżetowego,
- 2) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008,
- 3) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnych umów najmu gruntów;
- 4) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od opłaty z tytułu przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności nieruchomości,
- 5) wyrażenia zgody na nabycie nieruchomości w zamian za nieruchomość stanowiącą własność Gminy Zielona Góra o statusie miejskim,
- 6) wyrażenia zgody na zawarcie kolejnej umowy najmu lokalu użytkowego,
- 7) zatwierdzenia programu naprawczego na rok 2008 dla Domu Pomocy Społecznej w Zielonej Górze,
- 8) trybu udzielania i rozliczania dotacji przedszkolom, szkołom i placówkom prowadzonym przez osoby fizyczne lub osoby prawne inne niż Miasto Zielona Góra,
- 9) wyrażenia zgody na udzielenie bonifikaty od ceny udziału w lokalu sprzedawanym przez Gminę Zielona Góra o statusie miejskim,
- 10) przystąpienia do scalenia i podziału gruntów,
- 11) zmiany uchwały w sprawie budżetu miasta na rok 2008.

30.12.2008 - Ukazała się nowa płyta Urszuli Dudziak pt. „Forever Green – Zawsze Zielona”, która powstała przy udziale Big Bandu Uniwersytetu Zielonogórskiego.

31.12.2008 - Plac przy Centrum Biznesu. O godzinie 22.30 rozpoczął się Miejski Sylwester. Plenerowa zabawa przyciągnęła wiele osób. Tuż przed godziną 24 było ich około cztery tysiące. Przyszli, by wspólnie z innymi powitać Nowy 2009 Rok i posłuchać życzeń od władz miasta reprezentowanych przez Prezydenta Miasta Zielona Góra Janusza Kubickiego i Zastępcę Prezydenta Wioletę Haręźlak.

W tworzeniu skrótu kroniki miasta za rok 2008 współuczestniczył Krzysztof Walicki.

NAGRODY KULTURALNE MIASTA ZIELONA GÓRA ZA 2009 ROK

7 września 2009 r. w Sali Ślubów zielonogórskiego ratusza odbyło się przyznanie nagród kulturalnych Prezydenta Miasta Zielona Góra. Wyróżnienia wręczył prezydent Janusz Kubicki oraz jego zastępca, Wioleta Haręźlak.

Indywidualne nagrody kulturalne otrzymali:

Zbigniew Jujka – W latach 1989-1996 prezes Stowarzyszenia Polskich Artystów Karykatury. W roku 1998 odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 2006 r. srebrnym medalem Zasłużony Kulturze *Gloria Artis* i odznaką *Pro Ecclesia et Populo*. Członek Partii Dobrego Humoru.

Barbara Schiller – Prowadząc Galerię *Pro Arte* podejmuje cały szereg inicjatyw kulturalnych aktywizujących środowiska twórcze – warto wymienić choćby zbiorową prezentację artystów młodej generacji *Pokolenie* (2003) czy *Grono*, również prezentację prac zasłużonych plastyków Okręgu Zielonogórskiego ZPAP (2009).

Janusz Koniusz – Poeta, prozaik, dramaturg, publicysta. Od dziesięcioleci związany z Zieloną Górą, w której mieszka i pracuje. Honorowy Obywatel Miasta (2004). Współorganizator i długoletni sekretarz Lubuskiego Towarzystwa Kultury w Zielonej Górze. Współzałożyciel, kierownik literacki i redaktor naczelny (nieistniejącego już) czasopiśma „Nadodrze”.

Dr Maria Jałocha – animatorka tańca na wózkach, choreografka, wykładowca na Uniwersytecie Zielonogórskim.

Hanna Kowalik – inicjatorka i wieloletnia prezes Lubuskiego Towarzystwa Gitarowego. Nauczycielka Państwowej Szkoły Muzycznej I oraz II st. w Zielonej Górze.

Bruno Aleksander Kieć – poeta i prozaik, animator kultury. Członek Fundacji Rozwoju Kultury – *Kombinat Kultury*.

Maria Grzyb – założycielka i kierowniczka Zespołu Pieśni i Tańca *Maki* – laureata wielu przeglądów ogólnopolskich; dwukrotnego zdobywcy *Złotej Jodły* na Ogólnopolskim Festiwalu Młodzieży w Kielcach.

Zespołowe nagrody kulturalne otrzymali:

Cantores Viridimontani – kameralny zespół wokalny specjalizujący się w wykonawstwie muzyki renesansu i baroku, stworzony przez Jerzego Markiewicza w 1993 roku.

Spoko – formacja taneczna Filipa Czeszyka. Grupa zwyciężyła w polskich eliminacjach *Hip Hop International Poland* do *World Hip Hop Dance Championship 2009*. Jako pierwsza grupa w historii prezentowali nasz kraj na finałach WHHDC 2009, gdzie zajęli 32 miejsce.

Pohulanka – chór reprezentujący Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Płd-Wsch.

Izabela Korniluk

ZIELONOGÓRZANIE, MIESZKAŃCY GRÜNBERG IN SCHLESSEN – POLEGLI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

W zbiorach Działu Historycznego Muzeum Ziemi Lubuskiej znajduje się interesujący eksponat – lista poległych zielonogórczan w okresie I wojny światowej. Listę ufundowało Towarzystwo Kombatantów i Wojskowych (Krieger- und Militärverein), które uzbierało 127 tys. marek na budowę pomnika upamiętniającego ofiary I wojny światowej. Niestety zebrane pieniądze na skutek kryzysu finansowego w 1923 r., uległy dewaluacji. Zaczęto ponownie zbierać datki na pomnik. Do zgromadzenia kwoty przyczynił się magistrat, który ze swoich środków finansowych dołożył brakującą sumę. W tym czasie kompletowano nazwiska żołnierzy (w dokumencie pisze się o nich „synowie Zielonej Góry”), którzy polegli na wojnie. Postanowiono sporządzić listę i wmurować ją w północną ścianę ratusza, tuż za pomnikiem.

Oddanie czci ofiarom I wojny światowej nie było niczym niezwykłym w powojennych Niemczech. Wiele wsi i miasteczek stawiało pomniki lub pamiątkowe obeliski. Gdy doszło do odsłonięcia tego zielonogórskiego, w lokalnej prasie napisano: „W końcu Zielona Góra, po 9 latach od zakończenia działań wojennych, ma swój pomnik poświęcony ofiarom I wojny światowej. Nie będziemy już w tyle za innymi miastami i wsiami naszego powiatu. Pocieszymy się jednak, że nie jesteśmy ostatnim miastem w Niemczech, które taki pomnik postawiło”¹.

¹ *Enthüllung des Kriegerdenkmals der Stadt Grünberg* [w:] „Grünberger Tageblatt”, nr 56, 6 März 1928, „Beilage zu Nr. 56 des Grünberger Tagesblattes”, s. 5

Rzeźba, którą osłonięto w marcu 1928 roku na północnej ścianie budynku zielonogórskiego ratusza, była figurą z brązu i przedstawiała młodego żołnierza w stroju polowym, wspartego prawym ramieniem o ścianę. Na drugim miał zawieszoną broń. Według zachowanych opisów, postać młodzieńca przepełniona była smutkiem i żalem. Miał na sobie zniszczony podczas walki uniform. Według koncepcji pomysłodawców miał uosabiać najlepszych „synów”, którzy polegli w walce na rzecz Niemiec.

Mieszkańcy Zielonej Góry uroczystie świętowali odsłonięcie pomnika². Wybrano dzień 5 marca 1928, bo właśnie wtedy przypadał Dzień Żałoby Narodowej³. Uroczyste obchody rozpoczęła o 9 rano msza w kościele ewangelickim Zum Garten Christi (obecnie kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej). Na plac Glassera (obecnie plac Wielkopolski) przybyła grupa dwudziestu trzech Towarzystw, działających w mieście z chorągwiami i sztandarami. Na czele stało Towarzystwo Kombatantów i Wojskowych. Miasto było odświętnie udekorowane. Szczególnie wyróżniał się rynek, na którym zresztą odbyła się większa część uroczystości. Domy udekorowano flagami oraz zielonymi girlandami. Nad całością imprezy czuwali zielonogórscy policjanci.

Główne uroczystości rozpoczął chór kościelny pod wodzą kantora Schäfera pieśnią *Selig sind die Toten*. Uroczyste kazanie wygłosił pastor Krebs, zaś kapłan Döring mówił o znaczeniu krzyża w życiu chrześcijan. Podczas uroczystej mszy śpiewano pieśni *Harre mein Seele* i trzy pieśni pasyjne *Bruma Steina*. Po *Agnus Dei* organy kościelne zaintonowały *Ich bete ab die Macht der Liebe*, a pod preludium c-moll Chopina wierzący zaczęli opuszczać kościół, by udać się na dalszą część uroczystości. Po zakończeniu mszy wszystkie Towarzystwa znowu spotkały się na placu Glassera i w równym szyku ruszyły w stronę rynku, gdzie miało nastąpić odsłonięcie pomnika. Tam już czekali mieszkańcy Winnego

² *Enthüllung des Kriegerdenkmals der Stadt Grünberg* [w:] „Grünberger Tageblatt”, nr 56, 6 März 1928, „Beilage zu Nr. 56 des Grünberger Tageblattes”, s. 5-7

³ Dzień Żałoby Narodowej obchodzono w Niemczech po raz pierwszy w 1922 roku. Był on poświęcony pamięci niemieckich żołnierzy poległych podczas I wojny światowej. Od 1926 roku przypadał on zazwyczaj na piątą niedzielę przed Wielkanocą. Obecnie jest to dzień pamięci ofiar wojny i przemocy wszystkich narodów świętowany 18 listopada (<http://de.wikipedia.org/wiki/Volkstrauertag>).

*Pomnik poświęcony mieszkańcom Zielonej Góry
poległym w latach I wojny światowej*

Grodu oraz władze miasta i państwowe. Po przybyciu pod pomnik, nastąpiła chwila ciszy i zaintonowano modlitwę dziękczynną *Wir treten zum Betten – Herr, mach uns frei*. Później chór męski, pod kierownictwem pana Armina Haaga, zaintonował pieśń *Dir, möcht in diese Lieder weihen*. Następnie wygłosił przedmowę pan Kallies, a po nim głos zabrał radny miejski Körnchen – mówił on między innymi: „Pomnik ten poświęcony jest naszym bohaterom, jako symbol wdzięczności, pietyzmu i szacunku za ich wierność wypełnianie obowiązków, ofiarę aż do śmierci i ciągłą wiarę w niespożyte ideały”. Po przemówieniu odsłonięto pomnik. W imieniu urzędu miasta kilka słów powiedział także nadburmistrz dr Busse, a na zakończenie chór odśpiewał *Ich hat einen Kameraden*. W trakcie śpiewu przybyłe na miejsce Towarzystwa i goście składali wieńce pod pomnikiem. Poranne uroczystości dopełniło spotkanie w domu koncertowym o godzinie 20, gdzie deklamowano poezję, śpiewno pieśni patriotyczne z czasów I wojny światowej, a głównym punktem uroczystości było przemówienie pastora Wackwitz.

Na przedwojennych zdjęciach i pocztówkach miasta, wielokrotnie przedstawiano pomnik. Podczas drugiej wojny światowej, tak jak wiele innych zielonogórskich pomników, został przetopiony na kule armatnie. Jedynym śladem po nim jest maleńki wyłom w ścianie ratusza, na którym stał.

Lista poległych zielonogórczan, którą wmurowano w ścianę magistratu kilka dni po uroczystym odsłonięciu pomnika jest znakomitą źródłem wiedzy dla badaczy historii miasta. Znajduje się na niej 857 nazwisk zielonogórczan, wymienionych z imienia, nazwiska, wykonywanych zawodów i stopnia wojskowego. Spis podzielono na lata, zaczyna się w 1914 roku, kończy na roku 1923, kiedy to na pograniczu dogorywały ostatnie walki. Rejestr ten kilkakrotnie przytaczały zielonogórskie gazety⁴, lecz nigdy nie było to kompletne zestawienie. Dopiero dokument wmurowany w elewację ratusza zawiera pełen skorowidz zielonogórczan poległych na wojnie.

⁴ Między innymi w: „Grünberger Wochenblatt”, nr 37, Sonntag, den 12. Februar 1928 (Beilage zum Grünberger Wochenblatt); „Verwaltungsbericht der Stadt Grünberg 1911-1922”, Grünberg 1923, s. 34-46; „Grünberger Tageblatt”, nr 56, 6 März 1928, s. 6;

Tłumaczenie tekstu dokumentu z języka niemieckiego

AKT EREKCYJNY POMNIKA

Pomnik ten poświęcono w 1928 roku, jako wyraz wielkiej wdzięczności synom Zielonej Góry poległym w latach straszliwej wojny 1914-1918 oraz w walkach w obronie pogranicza. Oddali życie za niemiecką ojczyznę. Oddali życie wierząc w Niemiecką Rzeszę:

1914

1. Adlung Max, Reservist (rezerwista), Töpfer (garncarz)
2. Arlt Friedrich Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Stuhlmeister (mistrz stolarski)
3. Arlt Johann Heinrich Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
4. Balcke Erich, Leutnant (podporucznik)
5. Baude Rudolf Albert Max, Grenadier (grenadier) Arbeiter (robotnik)
6. Bauer Paul Karl Robert, Gefreiter (starszy szeregowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
7. Böhnisch Johann Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Tischler (stolarz)
8. Bohr Georg Heinrich, Jäger (strzelec), Spinnmeister (mistrz przędzalniczy)
9. Burmeister Friedrich Johann Christian, Vitzefeldwebel (młodszy sierżant), Knotenmeister (węźlarz)
10. Carus Hans-Günter, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Drogist (drogerzysta)
11. Dedow August Gotthelf Bernhard, Reservist (rezerwista), Buchhalter (księgowy)
12. Dehmel Hans, Unteroffizier (podoficer)
13. Deutschmann Paul, Unteroffizier (podoficer), Buchhalter (księgowy)
14. Doil Johann Karl Robert, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
15. Eckarth Wilhelm Adolf Max, Gefreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
16. Fechner Paul, Offizier Stellvertreter (p.o. oficera), Bürgermeister (burmistrz)
17. Felenberg Reinhold, Pionier (saper), Maler (malarz)
18. Franke August Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
19. Frenzel Fritz, Gefreiter (starszy szeregowy), Fleischer (rzeźnik)
20. Gerlach Friedrich Paul, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Lackierer (lakiernik)

21. Gerlach Richard, Gefreiter (starszy szeregowy), Schneider (krawiec)
22. Glapa Martin, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
23. Goldmann Hermann, Gefreiter (starszy szeregowy), Postbote (listonosz)
24. Gransalke Karl Friedrich Wilhelm, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Fahrstuhlführer (windziarz)
25. Grehl August, Vitzfeldwebel (młodszy sierżant), Polizeisergeant (sierżant policji)
26. Grüssing Otto, Pionier (saper), Klempner (hydraulik)
27. Gummich Gerhard Friedrich Theodor, Jäger (strzelec), Schlosser (ślusarz)
28. Halank Friedrich Richard Georg, Jäger (strzelec), Student der Math. (student matematyki)

29. Hampicke Johann Karl Reinhold, Gefreiter (starszy szeregowy), Maurer (murarz)
30. Heimlich Wilhelm, Unteroffizier (podoficer), Fahrstuhlführer (windziarz)
31. Heine Paul Gustav Adolf, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
32. Helbig Hermann Otto, Kanonier (kanonier), Buchhalter (księgowy)
33. Hennig Otto Paul, Reservist (rezerwista), Geschirrmacher (wyrabiający naczynia)
34. Hentschel Fritz Juliusz, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Schlosser (ślusarz)
35. Hergt Kurt, Freiwilliger (ochotnik)
36. Herrmann Max, Unteroffizier (podoficer)
37. Hoffmann Johann Karl Wilhelm, Muskettier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)

38. Hoffmann Wilhelm Robert, Fahrer (kierowca), Karuselbesitzer (właściciel karuzeli)
39. Irmeler Karl Friedrich Gustav, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
40. Irmeler Paul Richard, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Tischler (stolarz)
41. Jakob Willi, Musketier (muszkieter), Melker (dojarz)
42. Johann Karl Heinrich Riedel, Reservist (rezerwista), Bergmann (górnik)
43. Kahl Bruno, Musketier (muszkieter), Postbote (listonosz)
44. Konrad Friedrich Wilhelm, Gefreiter (starszy szeregowy), Maurer (murarz)
45. Kretschmer Hermann Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Kutscher (woźnica)
46. Kriegler Felix Edmund, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Metaldreher (tokarz)
47. Krüger Gustav Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Hausdiener (służący)
48. Kupke Otto Paul, Unteroffizier (podoficer), Eisenbahngepäckträger (tragarz na kolei)
49. Kupke Reinhold Heinrich, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
50. Kupsch Walter Hermann, Jäger der Reserve (strzelec rezerwy), Kaufmann (kupiec)
51. Lachmann Albert, Unteroffizier (podoficer), Kaufmann (kupiec)
52. Lonicer Johannes, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany) Ingenieur (inżynier)
53. Lorek Hugo Max Richard, Kanonier (kanonier), Fleischer (rzeźnik)
54. Magnus Hermann, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
55. Mainka Leonhard Vincent, Vitzefeldwebel (młodszy sierżant), Kandidat d.h. Lehreamts (kandydat na stanowisko nauczycielskie)
56. Mans Otto, Bootsmannsmaat (bosmanmat)
57. Martin Johann August Paul, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
58. Matz Roman, Pionier (saper), Eisenbahnhilfsheizer (pomocnik palacza kolejowego)
59. Mittmann Friedrich Reinhold, Unteroffizier (podoficer), Kohlenhändler (handlarz węglem)
60. Muche Robert, Unteroffizier (podoficer), Stuckateur (sztukator)
61. Müller Wilhelm Albert Max, Soldat (żołnierz), Bäcker (piekarz)
62. Müller Wilhelm Richard Robert, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Schlosser (ślusarz)
63. Muths Friedrich Adolf Alfred, Unteroffizier (podoficer), Schlosser (ślusarz)
64. Nieschalk Paul, Unteroffizier (podoficer), Werkführer (kierownik)

65. Nitschke Ernst Friedrich Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Arbeiter (robotnik)
66. Pade Franz Hermann Karl, Kanonier (kanonier), Kaufmann (kupiec)
67. Pätzold Hermann, Grenadier (grenadier), Gärtner (ogrodnik)
68. Peter August Ernst, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Werkmeister (mistrz)
69. Peter Josef August Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Töpfer (garncarz)
70. Prasser Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Maurer (murarz)
71. Raeder Albert, Musketier (muszkieter), Registrator (rejestrator)
72. Ratzlaff August Wilhelm Ludwig, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
73. Ritter Hermann, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
74. Scheffrahn Wilhelm Otto Helmut, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Abiturient (maturzysta)
75. Schiller Johann Gottfried Wilhelm Karl, Unteroffizier (podoficer), Bäcker (piekarz)
76. Schilling Ernst Paul Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Gamlagerist (magazynier w przedzalni)
77. Schultz Karl, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Tischler {stolarz}
78. Schwerdtner Paul Gustav, Gefreiter (starszy szeregowy), Versicherungs-Einnehmer (inkasent ubezpieczeniowy)
79. Seebauer Richard, Reservist (rezerwista), Böttcher (bednarz)
80. Sandler Georg Hermann Kurt, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Goldschmied (złotnik)
81. Sommer Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Buchhalter (księgowy)
82. Steinke Heinrich Otto, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schuhmachermeister (mistrz szewski)
83. Stolke Heinrich Otto Gustav, Sergeant (sierżant żandarmerii), Malermeister (mistrz malarski)
84. Teichert Willi, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Lehrer (nauczyciel)
85. Unglaube Fritz Oskar, Kanonier (kanonier), Pantofelmacher (kamasznik)
86. Vogel Hermann Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Töpfer (garncarz)
87. Vogt Max, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Schlosser (ślusarz)
88. Walter Otto Alfred, Soldat (żołnierz), Maler (malarz)
89. Wandelt Rudolf, Unteroffizier (podoficer), Schlosser (ślusarz)
90. Wandrey Robert Otto, Ulan (ułan), Kutscher (woźnica)
91. Weiß Hermann, Gefreiter (starszy szeregowy), Kammacher (grzebieniarz)
92. Welzel Robert, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
93. Willsch Paul, Unteroffizier (podoficer), Schlosser (ślusarz)
94. Woywode Karl Adolf, Sergeant (sierżant żandarmerii), Kaufmann (kupiec)
95. Zober Kurt Hermann, Pionier (saper), Bautechniker (technik budowlany)

1915

96. Adler Karl August Paul, Landwehrmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schlosser (ślusarz)
97. Adler Wilhelm, Pionier (saper), Tischler (stolarz)
98. Ast Gustav, Unteroffizier (plutonowy), Förster (leśniczy)
99. Baum Max Georg Emil, Sanitäts-Unteroffizier (sanitariusz – podoficer), Kaufmann (kupiec)
100. Berger Alfred Emil, Landsturm-Unteroffizier (podoficer pospolitego ruszenia), Gießermeister (mistrz odlewnictwa)
101. Besta Karl Robert Joseph, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
102. Bethke Hugo Hermann Kurt, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Kaufmann (kupiec)
103. Blakeley Willi Ernst, Leutnat der Reserve (podporucznik rezerwy), Kaufmann (kupiec)
104. Boas Artur, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
105. Bohla Walter Karl, Gefreiter (starszy szeregowy), Bautechniker (technik budowlany)
106. Bork Ernst, Oberleutnant (porucznik)
107. Brandt Heinrich Alfred, Krankenträger (noszowy), Tischler (stolarz)
108. Brauneis Julius Richard, Jäger (strzelec), Handlungsgehilfe (pomocnik handlowy)
109. Brunzel Karl Friedrich Wilhelm, Musketier (muszkietier), Böttcher (bednarz)
110. Dietrich Karl Ernst Dinegott, Gefreiter (starszy szeregowy), Werkführer (kierownik zakładu)
111. Eckarth Karl Wilhelm Otto, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany) Tischler (stolarz)
112. Egel Josef Paul Artur, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
113. Erdmann Friedrich Wilhelm Reinhold, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
114. Ernst Gustaw Bruno, Musketier (muszkietier), Maurer (murarz)
115. Faustmann Paul Reinhold, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Schlosser (ślusarz)
116. Feucker Oskar Max, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kaufmann (kupiec)
117. Fietze Albert Robert Willi, Unteroffizier d. Res. (podoficer rezerwy), Kaufmann (kupiec)
118. Fischer Paul Wilhelm Heinrich, Unteroffizier (plutonowy), Arbeiter (robotnik)
119. Fleischer Fritz, Leutnant (podporucznik), Bergreferendar (urzędnik górniczy)

120. Franke Georg Wilhelm Otto, Ersatzreservist (rezerwista specjalista reklamowany), Arbeiter (robotnik)
121. Freche Georg, Feldwebelleutnant (sierżant – podporucznik), Sparkassenassistent (asystent kasy oszczędnościowej)
122. Fritsche Hans, Unteroffizier (plutonowy), Landmesser (mierniczy)
123. Fritze Georg, Hornist (trębacz), Bäcker (piekarz)
124. Fuß Heinrich, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kaufmann (kupiec)
125. Gam Paul Max, Musketier (muszkieter), Mechaniker (mechanik)
126. Glaeser Bernhard Hieronymus, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
127. Göldner Georg, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)

128. Golembka Felix, Gefreiter (starszy szeregowy), Monteur (monter)
129. Graebe Georg Felix Walter Karl, Reservist (rezerwista), Schuhmacher (szewc)
130. Grätz Richard, Grenadier (grenadier), Bäcker (piekarz)
131. Grossmann Gustaw Friedrich Georg, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Böttcher (bednarz)
132. Gümth Friedrich Wilhelm Paul, Unteroffizier (plutonowy), Gastwirtschaftshilfe (pomocnik w gospodzie)
133. Gutsche Ernst Feliks Richard, Flieger (pilot), Seminarist (seminarzysta)
134. Gutsche Paul, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Spinnmeister (majster przędzalnik)
135. Gutsche Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Zuschneider (krojczy)

136. Gutsche Theodor Heinrich Gustav, Unteroffizier (plutonowy), Schuhmacher (szewc)
137. Habermann Otto, Gefreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
138. Haltner Erich, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Seminarist (uczeń seminarium)
139. Hampf Artur Fritz Max, Musketier (muszkieter), Tuchmacher (sukiennik)
140. Handke Bruno, Grenadier (grenadier), Katastergehilfe (pomocnik katastralny)
141. Hanisch Hermann Paul, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
142. Haupt Paul Gustav Otto, Jäger (strzelec), Bankeleve (praktykant bankowy)
143. Heider Karl Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Arbeiter (robotnik)
144. Heine Richard, Musketier (muszkieter), Handlungsgehilfe (pomocnik handlowy)
145. Helbig Fritz, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Buchdrucker (drukarnik)
146. Helwig Karl Otto Werner, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
147. Hering Friedrich Wilhelm, Muskieter (muszkieter), Kutscher (woźnica)
148. Hermann Robert Otto, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
149. Hirnschall Albert Paul Bruno, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Weichensteller (zwrotniczy)
150. Hirnschall Paul, Reservist (rezerwista), Maschinenputzer (czyszciciel maszyn)
151. Hoffmann Georg Richard, Gefreiter (plutonowy), Tischler (stolarz)
152. Hoffmann Johann Karl Otto, Landwehrmann (szeregowy pospolitego ruszenia) Arbeiter (robotnik)
153. Hoffmann Karl Erdmann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
154. Hom Erwin, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Molkereigehilfe (pomocnik mleczarni)
155. Hüniche Friedrich Bruno, Musketier (muszkieter), Elektrotechniker (elektrotechnik)
156. Ide Georg Walter, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
157. Illmer August Wilhelm, Krankenträger (noszowy), Arbeiter (robotnik)
158. Ilmer Ernest August, Gardejäger (strzelec gwardii), Buchhalter (księgowy)
159. Irmeler Heinrich Wilhelm Artur, Gefreiter (starszy szeregowy), Techniker (technik)
160. Jacob Georg Kurt, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Wirtschaftsassistent (asystent gospodarczy)

161. Jäschke Albert, Unteroffizier (plutonowy), Seifensiedemeister (mydlarz)
162. Jentsch Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
163. Jopke Hermann Artur, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
164. Jürke Kurt, Gefreiter (starszy szeregowy), Spinnmeister (majster przędzalnik)
165. Kersten Fritz, Ersatzreservist (rezerwista - specjalista reklamowany), Handlungsgehilfe (pomocnik handlowy)
166. Kersten Georg, Sanitätsergeant (sierżant = sanitariusz)
167. Keßler Karl, Pionier (saper), Gärtner (ogrodnik)
168. Kinzel Adolf Wilhelm Alfred, Musketier (muszkieter), Versicherungsangestellter (pracownik ubezpieczeniowy)
169. Klauschke Johann Friedrich Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
170. Klemke Wilhelm Friedrich Erdmann, Unteroffizier (plutonowy), Schlosser (ślusarz)
171. Klopsch Georg Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
172. Klose Alfler, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Lehrer (nauczyciel)
173. Kluge Friedrich Wilhelm, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Schlosser (ślusarz)
174. Kmiet Czeslaus, Gefreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
175. Knoblich Ernst Theodor Martin, Musketier (muszkieter), Maler (malarz)
176. Knorr Gustav Reinhold, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Maurer (murarz)
177. Kochanowski Withold, Marine-Ingenieur (inżynier marynarki)
178. König Paul, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
179. Körber Albert Julius Otto, Jäger (strzelec), Kaufmann (kupiec)
180. Krause Adolf Bruno, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Handlungsgehilfe (subiekt)
181. Krause Gustaw Alfred Walter, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
182. Krause Karl Heinrich, Reservist (rezerwista), Maschinenführer (kierownik maszyn)
183. Kretschmer Fritz Hermann Paul, Unteroffizier d. Res. (podoficer rezerwy), Zimmermann (cieśla)
184. Kruschwitz Wilhelm Robert Gustav, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Bauarbeiter (robotnik budowlany)
185. Kubatz Johann Friedrich, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
186. Kupke Max, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)

187. Kurtz Wilhelm, Ersatzreservist (rsezerwista – specjalista reklamowany), Fleischer (rzeźnik)
 188. Kuske Rudolf Paul, Vitzefeldwebel (młodszy sierżant), Handelsmann (handlarz)

189. Lachmann Walter, Grenadier (grenadier), Kaufmann (kupiec)
 190. Lammel Georg Willi, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Webmeister (tkacz)
 191. Lange Bruno, Schütze der Maschinengewehr – Kompagnie (strzelec kompanii karabinów maszynowych), Kandidat des Maschinenbaufachs (praktikant w zawodzie budowy maszyn)
 192. Laube Heinrich, Maschinistenmaat (mat = maszynista)
 193. Leckebusch Fritz Adolf, Grenadier (Grenadier), Schornsteinfeger (kominia rz)
 194. Lefeld Ernst, Kanonier (kanonier), Dr. jur. (dr prawa)
 195. Lehmann August Wilhelm Karl, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
 196. Lehmann Fritz Paul, Einf. Gefreiter (starszy szeregowy), Schula mtsbewerber (przyjmujący do pracy w urzędzie szkolnym)
 197. Lehmann Paul Oskar Unteroffizier d. Landw. (podoficer pospolitego ruszenia), Fleischermeister (mistrz rzeźnictwa)
 198. Leopold Otto Bruno Juliusz, Unteroffizier (plutonowy), Konditor (cukiernik)
 199. Liehr Ernst Willi, Unteroffizier (plutonowy), Tuchfabrikant (fabrykant tekstylny)
 200. Liepelt Karl Gustaw, Reservist (rezerwista), Former (formierz)
 201. Lieske Heinrich Ernst Robert, Unteroffizier d. Res. (podoficer rezerwy), Brunnenbauer (budowniczy studni)

202. Lindner Albert August Adolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Former (formierz)
203. Lindner Johann Friedrich Wilhelm, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
204. Machner Bruno, Musketier (muszkieter), Buchhalter (księgowy)
205. Magnus Friedrich Wilhelm, Musketier (muszkieter), Böttcher (bednarz)
206. Mahn Johann Karl Eduard, Unteroffizier (plutonowy), Güterbodenarbeiter (pracownik komory towarowej)
207. Maletz Friedrich, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Hutfabrikant (fabrykant kapeluszy)
208. Matthes Alfred Emil Ernst, Reservist (rezerwista), Schmied (kowal)
209. Mattner Heinrich Reinhold, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia) Arbeiter (robotnik)
210. Mauß Emil Paul Otto, Reservist (rezerwista), Kaufmann (kupiec)
211. May Franz Georg Erich, Unteroffizier (plutonowy), Handlungsgehilfe (pomocnik handlarza)
212. Meidenbauer Georg, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Ingenieur (inżynier)
213. Meißner Albert, Unteroffizier (plutonowy), Konditor und Koch (cukiernik i kucharz)
214. Meiyer Ernst, Assistenzarzt (asystent lekarza), Medizinalpraktikant (praktykant medyczny)
215. Menzel Max, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schmied (kowal)
216. Mienigel Julius Gustav Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Kutscher (woźnica)
217. Mischke Kurt Walter, Hoboist, Musiker (oboista, muzykant),
218. Möhlmann Hans, Gefreiter (plutonowy), Lehrer (nauczyciel)
219. Mraczek Ewald, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
220. Müller Josef Johann Albert, Musketier (muszkieter), Bahnarbeiter (pracownik kolei)
221. Müller Otto, Musketier (muszkieter), Kupferschmied (kotlarz)
222. Nagel Paul Gustav Albert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler (malarz)
223. Nerlich Wilhelm Karl Bruno, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany) Töpfer (garncarz)
224. Nixdorf Fritz, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Gärtner (ogrodnik)
225. Ohm Adolf Hermann Felix Walter, Leutnant d. Res., (podporucznik rezerwy), Betriebsingenieur (inżynier zakładowy)
226. Päschke Otto Karl Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fleischer (rzeźnik)

227. Pätzold Paul Ernst Eduard, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Tischler (stolarz)
228. Peätzold Karl Robert Willi, Heizer (palacz), Schlosser (ślusarz)
229. Peikert Johann Heinrich Erdmann, Unteroffizier (plutonowy), Stuhlmeister (mistrz meblarski)
230. Peiler Adolf Hermann Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
231. Pfeiffer Johann, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
232. Pfennig Richard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Bäcker (piekarz)
233. Pladeck Dr. Karl Friedr. Gustav, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Realgymnasialoberlehrer (starszy nauczyciel gimnazjum realnego)
234. Pohl Robert Fritz Max, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
235. Pose Rudolf Erich, Offizier – Stellvertreter (pełniący obowiązki oficera),
236. Pösen Karl Friedrich Richard, Ulan (ułan), Lagerist (magazynier)
237. Presser Emill Otto Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Bäcker (piekarz)
238. Raeder Hans, Hauptmann (kapitan)
239. Reich Johann Gustav Robert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schmied (kowal)
240. Richter Erwin, Leutnant (podporucznik), Gutsverwalter (zarządcza dóbr)
241. Richtsteig Gustav Heinrich, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kutscher (woźnica)
242. Riedel Ernst Hermann, Kanonier (kanonier), Schlosser (ślusarz)
243. Rieger Friedrich Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maurer (murarz)
244. Rieprecht Johann August Theodor, Landwehrmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
245. Sauberzweig Johannes, Hauptmann (kapitan) Kreisschulinspektor (powiatowy inspektor szkolny)
246. Schäfer Gustav Paul, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fuhrwerksbesitzer (właściciel pojazdów fabrycznych)
247. Schiller Johann Ernst, Ulan (ułan), Kutscher (woźnica)
248. Schilling Karl Adolf Richard, Pionier (saper), Dachdecker (dekarz)
249. Schindler Otto, Kanonier (kanonier), Bildhauer (rzeźbiarz)
250. Schmerl Hermann Heinrich Paul, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Teppichweber (tkacz dywanów)
251. Schmerl Otto, Kraftfahrer (kierowca)
252. Scholz Adolf Franz Gabriel, Reservist (rezerwista), Packer (pakowacz)
253. Schön Friedrich Wilhelm Hermann, Musketier (muszkieter), Bankbeamter (urzędnik bankowy)
254. Schönknecht Johann Friedrich Wilhelm, Reservist (rezerwista), Tischler (stolarz)

255. Schreck Heinrich Otto Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Arbeiter (robotnik)
256. Schügner Richard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
257. Schultz Georg, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Steindrucker (drukarz)
258. Schultz Karl Max Georg, Grenadier (grenadier), Verwaltungsgehilfe (pomocnik urzędnika)
259. Schultz Karl Wilhelm, Unteroffizier d. Res. (podoficer rezerwy), Tischler (stolarz)
260. Schultz Max, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Glassermeister (szklarz)
261. Schultz Paul, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Seiler (powroźnik)
262. Schumann Ernst Robert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikwächter (strażnik fabryczny)
263. Schwalbe Richard, Füsilier (fizylier), Lehrer (nauczyciel)
264. Seemann Ernst, Reservist (rezerwista), Tischler (stolarz)
265. Sigismund Herman Franz Georg, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Appreturgehilfe (pomocnik aprete ra)
266. Simon Alfred Reinhard, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Kutscher (woźnica)
267. Simon Johann Heinrich, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
268. Sommer Georg Friedrich Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kunstgewerbemaler (artysta malarz tkanin)
269. Speer Alfred Willi Bruno, Pionier (saper), Modeltischler (stolarz modelarz)
270. Spieweg Georg, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Zimmermann (cieśla)
271. Stein Christian August, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Zimmermann (cieśla)
272. Straube Otto Karl Robert, Fahrer (kierowca), Schmied (kowal)
273. Supke Hermann Robert, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
274. Tamaschke Ernst Friedrich Otto, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Tischler (stolarz)
275. Teichert Johann Gustav, Musketier (muszkieter), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
276. Thiel Max Bernhard, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Bürogehilfe (pomocnik biurowy)
277. Thomas Werner Karl Fritz, Fähnrich (chorąży)
278. Trappein Karl Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Ziegelarbeiter (pracownik cegielni)

279. Uhlmann Hermann, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fleischer (rzeźnik)
280. Ulbrich Gustav, Hornist (trębacz), Arbeiter (robotnik)
281. Valentin Friedrich August, Garde-Füssilier (fyzyl gwardii), Arbeiter (robotnik)
282. Vierling Karl Gustav Heinrich, Musketier (muszkieter), Töpfer (garncarz)
283. Wahle Gustav, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
284. Wahle Richard Gustav Fritz, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
285. Walde Fritz Heinrich, Gefreiter (starszy szeregowy), Kandidat des Bau-fachs (praktykant budowlany)
286. Wandrey Gustav Paul, Pionier (saper), Schmied (kowal)
287. Wanke Gustav Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Arbeiter (robotnik)
288. Weber Willi, Zahlmeister (szef wydziału finansowego)
289. Wecker Johannes Gustav Fritz, Musketier (muszkieter), Goldarbeiter (ob-rabiacz złota)
290. Wenniges Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kellermeister (mistrz piwniczny)
291. Werner Friedrich Karl, Gefreiter (starszy szeregowy), Maler (malarz)
292. Wirth Friedrich Wilhelm, Unteroffizier (plutonowy), Bauunternehmer (przedsiębiorca budowlany)
293. Wistuba Otto, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
294. Wittig Franz Josef, Lansturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Bergmeister (majster górniczy)
295. Woide Gustav Alfred August, Jäger der Landwehr (strzelec pospolitego ruszenia), Gelbgießer (miosięźnik)
296. Wolf Max Otto, Torpedomatrose (marynarz torpedowca), Bäcker (piekarz)
297. Wunsch Walter Gustav Erich, Jäger (strzelec), Handlungsgehilfe (subiekt)
298. Zeppke Michael Hieronymus Otto, Feldwebelleutnant (sierżant podpo-rucznik), Kreisassistent (asystent powiatowy)
299. Zerbock Johann Paul Gustav, Unteroffizier (plutonowy), Maurer (murarz)

1916

300. Ambroselli Karl Heinrich Walter, Leutnant d. Res. (podporucznik rezer-wy), Student (student)
301. Apelt Gustav Richard, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Kaufmann-slehrling (uczeń handlu)
302. Bach Willi, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Werk-meister (majster fabryczny)
303. Bäcker August Paul Otto, Pionier (saper), Hausdiener (służący)
304. Barde Alfred Ernst Joseph, Gefreiter (starszy szeregowy), Sattler (siodlarz)

305. Baudyß Felix, Wehrmann (szeregowy wehmachtu), Töpfer (garncarz)
306. Behle Otto Willi, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kellerarbeiter (pracownik piwniczny)
307. Birke Karl Wilhelm Heinrich Paul, Fahrer (kierowca), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
308. Böhm Karl Heinrich Fritz, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kellerarbeiter (pracownik piwniczny)
309. Bohr Wilhelm Reinhold, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kutscher (woźnica)
310. Brandt Bruno, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
311. Bretschneider Max Hugo, Füsilier (fizylier), Sattler (siodlarz)
312. Bretschneider Johann Friedrich Wilhelm, Gefreiter (plutonowy), Bergmann (górnik)
313. Breuer Max Adolf Franz, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
314. Brückner Richard, Kriegsinvalid (inwalida wojenny), Pantoffelmacher (kamasznik)
315. Büttner Oskar Bernhard, Gefreiter d. Res. (starszy szeregowy rezerwy), Schmied (kowal)
316. Carls Georg Fritz, Musketier (muszkieter), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
317. Clausß Georg, Musketier (muszkieter), Lehrer (nauczyciel)
318. Czeszat Albert, Unteroffizier (plutonowy), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
319. Dachwitz Gustaw Adolf, Musketier (muszkieter), Hausdiener (służący)
320. Daum Richard Max Fritz, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
321. Dekert Georg Robert Franz, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
322. Dittmann Georg Otto, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Gärtner (ogrodnik)
323. Dittmann Paul, Unteroffizier (plutonowy), Weinküfer (kipier)
324. Dronia Tedor Paul Hugo, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
325. Dürlack Friedrich, Pionier (saper), Stellmacher (kołodziej)
326. Eckert Hermann Fritz, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kutscher (woźnica)
327. Egel Johannes, Pionier (saper), Konditor (cukiernik)
328. Engler Paul Hermann Bernhard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Manipulant (operator)
329. Feindt Paul Richard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kirchendiener (kościelny)

330. Feuckert Johannes, Kanonier (kanonier), Fleischer (rzeźnik)
331. Fiedler Georg, Musketier (muszkieter), Kürschner (kuśnierz)
332. Fiedler Karl Friedrich Wilhelm, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
333. Fiedler Willi, Unteroffizier (plutonowy), Gärtner (ogrodnik)
334. Fietze Albert Paul, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
335. Flieger Robert Otto, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Heizer (palacz)
336. Forkert Johann Friedrich August, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Maurer (murarz)
337. Franetzki Viktor Franz, Landsturmann, (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
338. Franke Johann August Heinrich, Musketier (muszkieter), Buchdrucker (drukarz)
339. Friebe Max, Schütze (strzelec), Maschinenbauer (budowniczy maszyn)
340. Friedrich Richard, Gefreiter (starszy szeregowy), Gärtner (ogrodnik)
341. Furchner Adolf Otto Emil, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
342. Geß Alwin, Hornist (trębacz), Maler (malarz)
343. Gläsel Bruno Max Richard, Pionier (saper), Schlosser (ślusarz)
344. Glätzer Gustav Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Arbeiter (robotnik)
345. Göbel Albert, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
346. Grase Johann Friedrich Wilhelm, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler (malarz)
347. Grätz Hermann Gustav, Schütze (strzelec), Arbeiter (robotnik)
348. Grätz Karl Friedrich Paul, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
349. Grosse Otto Paul, Ersatzrezervist (rezerwista – specjalista reklamowany) Arbeiter (robotnik)
350. Gründel Friedrich Wilhelm, Unteroffizier (plutonowy), Maschinenführer (operator maszyn)
351. Grundmann Wilhelm, Gardefüsilier (fizylier gwardii), Konditor (cukiernik)
352. Hagen Karl Ferdinand, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Werkmeister (mistrz fabryczny)
353. Hähnel Wilhelm Hermann, Gefreiter d. Res. (starszy szeregowy rezerwy), Arbeiter (robotnik)
354. Hänsel Karl Friedrich Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Tischler (stolarz)
355. Haupt Richard Otto, Pionier (saper), Kupferschmied (kotlarz)
356. Häusler Friedrich Wilhelm, Musketier (muszkieter), Kontorist (urzędnik)
357. Heckert Hermann Oskar, Musketier (muszkieter), Kutscher (woźnica)

358. Hein Georg Hermann, Musketier (muszkieter), Landwirt (rolnik)
359. Heinrich Kurt, Unteroffizier (plutonowy), Steuersupernumerar (nadliczbowy poborca podatkowy)
360. Helbig Walter, Musketier (muszkieter), Kassengehilfe (pomocnik kasowy)
361. Hennig Fritz, Reservist (rezerwista), Stuhlmeister (producent krzeseł)
362. Hentschel Hans, Seesoldat (szeregowy piechoty morskiej), Handlungsgehilfe (pomocnik kupiecki)
363. Hentschel Robert Alfred, Musketier (muszkieter), Buchdrucker (drukarz)
364. Herberg Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Verwaltungsanwärter (kierownik straży)
365. Hoffmann Ernst Gustav Oskar, Gefreiter d. Res. (starszy szeregowy rezerwy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
366. Hoffmann Fritz Artur Willi, Matrose (marynarz), Holzbildhauerlehrling (uczący się u rzeźbiarza drewna)
367. Hosenfelder Heinrich Gustav, Unteroffizier (plutonowy), Arbeiter (robotnik)
368. Hosenfelder Herman, Pionier (saper), Schiffer (szlifierz)
369. Hosenfelder Otto Fritz, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
370. Ibsch Wilhelm, Jäger (strzelec), Arbeiter (robotnik)
371. Irmier Willy, Musketier (muszkieter), Frisör (frezer)
372. Kampa Franz, Wehrmann (szeregowy wehmachtu), Kutscher (woźnica)
373. Kappner Karl Otto, Musketier (muszkieter), Barbier (golarz)
374. Kaschel Gerg Joseph, Grenadier (grenadier), Schuhmacher (szewc)
375. Kiefer Karl Hermann, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Anstreicher (malarz pokojowy)
376. Kleinert Karl Friedrich Richard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Töpfer (garncarz)
377. Kluge Fritz, Schütze (strzelec), Schlosser (ślusarz)
378. Knapikowski Franz, Musketier (muszkieter), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
379. König Kurt, Musketier (muszkieter)
380. Krause Albert, Reservist (rezerwista), Buchdrucker (drukarz)
381. Krüger Franz, Musketier (muszkieter), Former (formierz)
382. Krüger Hermann, Schütze (strzelec), Sattler (siodlarz)
383. Krumnow Oskar Oswald Adolf, Landsturmmann, (szeregowy pospolitego ruszenia), Kunst- u. Handelsgärtner (ogrodnik i dekorator)
384. Kubaß Gustav, Musketier (muszkieter), Monteur (monter)
385. Kubaß Otto, Musketier (muszkieter) Maler (malarz)
386. Kubeile August Johann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
387. Kuske Heinrich August Fritz, Kanonier (kanonier), Schlosser (ślusarz)

388. Lange Ernst Karl Erdmund Albert, Unteroffizier (plutonowy), Sattler (siodlarz)
389. Lehmann Fritz Albert, Musketier=Sanitätssoldat (muszkieter=sanitariusz), Weber (tkacz)
390. Lehmann Georg, Kriegsfreiwilliger (ochotnik), Metallehreher (tokarz)
391. Lehmann Karl Hugo Theodor, Musketier (muszkieter), Kattenandreher (tokarz)
392. Lehmann Paul, Musketier (muszkieter), Buchdrucker (drukacz)
393. Leutloff Theodor Albert Moritz, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Bauarbeiter (robotnik budowlany)
394. Liepolt Paul Richard, Reservist (rezerwista), Tischler (stolarz)
395. Lindner Ernst, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Kellner (kelner)
396. Litzke Johann Karl Heinrich, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Holtzarbeiter (drwal)
397. Lorenz Wilhelm Hans Oskar, Seeoffizier=Anwärter (kandydat na oficeramarynarki),
398. Martin Georg Franz Albert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler (malarz)
399. Matzko Matthis, Musketier (muszkieter), Schmied (kowal)
400. Menzel Walter, Vizefeldwebel (sierżant), Ingenieur (inżynier)
401. Micheli Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
402. Micheli Ewald, Jäger (strzelec), Bäcker (piekarz)
403. Mocigemba Karl, Musketier (muszkieter), Spinner (tkacz)
404. Müller Albert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Stuhlmeister (wypłatacz krzesel)
405. Müller Friedrich, Jäger (strzelec), Konditor (cukiernik)
406. Müller Johann Gottlieb Otto, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
407. Müller Max Julius Alfred, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Dreher (tokarz)
408. Münster August Oskar Willi, Unteroffizier (plutonowy), Kettenschere (postrzygacz tkanin)
409. Muschinsky Otto Ernst, Unteroffizier (plutonowy), Schmied (kowal)
410. Mustroph Adolf Heinrich Hermann, Unteroffizier d. Landw. (podoficer pospolitego ruszenia), Gärtner (ogrodnik)
411. Nestmann Emil Ernst, Ersatzrezerwist (rezerwista – specjalista reklamowany), Schleifermeister (szlifierz)
412. Nippe Johannes, Gefreiter (starszy szeregowy), Lehrer (nauczyciel)
413. Peter Hubert Bruno Hugo, Dragoner (dragon), Schmied (kowal) Reinhold
414. Petras Ernst, Unteroffizier d. Landw. (podoficer pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
415. Pfalz Gustav Adolf Richard, Musketier (muszkieter), Stuhlbauer (wytwórca krzesel)

416. Phänder Ernst Hermann, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Maler (malarz)
417. Poh Paul, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
418. Pohl Adolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maschinenmeister (maszynista)
419. Pohl Karl, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
420. Pohl Wilhelm Bernhard Fritz, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Metallarbeiter (robotnik metalowiec)
421. Pöser August, Unteroffizier (plutonowy), Arbeiter (robotnik)
422. Pusch Otto, Pionier (saper), Bäcker (piekarz)
423. Putz G Wladislaus, efreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
424. Putzke Paul Edmund, Unteroffizier (plutonowy)
425. Raabe Georg, Vizefeldwebel (sierżant), Volontär (ochotnik)
426. Rauthmann Friedrich Wilhelm, Unteroffizier (plutonowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
427. Reitter Gotthold, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Tischler (stolarz)
428. Riedel Reinhold Joseph Fritz, Gefreiter d. Res. (starszy szeregowy rezerwy), Arbeiter (robotnik)
429. Riehn Georg, Musketier (muszkieter), Bureaugehilfe (pomocnik biurowy)
430. Ringmann Ernst Richard, Unteroffizier (plutonowy), Maurer (murarz)
431. Ringmann Willi, Schütze (strzelec), Schlosser (ślusarz)
432. Rosse Emil Friedrich Paul, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Gärtner (ogrodnik)
433. Rothe Ernst Wilhelm Robert, Tragtierführer (opiekun zwierząt jucznych), Gefreiter (starszy szeregowy), Handelsmann (handlowiec)
434. Rubarth Martin, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Stud. jur. (student prawa)
435. Schild Rudolf Walter, Musketier (muszkieter), Versicherungsbeamter (urzędnik ubezpieczeniowy)
436. Schmidt August Wilhelm Ernst, Landsturmmann (szeregowy rezerwy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
437. Schmidt Karl, Pionier d. Res. (saper rezerwista), Werkführer (kierownik zakładu)
438. Schnabel Willi, Jäger (strzelec), Laborant (laborant)
439. Scholz Otto Friedrich Reinhold, Landsturmmann, (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler (malarz)
440. Schöne Friedrich Wilhelm Erich, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
441. Schreck Otto Paul, Pionier (saper), Dachdecker (dekarz)
442. Schreck Robert, Oberheizer (starszy palacz), Schlosser (ślusarz)
443. Schröder Kurt, Kapitänleutnant (komandor)

444. Schultze Richard Hugo Willi, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
445. Schulz Albert, Leutnant (podporucznik), Lehrer (nauczyciel)
446. Schulz Artur, Musketier (muszkietier), Teppichweber (tkacz dywanów)
447. Schulz Johann Karl Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
448. Schulz Karl Fritz, Wehmann (szeregowy wehrmacht), Tischler (stolarz)
449. Schulz Karl Otto, Wehmann (szeregowy wehrmacht), Schneider (krawiec)
450. Schulz Karl, Schütze (strzelec), Schlosser (ślusarz)
451. Schulz Otto Albert, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
452. Schulz Paul, Pionier (saper), Arbeiter (robotnik)
453. Schulz Willi Ernst, Unteroffizier (plutonowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny),
454. Schumann Emil Hermann Otto, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Glaser (szklarz)
455. Seidel Waldemar, Trainfahrer (woźnica taborowy), Dreher (tokarz)
456. Seiffert Gustav Adolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Metallformer (formierz metalu)
457. Senstleben Fritz, Vizefeldwebel (sierżant), Seminarist (uczeń seminarium)
458. Stein Johann Karl Robert, Gefreiter d. Landw. (starszy szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
459. Suckel August, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schuhmacher (szewc)
460. Sucker Fritz, Musketier (muszkietier), Konditor (cukiernik)
461. Teuber Alfred Max, Musketier (muszkietier), Maler (malarz)
462. Tschiersch Ernst Joseph Franz, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
463. Veit Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Lehrer (nauczyciel)
464. Walter August Heinrich Alfred, Musketier (muszkietier), Fleischer (rzeźnik)
465. Walter Fritz Hermann Robert, Wehmann (szeregowy wehrmacht), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
466. Wandrey Friedrich Wilhelm Max, Grenadier (grenadier), Arbeiter (robotnik)
467. Weinert Gustav, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Schweizergehilfe (pomocnik oborowego)
468. Welzel Otto, Sergeant (sierżant), Handlungsgehilfe (pomocnik handlowy)
469. Wenzel Friedrich Rudolf Paul, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Lehrer (nauczyciel)
470. Wetzel Max, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Zimmermann (cieśla)
471. Wiener Martin, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kaufmann (kupiec)
472. Wittwer Paul, Musketier (muszkietier), Wildhändler (handlarz dziczyzną)

- 473. Wodny Aloys, Musketier (muszkieter), Eisenbahn=Dienstanfänger (prak-
tykant kolejnictwa)
- 474. Woyda Karl Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Maler (malarz)
- 475. Zahlfe ldt Ernst, Landsturmannrekrut (rekrut pospolitego ruszenia), Steuer-
büroassistent (asystent biura podatkowego)
- 476. Zeise Willi, Kanonier (kanonier), Bäcker (piekarz)
- 477. Zierus Adolf Albert, Musketier (muszkieter), Buchdrucker (drukacz)

1917

- 478. Andryewski Anton, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
- 479. Apelt Karl Gustav Paul, Pionier (saper), Schlosser (ślusarz)
- 480. Bessert Walter Willi, Füsilier (fizylier), Arbeiter (robotnik)
- 481. Bieß Willi, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler
(malarz)
- 482. Binder Fritz Willi, Grenadier (grenadier), Handlungsgehilfe (subiekt)
- 483. Braden Alfred Willi, Gefreiter d. Res. (starszy szeregowy rezerwy), Schloss-
ser (ślusarz)
- 484. Brand Joseph Bruno, Unteroffizier (plutonowy), Kaufmann (kupiec)
- 485. Brandt Willi, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Jäger (łowczy)
- 486. Bredt Gustaw Adolf Paul, Landsturmann (szeregowy pospolitego ru-
szenia), Töpfer (gamcarz)
- 487. Bretschneider Fritz, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia),
Schlosser (ślusarz)
- 488. Brieger Emil, Musketier (muszkieter), Böttcher (bednarz)
- 489. Daum Otto Albert Hermann, Landsturmann (szeregowy pospolitego ru-
szenia), Schmiedemeister (mistrz kowalski)
- 490. Eckert Fritz Karl Richard, Füsilier (fizylier), Kutscher (woźnica)
- 491. Engelmann Hermann, Polizei=Inspektor (inspektor policji)
- 492. Fleischer Friedrich Reinhold, Landsturmann (szeregowy pospolitego
ruszenia), Schuhmacher (szewc)
- 493. Fliegner Franz August, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Kutscher (woźnica)
- 494. Förster Karl Gustaw, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia),
Schuhmacher (szewc)
- 495. Franke Gustav, Unteroffizier (plutonowy), Stuhlmeister (producent krze-
seł)
- 496. Franke Johann Wilhelm Paul, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Ar-
beitrer (robotnik)
- 497. Freiherr v. Gayl Paul Emil Kurt Horst, Fähnrich, Kadett (chorąży, kadet),
- 498. Fröhlich Wilhelm, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 499. Geisler Karl Gustaw, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia),
Holzarbeiter (robotnik – drzewiarz)
- 500. Glapa Franz Albert, Füsilier (fizylier), Kutscher (woźnica)

501. Gräfling Albert Paul, Musketier (muszkieter), Seminarist (uczeń seminarium)
502. Grasse Ernst Heinrich, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
503. Grätz Emil Karl Otto, Kanonier (kanonier), Ofensetzer (zdun)
504. Gutsche Friedrich, Musketier (muszkieter), Teppichweber (tkacz dywanów)
505. Gutsche Heinrich Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
506. Hancke Johann Ernst Emil, Freiw. Krankenpfleger (ochotnik – pielęgniarz), Arbeiter (robotnik)
507. Hanke Gustav Konrad, Unteroffizier (plutonowy), Sattler (siodlarz)
508. Haupt Gustav Paul, Musketier (muszkieter), Tischler (stolarz)
509. Hein Johann Friedrich Artur, Musketier (muszkieter), Landwirt (rolnik)
510. Heinrich Karl Max, Gefreiter (starszy szeregowy), Lageraufseher (dozorca magazynowy)
511. Herbach Wilhelm Otto, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
512. Herdlitschke Heinrich Albert Fritz, Vizefeldwebel (sierżant), Steinsetzer (brukarz)
513. Hirschfelder Georg Johannes Joseph, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Landbriefträger (listonosz)

514. Höpfner Paul Reinhold, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kutscher (woźnica)
515. Horlitz Karl Reinhold Max, Kanonier (kanonier), Tischler (stolarz)
516. Horn Fritz Gustav Alfred, Unteroffizier (plutonowy), Justizwärter (strażnik sądowy)
517. Illmer Karl August Otto, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)

518. Imrock Otto, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
519. Irmeler Hermann, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Arbeiter (robotnik)
520. Jachman Karl Otto, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Kaufmann (kupiec)
521. Jacob Heinrich Wilhelm Kurt, Musketier (muszkieter), Handlungsgehilfe (subiekt)
522. Järke Hermann Paul Friedrich, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Kutscher (woźnica)
523. Jensch Carl, Unteroffizier (plutonowy), Bäcker (piekarz)
524. Joite Robert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
525. Jung Karl Max, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
526. Karl Adolf Richard, Arlt Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
527. Kern Johann Karl Ernst, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
528. Ketscher Arno, Unteroffizier (plutonowy), Färber (farbiarz)
529. Kirschke Karl Friedrich Wilhelm, Kanonier (kanonier), Heizer (palacz)
530. Kirschke Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Buchdrucker (drukarz)
531. Kistmacher Reinhold Fritz, Krankenträger (noszowy), Buchhalter (księgowy)
532. Kliche Fritz Georg, Musketier (muszkieter), Ofensetzer (zdun)
533. Klopsch Hugo, Jäger (strzele), Buchbinder (introligator)
534. Kluge Georg, Vizefeldwebel (sierżant), Appreturmeister (mistrz apretury)
535. Koch Ewald Fritz, Musketier (muszkieter), Schmied (kowal)
536. Konikowski Karl, Musketier (muszkieter), Kutscher (woźnica)
537. Konrad Ernst Otto, Gefreiter (starszy szeregowy), Friseur (fryzjer)
538. Krentzger Wilhelm, Kürassier (kirasjer), Arbeiter (robotnik)
539. Kroszynski Bruno, Ersazresaervist (rezerwista – specjalista reklamowany), Dachdecker (dekarz)
540. Krüger Johann Friedrich Paul, Jäger (strzelec), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
541. Kube Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
542. Kugler Friedrich Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Malermeister (mistrz malarski)
543. Kupke Fritz Alfred, Grenadier (grenadier), Arbeiter (robotnik)
544. Kurz Karl Gustav Richard, Schütze (strzelec), Eisenbahn=Hilfsheizer (pomocnik palacza pociągu)
545. Ladowsky Otto Viktor Siegfried, Gefreiter (starszy szeregowy), Bankbeamter (urzędnik bankowy)
546. Laqua Johann Anton, Gefreiter (starszy szeregowy), Klempner (hydraulik)

547. Laßmann Bruno, Sanitätsfeldwebel (sierżant sanitariusz), Polizei=Sergeant (sierżant policji)
548. Latus Kornelius Max, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kutscher (woźnica)
549. Laube Friedrich Wilhelm, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Arbeiter (robotnik)
550. Lauterbach Paul, Füsilier (fizyllier), Arbeiter (robotnik)
551. Lengnick Hans Georg Günter, Musketier (muszkieter), Techniker (technik)
552. Liebig George Friedrich Alfred, Ersazreservist (rezerwista – specjalista reklamowny), Arbeiter (robotnik)
553. Liebig Willi, Wizefeldwebel (sierżant)
554. Malchow Fritz, Pionier (saper), Baugewrksmeister (majster budowlany)
555. Mende Adolf, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
556. Menschel Alfred, Kanonier (kano nier), Ofensetzer (zdun)
557. Meye Friedrich, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
558. Michalsky Erich, Musketier (muszkieter), Kaufman (kupiec)
559. Muche Bertold Bruno, Armierungsoldat (zbrojmistrz), Wirtschaftsinspektor (inspektor rolniczy)
560. Müller Georg Adolf, Musketier (muszkieter), Maler (malarz)
561. Müller Paul Joseph, Matrose (marynarz), Maschinenputzer (czyściciel maszyn)
562. Nehls Paul Gustav Adolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
563. Nerlich Friedrich Ernst Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Stuhlmeister (producent krzeseł)
564. Neumann Johann Karl Oskar, Unteroffizier (plutonowy), Schlosser (ślusarz)
565. Neumann Karl Friedrich Gustav, Gefreiter d. Landw. (starszy szeregowy pospolitego ruszenia), Sattler (siodlarz)
566. Paech Adolf Jeronimus, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Postassistent (asystent pocztowy)
567. Peltner Karl Julius Gerhard, Telegraphist (telegrafista), Maschinenbau=Volontär (praktykant budowy maszyn)
568. Pfeiffer Friedrich Wilhelm, Musketier (muszkieter), Brauereiarbeiter (piwowar)
569. Pfeiffer Karl Wilhelm Ernst, Musketier (muszkieter), Handlungsgehilfe (subiekt)
570. Pohl Johann August Robert, Krankenträger, Gefreiter (noszowy, starszy szeregowy), Töpfer (garncarz)
571. Preuß Alfred, Füsilier (fizyllier), Metaldreher (tokarz)
572. Quade Otto, Musketier (muszkieter), Schuhmacher (szewc)

573. Reimann Adalbert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
574. Ribbeck Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Ingenieur (inżynier)
575. Richter Otto, Musketier (muszkieter), Friseur (fryzjer)
576. Richtsteig Gerhard, Leutnant (podporucznik), Seminarist (uczeń seminarium)
577. Riedel Johann Friedrich Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
578. Rinnert Hermann Bruno Alfred, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
579. Röhr Friedrich Karl, Musketier (muszkieter), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
580. Röhr Max Karl Erdmann, Gefreiter (starszy szeregowy), Sellmacher (kłodziej)
581. Röschke Alfred Willi, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
582. Röschke Georg Wilhelm Paul, Musketier (muszkieter), Brauereiarbeiter (pracownik browaru)
583. Rothe Heinrich Otto, Soldat (żołnierz), Tischler (stolarz)
584. Röthig Otto Paul, Musketier (muszkieter), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
585. Sander Bruno, Gefreiter (starszy szeregowy), Strumpffabrikant (fabrykant pończoch)
586. Sander Ernst Theodor Oskar, Telegraphist (telegrafista), Bäckermeister (mistrz piekarski)
587. Schäfer Gustav, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
588. Scheibner Karl Robert, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
589. Schichau Rudolf Willi, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Zahntechniker (technik dentystyczny)
590. Schiller Johann Karl Wilhelm Alfred, Musketier (muszkieter), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
591. Schirmer Hugo, Musketier (muszkieter), Buchdrucker (drukarz)
592. Schittler Johann Richard, Landsturmrekrut (rekrut pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
593. Schmidt Ernst Fritz Emil, Ersatzreserwist (rezerwista – specjalista reklamowany), Gießereiarbeiter (pracownik odlewni)
594. Schubert Friedrich Hermann, Unteroffizier (plutonowy), Steinsetzer (brukarz)
595. Schulz Alfred, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
596. Schulz August Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)

- 597. Schulz Friedrich Wilhelm Paul, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Kutscher (woźnica)
- 598. Schwalm Johann Friedrich Robert, Musketier (muszkieter), Invalidenrentner (inwalida, rentier)
- 599. Seebauer Hermann Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
- 600. Sommer Johann Karl Friedrich, Gefreiter (starszy szeregowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
- 601. Thomitzny Paul, Jäger (strzelec), Webstuhlbauer (budowniczy stołów tkackich)
- 602. Titeze Artur, Musketier (muszkieter), Friseur (fryzjer)
- 603. Urban Ernst, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Arbeiter (robotnik)
- 604. Urban Max, Musketier (muszkieter), Maler (malarz)
- 605. Viehweg Wilhelm Otto, Schütze (strzelec), Handlungsgehilfe (subiekt)
- 606. Weissig Fritze, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Bauarbeiter (robotnik rolny)
- 607. Wenzig Georg Paul Erich, Musketier (muszkieter), Steindrucker (litograf)

1918

- 608. Adlung Emil Paul, Sergeant (sierżant), Töpfer (garncarz)
- 609. Altenhof Gustav Erdmann Paul, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
- 610. Altenhof Max Hermann, Kanonier (kanonier), Kaufmann (kupiec)
- 611. Andreas Hermann Heinrich, Kanonier (kanonier), Kutscher (woźnica)
- 612. Appelt Gottfried Hermann, Fahrer (kierowca), Kutscher (woźnica)
- 613. Ast Fritz, Gefreiter (starszy szeregowy), Bäckermeister (mistrz piekarstwa)
- 614. Bach Karl, Kanonier (kanonier), Werftarbeiter (stoczniowiec)
- 615. Becker Karl Reinhold Bertold, Gefreiter (starszy szeregowy), Fleischer (rzeźnik)
- 616. Besta Willi, Pionier (saper), Schlosser (ślusarz)
- 617. Böhnisch Fritz, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
- 618. Boremski Max, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
- 619. Bork Friedrich, Leutnant (podporucznik), Vikar (wikariusz)
- 620. Braden August Ernst Alfred, Sergeant (sierżant), Tischler (stolarz)
- 621. Busch Otto Bruno Alfred, Schütze (strzelec), Tischler (stolarz)
- 622. Büttner Alfred, Musketier (muszkieter), Handlungsgehilfe (subiekt)
- 623. Christ Konrad, Kanonier (kanonier), stud. phil. (student filozofii)
- 624. Dachwitz Gustav Otto Max, Vitze feldwebel d. Res. (sierżant rezerwy), Tischler (stolarz)
- 625. Daniel Bruno Ernst Friedrich, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schlosser (ślusarz)
- 626. Deider Franz Theodor Gustav, Kriegsfreiwilliger (ochotnik wojenny), Kaufmann (kupiec)

627. Dittmann Karl, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Buchdrucker (drukarz)
628. Dullin Max, Musketier (muszkieter), Friseur (fryzjer)
629. Dultz Paul Rudolf, Schütze (strzelec), Drogist (pracownik drogerii)
630. Exler Johann Karl Heinrich, Reservist (rezerwista), Kutscher (woźnica)
631. Fechner Hermann Wilhelm Walter, Schütze (strzelec), Koch (kucharz)
632. Fechner Otto, Kanonier (kanonier), Sattler (siodlarz)
633. Feindt Johann Karl Hermann, Kanonier (kanonier), Arbeiter (robotnik)
634. Fellenberg Paul Otto Artur, Unteroffizier (plutonowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
635. Fiedler Reinhold Gustav Fritz, Kanonier (kanonier), Tischler (stolarz)
636. Fitzner Gustav Hermann, Sanität=Unteroffizier (plutonowy-sanitariusz), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
637. Forelle Albert, Musketier (muszkieter), Bureaugehilfe (pomocnik biurowy)
638. Franke Ewald Erich, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Bildhauer (rzeźbiarz)
639. Franzke Edmund Emil, Unteroffizier (plutonowy), Schneider (krawiec)
640. Fritze Georg Max, Kanonier (kanonier), Appreteur (wykańczacz tkanin)
641. Fröhle Johann, Kanonier (kanonier), Samtschneidermeister (mistrz krojczy aksamitu)
642. Furkert Wilhelm Ernst Erich, Jäger (strzelec), Schlosser (ślusarz)
643. Gebhardt Max Hermann Richard, Flugzeugführer (pilot), Handlungsgehilfe (subiekt)
644. Geißler Max Reinhold, Gefreiter (starszy szeregowy), Monteur (monter)
645. Goldmann Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Uhrmacher (zegarmistrz)
646. Grabars Karl August Reinhold, Wehrmann (szeregowy wehrmacht), Arbeiter (robotnik)
647. Gräber Johann Wilhelm Eduard, Vitzfeldwebel (sierżant), Arbeiter (robotnik)
648. Graetz Paul Erich, Kanonier (kanonier), Arbeiter (robotnik)
649. Grasse Eduard Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Gärtner (ogrodnik)
650. Grasse Fritz, Gefreiter (starszy szeregowy), Friseur (fryzjer)
651. Grasse Karl Friedrich Wilhelm, Pionier (saper), Arbeiter (robotnik)
652. Grätz Gustav Adolf, Gefreiter (starszy szeregowy), Bäcker (piekarz)
653. Grodzki Leo, Gefreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
654. Grottke Robert Hans, Schütze (strzelec), Kaufmann (kupiec)
655. Gutsche Johann Richard Artur, Musketier (muszkieter), Tuchmacher (sukiennik)
656. Gutsche Richard, Fahrer (kierowca), Bureaugehilfe (pomocnik biurowy)

657. Haberland Hans Julius, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Gärtner-Volontär (praktykant ogrodniczy)
658. Hachmann Karl Gustav Willi, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Schlosser (ślusarz)
659. Hahn Heinrich Hermann, Offizier-Stellvertreter (zastępca oficera), Tischler (stolarz)
660. Hallmann Hermann Wilhelm, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
661. Hartmann Gustav Adolf, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
662. Härtwig Willy, Sanitätsunteroffizier (podoficer sanitarny), Telegrammbesteller (telegrafista)
663. Heidel Karl Willi Georg, Füsilier (fizylier), Eisendreher (tokarz)
664. Heine Gustav, Sergeant (sierżant), Kutscher (woźnica)
665. Heinze Friedrich Gustav, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Maurer (murarz)
666. Heissig Paul Martin, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
667. Henkel Christoph August Erich, Gardefüsilier (fizylier gwardii), Kaufmann (kupiec)
668. Hentschel Bruno, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Fuhrwerksbesitzer (właściciel zakładu samochodowego)
669. Hentschel Otto, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
670. Hentschel Paul, Unteroffizier (plutonowy), Musterweber (tkacz wzorów)
671. Hermann Wilhelm, Kanonier (kanonier), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
672. Hoffmann Adolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Vermessungstechniker (technik miernictwa)
673. Hoffmann Paul Heinrich, Gefreiter (starszy szeregowy), Kutscher (woźnica)
674. Hom Gustav Otto Paul, Sergeant (sierżant), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
675. Hosenfelder Karl Wilhelm Gustav, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maschinenführer (obsługujący maszynę)
676. Hüner Max Hermann, Musketier (muszkieter), Litograph (litograf)
677. Ilmer Paul, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
678. Inderst Johannes Paul, Kanonier (kanonier), Tischler (stolarz)
679. Jacob Julius, Unteroffizier (plutonowy), Gärtner (ogrodnik)
680. Jander Karl Robert Adalbert, Gefreiter (starszy szeregowy), Waggonbautechniker (technik budowy wagonów kolejowych)
681. Jendral Martin Erich Max, Kanonier (kanonier), Bürogehilfe (pomocnik biurowy)
682. Jost Karl Friedrich, Sergeant (sierżant), Tapezierer (tapicer)
683. Jung Gotthard, Schütze (strzelec), Tischler (stolarz)
684. Kantel Albert, Sergeant (sierżant), Maler (malarz) Friedrich Wilhelm

685. Kappel Friedrich Wilhelm, Unteroffizier (plutonowy), Kutscher (woźnica)
686. Karalus Johann Franz Hugo, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
687. Kaschke Johann Paul, Fahrer (kierowca), Sattler (siodlarz)
688. Keller Otto Albert, Gefreiter (starszy szeregowy), Zimmermann (cieśla)
689. Kendzia Gustav Heinrich, Vizewachtmeister (wachmistrz), Sattler (siodlarz)
690. Kern Otto, Wachtmeister (wachmistrz), Oberpostassistent (starszy asystent pocztowy)
691. Kintzel Oskar Artur Erich, Kanonier (kanonier), Mechaniker (mechanik)
692. Klauber Karl Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Arbeiter (robotnik)
693. Klauschke Hermann, Unteroffizier (plutonowy), Tischler (stolarz)
694. Kluck Alexander, Gefreiter (starszy szeregowy), Stellmacher (kołodziej)
695. Koblitz Willi, Musketier (muszkieter), Schuhmacher (szewc)
696. Koehler Wendelin, Fahnenjunker, Unteroffizier (podchorąży plutonowy)
697. Köhn Otto Louis, Leutnant d. Landw. (podporucznik rezerwy) Prokurist (prokurent)
698. Kolle Ferdinand, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Eisenbahngehilfe (pomocnik kolejowy)
699. Korentzke Georg, Vitzefeldwebel (sierżant), Schlosser (ślusarz)
700. Korentzke Karl, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Tischler (stolarz)
701. Kramer Paul Oskar Richard, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maler (malarz)
702. Krause Gustav Erdmann Paul, Sergeant (sierżant), Maurer (murarz)
703. Kraut Paul Klemens, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
704. Kreusel Paul, Gefreiter (starszy szeregowy), Stadthaup tkassenassistent (asystent głównej kasy miejskiej)
705. Kriegler Hugo Felix, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
706. Krüger Johann Heinrich, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Arbeiter (robotnik)
707. Kubatz Wilhelm Fritz, Musketier (muszkieter), Böttcher (bednarz)
708. Kuberkiewicz Ignatz, Minenmaschinistenmaat (mat – maszynista, miner), Schlosser (ślusarz)
709. Kühl Ernst Gotthilf, Gefreiter (starszy szeregowy), Postillon (woźnica pocztowy)
710. Kühn Albert, Musketier (muszkieter), Pfefferkühler (piernikarz)
711. Kühn Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Schlosser (ślusarz)
712. Kühn Ernst, Musketier (muszkieter), Handlungsgehilfe (subiekt)
713. Kuhnt Artur Max Rudolf, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)

714. Kuste Heinrich Oskar Alfred, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
715. Lange Ernst Wilhelm Gustav, Gefreiter (starszy szeregowy), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
716. Laufer Artur Musketier (muszkieter), Kaufman (kupiec) Theodor
717. Liehr Georg Fritz, Gefreiter (starszy szeregowy), Konditor (cukiernik)
718. Lindner Johann August Richard, Schütze (strzelec), Kutscher (woźnica)
719. Lindner Johann Karl Hermann, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Farikarbeiter (robotnik fabryczny)
720. Löbner Hildebrand Günter, Leutnant d. Landw. (podporucznik pospolitego ruszenia), Verlagsbuchhändler (handlarz książkami)
721. Lorentz Hermann Fritz, Sergeant, (sierżant), Buchhalter (księgowy)
722. Losse Joseph Alois, Gefreiter (starszy szeregowy), Kellner (kelner)
723. Luboch Fridrich Erich, Ulan (ułan), Gärtner (ogrodnik)
724. Ludwig Johann Karl Fritz, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Buchhalter (księgowy)
725. Mangelsdorff Georg, Vitzefeldwebel (sierżant), Bautechniker (technik budowlany)
726. Marschner Ernst Hugo Otto, Musketier (muszkieter), Maurer (murarz)
727. Martin Johann Friedrich Wilhelm, Pionier (saper), Arbeiter (robotnik)
728. Mattner Johann Georg Ernst, Pionier (saper), Schlosser (ślusarz)
729. May Johannes, Pionier (saper), Hochbautechniker (starszy technik budowlany)
730. Mertsching Otto, Musketier (muszkieter), Bergmann (górnik)
731. Meyn Heinrich August Fredinand Walter, Leutnant d. Reserve (podporucznik rezerwy), Kaufmann (kupiec)
732. Michalski Johannes Otto, Musketier (muszkieter), Bankbeamter (urzędnik bankowy)
733. Mosch Karl Friedrich Wilhelm, Kanonier (kanonier), Güterbodenarbeiter (pracownik komory towarowej)
734. Müller Friedrich Wilhelm Karl, Musketier (muszkieter), Landwirt (rolnik)
735. Neumann Heinrich Oskar, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
736. Neumann Johann Friedrich Albert, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
737. Nippe Otto, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
738. Nitschke Johann Friedrich Ernst, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Abdeckereipächter (hycel)
739. Noack Johann Ernst Friedrich, Trein-Gefreiter d. Landw. (starszy szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
740. Nyga Bruno, Vitzefeldwebel (sierżant), Lehrer (nauczyciel)
741. Oguntke Johann Heinrich Richard, Musketier (muszkieter), Maler (malarz)
742. Oye Bruno, Gefreiter (starszy szeregowy), Drogist (drogerzysta)

743. Pavel Karl Alfred Hugo, Unteroffizier (plutonowy), Kellner (kelner)
744. Pietschmann Alfred, Reservist (rezerwista), Bäcker (piekarz)
745. Pohl Fritz Wilhelm Otto, Landstummann (szeregowy pospolitego ruszenia)
746. Pollack Alfred, Unteroffizier (plutonowy), Kaufmann (kupiec)
747. Pollack Max Otto, Musketier (muszkieter), Kutscher (woźnica)
748. Prost Richard August Willi, Musketier (muszkieter), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
749. Prüfer Fritz Paul, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
750. Raack Reinhold, Schütze (strzelec), Kaufmann (kupiec)
751. Rübiger Johann August, Krankenträger, Unteroffizier (noszowy, plutonowy), Kolporteur (kolporter)
752. Richter Max, Kanonier (kanonier), Schneider (krawiec)
753. Reißmann Gerhard, Gardejäger (strzelec gwardii)
754. Rosbund Alfred Wilhelm Franz, Vitzewachtmeister (młodszy wachmistrz), Schüler (uczeń)
755. Rosse Otto, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
756. Rößler Hermann Robert Rudolf, Musketier (muszkieter), Musterweber (tkacz wzorów)
757. Schade Hermann Otto Richard, Jäger (strzelec), Buchdrucker (drukarz)
758. Schädel Alfred, Musketier (muszkieter), Fleischer (rzeźnik)
759. Schaffran Walter, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
760. Schirmer Hans Joachim, Fliegerleutnant (podporucznik pilota)
761. Schmidt Gustav Paul Otto, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
762. Schmidt Johann Karl Robert, Vitzefeldwebel (sierżant), Böttcher (bednarz)
763. Scholtz Kurt Fritz Hans, Kanonier (kanonier), Koch (kucharz)
764. Schönrock Franz Richard Alfred, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
765. Schreck Artur, Gefreiter (starszy szeregowy) Bureauehilfe (pomocnik biurowy)
766. Schreck Johann Karl Robert, Kanonier (kanonier), Arbeiter (robotnik)
767. Schulz Ernst, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
768. Schulz Fritz, Fusilier (fyzylier), Arbeiter (robotnik)
769. Schulz Heinrich Paul Fritz, Unteroffizier (plutonowy), Tuchfabrikant (fabrykant sukna)
770. Schulz Hermann, Schütze (strzelec), Töpfer (garncarz)
771. Schulz Willi Alfred, Gefreiter (starszy szeregowy), Tischler (stolarz)
772. Schulz Willi, Musketier (muszkieter), Versicherungsinspektor (inspektor ubezpieczeniowy)
773. Schunder Paul Hermann, Musketier (muszkieter), Arbeiter (robotnik)
774. Seefeld Kurt, Leutnant (podporucznik)

775. Seifert Karl Heinrich, Kanonier (kanonier), Schlosser (ślusarz)
776. Selge Ernst August Otto, Kanonier (kanonier), Arbeiter (robotnik)
777. Sandler Rudolf Willi, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Goldschmied (złotnik)
778. Sonnenberg Georg Emil, Kanonier (kanonier), Handlungsgehilfe (subiekt)
779. Spieweg Max, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
780. Stabnau Karl August, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Buchbinder (introligator)
781. Standke Arno, Gefreiter (starszy szeregowy) Hochbautechniker (starszy technik budowlany)
782. Steinmann Willi, Grenadier (grenadier) Maler
783. Stellmacher Otto, Musketier (muszkieter), Schneider (krawiec)
784. Stenke Otto, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Töpfer (garniarz)
785. Stolz Karl Louis August, Reservist (rezerwista), Arbeiter (robotnik)
786. Stoppert Paul Theodor Erich, Grenadier (grenadier), Friseur (fryzjer)
787. Taistra Julius Ernst, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
788. Teichmann Hans, Leutnant (podporucznik)
789. Thamke Erich Artur, Musketier (muszkieter), Bäcker (piekarz)
790. Tietze Ernst Karl, Musketier (muszkietre), Arbeiter (robotnik)
791. Walde Karl, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Gärtner (ogrodnik)
792. Walter Otto Emil Richard, Sergeant (sierżant), Kunst- und Handelsgärtner (handlarz towarów ogrodniczych i dekoracyjnymi)
793. Walter Paul Musketier (muszkietre), Arbeiter (robotnik)
794. Weber Georg, Kanonier (kanonier), Sattler und Tapezierer (siodlarz i tapicer)
795. Weimann Karl August Hermann, Gefreiter (starszy szeregowy), Kutscher (woźnica)
796. Weiß Adolf, Musketier (muszkieter) Kammacher (grzebieciarz)
797. Weiß Paul, Pionier (saper), Arbeiter (robotnik)
798. Werner Willi Karl Artur, Musketier (muszkieter), Kaufmann (kupiec)
799. Wolff Helmut, Fähnrich (podchorąży)
800. Zerbock Heinrich Richrd, Gefreiter (starszy szeregowy), Maschinenschlosser (ślusarz maszynowy)
801. Ziersch Ernst Karl, Musketier (muszkieter), Schlosser (ślusarz)
802. Zimmermann Adolf Wilhelm Georg, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Glasermeister (szklarz)
803. Zock Paul Reinhold Franz, Schütze (strzelec), Schlosser (ślusarz)
804. Zuste Rudolf, Kanonier (kanonier), Bürogehilfe (pomocnik biurowy)
805. Zyrys Wilhelm, Gefreiter (starszy szeregowy), Fleischer (rzeźnik)

1919

- 806. Fiedler Gustav, Armierungssoldat (zbrojmistrz), Arbeiter (robotnik)
- 807. Jensky Paul, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 808. Kahl Johann Friedrich Wilhelm, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Maurer (murarz)
- 809. Kleint Wilhelm, Feldbäcker (piekarz polowy), Bäckermeister (mistrz piekarski)
- 810. Köppen Hermann, Leutnant (podporucznik), Lehrer (nauczyciel)
- 811. Kramski Franz, Musketier (muszkieter), Kutscher (woźnica)
- 812. Kucz Wilhelm, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 813. Langner Paul, Unteroffizier (plutonowy), Waffmeister (rusznikarz)
- 814. Lipinski Bruno, Musketier (muszkieter), Installateur (instalator)
- 815. Maczko wiak Hans, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 816. Merten Ernst Karl Wilhelm, Unteroffizier (plutonowy), Buchdrucker (drukarz)
- 817. Meyer Gehrard, Gefreiter (starszy szeregowy), Kaufmann (kupiec)
- 818. Müller Ernst Gustav, Gefreite, (starszy szeregowy), Zimmermann (cieśla)
- 819. Pälchen Gustav Hermann, Eisenbahnponie (saper kolejowy), Lokomotivführer (maszynista)
- 820. Proske Emil, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
- 821. Rösner Hermann, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Fleischermeister (mistrz rzeźniczy)
- 822. Schreiber Heinrich, Kanonier (kanonier), Kellerarbeiter (pracownik piwniczny)
- 823. Schubert Johann Friedrich Wilhelm, Freiwilliger, (ochotnik wojenny) Arbeiter
- 824. Schulz Karl Otto, Fahrer (kierowca), Schlosser (ślusarz)
- 825. Schulz Wilhelm, Jäger (strzelec), Gärtner (ogrodnik)
- 826. Seidel Paul, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fuhrwerksbesitzer (właściciel zakładu samochodowego)
- 827. Sobzahat Josef, Vitze feldwebel (sierżant)
- 828. Steinmann Ernst Max, Gefreiter (starszy szeregowy), Maler (malarz)
- 829. Sturm Heinrich, Landsturmmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Elektriker (elektryk)
- 830. Viehweg Fritz Ernst, Musketier (muszkieter), Buchhalter (księgowy)
- 831. Wittwer Richard, Gefreiter (starszy szeregowy), Maschinenarbeiter (robotnik obsługujący maszynę)

1920

- 832. Büttner Paul, Unterofizier (plutonowy), Schlosser (ślusarz)
- 833. Hänsel Alfred, Tankführer (dowódca czołgu), Schlosser (ślusarz)

- 834. Hoesel Karl, Reservist (rezerwista) Diakon
- 835. Hoffmann Reinhold, Wehrmann (szeregowy wehrmachtu), Invalidenrentner (inwalida – rencista)
- 836. Lonicer Karl, Hauptmann (kapitan)
- 837. Obst Otto, Kriegsinvalid (inwalida wojenny), Schlosser (ślusarz)
- 838. Polster Bernhard, Kraftfahrer (kierowca), Kinobesitzer (właściciel kina)
- 839. Sauermann Alfred, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Arbeiter (robotnik)
- 840. Schwedler Richard Emil Kurt, Unteroffizier (plutonowy), Friseur (fryzjer)
- 841. Sommer Otto Paul, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Fabrikarbeiter (robotnik fabryczny)
- 842. Sprenger Gustav, Waffenmeister (rusznikarz), Werkmeister (mistrz fabryczny)
- 843. Stoike August, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 844. Stumpe Paul, Sergeant (sierżant), Bürogehilfe (pomocnik biurowy)
- 845. Walter Ewald, Kriegsinvalid (inwalida wojenny), Schuhmacher (szewc)

1921

- 846. Diecke Hermann, Ersatzreservist (rezerwista – specjalista reklamowany), Töpfer (garncarz)
- 847. Fischer Karl, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 848. Franke Paul, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia), Tischler (stolarz)
- 849. Hübner Hermann, Musketier (muszkieter), Litograph (litograf)
- 850. Müller Paul, Schiffsheizer (palacz okrętowy), Chöffor (portier)
- 851. Rothenburger Bruno, Sergeant (sierżant), Prokurist (prokurent)
- 852. Rudolf Ernst, Musketier (muszkieter), Schriftsetzer (zecer)
- 853. Wandel Fritz, Gefreiter (starszy szeregowy), Elektriker (elektryk)

1922

- 854. Kilbert Hugo, Kriegsinvalid (inwalida wojenny)
- 855. Leder Karl, Wurstfabrikant (właściciel wytwórni wędlin)

1923

- 856. Krügel Hermann, Landsturmann (szeregowy pospolitego ruszenia) Korbmacher (wyrabiający koszyki)

Nachtrag für 1914 (uzupełnienie do roku 1914)

- 857. Simon Walter, Leutnant d. Res. (podporucznik rezerwy), Zollsekretär (sekretarz urzędu celnego)

KOMITET BUDOWY POMNIKA

Hermann Körnschen Stadtrat (radca miejski), Rechnungsdirektor (dyrektor obliczeniowy) i R. u. Bankdirektor als Vorsitzende (dyrektor banku, jako przewodniczący).

Erich Aust, Studienrat (radca szkolny).

Alfred Balcke, Justitzrat (radca prawny), Städtältester (starszy miasta).

Otto Blümel, Studienrat (radca szkolny).

Ernst Claus, Lehrer (nauczyciel).

Carl Friedrich, Stadtbankkassierer (kasier banku miejskiego).

Alfred Hampel, Stadtrat (radny miejski), Apothekenbesitzer (właściciel apteki).

Georg Harmuth, Rektor (rektor), Stadtverordnetenvorsteher (przedstawiciel zarządu miasta).

Georg Köhler, Dr. med. Sanitätsrat (radca sanitarny).

Bruno Otto, Lehrer (nauczyciel).

Werner Ribbeck, Stadtbaurat (budowniczy miejski).

Johannes Schumacher, Lehrer (nauczyciel).

Gustav Walter, Fleischer (rzeźnik), Obermeister (Starszy cechu).

Impulsem do powstania tego pomnika była inicjatywa Towarzystwa Kombatantów i Wojskowych (Krieger- und Militärverein) z Zielonej Góry. Ich odezwa z 2 grudnia 1921 roku odbiła się szerokim echem wśród mieszkańców miasta. Wynikiem tego było zebranie od ofiarodawców sumy 127.000 marek na budowę pomnika. Jednakże nagła devaluacja naszych pieniędzy spowodowała stopienie tej sumy – w roku 1923. Te nasze 127.000 marek były warte nie więcej niż 1 fenig – budowa pomnika musiała, więc zostać odłożona na inne czasy. W roku 1923 Towarzystwo wzięło w swoje ręce ponownie sprawę budowy pomnika. Założono stowarzyszenie budowy pomnika, które dalej prowadziło tę sprawę. Magistrat i deputowani miejscy przeznaczili 15.000 RM na wzniesienie pomnika, reszta potrzebnych środków została zebrana wśród mieszkańców miasta. Wykonania pomnika podjął się rzeźbiarz pan profesor Hermann Hosaeus z Berlina – Dahlem, a określeniem koncepcji i warunków umowy zajął się przewodniczący służb doradczych pomników niemieckich towarzystwa Weteranów Rzeszy Kyffhäuser. Umowę zawarto 13 marca i 28 kwietnia 1927 roku.

Z powodu naszego krótkiego żywota na tym ziemskim padole pomnik ten powinien wiele powiedzieć następnyemu pokoleniu, stąd budowniczy pomnika przyjął formę, która będzie długo trwała. W północną ścianę naszego ratusza została wstawiona dynamiczna i śmiała figura z brązu, przedstawiająca młodego żołnierza w stroju polowym, wspartego prawym ramieniem o ścianę, zaś na jego lewym ramieniu znajduje się broń. Postać młodzieńca pełna smutku i żałości zwrócona jest do przechodniów i stoi nieco w cieniu. Żołnierz ma na sobie uniform zniszczony podczas walk. Tak więc pomnik ten przypomina nam naszych najlepszych młodzieńców, którzy polegli w walce dla Niemiec. Przypomina nam naszych poległych, pozwala nam pamiętać o ich odważnych czynach. W tej formie i w najprostszy, dla ogółu zrozumiały sposób, mówimy o duchu czasów, które oznaczały tę straszną walkę.

Potomny, który czytasz ten dokument, nigdy nie zapomnij bohaterskiej walki niemieckiego narodu z lat 1914-1918, w której 1 i 3/4 miliona Twoich przodków walcząc ofiarowało życie w obronie swojej ojczyzny. Wiedz, że my mimo wszystko nigdy nie zwątpiliśmy w naszą ojczyznę, że my, którzy dziś ten dokument składamy umrzemy z wiarą, że nasze dzieci dumne będą z tego żelaznego narodu z lat 1914-1918.

Zielona Góra, 28 marca 1928 rok.

Uwaga! W nawiasach podano tłumaczenia stopni i funkcji wojskowych oraz zawodów poległych żołnierzy. Tłumacząc stopnie i funkcje wojskowe starano się stosować odpowiedniki polskie z okresu 20-lecia międzywojennego. Przy tłumaczeniu zawodów zastosowano odpowiedniki używane w czasie I wojny światowej.

Nekrologii pochodzą z „Niederschlesisches Tageblatt” z lat 1915-1918

WSPOMNIENIA, RELACJE

Władysław Korcz

DZIEŃ PIERWSZY I NASTĘPNE (CZ. X)

Jedno, co jest w życiu ludzkim bezsporne i nieuniknione to przemijanie. Przeminał stan wojenny, a Polska weszła na nową drogę rozwoju. To, czego jesteśmy świadkami w niesłychanie trudnym okresie kształtowania się podstaw demokracji, budzi niepokój. Na oczach narodu do głosu doszły rozdrobnione i podzielone na rozpolitykowane grupki, niby – partii, które poza słowami rzucanymi na wiatr nie mają nic do zaproponowania. Bezkarność pospolitego złodziejstwa, bestialskich katów z UB, których nieczne sumienia, obarczone zbrodniami, nadaremnie wołają o sprawiedliwość. W pogoni za władzą i pieniądzem nikt odpowiedzialny za obecny stan rzeczy, nie myśli o wymierzeniu sprawiedliwej kary tym, którzy splamili się krwią niewinnych ludzi, w efekcie czego oprawcy dożywają swojego kresu w dobrobycie, na który nie zasłużyli.

Nadzieja, że z upadkiem systemu komunistycznego rozpoczniemy okres prawdziwie praworządny, szybko okazały się nieziszczalnym marzeniem. Mimo mojego wielkiego doświadczenia życiowego i oglądania przeróżnych łajdactw, wciąż przeżywam nieustanny zawód i nadaremnie czekam na naprawienie krzywdy, zadanej, wyrzucając mnie z uczelni w momencie ogłoszenia stanu wojennego. Gdy tylko ukonstytuował się pierwszy rząd niekomunistyczny, rozpocząłem korespondencję z Ministerstwem Edukacji Narodowej, a konkretnie z dyrektorami departamentów. Z tej dość obfitej korespondencji dowiedziałem się, że represyjne zwolnienie z WSP jest moim wymysłem, bo... w teczce z uczelni, której zażądali, żadnego śladu o takim akcie nie ma. Znalezione natomiast moje pisma o urlop zdrowotny, a po pewnym niedługim

czasie o przejście na emeryturę. Trudno się było zbiurokratyzowanym urzędasom domyśleć, że w czasie panowania stanu wojennego, dokumenty nie mogły zawierać komentarza, dlatego początkowo proszę o urlop zdrowotny, a później o przejście na emeryturę. Gdy więc korespondencja z urzędnikami ministerialnymi niczego nie wyjaśniła, skierowałem do Centralnej Komisji do Spraw Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych w Warszawie, przez Dziekanat Wydziału Historycznego UAM, tj. uczelni gdzie się doktoryzowałem i habilitowałem, spory plik dokumentów zawierających prośbę o rozpatrzenie wniosku o przyznanie mi tytułu profesora. Podstawę tego wniosku stanowiły trzy obszernie recenzje o moim dorobku naukowym napisane przez prof. Gerarda Labudę, Andrzeja Feliksa Grabskiego i Andrzeja Kwileckiego. Treść tych trzech recenzji jest pozytywna, wydawało się, więc że załatwienie wniosku będzie formalnością. Na decyzję Centralnej Komisji czekałem dość długo, a przed jej ogłoszeniem otrzymałem wiadomość, że superrecenzent, prawdopodobnie prof. A. Zahorski dostarczył Komisji czwartą również pozytywną recenzję. Wreszcie w dniu 5 stycznia 1993 roku otrzymałem pismo, w którym podano mi do wiadomości, że prezydium Komisji w tajnym głosowaniu odmówiło poparcia wniosku o przyznanie mi tytułu profesora (3 tak, 5 nie, 5 wstrzym.), mimo iż w drugim głosowaniu Komisji, za wnioskiem opowiedziało się 19 osób, 9 było przeciwnych i 3 wstrzymały się od głosu. Prawdopodobnie na taki wynik głosowania Prezydium miała wpływ piąta recenzja anonimowego recenzenta, której kopię mi przysłano. Nie zgodził się on z recenzentami, którzy mój dorobek znają lepiej niż anonim. Wyraził się również, że nie wiadomo z jakiej dziedziny mógłbym otrzymać tytuł profesora, czy z historii, socjologii, kulturoznawstwa regionalnego, a może historiografii. W tym miejscu pozostaje jedynie westchnąć i zauważyć, że wymienione dyscypliny świadczące o różnorodności, by nie określać może przesadnie, wszechstronności zainteresowań, w końcowym efekcie obróciło się to przeciwko mnie! Dziwne to wszystko i wręcz niehumanitarne – przy czterech recenzjach bardzo pozytywnych, piąta, negatywna, przeważa szalę na moją niekorzyść. Miałbym ochotę zapytać co to za uczenia i kto zasiada w Centralnej Komisji?

Zgodnie z obowiązującą ustawą odwołałem się, dodając tytuły kilku moich prac napisanych w czasie oczekiwania na decyzję Komisji. Sprawa ma być rozpatrzona w ciągu czterech miesięcy od złożenia odwołania. Zbliża się więc czas rozstrzygnięcia mojego dylematu.

A w Zielonej Górze, podobnie jak we wszystkich środowiskach w całej Polsce, po likwidacji rządów partii komunistycznej zaczęły powstawać nowe towarzystwa i organizacje społeczne, podejmujące zupełnie nową problematykę, do niedawna zakazaną. Organizują się Lwowiacy w Towarzystwie Miłośników Lwowa (grudzień 1988), którego zostałem wiceprezesem. Przez półtora roku na comiesięcznych zebraniach przedstawiałem naszym członkom historię Lwowa, dzieląc się z moimi słuchaczami wiedzą o tym wspaniałym mieście.

By nic z moich wykładów nie uronić napisałem „Zarys dziejów Lwowa” (280 s. maszynopisu) i już trzeci rok: nadaremnie kołatał do różnych wydawnictw by go wydać, w oparciu o dwie recenzje wydawnicze prof. H. Horna i prof. J. Trzynadlewskiego zgodnie podkreślających, że książka zasługuje na opublikowanie.

Zorganizowali się również byli żołnierze Armii Krajowej, a Zielona Góra w roku 1991 otrzymała własny okręg, którego jestem pierwszym wiceprezesem, realizującym historię AK w szkołach i organizowanych sesjach. Organizacja nosi nazwę: Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej.

Odnowił również swoją działalność powstały jeszcze w roku 1928 Związek Sybiraków, zrzeszający ponad dwa tysiące byłych zesłańców, więźniów i łagierników obozów sowieckich. I tego związku jestem wiceprezesem od spraw historii. Zarząd Wojewódzki od samego początku zabiega i troszczy się o wywalczenie uprawnień kombatanckich dla więźniów i łagierników sowieckich. Większość już takie uprawnienia otrzymała. Z nowych towarzystw na uwagę zasługuje Towarzystwo im. Henryka Sienkiewicza, które stworzyło klub dyskusyjny na wzór staropolskich salonów literackich. Pretekstem do niezmiennie ożywionych dyskusji są powieści Sienkiewicza lub wybrane szczegółowe kwestie wiążące się z życiem i twórczością autora „Trylogii”. Zebrania odbywają się co miesiąc, z uwzględnieniem przerwy w lipcu i sierpniu. Zostałem zaszczycony w dniu 5 maja 1991 roku nadaniem mi tytułu członka honorowego.

Do nowej również działalności, o czym już wspominałem ruszyło Polskie Towarzystwo Historyczne. Okazuje się, że dość żywe tętno życia wymienionych towarzystw opiera się wyłącznie na składkach członkowskich, znikąd nie otrzymując jakichkolwiek dotacji. Można więc ożywiać życie kulturalne, nawet w tak niekorzystnych warunkach jakie współcześnie w Polsce przeżywamy. Najważniejsze, aby znaleźli się

ludzie, których coś pasjonuje, a zawsze znajdują się odbiorcy w mniej lub większej liczbie uczestniczący w zebraniach. Dobrym, najnowszym przykładem może być Uniwersytet Wieku Trzeciego, który niedawno zakończył pierwszy rok swej działalności. Skupia on ludzi starszych, samotnych, którzy na zebraniach-wykładach zapoznają się z interesującymi zagadnieniami (miałem dwugodzinny wykład pt. „Odra w dziejach Polski” wysłuchany z ogromną uwagą przy frekwencji około stu słuchaczy) lub na organizowanych wycieczkach nie mają czasu na rozważania o tragedii starości i w ślad za nią idącą samotnością.

Dużą aktywność wykazuje również Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, która w organizowanych przez siebie wystawach ukazuje dorobek wybranego autora (sam dożyłem tego wspaniałego momentu, gdy na moje 80 urodziny urządzono mi przepiękną wystawę mojego wieloletniego dorobku) lub specjalistycznych problemów Kultury (np. starodruki w WiMBP, Książka amerykańska w Polsce itp.).

Na szczególną uwagę zasłużyła wystawa, otwarta 7 maja 1991 roku pt. „Lwów – Architektura – Kultura – Nauka” zorganizowana wspólnie przez Towarzystwo Miłośników Lwowa (odrzucając fałszywą skromność, o czym zainteresowani wszyscy wiedzieli, że ja byłem tej wystawy inicjatorem i autorem scenariusza przy współpracy bibliotekarzy) i Wojewódzką Bibliotekę. Wystawa poświęcona była przede wszystkim wybitnym twórcom, którzy swe życie związali z ulubionym miastem. Dzięki bogatym zbiorom biblioteki można było przybliżyć postaci tak wybitnych uczonych jak Szymon Askenazy, Karol Szajnocha, Oswald Balzer, Władysław Abraham, Antoni Małecki, Kazimierz Twardowski, August Bielowski, Eugeniusz Romer, Władysław Łoziński, Franciszek Bujak.

Dzieła tych uczonych, przeważnie pierwsze lub drugie wydania, wypełniające gabloty wystawowe, zmuszały zwiedzającego do poważnego zamyślenia się i wzbudzenia w sobie podziwu nad dziełem życia poszczególnych twórców, którego tylko część mogła być pokazana. Mimo woli u każdego patrzącego na portrety tylu znakomitości polskiej humanistyki, zrodzić się musiało pytanie: czy potrafiliśmy zgodnie z ich zasługami uczcić tych ludzi? Czy ich nazwiska i trud wielu lat zajmują w świadomości Polaków miejsce przodujące? Nie ukrywajmy, dla wielu zwiedzających nazwiska te były odkryciem nieznanych kart polskiej kultury. Poszczególne tytuły wskazywały nie tylko na drogę, którą wkroczyli w dzieje polskiego narodu, ale i trud ich życia.

Patrząc na portret Karola Szajnochy, ile bolesnych skojarzeń budziło się w sercu, gdy przypominaliśmy sobie tragedię jego życia, utratę wzroku w 40 roku życia i przedwczesną śmierć. Odczytując tytuły jego dzieł wciąż w naszej kulturze historycznej obecne, nie można się było nie zamyślić nad trwałością ducha ludzkiego zamkniętego na kartach pozostawionych książek. Szymon Askenazy, jeden z największych polskich historyków, twórca lwowskiej szkoły badań historycznych nad XIX wiekiem.

Oswald Balzer, jeden z naszych najwybitniejszych uczonych, twórca dzieł rozświeclających mroki najstarszych epok polskiego istnienia historycznego, nieustrudzony badacz polskiego ustroju państwowego, autor wielu ksiąg o trwałej wartości w dziejach nauki, najwierniejszy zarazem syn Lwowa. Albo Antoni Małecki o imponującej wszechstronności uczony, autor prac z zakresu historii literatury, językoznawstwa i historii, urodzony Wielkopolanin, długim życiem związał się na trwałe z Lwowem. Wreszcie Władysław Abraham, wybitny znawca prawa kanonicznego i jeden z niewielu tej Klasy specjalista dziejów kościoła polskiego; August Bielowski, wydawca źródeł „Pomniki dziejowe Polski”, długoletni dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich; Władysław Łoziński, rozmiłowany w przeszłości Lwowa, znawca jego architektury i sztuki; Eugeniusz Romer, geograf wszech czasów, twórca polskiej kartografii; Kazimierz Twardowski, założyciel filozoficznej szkoły lwowskiej, której sława trwa niezmiennie do dziś; Franciszek Bujak, twórca szkoły w badaniach nad historią gospodarczą, przybliżającą polską historiografię do wyżyn europejskiej myśli.

Z właściwym i w pełni uzasadnionym pietyzmem wyeksponowano na wystawie dzieje jednej z najciekawszych i najwartościowszych instytucji lwowskich – Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Dorobek tej instytucji ukazany – siłą rzeczy w dużym skrócie – dał wyobrażenie o olbrzymich jego zasługach dla polskiej kultury. A ludzie, którzy tę wspaniałą placówkę stworzyli – hr. Józef Maksymilian Ossoliński, fundator i założyciel Zakładu i wszyscy jego następcy z Wojciechem Kętrzyńskim i Ludwikiem Bernackim na czele – tworzyli drugą serię znakomitości lwowskich na przestrzeni z górą 150 lat budujących pomniki polskiej Kultury humanistycznej.

Akcent położony na twórczość wybitnych ludzi dominujący na wystawie uzupełniły reprodukcje i szkice graficzne architektury Lwowa, organicznie związanej z życiem i twórczością wszystkich lwowskich

twórców. Do ich dorobku wliczyć trzeba starodruki lwowskie z XVI wieku i wiele druków późniejszych wskazujących na działalność poważnej liczby oficyn wydawniczych i księgarń, przez wieki towarzyszących rozwijającej się myśli we Lwowie.

Nie zabrakło wśród reprodukcji i szkiców architektury najważniejszych jej pomników, wśród których szczególnym blaskiem świeci Teatr Wielki, katedra łacińska, katedra św. Jura i kilka innych wysokiej klasy zabytków sakralnych. Jeśli zaś teatr to rzecz oczywista nie mogło zabraknąć Aleksandra Fredry, którego twórczość Lwowianie mogli oglądać na lwowskich scenach.

Jaki cel przyświecał inicjatorom i organizatorom wystawy o kulturze Lwowa? Przede wszystkim poznawczy, a w ślad za tym wychowawczy. W trosce o dziedzictwo kultury uważaliśmy za słuszne, aby część niemałą tego dziedzictwa przybliżyć ludziom żyjącym z dala od problemów specjalistycznych, a tak pełnych treści i wielkich wartości, decydujących o ich stałej obecności w naszej historii. Przez wydobycie z niezasłużonego zapomnienia wyjątkowych ludzi i ich dzieł pragnęliśmy zaakcentować nigdy nie przerwana łączność specyficznej kultury Lwowa z innymi wielkimi rozdziałami polskiej kultury. Lwów i jego twórcy zapisali wyjątkowo atrakcyjny rozdział w tej kulturze. Nieznajomość jego treści może doprowadzić do wytworzenia się luki nie pozwalającej na zrozumienie całości historycznego obrazu polskich dziejów. W budowie zaś przyszłości nie można zapominać o przeszłości, bo tam kryją się te wartości, które z myślą o przyszłości po nowemu kształtujemy i formujemy. Dzieła przeszłości nie odeszły w nicość i wraz ze śmiercią twórców nie uległy bezpowrotnemu zniszczeniu. Dzieła te są wciąż z nami, stale nam towarzyszą w naszej pracy, przetwarzamy je i budujemy w zupełnie odmiennych warunkach nowe wartości, które wypełnią inną treścią nieznaną nam dzisiaj przyszłość. I dlatego trzeba się troszczyć o pozostawione nam dziedzictwo, bezustannie pielegnować to wszystko co mądrego i pięknego pozostawili nam nasi ojcowie i dziadowie, zgodnie z arcymądrą myślą wielkiego polskiego socjologa i historyka Ludwika Krzywickiego, który powiedział: „Gdybyśmy zechcieli zanalizować głębiej czyny swoje codzienne i pociągi, gdybyśmy poddali rozbiorowi uprzedzenia, myśli i uczucia, lub rozejrzeli się we własnym otoczeniu i zapytali o początek zwyczajów i norm postępowania, to rozumielibyśmy, jak dalece rządzą się nie własnym rozumem, lecz rozumem przodków. Cokolwiek twierdzono o naszej

niezależności, jesteśmy niewolnikami dziadów i pradziadów. Ci spoczęli od dawna w grobie, czas przetrwał i rozwał ich szczątki, lecz dzieło ich żyje jeszcze.”

Wystawa poświęcona kulturze i nauce Lwowa należy niewątpliwie do jednej z najpiękniejszych w bogatym dorobku wystawienniczym Wojewódzkiej Biblioteki i jak najlepiej zaświadczała o dużej żywotności działania Towarzystwa Miłośników Lwowa. Żałować należy, że Towarzystwo to w ostatnim roku znacznie zmniejszyło swą aktywność, m.in. zapewne z powodu braku odpowiedniego zarządu.

RECENZJE

Izabela Taraszcuk*

PRZEMIANY DEMOGRAFICZNE EUROPY ŚRODKOWEJ W UJĘCIU HISTORYCZNYM I WSPÓŁCZESNYM

23 i 24 października 2008 r., w Instytucie Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona *Prze-
mianom demograficznym Europy Środkowej od XVIII w.* Sympozjum
naukowe zorganizowano z inicjatywy Instytutu Historii UZ i Urzędu
Statystycznego w Zielonej Górze. Obecność pracowników rzeczonej
instytucji na lubuskiej Alma Mater jest niejako przypieczętowaniem
wieloletniej współpracy oraz ukoronowaniem ponad piętnastoletniej dzia-
łalności Towarzystwa Studiów Łużyckich. Sympozjum pozwoliło na
podsumowanie polityki demograficznej na przestrzeni ostatnich dwóch
stuleci oraz uhonorowało w 9. rocznicę śmierci prof. Mieczysława Kę-
delskiego (1946-1998), jednego z najwybitniejszych polskich statystyków
i historyków, pioniera w dziedzinie demografii, demografii historycznej
i demetrii.

Mieczysław Kędelski, absolwent Akademii Ekonomicznej w Pozna-
niu i uczeń prof. Stanisława Borowskiego, związał się z rodzimą uczel-
nią w roku 1971. Kierował Pracownią Demografii i Katedrą Statystyki
i Demografii, następnie już jako prodziekan przewodził Wydziałowi Pla-
nowania i Zarządzania. W roku 1974 został członkiem Komitetu Badań
Demograficznych PAN, w okresie od 1984 do 1991 r. zarządzał w nim

* Izabela Taraszcuk, Instytut Filologii Germańskiej i Towarzystwo Stu-
diów Łużyckich, Uniwersytet Zielonogórski.

Sekcją Demografii. Kędelski dał się poznać jako znakomity interpretator zjawisk demograficznych, znawca metodologii trwania życia; opracował nowatorski system tablic przydatny w określaniu umieralności i wielowymiarowej analizie klas społecznych. Osiągnięcia te umożliwiały już w latach 80. oszacować zarówno historyczny i progresywny kształt jak i dynamikę procesów migracyjnych i urbanizacyjnych w Polsce Zachodniej. Sylwetkę Patrona konferencji przybliżyli we wspomnieniach i referatach przyjaciele, uczniowie i duchowi spadkobiercy Kędelskiego: prof. Jan Paradysz i prof. Elżbieta Gołata z poznańskiej Akademii Ekonomicznej, prof. Tomasz Jaworski oraz Piotr Kowalski z Żar.

Podczas uroczystej inauguracji głos zabrał dziekan Wydziału Humanistycznego, prof. Wojciech Strzyżewski. Podkreślił doniosłe znaczenie demografii dla polityki, historii oraz rodziny. Prof. Janusz Witkowski, wiceprezes Głównego Urzędu Statystycznego, wyraził radość z faktu wspólnej inicjatywy GUS i UZ, postrzegając uczelnię jako ważnego partnera we współpracy i swoistego użytkownika statystyki. Podziękowania dla władz uczelni wygłosił również dyrektor Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego – Roman Fedak.

Nie sposób przecenić w badaniach ludnościowych znaczenia województwa lubuskiego, które z uwagi na specyficzne położenie jest obszarem dynamicznych przemian demograficznych, a co za tym idzie – także gospodarczych. Prof. Witkowski przedstawił najnowsze prognozy demograficzne na najbliższe 27 lat, tj. do roku 2035, wskazując przy tym na procesy starzenia się społeczeństwa oraz politykę ekonomiczno-socjalną.

Jan Berger z Warszawy przybliżył w swoim wystąpieniu działalność Polskiego Instytutu Badań Zagadnień Ludnościowych w latach 30. XX w. W swojej prezentacji naświetlił rolę jego inicjatorów: Ludwika Krzywickiego, Marcina Kacprzaka i Stefana Szulca. Przeprowadzone przez nich ankiety pośród grup społecznych i Zawodowych pozwoliły określić wzorce prokreacyjne i tendencje w przyroście naturalnym w ówczesnej Polsce.

W wykładzie Liczby: życie ludzkie, myśli, nadzieje i zagrożenia prof. Tomasz Jaworski nawiązał m.in. do pierwotnych źródeł demograficznych, za które uchodzi biblijna Księga Liczb. Wystąpienie prezesa Towarzystwa Studiów Łużyckich stanowiło swoiste podsumowanie myśli demograficznej w Polsce i Europie. Warto wymienić tutaj datę pierwszego spisu ludności w kraju – rok 1789 oraz działalność Fryderyka

Józefa Moszyńskiego, operującego u schyłku XVIII w. pojęciem ceny rynkowej gruntów rolnych. Prelegent zaakcentował również badania Feliksa Franciszka Łoyko, który uwzględnił w studiach naukowych zagadnienie kapitału ludzkiego.

Kolejnym przyczynkiem do dyskusji o rozwoju demografii europejskiej była prelekcja prof. Jana Paradysza *Demografia francuska i jej percepcja w poznańskim środowisku naukowym*. Paradysz podkreślił rozwój tej dziedziny nad Sekwaną, omawiając dokonania jej najważniejszych przedstawicieli i twórców *L'Institut national d'études démographiques (INED)*, m.in. Daniela Courgeau, Louis'a Henry i Patrick'a Festy – badacza translacji demograficznej i estymacji. Poznańska szkoła naukowa czerpała i czerpie z tradycji francuskich. Warto zaznaczyć, iż zarówno M. Kędelski jak i J. Paradysz przebywali (kolejno) w latach 70. i 80. na stażach naukowych w Paryżu, zaś kierowana dzisiaj przez prof. Paradysza i prof. Gołatę Katedra Statystyki kładzie nacisk na estymację pośrednią.

Istotny rys historii zachodnio- i północnoeuropejskiej zaznaczony został w prezentacji prof. Rolfa Gehrmann'a (Frankfurt nad Odrą), zatytułowanej *Der demographische Umbruch vom 18. zum 19. Jahrhundert in Norddeutschland – ein auf die Gebiete östlich von Oder und Neiße übertragbares Modell? (Przełom demograficzny II połowy XVIII i na początku XIX w. w Niemczech Północnych – model możliwy po wschodniej stronie Nysy i Odry?)*. Niemiecki naukowiec naświetlił w niej zjawisko umieralności dziecięcej wskazując przy tym na odmienne wzorce prokreacyjne po obydwu stronach Odry.

W referacie *Religijne tło emigracji ze Środkowego Nadodrza do Południowej Australii w połowie XIX wieku* Anitta Maksymowicz (Muzeum Ziemi Lubuskiej & Towarzystwo Studiów Łużyckich w Zielonej Górze) przedstawiła historię mieszkańców ówczesnej Brandenburgii i czynniki, które skłoniły ich do osiedlenia się na Piątym Kontynencie. W latach 1838-1847 około 1400 wyznawców religii luterńskiej (w tym ok. 200 pod przewodnictwem pastora Augusta Kavel'a z dzisiejszego powiatu zielonogórskiego) zmuszonych było do opuszczenia m.in. Klemzig (Klępsk), Unruhstadt (Kargowa) i Goltzen (Kolesin). Przybycie emigrantów do Australii zapoczątkowało rozkwit ekonomiczno-kulturalny na południu tego państwa.

W programie konferencji, obejmującej historycznie tereny Polski, Niemiec i Czech okresu od połowy XVIII w. po czasy współczesne,

znalazły się również referaty *Pruska statystyka i myśl demograficzna w XVIII w.* dr Hanny Kurowskiej, *Przemiany społeczno-demograficzne na Górnych Łużycach w XVIII w.* Agnieszki Lipińskiej (Zielona Góra), *Migrace do měst Frydku a Mistku v 19. století* Radka Lipovského (Ostrava), *Akuszerka wiejska w Galicji w XIX wieku w świetle kościelnych aktów chrztu* Arkadiusza Maślacha (Lublin), *Die methodischen Zugänge in der tschechischen Forschung der letzten 20 Jahre* (Metodologia w czeskich badaniach okresu ostatniego dwudziestolecia) aut. Alice Velkové (Praga) i wiele innych; łącznie wygłoszono 36 referentów ze wspomnianych trzech krajów.

W aspekcie rozwoju współczesnej nauki chciałoby się sparafrazować dawne motto uczonych o królowej nauk. W obliczu dokonujących się przemian ludnościowych w województwie lubuskim, Polsce i Europie znaczenie demografii i demografii historycznej dla polityki socjalnej oraz rozwoju gospodarczego staje się coraz bardziej wyraziste i decydujące.

Konferencja *Przemiany demograficzne Europy Środkowej od XVIII w.* w Instytucie Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego; 23-24 października 2008 r.

SYLWETKI

Leszek Jerzak, Józef Radkiewicz

PRZYCZYNEK DO BIOGRAFII KURT'A GRUHL'A – ZIELONOGÓRSKIEGO PRZYRODNIKA

Kurt Gruhl urodził się 24 lutego 1888 r. o 20:45, w domu przy ul. Reisenstrasse 20 (ul. Rydzyńska) w Lesznie (Lissa). Z aktu urodzenia wynika, że jego ojcem był Paul Gruhl, urzędnik kolejowy (ewangelik), a matką Marta, z domu Pelz (katoliczka). Nadano mu imiona: Emil Moritz Kurt.

Studia podjął na Uniwersytecie we Wrocławiu, podczas których zaprzyjaźnił się z prof. Ferdynandem Pax'em Jr., uznanym biologiem i autorem powszechnie znanej monografii kręgowców *Wirbeltierfauna von Schlesien*. W okresie wiesbadeńskim współpracował ze znanym dipterologiem prof. dr. Erwin'em Lindner'em z muzeum w Stuttgarcie.

Koniec studiów dr Gruhl przypadł w okresie I wojny światowej, dlatego też został wcielony do wojska. Po zakończeniu służby podjął pracę w zielonogórskim gimnazjum (Realgymnasium 5) im. Fryderyka-Wilhelma, przy ulicy Licealnej, wówczas zwaną *Oberliceum*. W tym okresie pełnił także funkcję powiatowego pełnomocnika do spraw ochrony przyrody. Dzięki połączeniu teorii z praktyką, miał szeroką wiedzę przyrodniczą, którą dzielił się z uczniami.

Kurt Gruhl
(archiwum LOP)

Efektem badań przyrodniczych było wydanie w 1929 r. monografii *Tier und Pflanzenwelt des Kreises Gruenberg in Schlesien und seiner naheren Umgebung*. Książka ta była kilkakrotnie wznawiana. Początkowo była wydana przez wydawnictwo *Levisohn und Sohn, Gruenberg*. Natomiast w 1935 roku władze niemieckie odebrały drukarnię Levisohn'owi, a jej właścicielem został w 1938 roku członek NSDAP Paul Keppler. Z tego powodu zaklejano na okładce nazwę pierwotnego wydawnictwa i zastąpiono go nowym – *Verlag Paul Keppler lub Druck u. Verlag Gruenberg Verlags – Druckerei Paul Keppler Gruenberg im Schlesien*.

W czasie trwania II wojny światowej jako najstarszemu nauczycielowi, powierzono jemu obowiązki dyrektora szkoły. Zadaniu temu podołał dzięki bezstronności i szerokim kompetencjom. W Zielonej Górze mieszkał przy ul. Reja (*Klitestrasse 11*).

Po przesiedleniu za Odrę, pracował w Babelsbergu (NRD) jako nauczyciel i specjalista w zakresie ochrony przyrody. W 1958 r. przeniósł się wraz z młodszą córką Dorotte do Wiesbaden w RFN. Tu kontynuował badania nad dwuskrzydłymi i powiększał swoje zbiory dipteriologiczne.

Dorobek naukowy dr. Gruhl'a nie ograniczył się do wspomnianej książki. Swoje obserwacje zamieszczał w różnorodnych publikacjach lokalnych i ogólnokrajowych. Od początku swojej kariery naukowej szczególnym zainteresowaniem darzył rodzinę owadów wujkowatych Empididae ze względu na odbywane „tańce godowe”. Niektóre samce tej rodziny przed kopulacją dają samicom złowioną uprzednio ofiarę. Np. samce z gatunku *Empis tessellata* chwytają w tym celu nawet znacznie większe od siebie muchówki kobyliczki pniowej *Rhagio scolopaceus*.

Kurt Gruhl w swoim życiu dwukrotnie gromadził zbiory muchówek Diptera. Zbiory z okresu zielonogórskiego stracił w czasie przesiedlenia. Nową kolekcję liczącą około 15 tysięcy okazów (50 gablot) jego córka D. Ward za pośrednictwem prof. dr. E. Lindner'a przekazała do Muzeum Przyrodniczego w Stuttgardzie, Działu Entomologicznego w Ludwigsburgu). To tam znajduje się znane na świecie centrum badań nad *Diptera*.

Dr Kurt Gruhl – znawca przyrody Zielonej Góry i okolic, zmarł w wieku 82 lat, 8 stycznia 1970 r. w Wiesbaden.

Za udzieloną pomoc w gromadzeniu materiałów do artykułu (i nie tylko) jesteśmy niezmiernie wdzięczni Panom: H. Hard'owi, Gertowi Dahms'owi, dr Tadeuszowi Dzwonkowskiemu, dr Stanisławowi Kuźniakowi i mgr Bogusławowi Lewczukowi.

40
A.

Nr. 70
Lipsa am 25 Februar 1888

Vor dem unterzeichneten Standesbeamten erschien heute, der
Persönlichkeit nach _____
_____ kannt,
der Ehegatte der verstorbenen
Paul Gruhl
wohnhaft zu Lipsa, Pfandbesitzer in der Poststraße
_____ Religion, und zeigte an, daß von der
Morg. Gruhl geborene Pfl.
Johanna Pfl.
_____ Religion,
wohnhaft bei ihm
zu Lipsa in seiner Wohnung
am vierundzwanzigsten Februar des Jahres
tausend acht hundert achtzig und acht Pfundachtzig
um fünf drei Viertel Uhr ein Kind _____ Geschlechts
geboren worden sei, welches _____ Vornamen
Paul Moritz Kurt
erhalten habe

Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben
Paul Gruhl

Der Standesbeamte.
Schreiber

Kopia aktu urodzenia Kurta
Gruhl'a (Urząd Stanu Cywilnego
w Lesznie 1888 r.)

Kurt Gruhl – bibliografia

- 1916. Dipterentaenze. Zeitschr. Wiss. Insektenbiol. 12: 133-137, 158-163.
- 1923: Die Vogelwelt der Gewässer um Gruenberg. Gruenberger Hauskalender, 67-71.
- 1924. Paarungsgewohnheiten der Dipteren. f Zeitschr. Wiss. Zool. Bd. 72: 205-280.
- 1924: Tanzliegen. Gruenberger Hauskalender, 14:53-54.
- 1925: Vom Vogelleben im Raednitzer Seengebiet. Ostdeutscher Naturwart 12: 589-593.
- 1925: Insektenplagen und ihre Bekämpfung. Gruenberger Hauskalender, 82-84.
- 1925: Lufttanze und Paarung bei Insekten. Ostdeutscher Naturwart: 352-358.
- 1927: Insektenbekämpfung. Gruenberger Hauskalender, 85-87.
- 1927. Neue Beitræge zum Problem der Lufttaenze. Zeitschr. f. Entom., Breslau 15, (3): 1-13.
- 1929. Tier und Pflanzenwelt des Kreis Gruenberg in Schlesien und seiner naeheren Umgebung. W. Levisohn und Sohn, Gruenberg/Schl.
- 1931. Nachtrage zur Tier- und Pflanzenwelt des Kreises Gruenberg. Gruenberger Hauskalender: 83-85.
- 1931. Weltrekord eines Kaefers. Ostdeutscher Naturwart III: 234-240.
- 1932. Weltrekord eines Kaefers. Ostdeutscher Naturwart IV: 165.
- 1932: Nachtræge zur Tier und Pflanzenwelt des Kreises Gruenberg. Gruenberger Hauskalender, 43-45.
- 1932: Der Gruenberger Naturpfad. Gruenberger Hauskalender, 46-47.
- 1933: Aus der Tierwelt des Kreises Gruenberg. Gruenberger Hauskalender, 77-80.
- 1934: Kaesergraeben. Ein Beitrag zur Kenutnis der Gruenberger Tierwelt. Gruenberger Hauskalender, 92-100.
- 1934a: Kennzeichnung von Libellen und Weitzlingen. Gruenberder Hauskalender, 101.
- 1936: Neue Beobachtungen von Tieren und Pflanzen in Kreise Gruenberg. Gruenberger Hauskalender, 102-103.
- 1938: Pflanzenschätze Nordniederschlesiens. Gruenberger Hauskalender, 72-73.
- 1940: Die Hecke. Gruenberger Hauskalender, 74-75.
- 1941: Die Aktion zur Ersassung der Heil- und Naekrkraste aus Wald und Field. Gruenberger Hauskalender, 75-77.
- 1955: Neue Beobachtungen an Schwarm- und Tanzgesellschaften der Dipteren (Dipt.). Deutsch. Entom. Zeitschr., Berlin (N.F.) 2: 332-353.
- 1959. 8. Dipterenstudien im Siebengebirge. Decheniana, Bonn 7: 103-118.

- 1963. Sind Taenze von Weibchen bei Empis und Rhamphomyia (Diptera) an gewisse Sondermerkmale gebunden? Mitteilungen der Deutschen Entomologischen Gesellschaft 22, 5/6: 88-96.
- 1965. Zum Paarungsverhalten zweier alpiner Tanzfliegen (Diptera: Empiidae) Sonderdr. Veroeffentl. Mus. Ferdinandeum, 45.
- 1967. Blacus-Taenze, Erlebnisse und Studien (Braconidae, Hymenoptera). Mitteilungen der Deutschen Entomologischen Gesellschaft 26, 1: 13-14; 2: 33-36; 3: 49-51.
- 1968. Ein vollendetes Paarungsbeispiel der Rhamphomyia s. str. tibialis MEIG. In zwei Jahren aufgefangen. I. Mitteilungen der Deutschen Entomologischen Gesellschaft 27, 6: 66-71.
- 1969. Ein vollendetes Paarungsbeispiel der Rhamphomyia s. str. tibialis MEIG. In zwei Jahren aufgefangen . II. Mitteilungen der Deutschen Entomologischen Gesellschaft 28, 1: 5-7.

Anitta Maksymowicz

ABRAHAM SCULTETUS (1566-1625) – TEOLOG Z ZIELONEJ GÓRY

Abraham Schulz (Schulze, Schulte, Schultes) znany bardziej jako Abraham Scultetus, bądź Schultetus¹, był pastorem, nadwornym kaznodzieją elektora Palatynatu Fryderyka V, należał do najwybitniejszych teologów protestanckich swojej epoki. Sławę zyskał dzięki pracom naukowym z zakresu homiletyki, patrystyki, egzegezy oraz historii Kościoła, ale też przez niefortunne wypadki w Pradze związane z protestanckim ikonoklazmem z 1619 roku. Abraham Scultetus urodził się 24 sierpnia 1566 roku w Zielonej Górze, w rodzinie luteranckiej. Jego ojciec Georg był ławnikiem, a matka Catharina z domu Karsch, wnuczką byłego burmistrza Zielonej Góry².

Od wczesnego dzieciństwa wykazywał duże zainteresowanie nauką, a pierwsze lekcje pobierał w szkole w Zielonej Górze. Jego ówczesnymi nauczycielami byli m.in. teolog Peter Tietze, Jacob Ebert – nauczyciel języków oraz Paul Bernau, który szczególnie cenił pracowitość młodego Abrahama i opiekował się nim. Ich przyjaźń trwała także w latach późniejszych, czego dowodem może być fakt, iż krótko przed śmiercią Bernau zapisał swój cały księgozbiór Scultetusowi.

¹ Zgodnie z duchem epoki ludzie nauki nie tylko posługiwali się łaciną i greką, ale także przybierali nazwiska w zlatynizowanej formie.

² M. Klose, *Abraham Scultetus, der Hofprediger des „Winterkönigs”* – artykuł oparty na autobiografii Scultetusa „De curriculo vitae, inprimis vero..., Emdae 1625”, b. m. i d. w., s. 11. Kopia artykułu dostępna jest w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze, Nr zesp. 5, sygn 536, s. 417-427.

W 1582 roku Abraham Scultetus za zgodą i namową rodziców wyjechał kontynuować naukę do Wrocławia. Tam poznał kolegów, którzy w przyszłości mieli należeć do kręgu najbardziej znamienitych uczonych swego czasu, takich jak: teolog Amand Polanus (Pohl), Christoph Pelargus (Storch) oraz również pochodzący z Zielonej Góry, Bartholomaeus Pitiscus (Pietsch), którego Scultetus miał okazać się następcą³.

Niestety, pobyt we Wrocławiu był krótki. W lipcu 1582 roku w Zielonej Górze wybuchł pożar, który strawił wszystko, co posiadali rodzice Abrahama. Z powodu braku środków na opłacenie dalszego kształcenia miał on więc przerwać naukę, wrócić do domu i zająć się rzemiosłem⁴. Scultetusowi bardzo zależało na kontynuowaniu edukacji i choć powrót do Wrocławia okazał się niemożliwy, dzięki pomocy swojej siostry jeszcze pod koniec lata tego samego roku Abraham został przyjęty do domu burmistrza Koźuchowa – Sündermanna. Prawdopodobnie pracował tam jako nauczyciel domowy i korepetytor, by zaoszczędzić pieniądze na dalszą naukę. Miał wówczas także kontakt z nauczycielami miejscowej szkoły – Nicolausem Ludovicusem (Ludwigiem) z Głogowa oraz przede wszystkim z Abrahamem Buchholzerem, który wcześniej położył wielkie zasługi dla rozwoju i podniesienia poziomu szkoły w Zielonej Górze. Właśnie Buchholzer miał duży wpływ na rozbudzenie w młodym Scultetusie zainteresowania historią. Do pogłębienia tych zainteresowań przyczyniła się także inna okoliczność, o której z wdzięcznością wspominał sam Scultetus – w czasie, gdy mieszkał w Koźuchowie wiele podróżował z Sündermannem, który prowadził swoje interesy także w Polsce. Podczas jednej z takich podróży w 1584 roku Scultetus zwiedził Gniezno oraz Poznań, który określił mianem „polski Wrocław”⁵.

W 1585 roku przeniósł się do Görlitz, gdzie przez dwa lata kontynuował naukę w szkole, sam jednocześnie udzielając lekcji, co było jego głównym źródłem utrzymania. Dążąc wciąż do pogłębiania wiedzy w 1588 roku Scultetus przeniósł się do Wittenbergi nazywanej wówczas „Atenami Saksonii”, gdzie w pod kierunkiem wybitnych uczonych studiował m.in. fizykę, matematykę, anatomię oraz etykę i teologię. W tym

³ F.W. Cuno, *Scultetus*, [w:] Allgemeine Deutsche Biographie, Bd. 33, Leipzig 1891, s. 493.

⁴ M. Klose, *op. cit.*, s. 4.

⁵ *Ibidem*.

czasie powstało jedno z jego przełomowych dzieł, przedstawiające życie i nauczanie ojców Kościoła od czasów apostołów aż do soboru w Nicei *Medulla theologiae patrum, qui ante concillium Niceanum flourent*, które w kilka lat później zostało wydane drukiem i przyniosło Scultetusowi sławę jednego z największych autorytetów teologicznych⁶. W dwa lata później, w 1590 roku, udał się do Heidelberga, by – jako stypendysta Collegium Casimirianum – studiować na jednej z najlepszych wówczas szkół wyższych. W tym czasie zafascynował się i pozostał pod wyraźnym wpływem teologii kalwińskiej. Sam założył prywatną szkołę dla młodych szlachciców, w której uczyli się chłopcy z Niemiec, Anglii i Francji, i dla której opracował własne podręczniki do głównych przedmiotów – etyki i astronomii oraz teologii. W 1591 roku otrzymał stopień magistra filozofii na uniwersytecie w Heidelbergu. Mimo, że przez niemal kolejne 30 lat na stałe związany był z Heidelbergiem, pozostał Scultetus niezwykle aktywny i bardzo dużo podróżował. W 1593 roku wraz ze swymi uczniami odbył podróż szkoleniową do Wirtembergii, gdzie odwiedzili słynne ośrodki nauki m.in. Stuttgart, Tübingen, Reutlingen, Esslingen i Heilbronn. Rok później zaś, w 1594 Scultetus towarzysząc swemu uczniowi w podróży na pogrzeb jego ojca, miał okazję przyjechać na Śląsk, spotkać się z rodzicami i rodzeństwem w Zielonej Górze oraz odwiedzić Kozuchów, Szprotawę i Głogów.

W tym czasie Scultetus ożenił się po raz pierwszy. Małżeństwo z Cathariną Bergia (Berg) trwało około 11 lat, do śmierci żony w 1605 roku. W następnym roku Scultetus ożenił się ponownie, z wdową Cathariną Lorch, jednak ten związek trwał tylko około jednego roku, gdyż w 1607 także druga żona Scultetusa zmarła. W 1608 roku teolog ożenił się po raz trzeci – z wdową Marią Schultes, która towarzyszyła mu do ostatnich dni życia, również podczas dwukrotnego wygnania.

Po powrocie z Wirtembergii i ślubie z Cathariną Berg, szukając stałego zatrudnienia, zgłosił swoją kandydaturę do rady kościelnej w Heidelbergu, a po zdaniu egzaminu i wyświęceniu został predykantem w nieodległym Schriesheim, jednak tylko na krótko, gdyż w 1595 rozpoczął pracę na dworze elektorów Palatynatu, gdzie współpracował ze swoim dawnym kolegą z czasów nauki we Wrocławiu – zielonogórzaninem Bartholomaeusem Pitiscusem. Pracował tam cztery lata, po czym w 1598 roku został kaznodzieją w kościele franciszkanów

⁶ F.W. Cuno, *op. cit.*, s. 493.

w Heidelbergu, którą to funkcję sprawował przez następnych 16 lat. W roku 1600 został członkiem rady kościelnej, gdzie istotną częścią jego działalności była opieka i nadzór nad szkołami i kościołami w Palatynie. Autorytet oraz znaczące zdolności organizatorskie Scultetusa najwyraźniej ceniono wysoko, gdyż otrzymał on misję zreformowania szkół także poza granicami Palatynatu⁷.

Dzięki swojej pozycji Scultetus miał duże wpływy nie tylko na kwestie religijne, lecz także polityczne na dworze. Należał do wybitnych uczonych swego czasu i miał okazję odbyć wiele podróży. W 1612 roku Scultetus odbył jedną z ważniejszych, podczas której towarzyszył (w zastępstwie Pitiscusa) Fryderykowi V w drodze do Anglii, gdzie ten ostatni miał poślubić Elisabeth Stuart. W swojej biografii wspomina Scultetus o podróży, która rozpoczęła się we wrześniu 1612 roku. Jej trasa przebiegała szlakiem rzeczny przez Mannheim, Moguncję, Koblencję, Düsseldorf, a potem holenderski Dordrecht, Rotterdam, Delft, Lejdę i Haarlem i stamtąd drogą morską do Londynu. Scultetus przebywał w Anglii kilka miesięcy i wykorzystał ten czas na zapoznanie się z głównymi ośrodkami nauki – Eton, Windsor i Oxford.

W 1615 roku został nadwornym kaznodzieją księcia elektora Palatynatu Fryderyka V, wciąż był jednak także aktywny naukowo. Podróże z jednej strony były efektem kontaktów z uczonymi, z drugiej zaś – pozwalały Scultetusowi pogłębiać jego działalność naukową, a jednym z tego przykładów była podróż studyjna do Strassburga i Bazylei w 1617 roku, podczas której zbierał materiały do historii kościoła protestanckiego w Europie na stulecie jego istnienia (1517-1617). W 1618 roku otrzymał godność profesora teologii na uniwersytecie w Heidelbergu, gdzie 20 marca wygłosił wykład inauguracyjny jego profesurę, dotyczący związków między filologią a teologią.

Scultetus musiał cieszyć się zaufaniem władców i autorytetem w środowiskach teologicznych, czego dowodzi fakt, iż jako jeden z największych znawców kalwinizmu został Scultetus wezwany przez elektora brandenburskiego Johanna Sigismunda do Berlina, gdzie doradzał elektorowi w kwestiach religijnych i pomagał porządkować sprawy kościelne w państwie⁸ (wyjazd ten stał się dla Scultetusa także kolejną

⁷ *Ibidem.*

⁸ W 1613 roku Johann Sigismund, mimo świadomości politycznych skutków swojej decyzji, a także pomimo sprzeciwu żony – luteranki, zdecydował

okazją, by ponownie odwiedzić Śląsk oraz dał możliwość spotkania z rodziną w Zielonej Górze). O pozycji Scultetusa w kręgach teologów, świadczy jego udział w większości znaczących wydarzeń związanych z życiem kościoła reformowanego, jakie miały miejsce w Niemczech: m.in. w 1610 roku jako kapelan polowy brał udział w wyprawie księcia Christiana I z Anhalt, by przygotować grunt dla kalwinizmu w księstwach Jülich, Kleve i Berg⁹. W tym samym roku obradował podczas synodu w Duisburgu, w 1618 reprezentował Palatynat na synodzie w Dordrechcie, a nawet towarzyszył wysłannikom królewskim i był delegatem podczas elekcji nowego cesarza w 1619 roku we Frankfurcie nad Menem, gdzie przez dwa miesiące pełnił też działalność kaznodziejską.

Był postacią wpływową, a jego możliwości sięgały znacznie poza przynależne mu kwestie religijne. Ugrupowania zbliżone do dworu cesarskiego upatrywały nawet wielkie zasługi Scultetusa w tym, że Fryderyk V został w 1619 roku wybrany na króla Czech, co jednak miało okazać się zgubne dla obu z nich. Kiedy elektor został władcą Czech, Scultetus wyjechał wraz z nim do Pragi. Wyjazd ten był początkiem bardzo burzliwych wydarzeń w życiu Scultetusa. Uznaje się go bowiem winnym wybuchowi „sporu o obrazy”, który miał miejsce w Boże Narodzenie 1619 roku, w pełniącej rolę kościoła pałacowego katedrze św. Wita. Kiedy Scultetus przybył wraz z królem do Pragi jego wielki sprzeciw wzbudziły znajdujące się jeszcze w kościele katolickie obrazy i relikwie. Za wiedzą i zgodą, bądź też z rozkazu króla nakazał zniszczenie znajdujących się tam rzeźb, malowideł i posągów, w tym m.in. słynnego ołtarza mariackiego Lucasa Cranacha oraz splądrowanie grobu św. Jana Nepomuka¹⁰. W swoim późniejszym kazaniu wyjaśniał on: „zgodnie z królewskim łaskawym rozkazem usunięcia z kościoła pałacowego wszystkich przedstawień bożków – wykonano 22 grudnia 1619 roku przez Abrahamusa Scultetusa”¹¹. Według słów Scultetusa, nie miało to

się przejść do kościoła reformowanego. Do konwersji przyczynił się prawdopodobnie jego pobyt w Heide lbergu, gdzie zapoznał się z ideami kościoła reformowanego. Scultetus miał wspierać elektora w jego decyzjach.

⁹ M. Klose, *op. cit.*, s. 7.

¹⁰ H. Louthan, *Breaking images and building bridges. Sacred space in early modern Bohemia*, [w:] *Sacred Space in Early modern Europe*, (ed.) W. Coster, A. Spicer, Cambridge University Press 2005, s. 284.

¹¹ F.W. Cuno, *op. cit.*, s. 494.

być wyrazem ikonoklazmu, czy wandalizmu, a raczej skutkiem głębokiej religijności kalwińskiej¹². Najprawdopodobniej teolog tylko udawał, iż nie rozumiał wymowy, tej demonstracji. Wydarzenia w Pradze jak się okazało miały jednak również znaczenie polityczne – wzbudziły ogromny sprzeciw w Czechach, a król stracił poparcie. Po bitwie pod Weissenbergiem (Bila Hora) w listopadzie 1620 roku – przegranej dla Fryderyka V¹³ – dla Scultetusa rozpoczęły się lata wygnania: uciekł z Pragi przez Wrocław, gdzie rozstał się z królem i za jego zgodą udał się przez Śląsk i Brandenburg do Heidelberga. Chciał powrócić na profesorskie stanowisko, jednak nie został tam ponownie przyjęty, być może ze względu na zagrożenie zbliżającej się wojny. Przez jakiś czas pozostał jeszcze w Palatynacie, mieszkając krótko i pracując najpierw w Bretten, a potem w Schorndorf w Wirtembergii. Stałą posadę otrzymał dopiero w 1622 roku od rady miasta i konsystorza w Emden, we Fryzji, gdzie pozostał do śmierci w 1625 roku¹⁴.

Abraham Scultetus (1566-1625)

¹² *Ibidem*, s. 495.

¹³ Król odtąd nazywany był „Winterkönig” – „król zimowy”, gdyż był władcą tylko jedną zimą.

¹⁴ H. Mallet, *Scultetus*, [w:] S.M. Jackson (ed.), *New Schaff-Herzog Encyclopaedia of Religious Knowledge*, Vol. 10, Michigan 1953, s. 168-169.

Ocena postaci Abrahama Scultetusa nie jest łatwa, tym bardziej, że i przez współczesnych Scultetus nie był odbierany jednoznacznie, głównie ze względu na jego nieobiektywną, stronnictwą postawę: wobec kalwinistów był pełen szacunku i bardzo przyjazny, jednak niechętnie odnosił się do luteranów, a do katolików nastawiony był wręcz wrogo. Stąd, podczas gdy jedni widzieli w nim wyłącznie wybitnego teologa, inni uznawali za fanatyka religijnego¹⁵.

Duży szacunek budzi jego dążenie do ciągłego kształcenia, mimo iż – szczególnie w wieku dziecięcym i młodzieńczym – napotykał wiele przeszkód. Jednocześnie trzeba podkreślić, że na swojej drodze znalazł Scultetus wielu dobroczyńców oraz nauczycieli, którzy kierowali jego rozwojem wspierając zdolności i zainteresowania, ale także pomagali finansowo, umożliwiając dalszą edukację. Do takich osób należał m.in. pastor Nicolaus Menius, którego kazaniami młody Abraham był zafascynowany oraz Joachim von Berge (znany również z tego, iż był fundatorem stypendium dla studentów w Zielonej Górze), duży wpływ na Scultetusa miało też poznanie w 1589 w Dessau lekarza Caspara Peucera – zięcia Filipa Melanchtona. O tym, iż Abraham Scultetus pamiętał o zasługach swoich nauczycieli i dobroczyńców świadczą dedykacje, jakie składał im w swych późniejszych dziełach.

Sam jednak także służył swym autorytetem i pomocą, na przykład w głośniejszym wcześniej sprawie niderlandzkiego teologa Episcopiusa, który został oskarżony o odejście od ortodoksyjnej interpretacji księgi Objawienia. Teolodzy spotkali się w Hadze, podczas podróży Scultetusa, kiedy towarzyszył Fryderykowi do Londynu. Episcopius z wdzięcznością wspominał spotkanie, podczas którego Scultetus przyjął jego zeznania i wyjaśnienia oraz uznał Episcopiusa za niewinnego stawianych mu zarzutów¹⁶. Wydarzenia te mogą świadczyć o wysokiej randze Scultetusa jako teologa nie tylko w krajach niemieckich, lecz także w skali europejskiej. Potwierdzeniem tego może być także fakt, iż doradzał w sprawach kierowania kościołem m.in. właśnie w Niderlandach. Niekiedy jednak jego działalność oceniana była bardzo krytycznie. Na przykład teolog Barlaeus, który także brał udział w synodzie w Dordrechcie,

¹⁵ M. Klose, *op. cit.*, s. 1.

¹⁶ F. Calder, *Memoirs of Simon Episcopius, the Celebrated Pupil of Arminius and subsequently Doctor of Divinity and Professor of Theology in the University of Leyden*, London, 1838, s. 119-120.

gdzie wspierał ruch niderlandzkich remonstrantów, pisał o Scultetusie: „(...) tylko nieliczni z zagranicznych duchownych obecnych na synodzie w Dordrechcie, którzy przyczynili się zarówno radą jak i działaniem do represji, jakim poddawani są remonstranci, mogli powrócić do siebie, zanim dosięgła ich Boża sprawiedliwość. Duchowni z Palatynatu zostali wygnani ze swego kraju, a wśród nich również przewodniczący kościelnego zgromadzenia, Schultetus – ten niewolnik w kościelnej farsie”¹⁷.

Z pewnością jednak jego zasługi dla rozwoju myśli kalwińskiej teologicznej są znaczne. Między innymi opowiadał się za uproszczeniem kazań, sugerował, by były raczej mniej skomplikowane i mniej alegoryczne¹⁸. Duże zainteresowanie w kręgach teologicznych wzbudziła dyskusja, czy wolno teologowi wykorzystywać myśl nieteologów, czy wręcz profanów do wyjaśniania Pisma. Jego pozytywne stanowisko w tej sprawie zostało uznane za głos decydujący¹⁹. Scultetus rozważał istotne dla teologii kwestie i jak widać był na tym polu wielkim autorytetem.

Pozostawił po sobie prace z zakresu teologii, z których wiele do dnia dzisiejszego stanowi podstawę dla rozwoju myśli kalwińskiej. Jest autorem m.in.: wspomnianej już pozycji *Medulla theologiae patrum, qui ante concillium Niceanum flouereunt* (cztery tomy wydawane w różnych miastach w latach 1598-1613), ponadto *Kirchenpostill* (Heidelberg 1611), *Annales Evangelii passim per Europam decimo quinto salutis partae seculo renovati Decas 1516-1536* (Heidelberg 1618-1620) oraz wydanej pośmiertnie autobiografii *De curriculo Vita, inprimis vero de actionibus Pragensibus Abrah. Sculteti* (Emden, 1625)²⁰.

Choć Scultetus opuścił Zieloną Górę jako kilkunastoletni chłopak, był najprawdopodobniej bardzo związany z rodziną i miastem, o czym świadczy fakt, iż przy okazji różnych podróży starał się zawsze odwiedzić Zieloną Górę. Musiał się także mocno z nią utożsamiać, gdyż nawet

¹⁷ *Ibidem*, s. 419-420.

¹⁸ H. Mallet, *op. cit.*, s. 169.

¹⁹ H. Kueng, J. Moltmann, M. Lefebure, *Conflicting Ways of Interpreting the Bible*, Edinburgh 1980, s. 4.

²⁰ Autobiografia Scultetusa została także wydana w opracowaniu i uzupełnieniu G.A. Benratha, por.: G.A. Benrath, *Die Selbstbiographie des Heidelberger Theologen und Hofpredigers Abraham Scultetus*, Karlsruhe 1966.

w swych pracach wskazywał na miejsce pochodzenia – na okładkach wielu jego książek, przy nazwisku autora pojawiał się przydomek Silesius, Grunbergensis lub też Grunbergensis Silesius.

Anitta Maksymowicz

BARTHOLOMAEUS PITISCUS (1561-1613)
PRZYSZYNEK DO BIOGRAFII
MATEMATYKA I TEOLOGA

Bartholomaeus Pitiscus, znany również jako Petiscus, Pietsch, urodził się 24 sierpnia 1561 r. w niezamożnej rodzinie w Słonem (Schloin) pod Zieloną Górą (Grünberg). Inaczej niż jego krajan, Abraham Scultetus, nie pozostawił po sobie autobiografii, stąd niewiele wiadomo o jego życiu, brak informacji zwłaszcza na temat dzieciństwa i lat młodości.

Skromne pochodzenie wskazuje na wsparcie mecenasów w zdobyciu wykształcenia. Niestety, nie jest jasne, gdzie młody Pitiscus pobierał pierwsze nauki, szczególnie w zakresie matematyki, dla rozwoju której w późniejszych latach wyjątkowo się zasłużył. Wiadomo natomiast, iż teologię kalwińską studiował najpierw na uniwersytecie w Zerbst, potem w Heidelbergu. W latach 1579-1583 przebywał we Wrocławiu, gdzie pod wpływem m.in. Abrahama Buchholzera bardzo zaangażował się w ruch kalwiński. Z biografii A. Scultetusa¹ wynika, iż w 1582 r. we Wrocławiu poznał on Pitiscusa, który był wówczas diakonem w tamtejszym kościele dworskim².

Swoje życie Pitiscus na stałe związał z Heidelbergiem, gdzie w 1584 r. rozpoczął studia, a trzy lata później otrzymał tytuł magistra

¹ F.W. Cuno, *Scultetus*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig 1891, Bd. 33, s. 493.

² W. Gass, *Pitiscus, Bartholomäus*, [w:] *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig 1888, Bd. 26, s. 205.

teologii³. Studiując pracował jednocześnie jako nauczyciel 10-letniego księcia, późniejszego elektora Palatynatu Fryderyka IV. Prawdopodobnie miał wyjątkowy wpływ na wychowanka, który jako dorosły człowiek przeszedł z luteranizmu na kalwinizm. Pitiscus został nadwornym kaznodzieją na dworze w Heidelbergu i przez wiele lat służby u Fryderyka IV cieszył się wielkim zaufaniem władcy.

Jako teolog wygłosił wiele znaczących kazań, z których szczególnie ceniona była m.in. mowa pożegnalna na pogrzebie Fryderyka IV w 1610 r. Wiele jego prac z zakresu teologii kalwińskiej ukazało się drukiem, były to kazania, sprawozdania na temat kościoła kalwińskiego w Niemczech, czy uwagi dotyczące wiary⁴.

Swój wolny czas Pitiscus poświęcał matematyce i na tym polu odniósł znaczne sukcesy. Uczony wprowadził termin „trygonometria”. Użył go po raz pierwszy w druku w tytule pracy o trygonometrii płaskiej i sferycznej *Trigonometria: sive de solutione triangulorum tractatus brevis et perspicuus*, wydanej w Heidelbergu w 1595 r. jako ostatni rozdział książki A. Scultetusa pt. *Sphaericorum libri tres methodice conscripti et utilibus scholii expositi*. W 1600 r. Pitiscus wydał w Augsburgu dzieło w pięciu tomach pt. *Trigonometriae: sive de solutione triangulorum libri quinque*, poprawioną i uzupełnioną wersję poprzedniego studium. W pracy, która wyróżnia się jasnym, precyzyjnym językiem i klarowną budową, autor zaprezentował podstawy trygonometrii płaskiej i sferycznej, tablice wszystkich sześciu funkcji trygonometrycznych, przedstawił praktyczne wykorzystanie trygonometrii w geografii, geodezji, gnomonice⁵ i astronomii. *Trigonometria* od początku należała do najlepszych podręczników z tej dziedziny.

Inną zasługą Pitiscusa było udoskonalenie tablic funkcji trygonometrycznych. Opracował je wraz z astronomem Valentinem Otho oraz Jacobem Christmannem, profesorem logiki, arabskiego i hebrajskiego, na podstawie „Opus Palatinum de triangulis” (1596), rękopisu austriackiego matematyka Rheticusa⁶. W ten sposób w 1613 r. powstało jedno

³ M. Folkers, *Pitiscus (Petiscus), Bartholomaeus*, [w:] *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 2001, Bd. 20, s. 488.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Gnomonika – nauka związana z obliczaniem i kreśleniem zegarów słonecznych.

⁶ Rheticus, naprawdę Georg Joachim von Lauchen (1514-1574), matematyk, astronom, kartograf, teolog, konstruktor urządzeń nawigacyjnych. Oprócz

z najbardziej znaczących dzieł Pitiscusa *Thesaurus mathematicus*, krótkie w bardzo krótkim czasie przetłumaczone zostało na język angielski (1614) i francuski (1619)⁷. Okazało się bardzo pomocne dla pomiarów na powierzchni Ziemi, a przede wszystkim dla rozwoju nautyki, przy określaniu położenia i kierunku ciał niebieskich.

Okladka książki „Meletemata Psalmica” autorstwa B. Pitiscusa i A. Scultetusa

tego, że sporządził zestaw tablic trygonometrycznych, jest znany jako jedyny uczeń Mikołaja Kopernika. Rheticus przyczynił się do publikacji dzieła Kopernika „De revolutionibus ...”.

⁷ Por.: Pitiscus, Bartholomeo, [w:] Brockhaus – Die Enzyklopädie, Leipzig 1996, 20. Aufl., Bd. 17, s. 192; W. Gass, *op. cit.*, s. 205.

Pitiscusowi przypisuje się wprowadzenie przy ułamkach dziesiętnych kropki, która oddziela część całkowitą wartości bezwzględnej liczby od części ułamkowej⁸. Ten sposób zapisu pojawił się w jego tablicach wartości trygonometrycznych. System wykorzystywał w swoich pracach logarytmicznych szkocki matematyk John Napier (Neper).

Bartholomaeus Pitiscus zmarł 2 lub 3 lipca 1613 r. w Heidelbergu. Jego śmierć musiała być dużą stratą, o czym świadczy fakt, iż w 1614 r. godność kaznodziei nadwornego wciąż nie była obsadzona, ze względu na brak odpowiedniego następcy⁹.

Wartość prac Pitiscusa, szczególnie z zakresu nauk ścisłych, jest bardzo wysoko ceniona. W uznaniu zasług dla nauki jego imieniem został nazwany jeden z kraterów Księżyca.

Choć życiowe drogi Pitiscusa i Scultetusa nie zeszły się na dłużej, obaj zielonogórzanie co jakiś czas spotykali się ze sobą. Zadziwiające, jak wiele – mimo różnic w biografii – łączy tych uczonych. Obaj byli pod dużym wpływem zasłużonego dla zielonogórskiego szkolnictwa teologa A. Buchholzera, obaj kształcili się we Wrocławiu i Heidelbergu, byli teologami, gorącymi zwolennikami i propagatorami religii kalwińskiej, obaj pełnili funkcję nadwornego kaznodziei na dworze elektorów Palatynatu, odpowiednio – Fryderyka IV i Fryderyka V; każdy z nich cieszył się nadzwyczajnym zaufaniem swego władcy. Współpracowali na polu naukowym, czego dowodem są wspólne publikacje.

⁸ Oznaczenie to nie jest jednakowe na całym świecie. W różnych krajach używa się obecnie jako separatorów różnych znaków – w większości krajów anglosaskich wykorzystuje się wprowadzoną przez Pitiscusa kropkę, natomiast np. w Polsce używany jest przecinek.

⁹ W. Gass, *op. cit.*, s. 205.

Anna Krawczyk

MECENAS IRENA BARSZCZEWSKA-KOSIK (1925-2009)

27 kwietnia 2009 r. zmarła mecenas Irena Barszczewska-Kosik. Wspaniałały człowiek, adwokat, wieloletni dziekan Rady Adwokackiej w Zielonej Górze.

Irena Barszczewska, córka Józefa i Ireny z d. Wicha, urodziła się 17 kwietnia 1925 r. w Warszawie. Gdy miała 9 lat, rodzice przenieśli się do Krakowa. Ojciec objął posadę głównego księgowego w fabryce kabli. Wojna zastała rodzinę Barszczewskich w Krakowie. Po ukończeniu 16. roku życia Irena podjęła pracę, ponieważ taki był przymus w Generalnej Guberni. Pracowała m.in. w Komisarycznym Zarządzie Domów na stanowisku pracownika biurowego. Od 1941 do 1943 r., ryzykując wywozem do obozu koncentracyjnego, uczestniczyła w tajnym nauczaniu. W marcu 1945 zdała maturę i zapisała się na prawo. Studia ukończyła 23 czerwca 1947 r. z najwyższymi notami. Podjęła aplikację w Oddziale Prokuraturii Generalnej w Katowicach, w urzędzie o przedwojennym rodowodzie, podległym ministerstwu skarbu. Po odbyciu aplikacji zdała z wyróżnieniem egzamin referendarski, następnie została radcą Prokuraturii Generalnej. 2 czerwca 1952 r. z powodzeniem przystąpiła do egzaminu adwokackiego.

Do Zielonej Góry przyjechała 2 listopada 1952 r. Z miastem związała się na ponad 50 lat. 11 września 1954 r. wystąpiła z wnioskiem o wpis na listę adwokatów Izby Zielonogórskiej, a miesiąc później, 16 października 1954 r., złożyła ślubowanie. Praktykę rozpoczęła w Zielonej Górze, później była wieloletnim kierownikiem Zespołu Adwokackiego

nr 1. Decyzją Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 1955 r. powołana została na stanowisko Dziekana Rady Adwokackiej w Zielonej Górze. Stanowisko objęła w wieku 29 lat, piastowała je w latach 1955-1959. W latach 1959-1964 była członkiem Okręgowej Rady Adwokackiej, na przestrzeni 1995-1998 przewodniczącą Komisji Rewizyjnej, w okresie 1989-1992 prezesem Sądu Dyscyplinarnego. Przez szereg lat społecznie udzielała pomocy prawnej w Zarządzie Wojewódzkim Ligi Kobiet w Zielonej Górze.

Za działalność zawodową Pani Mecenas odznaczona została wieloma odznaczeniami, w tym Złotą Odznaką Adwokatury (1985); Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1982); Złotym Krzyżem Zasługi (1967); Srebrnym Krzyżem Zasługi (1965); Odznaką Honorową za Zasługi w Rozwoju Województwa Zielonogórskiego (1969); Złotą Odznaką Zrzeszenia Prawników Polskich (1965); Honorową Odznaką Ligi Kobiet (1973).

Adwokatura była powołaniem i pasją Pani Mecenas, z zaangażowaniem dzieliła się wiedzą i doświadczeniem, prezentowała najwyższe standardy pracy adwokata. Była wieloletnim wykładowcą w Okręgowej Radzie Adwokackiej w Zielonej Górze; sprawowała patronat nad licznym gronem aplikantów. Wielu z nich to obecnie uznani prawnicy. Była wytrawnym i wszechstronnym adwokatem, szanowanym przez sędziów, przeciwników procesowych i klientów.

Pasję Pani Mecenas stanowiły podróże oraz książki. Była wielbicielek malarstwa i teatru. Miała ogromną wiedzę, była otwarta na świat i drugiego człowieka; pełna kultury i wrażliwości. 17 kwietnia 2009 r. obchodziła 84. urodziny. Do ostatnich dni pozostała aktywna zawodowo.

Na cmentarzu komunalnym w Zielonej Górze Panią Mecenas pożegnała rodzina, licznie zgromadzeni przedstawiciele palestry i przyjaciele.

BIBLIOGRAFIE

Grzegorz Chmielewski

BIBLIOGRAFIA ZIELONEJ GÓRY ZA ROK 2007

Uwagi redakcyjne. I. Dział ogólny, poz. 1-12. II. Środowisko geograficzne, poz. 13-22. III. Historia, poz. 23-36. IV. Zagadnienia gospodarcze, poz. 37-59. V. Zagadnienia społeczno-polityczne i prawno-administracyjne, poz. 60-85. VI. Służba zdrowia, poz. 86-88. VII. Kultura. Kultura fizyczna. Sport, poz. 89-120. VIII. Nauka. Oświata, poz. 121-166. IX. Sztuka, poz. 167-226. X. Językoznawstwo. Literatura piękna, poz. 227-235. XI. Zagadnienia wyznaniowe, poz. 236-239. XII. Biblioteki. Archiwa. Sprawy książki i czytelnictwa, poz. 240-245

Uwagi redakcyjne

Wobec konieczności ograniczenia objętości bibliografii, poszerzona została selekcja gromadzonych opisów, która objęła artykuły z prasy, zwłaszcza dzienników, oraz dokumenty życia społecznego. Zastosowano również sygnałne, skrócone opisy części artykułów, uwzględniające jedynie cytate lokalizującą, poprzedzoną zwrotem „zob. też”.

I. DZIAŁ OGÓLNY

1. CHMIELEWSKI Grzegorz: Bibliografia Zielonej Góry za rok 2005 // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 249-286

2. DUMA Ewa: Kronika Zielonej Góry za 2006 rok // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 187-212

BIOGRAFIE

3. **Dąbrowski Edward**. EDWARD Dąbrowski (1921-2007) : [nekr.] // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 257, s. 8 : portr.

Archeolog, kustosz Muzeum Ziemi Lubuskiej i Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza.

Zob. też // *Museion.* – Nr 21 (2007), s. 18 : portr.

4. **Herbig Johann Friedrich**. MAKSYMOWICZ Anitta: Johann Friedrich Herbig – zielonogórzanin w Australii // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 95-102 : il., portr.

5. **Kempa Edward Stanisław**. JĘDRCZAK Andrzej: Prof. zw. dr hab. inż. Stanisław Kempa : [nekr.] // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 2, s. 26 : portr.

Inż. środowiska.

6. **Korc Władysław**. KORCZ Władysław: Dzień pierwszy i następne. (Cz. 8) // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 219-226

Historyk, wspomnienia autobiograficzne. Pocz. poz. 15/1998.

7. **Nodzyński Wiesław**. NODZYŃSKI Tomasz: Wspomnienia o Władysławie Nodzyńskim (1930-2006) // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 245-247 : portr.

Dziennikarz Nadodrza.

8. **Piekarska Danuta**. DANUTA Piekarska // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 257, s. 9 : portr.

Dziennikarka *Gaz. Lubus.*

Zob. też // *Tamże*, nr 89, s. 1 : portr. ; nr 91, s. 2 : il.

9. **Rybarczyk Witold**. PROF[ESOR] dr hab. Witold Rybarczyk : [nekr.] // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 2, s. 27 : portr.

Twórca zielonogórskiego ośrodka ergologii.

10. **Schmidt Hugo**. KORNILUK Izabela: Hugo Schmidt i jego dzieło // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 103-113 : portr.

Autor monografii *Geschichte der Stadt Grünberg*.

11. **Wolak Józefa**. LUDOROWSKI Leszek: Wspomnienie o Pani Ziucie Wolak // *Nad Odrą*. – 2007, nr 12, s. 37-40 : portr.

Nauczycielka, działaczka Towarzystwa Kultury Narodowo-Religijnej.

12. **Wróbel Ireneusz**. KOŁODZIEJCZYK Urszula: Wspomnienie o dr. inż. Ireneuszu Wróblu : [nekr.] // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 4/5, s. 23-24 : portr.

Geolog, wykładowca UZ.

Zob. też // *Museion.* – Nr 20 (2007), s. 16 : portr. oraz poz. 113

K. Felchnerowski, malarz, poz. 198

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

KLIMATOLOGIA. ROŚLINNOŚĆ. ZWIERZĘTA. OCHRONA PRZYRODY. TURYSTYKA

13. GARBACZ Krzysztof: Zielona Góra : spacer z przeszłością = ein Ausflug in die Vergangenheit. – Wyd. 4. – Zielona Góra : Agencja Wydaw. „PDN”, 2006. – 62, [1] s. : il., pl., rys. ; 21 cm. – Tekst równo l. pol. i niem. – ISBN 83-919914-5-8-1

14. JERZAK Leszek: Zielonogórska oaza zieleni – Park Tysiąclecia // *Ziel. Lubus.* – 2007, nr 2 [3], s. 14-15 : il.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 228 (29/30 IX), s. 2 : il.

15. KOROLENKO Joanna: Nowe stanowisko traszki górskiej *Triturus alpestris* (Laurenti, 1768) we wschodniej części Zielonej Góry / Joanna Korolenko, Marek Marciantowicz, Jan Cichocki // *Prz. Przyr.* – 2006, z. 1/2, s. 116-118. – Sum.

16. LUBUSKIE : Touristikhandbuch. – Zielona Góra, [2007]. – S. 29-34 : Zielona Góra

17. MATYSZCZAK Artur: Uratujmy ten zakątek! // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 218, s. 7 : il.

Bogaty w faunę akwen w rejonie ul. Wyspiańskiego.

18. NAJBAR Bartłomiej: Kolektor ściekowy pułapką dla płazów / Bartłomiej Najbar, Magdalena Salej, Ewa Szuszkiewicz // *Chrońmy Przyr.* – 2007, nr 2, s. 74-83 : il., mapa, pl., wyk. – Bibliogr.

19. REDA Piotr: Otwarcie Zielonogórskiego Ogrodu Botanicznego // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 8, s. 24-25 : il., pl.

Zob. też // *Życie nad Odrą* – 2007, nr 8, s. 5 : il. ; *Gaz. Lubus.*, nr 245, s. 7 : il. ; *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 245 (19 X), s. 4 : il.

20. VADEMECUM turysty : Zielona Góra. – Zielona Góra : Urząd Miasta, 2007. – 79, [1] s. : il., mapy, pl. ; 21 cm

21. WALCZAK Barbara: Zawartość całkowita oraz form łatwo przyswajalnych niklu i kadmu w pyłach drogowych w Zielonej Górze // *Zesz. Nauk., Inż. Środ. / Uniw. Zielonogórs.* – Nr 13 (2007), s. 420-430 ; wyk. – Bibliogr. – Sum.

LUDNOŚĆ. ANTROPOLOGIA

22. ASIENKIEWICZ Ryszard: Ontogenetyczna zmienność rozwoju fizycznego i motorycznego chłopców i dziewcząt w wieku 5-14 lat : (na przykładzie populacji Zielonej Góry) / Ryszard Asienkiewicz ; Uniwersytet Zielonogórski.

– Zielona Góra : Oficyna Wydaw. UZ, 2007. – 301 s. : wyk. ; 31 cm – ISBN 83-7481-162-0

III. HISTORIA

ARCHEOLOGIA. HISTORIA ŚREDNIOWIECZNA I NOWOŻYTNA

23. BOGUŚ Jan: Katalog banknotów zastępczych miasta i powiatu Zielona Góra na Śląsku (1917-1924). – Zielona Góra : J. Boguś, 2007. – 80 s. : il. ; 21 cm. – Bibliogr. – ISBN 978-83-925004-0-7

24. BUCHHOLZ Albert: Meine Cognacs // *Grünb. Wochenbl.* – 2007, Nr 1, s. 1 : il. GÄRTNER Eckehardt: Erinnerungen an Buchholz // *Tamže*, Nr 2, s. 3-4 : il.

25. CZYŻNIEWSKI Tomasz: Subiektywny przewodnik po Zielonej Górze. Odc. 136-187 // *Gaz. Lubus.* – 2007 : il.

Bogato ilustrowane kolumny poświęcone dziejom miasta: ważnym wydarzeniom, instytucjom, zakładom produkcyjnym i budowlom, publikowane w każdy piątek. Pocz. zob. poz. 46/2004.

26. GARBACZ Krzysztof: Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w 2004 roku w Zielonej Górze przy ulicy Kupieckiej 5-7 // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 59-89 : il., pl., rys.

Zob. też // *Gaz. Lubus.*, nr 286, s. 2 : il.

27. KASIŃSKI Jan: Początki osadnictwa grodowego na terenie Zielonej Góry : hipoteza według studium historycznego i rozpoznania radiestezyjnego / Jan Kasiński, Jan Konrad Stawiński // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 91-94. – Bibliogr.

28. KOWALONEK Michał: Luisenthal – Dolina Luizy // *Życie nad Odrą.* – 2007, nr 4, s. 15 : il.

Historia Wągmostawu.

29. MAGDA-NAWROCKA Marlena: Odkrycie na terenie zakładów włókienniczych „Polska Wełna” w Zielonej Górze // *Archeol. Środk. Nadodrza.* – T. 5 (2007), s. 341-349 : rys. – Bibliogr. – Zsfg.

Pozostałości zabudowy przemysłowej z XVIII/XIX w.

30. ŚWITEK Patryk: Kopalnie w Winnym Grodzie // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 280 (30 XI), s. 2

31. TOCZEWSKI Andrzej: Zielona Góra jako stolica Śląska Lubuskiego // *Dolny Śląsk.* – Nr 12 (2007), s. 83-85

32. ZIELONA Góra na przestrzeni dziejów : przemiany społeczno-kulturowe / red. nauk. Dariusz Kotarek, Przemysław Bartkowiak. – Zielona Góra : Pro Libris, 2007. – 248 s. : il., mapy, rys. ; 24 cm – ISBN 978-83-88336-57-7

Z treści: Najstarsze kafle i piece kaflowe w Zielonej Górze / Piotr Dziędzic. Zielonogórski papierowy pieniądz zastępczy jako źródło do badań nad dziejami miasta / Izabela Korneluk. Duch epoki wysuwa nowe zadania... : dzieła Hermanna Muthesiusa na terenie Zielonej Góry / Janusz Opaska. Depozyt miasta Zielonej Góry w zbiorach Archiwum Państwowego we Wrocławiu / Marek Ordyłowski. Księgi parafialne w zbiorach parafii ewangelicko-augsburskiej pw. Jezusa w Zielonej Górze / Ewa Psyk. Powstanie i działalność Archiwum Diecezjalnego w Zielonej Górze / R. Kufel. Zielona Góra na mapie europejskich kazi czarownic / Bogdan Bobrowski. Kronika Carla Augusta Bergmüllera w świetle nowożytnego dziejopisarstwa miejskiego w Europie i na Śląsku / Jarosław Kuczer. Książka w życiu mieszkańców Zielonej Góry w XIX i na początku XX w. / Dawid Kotlarek. Działalność oświatowa zielonogórskiej loży „Erwin dla Światła i Prawdy” / Wolfgang J[an] Brylla. Zielona Góra jako znaczący ośrodek życia religijnego oraz kościelnego : przeszłość i teraźniejszość / Marek Robert Gómiak. Prasa Zielonogórska w latach 1945-1956 / Radosław Domke. Społeczne Liceum Ogólnokształcące „Szkoła Myślenia Twórczego” – pierwsza szkoła społeczna w Zielonej Górze / Jerzy Ścigaj. Czy Zielona Góra w swych początkach należała do systemu „loco forensis” / Małgorzata Magda-Nawrocka. Dzieje cechów zielonogórskich – wstęp do badań / Adam Górski. Śluby w parafii Zielona Góra w latach 1702-1730 / Jolanta Skierska. Wybrane aspekty historii miasta Czerwieńsk na tle dziejów Zielonej Góry od XVI do początku XX wieku / Przemysław Góralczyk. Reakcje społeczne mieszkańców Zielonej Góry i województwa zielonogórskiego na reformę administracyjną w 1975 roku / Przemysław Bartkowiak. Lata 1980-81 z perspektywy studenta zielonogórskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej / Bohdan Halczak.

TRADYCJE ZIELONOGÓRSKIEGO WINIARSTWA

33. TOCZEWSKI Andrzej: Dzieje zielonogórskiego winiarstwa // *Dolny Śląsk*. – Nr 12 (2007), s. 240-255

34. WOLFF Ewald: Kuracja winogronowa, jej właściwości, działanie i zastosowanie wraz ze szkicem topograficznym Zielonej Góry i krótkim opisem uprawianych tam odmian winorośli : monografia dla lekarzy i wykształconych nie-lekarzy / sporządzona przez Ewalda Wolffa ; [tł. z niem. Aleksandra Holli, posłowie Alina Wielerska]. – Zielona Góra : Pro Libris, 2007. – 71 s. : il. ; 24 cm. – (Biblioteka Winiarza). – ISBN 83-88336-56-8. – ISBN 978-83-88336-56-0

Zob. też poz. 58, 103, 181

HISTORIA NAJNOWSZA. POLSKA LUDOWA

35. CZYŻNIEWSKI Tomasz: Kamienia mi w milicjantów : zielonogórskie wypadki z 1960 r. [...] // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 128, s. 9 : il.

Zob. też // Gaz. Wyb. Ziel. Góra, nr 71 (24/25 III), s. 4 : il

36. CZYŻNIEWSKI Tomasz: Wydarzyło się w... Zielonej Górze. Odc. 36-86 // *Tyg. Zielonogórs.* – Nr 36-48, 50-87 (2007) : il.

Szkice z historii miasta, głównie z okresu powojennego, dotyczące wydarzeń kulturalnych, dziejów instytucji i zakładów gospodarczych oraz zabytków architektury i urbanistyki. Pocz. poz. 71/2006.

Hist. zob. też poz. 13, 103, 173

IV. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

37. BOGIEL Alicja: Koniec Centrum Biznesu (bat) // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 225, s. 7 : il.

38. Maksymczak Katarzyna: Magiczny produkt // *Puls.* – 2007, nr 5, s. 28-29 : portr.
Firma informatyczna ASTEK.

39. SOZAŃSKI Krzysztof: Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości na Uniwersytecie Zielonogórskim // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 4/5, s. 15

STRATEGIA ROZWOJU

LUBUSKIE TRÓJMIASTO.

ZIELONA GÓRA-NOWA SÓL-SULECHÓW

40. CHMIELNIK Krzysztof: Liczby nie kłamią : II Ranking Gmin Lubuskiego trójmiasta // *Puls.* – 2007, nr 10, s. 12-14

41. KUBICKI Janusz: Lubuskie Trójmiasto, medialna bańka // *Puls.* – 2007, nr 4, s. 20. Polem.: Tyszkiewicz Wadim: Spór o Lubuskie Trójmiasto : czy LT to sztucznie dmuchana idea? // *Tamże*, s. 21 : il.

42. NESTOROWICZ Tomasz: Warunki wstępne rozwoju [miasta] : mieszkania, handel i rozrywka // *Puls.* – 2007, nr 9, s. 6

43. NESTOROWICZ Tomasz: Wspólna strefa : Lubuskie Trójmiasto // *Puls.* – 2007, nr 10, s. 6

44. ODWAŻNY Ignacy: Inwestujemy w bogatych : Lubuskie Trójmiasto / z burmistrzem Sulechowa, Ignacym Odważnym, rozm. Krzysztof Chmielnik // *Puls.* – 2007, nr 10 s. 4-5 : portr.

45. TYSZKIEWICZ Wadim: Smok w Lubuskim Trójmieście / z Wadimem Tyszkiewiczem, prezydentem Nowej Soli, rozm. Małgorzata Stolarska // *Puls.* – 2007, nr 1, s.4-5 : portr.

46. WOŹNIAK Mariusz: Siedem perspektyw Zielonej Góry // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 57 (8 III), s. 2

PRZEMYSŁ. RZEMIOSŁO. HANDEL.

GOSPODARKA KOMUNALNA. KOMUNIKACJA

47. CELIŃSKA Kalina: Handel nam kwitnie / Kalina Celińska, Mirosława Dulat // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 228 (29/30 IX), s. 1 : il.

48. CELIŃSKA Kalina: Zielonogórski sponsoring z kasy miejskiego biznesu pogrzebowego : na miejskich pogrzebach zarabiały parafie katolickie i miejsowy klub żużlowy // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 40 (16 II), s. 4 : il.

49. DULAT Mirosława: Noclegi z gwiazdką w mieście nadal poszukiwanym towarem pierwszej potrzeby : zielonogórskie hotele – pół tysiąca miejsc, mało gwiazdek // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 70 (23 III), s. 4 : il.

Zob. też // *Tamże*, nr 149 (28 IV), s. 1 : il.

50. HAJDUK Damian: Rowerem pod (zieloną) górę // *Puls.* – 2007, nr 7/8, s. 28

Problem ścieżek rowerowych.

51. KULEBA Mirosław: Rzemiosło bednarskie Zielonej Góry // *Winiarz Zielonogórski.* – Nr 22 (2007), s. 2-8, 10-16 : il., portr.

Uwzględnia snycerkę zdobiącą beczki.

Zob. też // *Tamże*, nr 9, s. 1

52. WOJEWÓDZTWO lubuskie : od rzemiosła do przemysłu / [red. tekstów Jolanta Tubielewicz]. – Bydgoszcz, cop. 2007. – S. 218-247 : Miasto Zielona Góra. – Powiat zielonogórski.

PLANOWANIE PRZESTRZENNE. BUDOWNICTWO

53. CELIŃSKA Kalina: Plan sześćioletni dla miasta, czyli wielkie budowy i remonty // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 20 (24 I), s. 1 : portr.

54. DULAT Mirosława: Wybudują 600 mieszkań : przy ulicy Rzeźnicza-ka w Zielonej Górze powstanie nowe osiedle // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 62 (14 III), s. 3 : il.

Zob. też // *Tamże*, nr 59 (10/11 III), s. 3 ; nr 218 (18 IX), s. 1 : il.

55. FULARZ Adam: Uśpiony kapitał miasta // *Puls.* – 2007, nr 12, s. 14-15 : il.

Potencjał urbanistyczny miasta.

56. KOCHAŃSKI Paweł: Modernizacja budynków pofabrycznych w Zielonej Górze – nowa estetyka starych dzielnic // *Czas. Tech.* – 2007, z. 13, s. 278-283. – Sum.

57. KOMU przeszkadzają miejskie lasy? : cynizm czy głupota?. – Zawiera: Siekierzada / Dionizy Chajewski. Złe marzenia radnych / Zygmunt Lipnicki. Radni w starych butach / Krzysztof Chmielnik // *Puls.* – 2007, nr 6, s. 16-17. NESTOROWICZ Tomasz: Chcemy inwestować poza miastem // *Tamże*, nr 7/8, s. 6. DYGAS Adam: Półprawdy o wycinaniu lasów // *Tamże*, nr 9, s. 14-15

Projekt poszerzenia strefy gospodarczej.

UPRAWA WINOROŚLI

58. GRAD Roman: Geschichte des Weinanbaus und die gegenwärtige Situation in Zielona Góra / [Roman Grad]. – Stuttgart : [b.w.], 2007. – 10, [2] s. : il. – Tekst w j. niem. i pol.

59. Deutscher Weinbaukongress, Stuttgart, 21.-25. April 2007.

59. KARWOWSKI Przemysław: Winnice z okolic Zielonej Góry // *Winiarz Zielonogórs.* – Nr 23 (2007), s. 2-8, 11-12 : il., portr.

Toż w tł. niem. // *Tamże*, s. 9 : il.

V. ZAGADNIENIA SPOŁECZNO-POLITYCZNE I PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

60. BORCZ Halina: Modele pomocy rodzinie : „Szkoła dla rodziców” – program pracy socjalnej w aktywizacji rodzin objętych pomocą społeczną MOPS [Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej] w Zielonej Górze // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 199-207. – Bibliogr. – Sum.

61. IWANOWSKI Michał: Odpowie za korupcję w sądownictwie // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 166, s. 3

Afera w zielonogórskim sądzie.

62. KOZELA Robert: Zielona Góra : przedstawiamy okręgowe inspektoraty pracy // *Atest.* – 2007, nr 3, s. 34-37

63. **Gärtner Eckehard.** KOWALCZUK Zygmunt: Eckehardt Gärtner : wizyty sentymtalne w Zielonej Górze // W: Człowiek pogranicza polsko-niemieckiego / red. nauk. Wiesław Hładkiewicz, Tomasz Jaworski. – Zielona Góra, 2007. – S. 237-241

Honorowy Obywatel Miasta, zasłużony dla formowania polsko-niemieckiego porozumienia.

Socjologia zob. poz. 67, 183-184, 236

SAMORZĄD. ADMINISTRACJA

64. INFORMATOR obywatelski / [przygotowali: Krzysztof Bąk i in.]; Gazeta Lubuska. – [Zielona Góra], 2007. – S. 5 : portr. : Zielona Góra
Dod. do Gaz. Lubus.

65. IWANOWSKI Michał: Wszyscy ludzie od pieczętek // *Tyg. Zielonogórs.* – [Nr] 38 (2007), s. 6-7 : il.

Urzednicy w strukturze zatrudnienia mieszkańców miasta.

66. RADY dla nowego prezydenta. – Zawiera: Zbójcekie prawo prezydenta / Andrzej Brachmański. Najważniejsza będzie konsekwencja / Kamil Hyp-

ki. Czas jest naszym wrogiem / Waldemar Gruszczyński // *Puls.* – 2007, nr 1, s. 18-19

67. RYMAR Dariusz A.: Gorzów – Zielona Góra : między mitem a rzeczywistością : [kontrowersje] // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 37-57

Zob. też // *Gaz. Lubus.*, nr 257, s. 6-7 : portr. ; nr 301, s. 20

68. ZARADNY Ryszard: Władze lokalne Zielonej Góry w pierwszych latach powojennych // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 2 (2007), s. 205-228. – Sum.

Reforma admin. 1975 poz. 32

69. **Kubicki Janusz.** BOGIEL Alicja: Rok Janusza Kubickiego : aktor, nie artysta // *Puls.* – 2007, nr 10, s. 20-21 : portr.

Administracja zob. też poz. 32

ORGANIZACJE POLITYCZNE I SPOŁECZNE

70. CZYŻNIEWSKI Tomasz: Kochajmy się! // *Puls.* – 2007, nr 12, s. 37
Zielona Góra bastionem Platformy Obywatelskiej.

*

71. NIE zapominajcie tamtych dni : powstanie NSZZ [**Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego**] „**Solidarność**” w Zielonej Górze. Cz. 2 / [red. Roman W. Łuczkiewicz oraz uczniowie Gimnazjum Nr 1 w Zielonej Górze: Marta Bartkowiak i in. ; opieka nauk. Tadeusz Dzwonkowski]. – Zielona Góra : Gimnazjum Nr 1, 2006. – 161 s. : il., portr. ; 24 cm. – ISBN 83-924923-0-7

Cz. 1 pt. Opowiemy Wam o tych wypadkach poz. 136/2005

72. NOWIK Jan: Regionalny Ośrodek Badań Społecznych Środkowego Nadodrza Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” // *Nad Odrą.* – 2006, nr 6/8, s. 9-12

73. PRANGA Zygmunt: Uniwersytet Związków Zawodowych NSZZ „Solidarność” w Zielonej Górze // *Nad Odrą.* – 2006, nr 6/8, s. 13-18

74. ZGORZELEWICZ Tadeusz: „Solidarność” w Zielonogórskim Szpitalu – jak było naprawdę // *Doktor.* – 2007, nr 1, s. 23

75. HALCZAK Bohdan: Jak studenci dosiedli kobyły historii // *Puls.* – 2007, nr 6, s. 28-29. Polem.: CZYŻNIEWSKI Tomasz: Jak studenci dosiadali kobyły historii // *Tamże*, nr 7/8, s. 37

Działalność **Niezależnego Związku Studentów** w Wyższej Szkole Pedagogicznej i Wyższej Szkole Inżynierskiej.

76. PRANGA Zygmunt: **Towarzystwo Kultury Narodowo-Religijnej „Polska Bogiem Silna”** im. Jana Pawła II // *Nad Odrą*. – 2007, nr 1/2, s. 10-11

77. BARTKOWIAK Przemysław: Powstanie i działalność harcerstwa na Ziemi Lubuskiej w latach 1945-1950 // W: *Z dziejów ruchu harcerskiego : studia-szkice-materiały 1911-2006* / [red. nauk. Edyta Czop]. – Rzeszów, 2006. – S. 305-307 : [**Związek Harcerstwa Polskiego** w Zielonej Górze].

78. BARTKOWIAK Przemysław: Zarys działalności szczepliów harcerskich w Zielonej Górze w latach 1957-1989 : na przykładzie Korczakowców i Makusynów // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 165-173

79. CZARNUCH Zbigniew: Osiem gawęd o moim zielonogórskim pedagogicznym raju. (Cz. 3) // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 227-243
Drużyna Makusynów. Pocz. poz. 140/2005

80. MUSIELAK Marek: Harcerstwo zielonogórskie w pierwszych latach po wojnie // W: *Ocalić od zapomnienia*. – Zielona Góra, 2007. – S. 5-8

81. BEDNARSKA Henryka: Fan bocianów : Józef Zych (poseł PSL) ; Włókiennik od nieruchomości : Bożenna Bukiewicz (posłanka PO) ; Naśladowca dziadka : Stanisław Iwan (senator PO) ; Bogusław Wontor (poseł LiD) / Henryka Bednarska, Michał Iwanowski // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 252, s. 9 : portr.

82. **Bukiewicz Bożenna**. IWANOWSKI Michał: Alexis z Zielonego Wzgórza : portret Bożenney Bukiewicz // *Puls*. – 2007, nr 11, s. 20-21 : il.

Posłanka Platformy Obywatelskiej.

Zob. też // *Tamże*, nr 1, s. 11 ; nr 9, s. 11 ; *Gaz. Lubus.*, nr 146, s. 8 : il. ; nr 276, s. 10 : portr. ; *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 146 (25 VI), s. 1 : il.

83. **Fedak Jolanta**. IWANOWSKI Michał: Pani minister z Lubuskiego / (mich) // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 266, s. 7

Działaczka Polskiego Stronnictwa Ludowego, minister pracy i polityki socjalnej.

J. Wolak, działaczka Tow. Kult. Nar.-Rel., poz. 11

UROCZYSTOŚCI

84. Maksymczak Katarzyna: Pionierzy zielonogórskiej prasy // *Puls*. – 2007, nr 11, s. 27 : il.

Odsłonięcie tablicy upamiętniającej Wilhelma i Ulricha Levysonów.

85. WINOBRANIE 2007, 8-16 września ; [program] / [dodatek przygotowali: Alicja Bogiel, Tomasz Czyżniewski, Dariusz Chajewski i in.]. – Zielona Góra, 2007. – 36 s. : il. ; 31 cm

Dod. do *Gaz. Lubus.*

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 209 (7 IX), s. 5 : il. ; nr 210 (8/9 IX), s. 2 : il. ; nr 211 (10 IX), s. 4 : il. ; nr 212 (11 IX), s. 1 : il. ; nr 213 (12 IX), s. 1 : il. ; nr 215 (14 IX), s. 7 : il. ; *Gaz. Lubus.*, nr 217, s. 4-7 : il.

Winobranie zob. też poz. 231

VI. SŁUŻBA ZDROWIA

86. BANDURSKI Jędrzej: Historia ruchu hospicyjnego w Zielonej Górze // *Doktor.* – 2007, nr 9, s. 11-19

87. TOKARZ Beata: Nowoczesne hospicjum już otwarte // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 9 (11 I), s. 3 : il.

88. **Kuc Krzysztof.** D[OKTO]R n. med. Krzysztof Kuc. – (Nasi naukowcy) // *Doktor.* – 2007, nr 4, s. 7-8 : portr.
Ordynator Oddziału Kardiologii Szpitala Wojewódzkiego.

Szpital Bethsedy poz. 238

VII. KULTURA. KULTURA FIZYCZNA. SPORT

89. DUMA Ewa: Nagrody kulturalne i sportowe miasta Zielona Góra za rok 2007 // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 213-218

90. INFORMATOR Lubuski 2007 : kultura-sport-turystyka / Regionalne Centrum Animacji Kultury. – Wyd. 2 popr. i uzup. – Zielona Góra, 2007. – S. 93-118 : Zielona Góra (miasto)

KULTURA. PRACA KULTURALNO-OŚWIATOWA

91. HAJDUK Fabian: Rewolucja, ale co dalej? // *Puls.* – 2007, nr 7/8, s. 18-19
Media zielonogórskie.

92. IDZIKOWSKI Bogdan: Ciągłość i zmiana profilu zielonogórskich instytucji kulturalnych // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 11-30. – Sum.

93. KIRMIEL Andrzej: II Dni Kultury Żydowskiej w Zielonej Górze // *Puls.* – 2007, nr 10, s. 9 : il.

94. KRZESZOWSKA-ZMYŚLONY Barbara: Centrum Kultury i Języka Niemieckiego Uniwersytetu Zielonogórskiego – 10 lat istnienia // *Pro Libris.* – 2007, nr 2, s. 44-47. – Tekst równol. pol. i niem.

95. LATO Muz Wszelakich, Zielona Góra, lipiec/sierpień 2007 : program / org.: Zielonogórski Ośrodek Kultury. – Zielona Góra : ZOK, 2007. – 47 s. : il., pl. ; 21 cm
Tyt. okł.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 205 (3 IX), s. 2 : il.

96. 9 MIĘDZYNARODOWY Dziecięcy Festiwal Folkloru, Zielona Góra, 2007, 29 lipca-4 sierpnia : [program] / [red. Tomasz Siemieński]. – Zielona Góra : Regionalne Centrum Animacji Kultury, 2007. – [25] s. : il., mapa ; 22 cm

97. ZIELONA Góra : miasto wśród zielonych wzgórz / Rzeczpospolita. – [Warszawa], 2006. – 8 s. : il., portr. ; 37 cm

Dod. do Rzeczpospolitej, zawiera programy „Lata Muz Wszelkich” i winobrania.

98. **Nabel Małgorzata**. NABEL Małgorzata: 99 sposobów na reportaż // *Puls*. – 2007, nr 6, s. 32 : il.

Reportażystka Radia Zachód, laureatka Ake Blomstrom Memorial Prize.

MUZEUM

99. MUZEUM Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze (z siedzibą w Świdnicy)

Środkowe Nadodrze od pradziejów do czasów nowożytnych : ze zbiorów Muzeum Archeologicznego Środkowego Nadodrza / [oprac. zespół: Piotr Dzie-dzic i in.]. [Zielona Góra] : „Plast” J. Nowaczyk, [2007]. – 31, [1] s. : il., ma-pa ; 22 cm. – ISBN 83-920201-6-2

Tyt. okł.

100. SAŁWACKA Maja: Prawie jak w Sylwestra : czołgi, rakiety, samolo-ty, wybuchy i fajerwerki ... : podczas sobotniej Nocy Muzeów w Drzonowie było jak na wojnie // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 117 (21 V), s. 5 : il.

101. **Kwaśniewicz Włodzimierz**. DULAT Mirosława: Honorowy oby-wa-tel Kwaśniewicz // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 202 (30 VIII), s. 2 : portr.

Dyr. Lubuskiego Muzeum Wojskowego Honorowym Obywatel Zielonej Góry.

MUZEUM ZIEMI LUBUSKIEJ

102. CINCIO Arkadiusz: Historia Muzeum w Zielonej Górze // *Museion*. – Nr 21 (2007), s. 13-14

103. CINCIO Arkadiusz: Księgi pamiątkowe Lubuskiej Wytwórni Win w MZL // *Winiarz Zielonogórs*. – Nr 21 (2007), s. [11]

104. GRACZEW-CZARKOWSKA Agnieszka: Niewidzialne do obejrze-nia // *Puls*. – 2007, nr 9, s. 30-31 : il.

Galerie autorskie.

105. LACHOWICZ Teofil: Korespondencja z Nowego Jorku // *Museion*. – Nr 19 (2007), s. 14-15 : il.

Refleksje na temat ekspozycji i działalności muzeum. Zob. też // *Puls*, nr 11, s. 12

106. LEKCJE muzealne : informator o działalności edukacyjnej Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze / [tekst Zofia Zalewska, Urszula Rogowska]. – Zielona Góra : MZL, 2007. – 16 s. : il. ; 21 cm. – Bibliogr. – ISBN 83-884426-41-9

Muzeum w procesie edukacji szkolnej.

Zob. też // *Museion*. – Nr 20 (2007), s. 22-23 : il.

107. MACIEJEWSKA Elżbieta: „Pokochaj marzenia” : formy i techniki działań promocyjnych Muzeum Ziemi Lubuskiej // *Museion*. – Nr 20 (2007), s. 24-26 : il.

108. MAKSYMOWICZ Anitta: Jubileusz 85-lecia Muzeum // *Museion*. – Nr 21 (2007), s. 3-8 : il.

109. MASŁOWSKA Małgorzata: Koncepcja rozbudowy przestrzeni wystawienniczej Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze // *Museion*. – Nr 20 (2007), s. 1-8 ; il., rys. STAWIARSKI Jan Konrad : Nowe stare Muzeum Ziemi Lubuskiej / Jan Konrad Stawiarski, Tomasz Florkowski // *Tamże*, s. 8-9. KOWALSKI Stanisław: Refleksje o rozbudowie muzeum // *Tamże*, s. 9. TOCZEWSKI Andrzej: Zbudujemy muzeum dla następnych pokoleń // *Tamże*, s. 10-11

110. MASŁOWSKA Małgorzata: Mitra papieża Jana Pawła II // *Museion*. – Nr 19 (2007), s. 1-3 : il.

111. MASŁOWSKA Małgorzata: Skarby Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze // *Museion*. – Nr 21 (2007), s. 15-16, [35] : il.

112. TOKARZ Beata: Tortury dla turystów // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 45 (22 II), s. 1 : il.

Otwarcie Muzeum Tortur.

113. **Wróbel Ireneusz**. D[OKTO]R Ireneusz Wróbel, [wystawa], Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, 7 III – 13 V 2007. – Zielona Góra : MZL, [2007]. – [4] s. : il., portr. ; 21 cm

Geolog, wykładowca UZ.

E. Dąbrowski, archeolog, kustosz MZL i MAŚN poz. 3

SPORT

114. KOŻLENKO Dariusz: Tylko dla Żelaznych : śmierć pilotów // *Newsweek*. – 2007, nr 37, s. 94-97. ŻYTNIKI Piotr: Los ściga lotnika / Piotr Żytnicki, Maja Sałwacka, Monika Firlej // *Duży Format*. – 2007, nr 34, s. 13-15 : il.

Śmierć Lecha Marchlewskiego i Piotra Banachowicza z Grupy Akrobatycznej „Żelazny”.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 205 (3 IX), s. 1 : il. ; nr 207 (5 IX), s. 2 : il. ; nr 210 (8/9 IX), s. 1 : il. ; nr 242 (16 X), s. 4 ; *Gaz. Lubus.*, nr 205, s. 2-3 : il. ; nr 210, s. 1-3 : il. ; nr 237, s. 1, 6 : il.

115. NODZYŃSKA Paulina: Nasz pierwszy Puchar Świata : debiut Zielonej Góry w roli gospodarza prestiżowych zawodów [w akrobatyce] // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 205 (3 IX), s. 4 : il.

116. STANISZEWSKI Marek: Prezentacja ZKŻ Kronopol : „Pele” w szoku : sport z dystansu // *Życie n. Odrą.* – 2007, nr 1, s. 8
Zielonogórski Klub Żużlowy „Kronopol”.

117. **Horbacz Marcin.** TOMASIK Andrzej: Zielonogórzanin Marcin Horbach ma brązowy medal [mistrzostw Europy w pięcioboju] // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 134 (11 VI), s. 1 : il.

Zob. też // *Gaz. Lubus.*, nr 134, dod. *Sport*, s. 1 : portr. ; *Życie n. Odrą*, nr 6, s. 20

118. **Huszcza Andrzej.** DROZD Grzegorz: Wciąż mogę : Andrzej Huszcza – dziadek na torze // *Prz. Sport.* – 2007, nr 61, s. 12

119. **Nietsche Marcin.** KRZEMIŃSKI Rafał: Pół życia przy stole // *Życie n. Odrą.* – 2007, nr 7, s. 1, 8 : il.

Mistrz Polski, twórca Akademii Snookera.

120. **Sulima-Jagielowicz Anna.** STANISZEWSKI Marek: „Rocky” pokochała Drzonków // *Życie n. Odrą.* – 2007, nr 5, s. 8

Mistrzyni Europy i świata w pięcioboju nowoczesnym.

VIII. NAUKA. OŚWIATA

NAUKA. SZKOŁY WYŻSZE

121. ASIENKIEWICZ Ryszard: Trend sekularny cech somatycznych i zdolności motorycznych młodzieży akademickiej Zielonej Góry / Ryszard Asienkiewicz, Józef Tatarczuk // *Zesz. Nauk. / Almamer WSE.* – 2007, z. 3, s. 145-157. – Bibliogr. – Sum.

122. KORBICZ Józef: Festiwal Nauki, Zielona Góra 2007 : rozmowa z prof. Józefem Korbiczem, Prorektorem ds. Nauki i Współpracy z zagranicą / rozm. Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 2, s. 9 : il., portr.

Zob. też // *Tamże*, nr 3, s. 24-26

123. SZCZEGÓŁA Hieronim: Zielonogórska droga do uniwersytetu. (Cz. 1) // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 127-146

Wyższa Szkoła Pedagogiczna poz. 32, W. Korcz, historyk, wykładowca WSP poz. 6

UNIwersytet ZIELONOGÓRSKI

124. 40 [CZTERDZIEŚCI] lat Wydziału Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji 1967-2007 / pod red. Andrzeja Pieczyńskiego ; Wydział Elektrotechniki, Informatyki i Telekomunikacji Uniwersytetu Zielonogórskiego. –

Zielona Góra : Oficyna Wydaw. UZ, 2007. – 255 s. : il., portr. ; 24 cm. – Bibliogr. – IS BN 978-83-7481-090-6

Zob. też // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 4/5 s. 6-7 : il. ; nr 7, s. 20-22 : portr.

125. DO BOLONII przez Cucee : 10 lat współpracy pomiędzy Uniwersytetem Zielonogórskim a Fachhochschule Giessen-Friedberg / [red. Mariusz Klytta, Ryszard Rybski]. – Zielona Góra : Oficyna Wydaw. UZ ; Giessen, 2007. – 37 s. : il. ; 21 cm. – Tekst równol. pol. i niem. – IS BN 978-83-7481-089-0

126. NOWE laboratorium Instytutu Budownictwa Uniwersytetu Zielonogórskiego / [red. Ewa Sapeńko]. – Zielona Góra : [UZ], 2007. – 23 s. : il. ; 22 cm. – IS BN 978-83-7481-120-0

Tyt. okł.

*

127. GABRYŚ Beata: Wydział Nauk Biologicznych // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 7, s. 14-16 : il.

128. HAJDUK Edward: Czy Uniwersytet Zielonogórski stanie się Uniwersytetem? // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 7, s. 14-15 : portr.

129. KALINOWSKI Leszek: Uczelnia postawiła na kierunki medyczne // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 254, s. 4 : il.

130. KALINOWSKI Leszek: Uniwersytet walczy o przetrwanie // *Tyg. Zielonogórs.* – [Nr] 74 (2007), s. 15 : portr.

131. KUCZMA Bożena: Święto Instytutu Budownictwa – uroczystość przekazania do użytku nowego budynku // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 4/5, s. 13 : il.

132. MAKSYMCAZAK Piotr: Uniwersytet w stanie hibernacji : jak przywrócić atrakcyjność UZ? // *Puls.* – 2007, nr 6, s. 20-21 : il. Polem. : WALCZAK Jan: Nie tylko dla „fabryki hamburgerów” // *Tamże*, nr 7/8, s. 13

133. MAKSYMCAZAK Piotr: UZ pod lupą prokuratury // *Puls.* – 2007, nr 11, s. 13

134. MAKSYMCAZAK Piotr: Wolność słowa na UZ // *Puls.* – 2007, nr 4, s. 9. NABEL Małgorzata: Niepokorna kategoria ruchu Marka T. // *Tamże*, nr 5, s. 20-23 : portr. RYKIEL Zbigniew: Czujność : dziura w całym // *Tamże*, nr 6, s. 36

Sprawa dr. Marka Trojanowskiego.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 62 (14 III), s. 1 : il. ; nr 63 (15 III), s. 1 ; nr 66 (19 III), s. 2 ; nr 73 (27 III), s. 2 ; nr 154 (4 VI[VII]), s. 2 ; nr 166 (18 VII), s. 3 ; nr 173 (25/26 VII), s. 3 : il.

135. MAKSYMCAZAK Piotr: Zaćma : kto łamie statut UZ // *Puls.* – 2007, nr 7/8, s. 20-21

136. MRUGALSKI Marcin: 15 lat Instytutu Sterowania i Systemów Informatycznych // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 8, s. 9-10 : il.

137. NITSCHKE Bernadetta: 10 lat działalności Instytutu Politologii // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 21-22

138. OSEKOWSKI Czesław: Najważniejszy jest Uniwersytet : rozmowa z JM Rektorem Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. Czesławem Osękowskim / rozm. Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 5-7 : portr.

139. Osękowski Czesław: Wystąpienie JM Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego podczas inauguracji roku akademickiego 2006/2007 // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 175-185

Zob. też // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 7, s. I-IV : portr. ; 2007, nr 7, s. I-IV : portr.

140. PERSPEKTYWY współpracy miasta i uniwersytetu : [debata] / Czesław Osękowski, Stanisław Szymkowiak, Adam Antoń [i in.] ; zebrała Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 8, s. 18-23 : il.

141. SOROKA-FEDORCZUK Anetta: Polscy studenci w niemieckich przedszkolach / Anetta Soroka-Fedorczuk, Ewa Kowalska // *Wychow. w Przedszk.* – 2007, nr 10, s. 24-27

142. SZUMIGRAJ Ewa: VIII Letnia Szkoła Młodych Andragogów, Zielona Góra, 15-20 maja 2006 // *Dyskursy Młod. Andrag.* – 8 (2007), s. 9-17. – Sum. OLEJARZ Małgorzata: IX Letnia Szkoła Młodych Andragogów // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 6, s. 33-34

143. URBANOWSKI Krzysztof: Jestem optymistą : rozmowa z prof. Krzysztofem Urbanowskim, Prorektorem ds. Rozwoju / rozm. Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 2, s. 8-10 : portr.

Wizja rozwoju uczelni.

144. WOŁK Zdzisław: Funkcjonowanie uniwersytetu w środowisku Zielonej Góry // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 31-51. – Bibliogr. – Sum.

Inkub. Przedsięb. poz. 39. Inst. Sztuk Pięknych poz. 167

145. **Benysek Grzegorz.** OBUCHOWICZ Andrzej: Grzegorz Benysek doktorem habilitowanym nauk technicznych // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 32-33 : portr.

146. **Benyskiewicza Joachim.** JUBILEUSZ Profesora Joachima Benyskiewicza / Grażyna Wyder, Tomasz Nodzyński ; Laudacja ku czci Profesora Joachima Benyskiewicza / Tomasz Nodzyński // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 8, s. 8-10 : il., portr.

Historyk.

147. **Dutka Czesław Paweł**. MARCINKOWSKI Krzysztof: Jubileusz prof. Czesława Pawła Dutki ; Profesor Czesław Paweł Dutka // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 4/5, s. 9-10 : il., portr.

Literaturoznawca.

148. **Gabryś Grzegorz**. NOMINACJA profesorska : prof. Grzegorz Gabryś // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 2, s. 5-6 : il.

Prof. nauk biologicznych.

149. **Kowalkowska Iwona**. KATARYŃCZUK-MANIA Lidia: Iwona Kowalkowska – duma polskiej wokalistyki. – (Nowa habilitacja) *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 2, s. 7 : portr.

Adiunkt Instytutu Kultury i Sztuki Muzycznej.

150. **Misiewicz Jolanta**. NOWI profesorowie na UZ : profesor Jolanta Misiewicz : [matematyk] / rozm. Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 14-15, 19 : portr.

151. **Pasierb Bronisław**. JUBILEUSZ Prof. Bronisława Pasierba / Jarosław Macała. – Profesor Bronisław Pasierb / *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 2, s. 10-11 : il.

Politolog.

152. **Słomińska Lucyna**. SAPENKO Lucyna: Nowa Pani Profesor / esa // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 7, s. 7 : portr.

Technolog żywności.

153. **Szurek Piotr**. NOWI profesorowie na UZ : Piotr Szurek / [Ewa Sapeńko] // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 19

Prof. sztuk plastycznych.

154. **Uciński Dariusz**. NOWI profesorowie na UZ : profesor Dariusz Uciński / rozm. Ewa Sapeńko // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 16-19

Prof. nauk technicznych.

155. **Walicki Edward**. MICHALSKI Dariusz: Prof. Edward Walicki – cenniony uczony // *Uniw. Zielonogórs.* – 2006, nr 8, s. 24-26

Specjalista w dziedzinie reologii teoretycznej.

Zob. też // *Tamże*, 2007/2008, nr 9/1, s. 19

Prof. S. Kempa poz. 5, prof. W. Rybarczyk poz. 9, dr I. Wróbel poz. 12

OŚWIATA

156. AJSZPUR Małgorzata: Agresja wśród młodzieży gimnazjalnej w zielonogórskiej szkole // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz.1 (2007), s. 121-143. – Sum.

157. BŁASZCZYK Klaudia: Zadania opiekuńcze w zreformowanej szkole podstawowej // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 83-97. – Sum.

Na podstawie badań trzech zielonogórskich szkół podstawowych.

158. BURDA Bogumiła: Nauczyciele średnich szkół na pograniczu śląsko-brandenburskim w XV-XVI w. : wybrane szkoły i postacie // W: Człowiek pogranicza polsko-niemieckiego / red. nauk. Wiesław Hładkiewicz, Tomasz Jaworski. – Zielona Góra, 2007. – S. 116-117 : [Szkoła zielonogórska]

159. CICHONSKA Julia: Szkoły tańca wszelakiego // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 202 (30 III), s. 4

160. FOKSZAN Lucjan: Historia Zespołu Szkół Budowlanych im. Tadeusza Kościuszki w Zielonej Górze – „Budowlanka” 1957-2007 : 50-lecie ZSB / Lucjan Fokszan, Małgorzata Ragiel. – Zielona Góra : „Maxim”, 2007. – 202 s. : il., portr + err. 1 k. ; 30 cm – ISBN 978-83-925926-0-0

161. MIANOWSKA Edyta: Dlaczego uczniowie nie lubią szkoły? : osobowościowe uwarunkowania stosunku do szkoły zielonogórskich gimnazjalistów // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 99-119. – Bibliogr. – Sum.

162. NODZYŃSKA Paulina: Trzeci wiek zgasił telewizor // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 275 (24/25 XI), s. 4 : il.

Zielonogórski Uniwersytet Trzeciego Wieku.

163. PASTERNAK-KOBYŁECKA Ewa: Rozpoznawanie wartości przez uczniów szkół średnich w procesie edukacji. – Wyd. 2 zm. – Poznań : Wydaw. Nauk. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Oddział, 2004. – 155, [1] s. ; 24 cm. – Bibliogr. – Sum. – ISBN 83-86273-51-8

Na podstawie badań w Liceum Ogólnokształcącym im. J. Dąbrowskiego.

164. TOROŃ Barbara: Sytuacja społeczna młodzieży szkolnej z parcjalnymi zaburzeniami rozwoju / Barbara Toroń ; Uniwersytet Zielonogórski w Zielonej Górze. – Kraków : Oficyna Wydaw. „Impuls”, 2007. – 328 s. : wyk. ; 24 cm. – Bibliogr. – ISBN 978-83-7308-870-2

Na podstawie badań uczniów Szkoły Podstawowej nr 19 i Gimnazjum nr 7 w Zielonej Górze oraz Szkoły Podstawowej w Starym Kisielinie.

165. WOJCIUSZKIEWICZ Eliza: Zespół Szkół Plastycznych w Zielonej Górze / Eliza Wojcieszek, Małgorzata Pohl-Kasprzak // *Region.* – 2007, [nr] 6, s. 24-25 : il.

166. ZARADNY Ryszard: Polityka oświatowa w Zielonej Górze w pierwszym dziesięcioleciu powojennym // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 1 (2007), s. 53-71. – Sum.

Szkolnictwo zob. też poz. 32, dzieje ośw. poz. 240

IX. SZTUKA

SZTUKI PŁASTYCZNE

167. SZTUKA w ISP : prace studentów Instytutu Sztuk Pięknych Uniwersytetu Zielonogórskiego – architektura wnętrz, grafika, malarstwo : [katalog] / Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, Collegium Polonicum, Ślubice. – Zielona Góra : UZ ISP ; [Ślubice] : Uniwersytet im. A. Mickiewicza, CP, 2007. – [8] s. : il. ; 21 cm

ARCHITEKTURA. IKONOGRAFIA ARCHITEKTURY.
URBANISTYKA

168. BIELINIS-KOPEĆ Barbara: Domy winiarskie jako przykład architektury regionalnej Zielonej Góry i okolic // *Lubus. Mater. Kons.* – T. 4 (2006/2007), s. 152-157 : il

Zob. też // *Grünb. Wochenbl.* – 2007, Nr4, s. 1-2 : il.

169. BIELINIS-KOPEĆ Barbara: Prace konserwatorskie w woj. lubuskim na wybranych przykładach. – Kościół konkatedralny pw. św. Jadwigi w Zielonej Górze ; Zespół dawnych Fabryk Włókienniczych „Polska Wełna” w Zielonej Górze // *Lubus. Mat. Kons.* – T. 4 (2006/2007), s. 9 : il. ; s. 13 : il.

170. BIELINIS-KOPEĆ Barbara: Problematyka rewitalizacji miast na przykładzie Zielonej Góry w aspekcie zagadnień konserwatorskich // W: *Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych* / red. nauk. Tadeusz Biliński. T. 2. – Zielona Góra, 2006. – S. 17-23 : il. – Sum.

171. BIELINIS-KOPEĆ Barbara: Ratusz w Zielonej Górze // *Ochr. Zab.* – 2007, nr 1, s. 36-52 : il., pl. – Sum.

172. BUJAK Adam: Katedry Polski. – Kraków, 2007. – S. 164-165 : il. : Zielona Góra : konkatedra św. Jadwigi

173. BURDA Bogumiła: Wykorzystanie pocztówki jako źródła historycznego : (na przykładzie pocztówek Zielonej Góry) / Bogumiła Burda, Małgorzata Szymczak // W: *Źródła edukacji historycznej* / pod red. Stanisława Roszaka, Małgorzaty Strzeleckiej, Agnieszki Wieczorek. – Toruń, 2006. – S. 102-107

174. DANOWSKA Marta: Dawna wytwórnia winiaków Heinricha Raetscha w Zielonej Górze – zabytki architektury i techniki : poszanowanie dziedzictwa, kontynuacja tradycji / Marta Danowska, Wojciech Eckert // *Lubus. Mater. Kons.* – T. 4 (2006/2007), s. 132-141 : il.

175. ECKERT Wojciech: Kształt przestrzenny starego miasta w Zielonej Górze – potrzeba zachowania czy konieczność modernizacji // W: *Renowacja*

budynków i modernizacja obszarów zabudowanych / red. nacz. Tadeusz Biliński. T. 2. – Zielona Góra, 2006. – S. 97-106 : il. – Bibliogr. – Sum.

176. FRĄTCZAK Artur: Badania techniczno-konserwatorskie więźby dachowej ratusza w Zielonej Górze na potrzeby adaptacji poddasza na cele użytkowe // W: Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych / red. nacz. Tadeusz Biliński. T. 2. – Zielona Góra, 2006. – S. 107-115 : il., rys. – Bibliogr. – Sum.

177. GORDZELEWSKA Emilia: Cenny zabytek szuka opiekuna : XVIII-wieczna kapliczka na os. Pomorskim // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 155 (5 VII), s. 4 : il.

178. KOCHAŃKI Paweł: Przestrzeń publiczna w historycznym centrum Zielonej Góry – geneza-rozwoj-problemy rewitalizacji // W: Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych / red. nacz. Tadeusz Biliński. T. 1. – Zielona Góra, 2005. – S. 251-262 : il., rys. – Bibliogr. – Sum.

179. KOCHAŃSKI Paweł: Specyfika i znaczenie ulicy Reja w rozwoju przestrzeni Zielonej Góry w XX wieku // W: Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych / red. nacz. Tadeusz Biliński. T. 2. – Zielona Góra, 2006. – S. 213-223 : il., pl., rys. – Bibliogr. – Sum.

180. KORNILUK Izabela: Nieznane oblicza Zielonej Góry na pocztówkach z kolekcji Grzegorza Biszczyńskiego // *Museion*. – Nr 19 (2007), s. 9 : il.

181. KULEBA Mirosław: Motywy winiarskie w architekturze Zielonej Góry // *Winiarz Zielonogórski*. – Nr 24 (2007), s. 5, 8-9, 11-13 : il.

182. SCHMIDT Hugo: Notes zur Baugeschichte des ehem[aligen] Gasthofes „Zu den Drei Bergen” in Grünberg, jetzt: Geschäftshaus des „Grünberger Wochenblattes” // *Grünb. Wochenbl.* – 2007, Nr 10, s. 1-2 : il., rys.

Przedr. z *Grünb. Wochenbl.* – 1925, dod. Aus der Heimat, Nr 25

183. SKIBA Marta: Obraz Zielonej Góry w badaniach preferencji mieszkańców oraz studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego sporządzonych na podstawie map mentalnych // *Zesz. Nauk. Polit. Pozn. Arch. Urb.* – Z. 11 (2007), s. 81-91. – Sum.

184. SKIBA Marta: Zielona Góra – percepcja miasta // W: Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych / red. nacz. Tadeusz Biliński. T. 3 – Zielona Góra, 2007. – S. 361-370 : il., pl. – Bibliogr. – Sum.

Zob. też: bud. poz. 29, ikonogr. poz. 25, modern. dziełnic poz. 56, rzem. art. poz. 32, H. Muthesius poz. 32

RZEŻBA. MALARSTWO. GRAFIKA.
RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE. PERFORMANCE

185. CICHONSKA Julita: Pożegnanie jesieni z naszymi plastykami // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 276 (26 XI), s. 4 : il.

Salon Jesienny.

186. KOLEKCJA Starej Winiarni : [katalog], Galeria Miejska „Arsenał”, Poznań, 2007 / [tekst: Konrad Schiller]. – Poznań : GM „Arsenał”, 2007. – 64 s. : il. ; 21 cm. – ISBN 978-83-88947-67-2

187. OGÓLNOPOLSKI konkurs na projekt plakatu Dni Zielonej Góry – Winobranie 2007 : wystawa pokonkursowa, 7-16 września 2007, Galeria Pro Arte Okręgu Zielonogórskiego ZPAP : [katalog]. – Zielona Góra : OZ ZPAP, 2007. – [24] s. : il. ; 21 X 21 cm

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 163 (14/15 VII) s. 2 : il.

188. PREZENTACJE : [Galeria Stara Winiarnia] // *Pro Libris*. – 2007, nr 4, s. 108 : il. SCHILLER Konrad: Kolekcja Starej Winiarni // *Tamże*, s. 109-114, [4] s. tabl. : il. WOJTYNIAK-DEBIŃSKA Ewa: Sztuka z pasją // *Tamże*, s. 115-116 : il.

Zob. też // *Uniw. Zielonogórs.*, nr 8, s. 26-28 : il.

189. ŻUBEREK Dorota: Kto się boi czarownicy // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 223 (24 IX), s. 5

Akcja artystyczna „Odczarowanie” w Galerii BWA.

Zob. też // *Tamże*, nr 227 (28 IX), s. 10 : il. ; nr 245 (19 X), s. 10 : il. ; nr 248 (23 x), s. 4 : il.

Rzem. artyst. zob. poz. 51

190. **Bagiński Adam Wojciech**. „IMPULSEM twórczego działania jest dla mnie natura”/ z Adamem W. Bagińskim rozm. Marta Gawęda // *Museion*. – Nr 19 (2007), s. 10-12 : il.

191. **Bajsarowicz Michał**. BALCERZAKOWA Gabriela: Michał Bajsarowicz // *Puls*. – 2007, nr 5, s. 33 : il., portr

Malarz, twórca scenografii wnętrz.

192. **Bańda Barbara**. BARBARA Bańda. – (Prezentacje) // *Pro Libris*. – 2007, nr 1, s. 109 : il. KOZŁOWSKI Wojciech: Wyliczanka... // *Tamże*, s. 110. KANIA Leszek: „Robótki ręczne” Basi Bańdy // *Tamże*, s. 111, [4] s. tabl. : il. Malarka.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 2 (3 I), s. 4 : il.

193. BASIA Bańda : [katalog wystawy w Biurze Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze, 16 grudnia 2006-10 stycznia 2007]. – Zielona Góra : BWA, [2007]. – 76 s. : il. ; 21 cm – ISBN 83-924092-3-X

194. **Bierwiazzonek Irena.** „... MALARSTWO sprawia, że czuję piękny dystans do świata” / z zielonogórką artystką Ireną Bierwiazzonek rozm. Marta Gawęda // *Museion.* – Nr 20 (2007), s. 17-18 : il.

Malarka.

195. **Buchalik-Drzyzga Agata.** KANIA Leszek: Agata Buchalik-Drzyzga : 40-lecie pracy twórczej // *Puls.* – 2007, nr 11, s. 34 : il

Plastyczka.

196. **Burlewicz Józef.** SZURA Romuald: Artysta złych przeczuć. – (Portret) // *Puls.* – 2007, nr 2, s. 32-33 : il.

Malarz.

197. **Czarkowski Radosław.** EBERT Sylwia: Radosław Czarkowski : hostessy // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 2, s. 14-15 : il.

Grafik, malarz, twórca instalacji.

198. **Felchnerowski Klemens.** MUSZYŃSKI Jan: Bez Niego bylibyśmy bardziej samotni // *Siedlisko.* – [Nr] 4 (2007), nr 55-60 : il., portr.

Malarz.

199. **Filar Agnieszka.** AGNIESZKA Filar // *Puls.* – 2007, nr 2, s. 10 : il., portr.

Uprawia malarstwo i grafikę.

200. **Gryśka Magdalena.** MANDALE rzeczywistości / Magdalena Gryśka // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 4/5, s. 18-19 : il.

Aneks: Magdalena Gryśka – [plastyczka : biogram].

201. **Krakowiak Henryk.** KANIA Leszek: Henryk Krakowiak // *Puls.* – 2007, nr 4, s. 33 : il., portr.

Malarz.

202. **Łukasik Jarek.** GŁUCHOWSKA Lidia: Geniusz loci – Jarka Łukasika „Miejsca osobiste” // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007/2008, nr 9/1, s. 27-29 : il.

Omów. wystawy plastyka w poznańskim „Arsenale”.

203. **Müller Wojciech.** WÓJTOWICZ Ewa. Obrazy w stanie transgresji / *Pro Libris.* – 2007, nr 2, s. 89-91, [4] s. tabl. : il. GRACZEW-CZARKOWSKA Agnieszka: Zapamiętane-obecne-wskazane // *Tamże*, s. 92

Artysta grafik, fotograf.

204. **Myszkiewicz Igor.** IGOR Myszkiewicz. – (Prezentacje) // *Pro Libris.* – 2007, nr 3, s. 72, [4] s. tabl. : il. MYSZKIEWICZ Igor: O sobie // *Tamże*, s. 73

Twórca infografii i rysunku.

205. **Podgórska-Glonti Katarzyna.** KATARZYNA Podgórska-Glonti. – (Prezentacje) // *Pro Libris.* – 2007, nr 2, s. 86 : portr. KOŚCIELAK Elżbieta: Nomadyzm rzeczy a sprawa kobiet // *Tamże*, s. 87-88, [4] s. tabl. : il.

Artystka instalacji.

206. **Skiba Janusz**. JANUSZ Skiba : wystawa jubileuszowa, Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, październik-listopad 2007. – Zielona Góra : MZL, 2007. – 29, [3] s. : il., portr. ; 30 cm – ISBN 83-88426-45-1

207. **Szymoniak Zbigniew**. ZBIGNIEW Szymoniak : malarstwo 1978-2008, [wystawa], Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, I-II 2008 : [katalog]. – Zielona Góra : Towarzystwo Przyjaciół MZL, 2007. – [32] s. : il. ; 21 cm. – ISBN 83-88426-47-8

P. Szurek, prof. sztuk plast., poz. 153

FILM. FOTOGRAFIKA

208. QUEST Europe, Międzynarodowy Festiwal Kina Autorskiego, Zielona Góra, 6 lipca-26 sierpnia 2007 : [program] / org. Akademia Twórczych Poszukiwań [i in.]. – [Zielona Góra : b.w.], 2007. – 40 s. : il. ; 21 cm

209. ŻUBEREK Dorota: „Zamknięci w celuloidzie” od dziś na ekranie : premiera filmu zielonogórskich kabareciarzy // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 132 (8 VI), s. 5 : il.

Zob. też // *Gaz. Lubus.*, nr 132, s. 2 : il.

210. Świtała Bogusław. PIĘKNO i siła obrazu / z Bogusławem Świtałą [...] artystą fotografikiem, rozm. Anna Agnieszka Wójcik // *Puls*. – 2007, nr 9, s. 4-5 : portr.

TEATR. KABARET

211. 8 PRZEGLĄD Współczesnego Dramatu w Lubuskim Teatrze w Zielonej Górze, [24. 03 – 2. 04. 2006.] Zielona Góra : LT, 2006. – 28 s. : il. ; 21 cm
Zob. też // *Puls*. – 2007, nr 5, s. 34-35

212. UGLIK Jacek: Dlaczego uciekałem do domu : XIII Powinobraniowe spotkania teatralne Niemcy-Austria-Czechy // *Puls*. – 2007, nr 2, s. 26-27 : il.

Zob. też // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*, nr 209 (7 IX), s. 6 : il. ; nr 215 (14 IX), s. 6 : il. ; nr 216 (15/16 IX), s. 3 : il. ; nr 217 (17 IX), s. 1, 4 : il.

213. ŻUBEREK Dorota: Buck odchodzi z teatru : Robert Czechowicz został dyrektorem Teatru Lubuskiego // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 156 (6 VII), s. 1 : portr.

Zob. też // *Tamże*, nr 159 (10 VII), s. 3 : il. ; nr 166 (18 VII), s. 4 ; nr 213 (12 IX), s. 2 : portr. ; nr 263 (10/11 XI), s. 5 : portr.

214. ŻUBEREK Dorota: Mamy festiwal premier! // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra*. – 2007, nr 256 (2 XI), s. 1. : il.

III Festiwal Kabaretu.

Zob. też // *Tamże*, nr 286 (7 XII), s. 1, 5 : il. ; nr 287 (8/9 XII) s. 3 : il. ; nr 288 (10 XII), s. 1 : il. *Gaz Lubus.*, nr 281, s. 11 : il. ; nr 285, s. 1 : il. ; nr 287, s. 8, 20 : il., portr ; *Puls*, nr 5, s. 30-31 : il.

215. ŻUBEREK Dorota: Teatr wychodzi z siebie // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 144 (22 VI), s. 6 : il.

II Letni Festiwal Off Teatr.

MUZYKA

216. BOGIEL Alicja: Rosyjska piosenka wraca do amfiteatru // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 235, s. 5 : il.

217. FESTIWAL im. Anny German Tańczące Eurydyki. Zielona Góra, 2002-2006 / [org. Zielonogórski Ośrodek Kultury]. – Zielona Góra : ZOK, 2006. – [42] s. : il., portr. ; 21 cm

Tyt. okł.

218. FULARZ Adam: Filharmonia dla nuworyszy // *Puls.* – 2007, nr 1, s. 16-17

219. LUBUSKIE Spotkania gitarowe Zielona Góra-Nowa Sól-Sulechów, 31.05 – 3.06.2007 / [org.: Lubuskie Towarzystwo Gitarowe w Zielonej Górze]. – Zielona Góra : LTG, 2007. – 30 s. : il. ; 21 cm

220. 2. MIĘDZYNARODOWY Festiwal Jazzowy „Green Town of Jazz”, Zielona Góra, 20-23.04. 2006 : [program] / [org.: Zielonogórskie Stowarzyszenie Jazzowe]. – Zielona Góra : [ZSJ], 2006. – 35, [1] s. : il., portr. 21 cm

221. 3. MIĘDZYNARODOWY Festiwal Jazzowy „Green Town of Jazz”, Zielona Góra, 24-27 maja 2007 : [program] / [org.: Zielonogórskie Stowarzyszenia Jazzowe; red. Waldemar Jakowlew i in.]. – Zielona Góra : [ZSJ], 2007. – [20] s. : il., portr. ; 21 cm

222. SUKCESY Big Bandu Uniwersytetu Zielonogórskiego / bb // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 6, s. 42 : il.

223. TOKARZ Beata: Czas na jazz dyplomowany // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 127 (1 VI), s. 2 : il.

Koncert dyplomowy absolwentów Wydziału Artystycznego UZ.

224. WINISZEWSKI Andrzej: Zielona Góra – dobre miejsce dla jazzu // *Uniw. Zielonogórs.* – 2007, nr 6, s. 40-41 : il.

I. Kowalkowska poz. 149

TANIEC

225. **Golczak Iwona.** Kalinowski Leszek: Nasza mała tancerka-wielka mistrzyni // *Tyg. Zielonogórs.* – [Nr] 79 (2007), s. 12 : il.

226. **Malitowski Michał**. HACZEK Zdzisław: Michał mistrzem Europy / (hak) // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 171, s. 1
M. Malitowski i Joanna Leunis, Belgijka, mistrzami Europy w tańcach latynoamerykańskich.

X. JĘZYKOZNAWSTWO. LITERATURA PIĘKNA

227. **RUDIAK Robert**: Stratyfikacja pokoleniowa pisarzy lubuskich // *Pegaz Lubus.* – 2006, nr 7, s. 8-9 ; 2007, nr 2, s. 8-10 – Bibliogr.
228. **WAŚKIEWICZ Andrzej Krzysztof**: Mały leksykon poetów lubuskich : późne trzydziestolecie, wczesne czterdzieste (1) // *Pro Libris.* – 2007, nr 2, s. 71-73
229. **ŻURASZEK-RYŚ Iwona**: Nazewnictwo miejskie Zielonej Góry / Iwona Żuraszek-Ryś, Bogusława Macutkiewicz // *Zielonogórs. Sem. Polonist.* – 2001 (2002). – S. 489-507

230. **Andrzejewska Ewa**. EWA Andrzejewska doceniona // *Puls.* – 2007, nr 10, s. 9 : il.

Poetka, laureatka nagrody kulturalnej Prezydenta Miasta.

231. **Ilnicka Maria**. CHMIELEWSKI Grzegorz: Maria Ilnicka autorką „Winobrania w Zielonogórze na Szlaku” // *Pro Libris.* – 2007, nr 1, s. 146-151 : il.

232. **Kłepka Władysław**. WŁADYSŁAW Kłepka // *Pegaz Lubus.* – 2007, nr 1, s. 8-10 : portr.

Poeta i tłumacz

233. **Kurzawa Eugeniusz**. SZMIDT Ireneusz K.: Autoportret z przyszłością // *Pegaz Lubus.* – 2006, nr 1/2, s. 9 : il.

Poeta i publicysta.

234. **Rudiak Robert**. ROBERT Rudiak // *Pegaz Lubus.* – 2006, nr 4, s. 8-11 : il., portr.

Poeta, prozaik, krytyk literacki.

235. **Szyłkin Henryk**. SOBKOWIAK Czesław: Powroty krajobrazów. – Tekst równol. pol. i niem. // *Pro Libris.* – 2007, nr 2, s. 74-81

Charakterystyka twórczości.

XI. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

236. **DUDRA Stefan**: Cerkiew św. Mikołaja jako element zachowania tożsamości ludności prawosławnej w Zielonej Górze // *Rocz. Lubus.* – T. 33, cz. 2 (2007), s. 73-86. – Sum.

237. HOJNIK Julian: 50-lecie parafii greckokatolickiej w Zielonej Górze // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 115-126

238. SCHULZE Heinrich: 25-lecie powstania domu macierzystego diakonisek Bethseda w Zielonej Górze na Śląsku. (Cz. 1) // *Stud. Zielonogórs.* – T. 13 (2007), s. 147-163

Treść: O powstaniu i wzroście Bethsedy. Dom macierzysty. Szpital.

239. TOKARZ Beata: Święta w nowej cerkwi // *Gaz. Wyb. Ziel. Góra.* – 2007, nr 81 (5 IV), s. 3 : il.

Życie religijne poz. 32. Konflikt o Dom Kat. poz. 35

XII BIBLIOTEKI. ARCHIWA. SPRAWY KSIĄŻKI I CZYTELNICTWA

240. BUJKIEWICZ Zbigniew: Zbiory archiwalne do dziejów edukacji na Środkowym Nadodrzu i Dolnych Łużycach w zasobach Archiwum Państwowego w Zielonej Górze // *Łuż. Zesz. Nauk.* – 23 (2007), s. 81-91

241. TADROWSKA Małgorzata: „Zielona Góra bez tajemnic. Historia i współczesność”: konkurs wiedzy dla gimnazjalistów / Małgorzata Tadrowska, Danuta Domina // *Bibl. Lubus.* – 2007, nr 2, s. 23-25

Org.: Filia nr 2 na Osiedlu Pomorskim.

242. WASIK Maria: Jubileusz 60-lecia Biblioteki Publicznej w Zielonej Górze // *Bibl. Lubus.* – 2007, nr 2, s. 17-18

243. ZRÓB karierę w bibliotece : materiały z I forum Młodych Bibliotekarzy, Zielona Góra, 5-6 października 2006 / red. Maria Wasik. – Zielona Góra : Pro Libris ; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Zarząd Okręgu, 2007. – 59, [1] s., [4] s. tabl. : il. ;

Z treści: Niekonwencjonalne formy działalności biblioteki : [działalność Czytelni Muzycznej WiMBP] / Małgorzata Cichoń. Na podbój młodego czytelnika : [formy działalności filii WiMBP] / Marzena Wańtuch. Fundraiser w bibliotece : (doświadczenia WiMBP) / Justyna Hak.

Dzieje książki poz. 32, Archiwum Diec. i archiwalia poz. 32

CZASOPISMIENNICTWO

244. **Gazeta Lubuska.** JESTEŚMY z Wami ponad pół wieku. – Zawiera: Niezwykła / Mirosław Rataj. Dziękujemy! / Iwona Zielińska // *Gaz. Lubus.* – 2007, nr 204, s. 1 : il

245. **Puls.** Maksymczak Katarzyna: 10 lat Pulsu / Katarzyna i Piotr Maksymczak // *Puls.* – 2007, nr 9, s. 3

Prasa zob. też poz. 32, 84. W. Nodzyński, dziennikarz Nadodrza, poz. 7, D. Piekarska, dziennikarka Gaz. Lubus., poz. 8

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW ZBIOROWYCH

- Archeol. Środk. Nadodrza* – Archeologia Środkowego Nadodrza
Bibl. Lubus. – Bibliotekarz Lubuski
Chronmy Przyr. – Chrońmy przyrodę ojczystą
Czas. Tech. – Czasopismo Techniczne
Dyskursy Młodych Andrag. – Dyskursy Młodych Andragogów
Gaz. Lubus. – Gazeta Lubuska. Wydanie A
Gaz. Wyb. Ziel. Góra – Gazeta Wyborcza, dodatek Zielone Góra
Grünb. Wochenbl. – Grünberger Wochenblatt
Lubus. Mater. Konser. – Lubuskie Materiały Konserwatorskie
Łuż. Zesz. Nauk. – Łużyckie Zeszyty Naukowe
Ochr. Zab. – Ochrona Zabytków
Pegaz Lubus. – Pegaz Lubuski
Prz. Przyr. – Przegląd Przyrodniczy
Prz. Sport. – Przegląd Sportowy
Rocz. Lubus. – Rocznik Lubuski
Stud. Zielonogórs. – Studia Zielonogórskie
Tyg. Zielonogórs. – Tygodnik Zielonogórski, dodatek do Gazety Lubuskiej
Uniw. Zielonogórs. – Uniwersytet Zielonogórski
Winiarz Zielonogórs. – Winiarz Zielonogórski
Wych. w Przedszk. – Wychowanie w przedszkolu
Wysokie Obcasy – dodatek do Gazety Wyborczej
Zesz. Nauk. Almamer WSE – Zeszyty Naukowe Almamer Wyższej Szkoły
 Ekonomicznej
Zesz. Nauk. PPozn., Arch. Urb. – Zeszyty Naukowe Politechniki Poznań-
 skiej. Architektura i Urbanistyka
Zesz. Nauk. Inż. Środ. Uniw. Zielonogórs. – Zeszyty Naukowe. Inżynieria
 Środowiska. Uniwersytet Zielonogórski
Ziel. Lubus. – Zielone Lubuskie
Zielonogórs. Sem. Polonist. – Zielonogórskie Seminarium Polonistyczne